

ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«ПРИКАРПАТСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТЕФАНІКА»
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Кваліфікаційна наукова праця
на правах рукопису

МАКСИМЛЮК ІРИНА ВАСИЛІВНА

УДК 76:930.85(477.86)“19/201”

ДИСЕРТАЦІЯ

**МИСТЕЦТВО ГРАФІКИ ІВАНО-ФРАНКІВЩИНИ
XX – ПОЧАТКУ XXI СТОЛІТТЯ: КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ**

26.00.01 – теорія та історія культури

Подається на здобуття наукового ступеня кандидата мистецтвознавства

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ І. В. Максимлюк

Науковий керівник – **Хом'як Лідія Василівна**, кандидат мистецтвознавства,
доцент

Івано-Франківськ – 2019

АНОТАЦІЯ

Максимлюк І. В. Мистецтво графіки Івано-Франківщини ХХ – початку ХХІ століття: культурологічний аспект. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата мистецтвознавства за спеціальністю 26.00.01 «Теорія та історія культури». – ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», Івано-Франківськ, 2019.

У роботі вперше комплексно досліджено мистецьку спадщину художників-графіків Івано-Франківщини ХХ – початку ХХІ ст., висвітлено їхню діяльність у культурному житті краю. Простежено процеси збереження і трансформації народних традицій у цьому виді мистецтва на території Івано-Франківської області в ХХ ст., розглянуто характерні для нього явища аматорства і фольклоризму. Висвітлено педагогічну діяльність та авторські методики окремих митців, з'ясовано внесок івано-франківських графіків у краєзнавчу галузь. Визначено основні чинники, що зумовили видову та сюжетно-тематичну спрямованість графічних робіт досліджуваного мистецького осередку, розкрито їх стильові та художньо-композиційні особливості. Розширено та уніфіковано знання про спектр діяльності івано-франківських графіків, здійснено каталогізацію багатьох графічних творів, укладено словник провідних митців. Удосконалено розуміння регіональної специфіки творчої діяльності художницького колективу. Набуло розвитку дослідження генези графічного мистецтва на Івано-Франківщині, розуміння ролі та місця графіки в культурно-мистецьких процесах краю.

Практичне завдання дослідження полягає в можливості застосування його положень та висновків для розширення теоретичної бази мистецтвознавчої науки, використання результатів дослідження у подальших розробках, присвячених українській графіці, укладання навчальних посібників, курсу лекцій та методичних розробок з історії українського образотворчого мистецтва, культурології.

Теоретичну базу дисертації висвітлено в Розділі 1 «Історіографія та методи дослідження». Аналіз мистецтвознавчих, культурологічних, краєзнавчих та публіцистичних джерел з окресленої проблеми дав змогу з'ясувати стан сучасних наукових знань про мистецтво графіки Івано-Франківщини. Виділено фундаментальні праці стосовно цього виду мистецтва, а також праці провідних науковців, які вивчали певні періоди вітчизняної графіки ХХ ст. або творчість окремих визнаних митців. Художнє життя Івано-Франківської області (у минулому – Станіславщини та Станиславівщини) кінця ХХ – початку ХХІ ст. відображене здебільшого в публікаціях музейних працівників, краєзнавців, мистецтвознавців за освітою, які першими зацікавились творчістю івано-франківських графіків, зокрема друкувалися в періодичних виданнях, створювали вступні статті до каталогів, анотації до виставок, буклети. Діяльність окремих художників-графіків висвітлена в монографічних дослідженнях, проте цілісно графічний доробок митців Івано-Франківщини вивчений недостатньо, адже інформація про їхню творчість міститься здебільшого у статтях місцевих періодичних видань. Біографічні дані про окремих івано-франківських графіків подано в довідкових виданнях. Зазначено, що важливими для розкриття теми є дисертаційні роботи, а також каталоги виставок, матеріали музейних архівів та польових досліджень. Досі відсутні комплексні мистецтвознавчі праці, які б узагальнювали, систематизували графіку Івано-Франківщини як феномен культури окремого регіону і національної культури в цілому.

Методологічні засади роботи базуються на системі загальних науково-дослідницьких принципів, методів і наукових підходів. У пропонованій дисертації застосовано комплексний та системний принципи, а також принципи історизму, об'єктивності, всебічності, які забезпечують вивчення об'єкта та предмета дослідження, а також дають змогу розглянути мистецтво графіки Івано-Франківщини як окреме явище на тлі української культури. У роботі використано комплекс методів універсального, загальнонаукового і специфічного характеру, взаємодоповнюваність яких забезпечила об'єктивність і наукову достовірність результатів пропонованої праці.

У Розділі 2 «Особливості розвитку графічного мистецтва Івано-Франківщини в контексті культурно-мистецьких процесів ХХ – початку ХХІ століття» розкрито історико-культурні процеси, що відбувалися в краї протягом ХХ ст., також проаналізовано тісний зв'язок мистецтва графіки з традиційною художньою культурою, зокрема з народними промислами Прикарпаття. У підрозділі 2.1. «Еволюційні етапи графічного мистецтва на Івано-Франківщині» розглянуто тенденції розвитку графіки в контексті історичних подій та культурного життя краю. Досліджено вплив на графіку Івано-Франківщини європейської культури, ідеологічних засад радянського соціалістичного мистецтва, репресивних дій тоталітарного режиму. Виокремлено знакові постаті серед графіків Івано-Франківщини, які вплинули на формування локального мистецького осередку. Проаналізовано тенденції культурної діяльності митців на різних часових етапах розвитку мистецтва графіки, визначено основні види їхньої діяльності. Констатовано активну участь митців-графіків у культурному житті краю: співпраця з видавництвами, участь у громадських товариствах та мистецьких об'єднаннях, внесок у розвиток професійної художньої освіти, музейництва, створення галерей, організація бієнале, активна виставкова, краєзнавча, громадська діяльність, робота в проектній графіці, розвиток міжнародних зв'язків, контакти з провідними діячами культури та мистецтва. Проаналізовано типологічні характеристики графічних творів. У підрозділі 2.2. «Проблема традиції у творчості івано-франківських графіків» визначено, що графічне мистецтво зберігає тісний зв'язок із традиційною художньою культурою, зокрема з народними промислами Прикарпаття. Зазначено, що художники-графіки часто взорувалися на стилістику виробів декоративно-прикладного мистецтва краю. Виявлено характерні для Івано-Франківщини явища фольклоризму й аматорства, що визначають специфіку культурного життя краю. Засвоєння європейських художніх новацій та їх синтез зі здобутками традиційної творчості українців дозволили окремим графікам Івано-Франківщини вийти на новий рівень у трактуванні етномистецької традиції. З'ясовано тенденції до новаторства художників першої третини ХХ ст. та кінця ХХ – початку ХХІ ст.

У Розділі 3 «Культуротворча роль графіків у житті краю» розкрито ті сфери суспільно-культурного життя, де художники Івано-Франківщини, передусім графіки, реалізували свої здібності, вміння, організаторський талант внаслідок активної громадської та культурної діяльності. У підрозділі 3.1. «Внесок івано-франківських графіків у місцеве краєзнавство, громадська діяльність» описано плідну роботу митців у створенні художніх образів прикарпатських міст, історико-культурних пам'яток, природи краю, а також їх подвижницьку роль у популяризації історико-культурної спадщини Галичини. Встановлено, що важливою сферою діяльності графіків Івано-Франківщини є дослідження та збереження української, зокрема гуцульської матеріальної і духовної культури, вивчення історії, етнографії краю, розвиток музейництва, популяризація народного мистецтва. Це відбувалося не лише через відтворення культурного надбання у графічних аркушах, ілюстрування історичних видань, а й через просвітницьку місію, збереження та пропагування автентичної архітектури Івано-Франківщини, створення громадських організацій, проведення культурно-мистецьких заходів. У підрозділі 3.2. «Творчість графіків у видавничій галузі та художньому проектуванні» проаналізовано співпрацю графіків із видавництвами, (ілюстрування газетно-журнальної продукції, книжкова графіка) та діяльність у проектній графіці. Встановлено, що графіки Івано-Франківщини ХХ – початку ХХІ ст. популяризували традиційну культуру через листівки не лише в Україні, а й за кордоном, а також публікували в часописах статті на краєзнавчу та народознавчу тематику, ілюстрували книги українських письменників. Відзначено вагомий пізнавальний, історичний і художній сенс українських ілюстрованих листівок початку ХХ ст., які визнані фахівцями соціокультурним феноменом краю. Дедалі помітнішими є результати митців у сфері проектно-графіки, про що свідчить значний доробок у рекламній графіці, сценографії, робота над дизайн-проектами. Результатом творчої і громадської ініціативності графіків досліджуваного мистецького осередку є фаховий культуротворчий досвід, отриманий завдяки роботі в інших мистецьких галузях та в різних сферах суспільно-громадського життя. У підрозділі 3.3. «Художньо-освітня діяльність

митців-графіків» проаналізовано художньо-педагогічний досвід тих митців Івано-Франківщини, які присвятили себе викладацькій роботі, принципи їх індивідуального підходу до розкриття молодих талантів, авторські методики, а також проаналізовано діяльність сучасних приватних студій. Відзначено важливе місце державних мистецьких закладів у системі культури Івано-Франківська. Акцентовано на тому, що ґрунтовна фахова освіта окремих прикарпатських графіків зумовила високий рівень викладання дисциплін, пов'язаних з графічним мистецтвом. Специфіка методу викладання сучасних педагогів позначена експериментаторством, полягає у системності, необхідності знань та навичок з академічного рисунка, стимулюванні й мотивації навчально-пізнавальної діяльності учнів.

У Розділі 4 «Художня специфіка творчого доробку графіків Івано-Франківщини ХХ – початку ХХІ століття» розкрито жанрову, сюжетно-тематичну спрямованість та вияви індивідуальної авторської манери у графічних композиціях художників, чия творчість розглядається в межах означеної території. У підрозділі 4.1. «Жанрова, сюжетно-тематична своєрідність графічних творів» розглянуто тематичний, жанровий діапазон та різноманітну композиційну структуру графічних аркушів. Визначено соціально-історичні та культурні обставини, які зумовили тематику творів, що належать до того чи іншого часового періоду. Зазначено, що серед художницького загалу була невелика когорта художників, які вирізнялися активною громадянською позицією, осмислювали актуальні проблеми мистецтва, втілювали у своїй творчості як загальноприйняті, так і заборонені теми, переймалися проблемою і пошуками форм, які б забезпечили збереження національної традиції у вітчизняному мистецтві. Виявлено зацікавленість митців жанром екслібриса, що зумовлено високою культурою книги в Галичині, традицією формування приватних книгозбірок. У підрозділі 4.2. «Індивідуальні засоби образотворення провідних графіків» досліджено образно-пластичну структуру, засоби виразності та концептуальну основу графічних творів Івано-Франківщини, образний лад яких значною мірою залежав від поширених в той чи інший період графічних технік. З'ясовано, що

графічне мистецтво краю характеризується розмаїттям індивідуальних виражальних засобів, що ними оперували у своїй творчості митці. Розглянуто індивідуальні засоби образотворення провідних графіків, збагачені новими художньо-естетичними якостями, пластичними рішеннями, що виявляють індивідуальне авторське бачення митців. Зазначено формування новаторської образної мови, стилістики, способів контактування з публікою окремих сучасних митців.

Ключові слова: графіка, Івано-Франківщина, культура, екслібрис, традиція, фольклоризм, естамп, образ, жанр, композиція.

ABSTRACT

Maksymlyuk I.V. Graphic Arts of the Ivano-Frankivsk Region of the 20th – the Beginning of the 21st century: the Culturological Aspect. Qualification research work. Manuscript.

Thesis for the degree of the candidate of art studies in the specialty 26.00.01 “Theory and History of Culture”. – Vasyl Stefanyk Precarpathian National University, Ivano-Frankivsk, 2018.

In the work for the first time the artistic heritage of graphic artists of the 20th – early 21st century was explored in general; their activities in the context of the cultural life of the region were highlighted. The processes of maintenance and transformation of folk traditions in this type of art on the territory of the Ivano-Frankivsk region of the 20th century are traced, and the phenomena of amateur and folklorism typical for it are considered. The pedagogical activity and author’s methods of individual artists are highlighted, and the contribution of the Ivano-Frankivsk graphic artists to the regional field of studies is determined. The main factors determining the type and subject-matter orientation of graphic works of the researched artistic center were analyzed; their style and artistic-compositional features were revealed. The information about the spectrum of Ivano-Frankivsk graphic artists’ activity is expanded and unified; cataloging of many graphic works is performed, and a dictionary of leading artists has been created. An understanding the regional specificity of the creative activity of the artistic community

has been improved. The research of the genesis of graphic arts in Ivano-Frankivsk, understanding the role and place of the graphic arts in the cultural and artistic processes of the region has developed.

The practical task of the research consists in an opportunity of applying its principles and conclusions to expand the theoretical basis of art problems, use of research results for further investigation on the issues of development of Ukrainian graphic arts, for writing textbooks, lectures and methodological materials in the history of Ukrainian fine arts, cultural studies.

The theoretical basis of the thesis is highlighted in Chapter 1 “Historiography and Research Methodology”. The analysis of art criticism, cultural, regional, and publicist sources in the above-mentioned problems allowed finding out the state of contemporary scientific knowledge about the graphic art of the Ivano-Frankivsk region. Fundamental works devoted to this type of art, as well as the works of leading scholars who studied certain periods of the national graphic art of the 20th century or artistic activity of well-known artists are singled out. The artistic life of the Ivano-Frankivsk region (Stanislavsky region and Stanislavivshchyna – in the past) at the end of the 20th – early 21st century is mainly reflected only in the publications of museum workers, ethnographers, art experts who were the first to be interested in the activity of the Ivano-Frankivsk graphic artists, publishing in periodicals, creating abstracts for exhibitions, booklets and introductory articles to catalogs. Activities of individual graphic artists are observed in monographs. However, the whole graphic heritage of the artists of the Ivano-Frankivsk region has been analyzed insufficiently, because the information about their activity is contained mainly in the articles of local periodicals. Biographical data about individual Ivano-Frankivsk graphic artists are provided in reference editions. It is noted that research papers are important for the discovery of the topic, as well as catalogs of exhibitions, materials of museum archives and field studies. There are still no comprehensive art studies that would generalize, systematize the graphic arts of the Ivano-Frankivsk region as a phenomenon of culture of a separate region and national culture as a whole.

The methodological foundations of the research are based on the system of general scientific research principles, methods and scientific approaches. In the thesis the complex and system principles are applied, as well as the principles of historicism, objectivity, comprehensiveness, which ensure the study of the object and subject of the research, and also allow considering the graphic arts of the Ivano-Frankivsk region as a separate phenomenon against the background of Ukrainian culture. In the research a set of methods of universal, general scientific and specific character was used, the complementarity of which ensured the objectivity and scientific reliability of the results of the thesis.

In Chapter 2 “Features of the development of graphic art of the Ivano-Frankivsk region in the context of cultural and artistic processes of the 20th – early 21st century” the historical and cultural processes taking place in the region during the 20th century are considered, the close connection of graphic arts with traditional artistic culture, with folk crafts of the Pre-Carpathian region in particular is analyzed. In the subchapter 2.1. “Evolutionary stages of graphic arts in the Ivano-Frankivsk region” the tendencies of graphic development in the context of historical events and cultural life of the region are considered. The impact of European culture, ideological foundations of the totalitarian regime of the Soviet era and the culture of postmodernism on the graphic arts of the Ivano-Frankivsk region was investigated. Significant figures among the graphic artists of the Ivano-Frankivsk region, whose creativity predetermined the formation of a local artistic center, are singled out. The tendencies of cultural activity of artists at different time stages of graphic art development are analyzed, the main types of their activity are determined. An active participation of graphic artists in the cultural life of the region was established in the form of cooperation with publishing houses, participation in public associations and artistic associations, contribution to the development of professional artistic education, museum work, creation of galleries, organization of large-scale cultural projects, active exhibition, regional and public activities, work in project graphics, establishing international relations, contacts with leading figures of culture and art of the country. The typological characteristics of graphic works are analyzed. In the subchapter 2.2. “The problem of tradition in the work of Ivano-

Frankivsk graphic artists” it is stated that graphic art maintains a close connection with traditional artistic culture, with the folk crafts of the Pre-Carpathian region in particular. It is noted that graphic artists often admired the stylistics of the arts and crafts of the region. Phenomena of folklorism and amateur typical for many graphic works determining the specific features of the cultural life of the region are revealed.

The assimilation of European artistic innovations and their synthesis with the achievements of the traditional artistic activity of Ukrainians allowed certain graphic artists of the Ivano-Frankivsk region to reach a new level in the interpretation of the ethno-artistic tradition. The tendencies for innovations of the artists of the first third of the 20th century and the late of the 20th – early 21st century are revealed.

In Chapter 3 “Cultural role of graphic artists in the life of the region”, those areas of socio-cultural life were revealed, where the artists of the Ivano-Frankivsk region, first of all graphic artists, realized their abilities, skills and organizational talent as a result of active social and cultural activities. In subchapter 3.1. “The contribution of Ivano-Frankivsk graphic artists to local studies, public activity” reveals the fruitful work of the artists, first of all graphic artists over the creation of the artistic image of the Pre-Carpathian cities, the prominent historical and cultural monuments, the nature of the land, as well as their ascetic role in the popularization of the historical and cultural heritage of Galicia. It is established that an important area of activity of the graphic artists of the Ivano-Frankivsk region is the research and preservation of local Hutsul material and spiritual culture in particular, studying the history, ethnography of the region, promoting the work of museum institutions, popularization of folk art. This happened not only due to the reproduction of cultural heritage in graphic works, the illustration of historical publications, but also through an educational mission, preservation and promotion of the authentic architecture of the Ivano-Frankivsk region, the creation of civic organizations, and providing cultural and artistic events. In the subchapter 3.2. “Activity of graphic artists in the publishing industry and artistic project” the cooperation of graphic artists with publishers (illustrating newspaper and magazine products, book graphics) and their activities in the project graphic arts are analyzed. It is established that the graphic artists of the Ivano-Frankivsk region of the

20th – early 21st century popularized the traditional culture through leaflets not only in Ukraine but also abroad, and published articles in the periodicals on regional and ethnographic issues, illustrated the books of Ukrainian poets and writers. Cognitive, historical and artistic meaning of Ukrainian illustrated leaflets of the beginning of the 20th century is denoted, which has been recognized by specialists as the socio-cultural phenomenon of the region. Significant results of artists in the field of project graphic arts are revealed, which is evidenced by significant works in advertising graphics, scenography, and work over design projects. The result of the creative and social initiative of the graphic artists of the researched artistic center is the professional cultural experience gained through work in other artistic fields and in various spheres of social and public life. In the subchapter 3.3. “Artistic and educational activity of graphic artists” the artistic and pedagogical activity of those artists of the Ivano-Frankivsk region have been analyzed, who devoted themselves to teaching work, also the principles of their individual approach to the disclosure of young talents, author's methods and the practice of contemporary private studios have been observed. An important role of state art institutions in the Ivano-Frankivsk culture system is determined. The emphasis is placed on the fact that the profound professional education of individual Pre-Carpathian graphic artists has resulted in a high level of teaching disciplines related to graphic arts. The specificity of the contemporary educators' method of teaching is marked by experimentation; it lies in the consistency, necessity of knowledge and skills in academic drawing, stimulation and motivation of educational and cognitive activity of students.

In Chapter 4 “The artistic specific features of the heritage of graphic artists of the Ivano-Frankivsk region of the 20th – early 21st century”, the genre, narrative orientation and the appearance of an individual author's manner in the graphic compositions of artists, whose artistic activity has been considered within the designated territory, is revealed. In subchapter 4.1. “Genre, narrative originality of graphic works” the thematic, genre range and expressive means of graphic works of Ivano-Frankivsk artists are considered. The socio-historical and cultural circumstances determining the subjects of works belonging to one or another time period were distinguished. It is noted that in

the artistic community there was a small group of artists who had active civic position, understood the actual problems of art, embodied both conventional and prohibited themes in their works, they were concerned with the problem and the search for forms that would ensure the maintenance of national traditions in the Ukrainian art. The interest of the artists in the genre of exlibris, connected with the high culture of the book in Galicia, with the tradition of the formation of private book collections has been revealed. In the subchapter 4.2. "The individual image-creating means of the leading graphic artists" the figurative and plastic structure, the expressive means and the conceptual basis of graphic works of the Ivano-Frankivsk region are investigated, the figurative structure of which largely depended on the common graphic techniques in different periods of time. It is found out that the graphic art of the region is characterized by a variety of individual expressive means used by artists in their work. The individual means of forming images of the leading graphic artists, enriched with new artistic and aesthetic qualities, plastic searches, revealing individual author's vision of artists are considered. The originality of figurative language, stylistics, and ways of contacting with the public of certain contemporary artists is determined.

Key words: graphic arts, Ivano-Frankivsk region, culture, exlibris, tradition, folklorism, engraving, image, genre, composition.

**Список праць здобувача,
у яких опубліковані основні наукові результати дисертації**

1. Максимлюк І. В. Творчість прикарпатських графіків кінця ХІХ – початку ХХ століття у видавничій галузі. *Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв. Мистецтвознавство* : збірник наукових праць. Харків : ХДАДМ, 2015. № 5. С. 64–70.

2. Максимлюк І. В. Творчість прикарпатського художника-графіка Остапа Гнатюка: синтез традицій та інновацій. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Мистецтвознавство*. Тернопіль : Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2015. № 1. Вип. 33. С. 216–223.

3. Максимлюк І. В. Мистецтво графіки Прикарпаття ХХ – початку ХХІ століття як наукова проблема. *Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв. Мистецтвознавство* : збірник наукових праць. Харків : ХДАДМ, 2017. № 5. С. 94–100.

4. Максимлюк І. В. Проблема традиції у творчості художників-графіків Івано-Франківщини. *Вісник Львівської національної академії мистецтв* : наукове видання. Львів: ЛНАМ, 2018. Вип. 36. С. 247–263.

5. Максимлюк І. В. Внесок івано-франківських графіків у місцеве краєзнавство ХХ – початку ХХІ століття. *Традиції та новації у вищій архітектурно-художній освіті* : збірник наукових праць. Харків : ХДАДМ, 2018. Вип. 4. С. 60–67.

6. Максимлюк І. В. Педагогічна діяльність художника-графіка Петра Прокопіва (Івано-Франківськ). *Актуальні питання мистецької педагогіки* : збірник наукових праць. Хмельницький : ФОП Стрихар А. М., 2017. Вип. 6. С. 44–48.

7. Максимлюк І. В. Екслібрис Івано-Франківщини ХХ – початку ХХІ століття. *Вісник Прикарпатського університету. Мистецтвознавство*. Івано-Франківськ, 2018. Вип. 37. С. 3–10.

8. Максимлюк І. В. Авторський підхід в педагогічній діяльності Богдана Губалія. *Педагогічні аспекти підготовки викладачів з візуального мистецтва та дизайну: сучасність і перспективи та Актуальні питання мистецтвознавства: виклики XXI століття* : збірник матеріалів Міжнародних науково-методичних конференцій професорсько-викладацького складу і молодих вчених в рамках ІХ Міжнародного форуму «Дизайн-освіта 2017» (м. Харків, 9–12 жовтня 2017 р.). Харків : ХДАДМ, 2017. С. 69–71.

9. Максимлюк І. В. Новаторські тенденції у творчості художників-графіків Івано-Франківщини кінця ХХ століття. *Сучасні тенденції розвитку освіти і науки в інтердисциплінарному контексті* : матеріали ІІІ Міжнародної науково-практичної конференції (Ченстохова – Ужгород – Дрогобич, 29–30 березня 2018 р.). Дрогобич : Посвіт, 2018. С. 149–150.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ.....	17
ВСТУП.....	18
РОЗДІЛ 1. ІСТОРИОГРАФІЯ ТА МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ.....	24
1.1. Огляд літератури за темою.....	24
1.2. Методологічна основа дослідження	35
РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ГРАФІЧНОГО МИСТЕЦТВА ІВАНО- ФРАНКІВЩИНИ В КОНТЕКСТІ КУЛЬТУРНО-МИСТЕЦЬКИХ ПРОЦЕСІВ ХХ – ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ	44
2.1. Еволюційні етапи графічного мистецтва на Івано-Франківщині.....	44
2.2. Проблема традиції у творчості івано-франківських графіків.....	74
РОЗДІЛ 3. КУЛЬТУРОТВОРЧА РОЛЬ ГРАФІКІВ У ЖИТТІ КРАЮ.....	90
3.1. Внесок івано-франківських графіків у місцеве краєзнавство, громадська діяльність.....	90
3.2. Творчість графіків у видавничій галузі та художньому проектуванні.....	103
3.3. Художньо-освітня діяльність митців-графіків.....	120
РОЗДІЛ 4. ХУДОЖНЯ СПЕЦИФІКА ТВОРЧОГО ДОРОБКУ ГРАФІКІВ ІВАНО- ФРАНКІВЩИНИ ХХ – ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ.....	138
4.1. Жанрова, сюжетно-тематична своєрідність графічних творів.	138
4.2. Індивідуальні засоби образотворення провідних графіків.....	159
ВИСНОВКИ.....	174
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	180

СПИСОК ІЛЮСТРАЦІЙ.....	206
------------------------	-----

ДОДАТКИ

Додаток А. Список праць здобувача за темою дисертації

Додаток Б. Таблиці до розділів

Додаток В. Ілюстрації

Додаток Г. Словник художників-графіків

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

- АНУМ – Асоціація незалежних українських митців
- ГДУМ – Гурток Діячів Українського Мистецтва
- ІФКМ – Івано-Франківський краєзнавчий музей
- ІФООНСХУ – Івано-Франківська обласна організація Національної спілки художників України
- КУПЦДМ ЛНАМ – Косівське училище прикладного та декоративного мистецтва Львівської національної академії мистецтв
- ЛНАМ – Львівська національна академія мистецтв
- ММП – Музей мистецтв Прикарпаття
- НМЛ – Національний музей у Львові ім. А. Шептицького
- НМНМГП – Національний музей народного мистецтва Гуцульщини та Покуття ім. Й. Кобринського
- НСКУ – Національна спілка краєзнавців України
- НСМНМУ – Національна спілка майстрів народного мистецтва України
- НСХУ – Національна спілка художників України
- НТШ – Наукове Товариство імені Тараса Шевченка
- НХМУ – Національний художній музей України
- СТХ – Станіславське Товариство художників
- УГА – Українська Галицька Армія
- УСС – Українські Січові Стрільці
- УТОПІК – Українське товариство охорони пам’яток історії та культури
- ЮНЕСКО – Організація Об’єднаних Націй з питань освіти, науки і культури (англ. – United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, UNESCO)

ВСТУП

Актуальність теми зумовлена потребою об'єктивного та комплексного дослідження графіки в контексті складних історико-культурних процесів, що відбувалися на Івано-Франківщині в ХХ – на початку ХХІ ст. Графіка зазначеного періоду не була об'єктом вивчення, а отже, потребує глибокого мистецтвознавчого аналізу й систематизації. Виникла необхідність з'ясування ролі графіки в культурі краю та визначення місця цього виду мистецтва в українській культурній спадщині.

Комплексне дослідження обраної теми дасть змогу простежити художні особливості графіки Івано-Франківщини, сприятиме осмисленню національної художньої спадщини в її локальних регіональних варіантах.

Серед доробку провідних українських графіків ХХ – початку ХХІ ст. важливе місце посідають твори художників Івано-Франківщини. Графіка регіону – невід'ємна складова загального творчого процесу в українському мистецтві. Вона завжди розвивалася в річищі основних напрямків національної художньої культури, найхарактернішими рисами якої є висока ідейність, вірність духовним принципам, доступність і зрозумілість художньої мови. При цьому доробок митців-графіків Івано-Франківщини відзначається певними особливостями, що дозволяють розглядати їх творчу діяльність як особливий локальний культурно-мистецький осередок української графіки.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана відповідно до плану підготовки кадрів вищої кваліфікації та планів науково-дослідницької роботи в ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», пов'язана з такими темами: «Західноукраїнський дизайн: від ар-деко до деконструктивізму» (державний реєстраційний номер 0113U006392), «Актуальні питання культурології: теорія та історія культури» (державний реєстраційний номер 0117U004571).

Мета роботи полягає у створенні цілісної картини мистецтва графіки Івано-Франківщини ХХ – початку ХХІ ст., висвітленні культурологічного аспекту

діяльності провідних художників-графіків та розкритті художніх особливостей їхнього творчого доробку.

Досягнення мети передбачає розв'язання таких **завдань**:

– систематизувати творчу спадщину окремих художників-графіків Івано-Франківщини, укласти словник митців графіки краю;

– висвітлити основні види діяльності (видавничу, освітню, краєзнавчу, виставкову, популяризаторську) івано-франківських графіків, з'ясувати їх внесок у розвиток української культури;

– простежити взаємозв'язок традицій та новаторства у графічному доробку художників, зумовлений особливостями духовної та матеріальної культури Івано-Франківщини, проаналізувати явище аматорства і фольклоризму;

– визначити жанрову, сюжетно-тематичну та образну специфіку графічних творів івано-франківських митців;

– розкрити індивідуальні методи образотворення провідних митців-графіків.

Об'єкт дослідження – графічні твори митців Івано-Франківщини ХХ – початку ХХІ ст.

Предметом дослідження є художньо-естетичні та культурологічні аспекти творчого доробку графіків Івано-Франківщини ХХ – початку ХХІ ст.

Хронологічні межі дослідження охоплюють період ХХ – початку ХХІ ст.

Географічні межі дослідження передбачають територію нинішньої Івано-Франківської області. Вважаємо за необхідне конкретизувати назву означеної території, зокрема обласного центру, відповідно до певних історичних відрізків: 1772–1918 рр. – м. Станіслав, 1918–1939 рр. – м. Станіславів, 1939–1962 рр. – м. Станіслав, з 1962 р. – м. Івано-Франківськ.

Методи дослідження. У процесі дослідження та осмислення проблематики дисертаційної роботи застосовувалися комплексний та системний підходи в аналізі культурно-мистецьких процесів та тенденцій у хронологічному і теоретичному аспектах. За допомогою комплексного підходу досліджено творчу, культурологічну діяльність художників-графіків та процеси, які відбувалися в

графіці Івано-Франківщини ХХ – початку ХХІ ст. із погляду цілісності і системності.

Використання системного та культурологічного підходів до висвітлення явищ минулого на основі комплексного використання джерел сприяло об'єктивному теоретичному та історико-мистецькому осмисленню творчої та громадської діяльності художників-графіків Івано-Франківщини ХХ – початку ХХІ ст.

Культурологічний підхід забезпечив розкриття характеру історико-культурних процесів, на ґрунті яких розвивалося графічне мистецтво Івано-Франківщини ХХ – початку ХХІ ст., а також уможливив дослідження художньо-педагогічної, виставкової, видавничої, краєзнавчої, консолідаційної діяльності митців-графіків як культурного феномена. Культурологічний аспект роботи розкривають принципи історизму, об'єктивності, всебічності.

На засадах історизму виявлено провідні суспільно-політичні та культурні тенденції, що впливали на мистецтво графіки, закономірності, які його визначили. Застосування цього принципу підвищує достовірність результатів дослідження.

Відповідно до поставлених завдань застосовано теоретичний метод, що використовується з метою аналізу, систематизації та узагальнення культурологічної, мистецтвознавчої та історичної літератури за темою дисертації.

Важливим для досягнення мети і завдань пропонованого дослідження є мистецтвознавчий аналіз, завдяки якому отримано системну характеристику графічних творів у культурно-естетичному контексті, що допомогло виявити художні аспекти еволюції локального центру графічного мистецтва.

Метод синтезу дозволяє розглядати мистецтво графіки Івано-Франківщини як цілісне, окреме явище культури Прикарпаття, як один з основних суспільно-значущих видів українського образотворчого мистецтва.

Компаративний метод застосовувався при зіставленні та порівнянні культурних процесів, змістових і формальних якостей, творчого методу, стилю як серед івано-франківських графіків, так і інших українських художників.

Для виявлення специфіки графіки Івано-Франківщини, розкриття художньо-образного змісту творів застосовано метод абстрагування, що полягає у виокремленні й узагальненні найхарактерніших та найвиразніших ознак.

Звернення до діахронного і синхронного методу уможливило виявлення зв'язків між естетичною спрямованістю мистецтва графіки та соціальними, національними, світовими проблемами мистецтва.

Завдяки індуктивному та дедуктивному методам дослідження було узагальнено історичний і культурологічний матеріал, а також зроблено відповідні логічні та науково релевантні розвідки, що містять висновки, необхідні для розуміння графічного мистецтва як невід'ємної частини українського культурного-мистецького процесу.

Джерельну базу дослідження становлять матеріали Івано-Франківської обласної універсальної наукової бібліотеки імені Івана Франка, Наукової бібліотеки ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»; праці вітчизняних і зарубіжних дослідників історії образотворчого мистецтва, зокрема графіки; спеціальні публікації у періодичних виданнях. Важливу групу джерел становлять універсальні та спеціальні довідкові видання (енциклопедії, словники), музейні фонди, архіви художників.

Наукову новизну дослідження характеризують такі положення:

вперше:

– комплексно досліджено мистецьку спадщину художників-графіків Івано-Франківщини ХХ – початку ХХІ ст.;

– висвітлено роль івано-франківських графіків у культурному житті краю, зокрема, у педагогічній, краєзнавчій та видавничій сферах;

– простежено процеси збереження і трансформації народних традицій у мистецтві графіки Івано-Франківщини ХХ ст., розглянуто типове для нього явище аматорства і фольклоризму;

– визначено основні чинники, що зумовили видову та сюжетно-тематичну своєрідність графічних робіт, створених митцями Івано-Франківщини;

– розкрито стильові та художньо-композиційні особливості графічних творів провідних художників Івано-Франківщини, введено в науковий обіг кілька маловідомих досі естампів та зразків оригінальної графіки;

– укладено словник митців-графіків Івано-Франківщини;

розширено та уніфіковано:

– матеріал, на основі якого здійснено каталогізацію багатьох графічних творів;

удосконалено:

– розуміння соціокультурних чинників творчої діяльності художників-графіків Івано-Франківщини;

– знання щодо особливостей навчального процесу в заснованих нещодавно приватних художніх студіях обласного центру;

набуло розвитку:

– обґрунтування ролі та місця графіки в культурно-мистецьких процесах вказаної території.

Практичне завдання дослідження полягає в можливості застосування його положень та висновків для розширення теоретичної бази мистецтвознавчої науки, використання результатів дослідження у подальших розробках, присвячених українській графіці, укладанні навчальних посібників, курсу лекцій та методичних розробок з історії українського образотворчого мистецтва, культурології.

Апробація основних результатів дослідження. Основні положення й результати дослідження апробовано на Міжнародній науково-практичній конференції «Дизайн у контексті культурних практик і теоретичних парадигм ХХ – ХХІ століть» (м. Івано-Франківськ, 15–17 травня 2014 р.); III Міжнародному конгресі «Етнодизайн у контексті українського національного відродження та європейської інтеграції» (м. Полтава, 4–6 листопада 2015 р.); щорічній звітній науковій конференції професорсько-викладацького складу ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» (м. Івано-Франківськ, 14 лютого 2017 р.); Науково-теоретичній конференції

професорського-викладацького складу, аспірантів і здобувачів ЛНАМ «Мистецький процес у новій культурно-цивілізаційній реальності: сталі цінності та подолання стереотипів» (м. Львів, 23 травня 2017 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Педагогічні аспекти підготовки викладачів з візуального мистецтва та дизайну: Сучасність і перспективи» (м. Харків, 10–11 жовтня 2017 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Мистецтво Прикарпаття в соціокультурному просторі України (на пошанування 90-ї річниці від дня народження Михайла Фіголя)» (м. Івано-Франківськ, 19–20 жовтня 2017 р.); III Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасні тенденції розвитку освіти і науки в інтердисциплінарному контексті» (м. Дрогобич, 29–30 березня 2018 р.).

Публікації. Основні положення роботи висвітлено в дев'яти одноосібних публікаціях, п'ять з яких – у наукових фахових виданнях України, з яких три – у наукових виданнях, включених до міжнародних наукометричних баз.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків, списку використаних джерел (285 позицій), додатків (додаток А – список публікацій та відомості про апробацію, додаток Б – таблиці типологічного характеру, додаток В – ілюстрації (143 позиції), додаток Г – словник художників-графіків (51 стаття-персоналія)). Основний текст дисертації становить 179 сторінок.

РОЗДІЛ 1

ІСТОРИОГРАФІЯ ТА МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1. Огляд літератури за темою

Українська графіка ХХ ст. у багатьох її аспектах привертала увагу критиків, істориків, теоретиків мистецтва, зокрема й тих, хто, відповідно до вимог сучасної науки, ставив перед собою завдання всебічного культурологічного і мистецтвознавчого аналізу графічних творів, розкриття їх належності до певних стилістичних течій українського мистецтва ХХ ст., а також відновлення втрачених та введення в науковий обіг нових імен. Перші оцінки й аналітичні огляди вітчизняної графіки ХХ ст. містяться у роботах таких мистецтвознавців, як Д. Антонович, М. Вороний, П. Балицький, І. Врона, М. Голубець, П. Ковжун, С. Гординський, М. Жук, Є. Кузьмін, Ю. Меженко, В. Січинський, О. Сліпко-Москальців, С. Таранушенко. Ці праці є цінними з наукового та історичного погляду, вони не втратили актуальності й дотепер та вважаються взірцем мистецтвознавчої аналітики.

Фундаментальними є праці провідних науковців у сфері давньоукраїнської графіки, зокрема Григорія Логвина «З глибин. Давня книжкова мініатюра XI–XVII століть» (1974) [126], «З глибин. Гравюри українських стародруків XVI–XVIII ст.» (1990) [125]; Якіма Запаса «Мистецтво книги на Україні в XVI–XVIII ст.» (1971) [79], «Пам'ятки книжкового мистецтва : каталог стародруків, виданих на Україні» (1981) [80].

Мистецтво вітчизняної графіки минулих століть досліджував Дмитро Степовик. Дві його публікації присвячені графічному мистецтву барокової доби [215; 216], ще одна – першої половини ХІХ ст. [217].

У монографії Оксани Шпак «Українська народна гравюра XVII–XIX століть» (2006) [264] вперше висвітлено передумови та історичні етапи розвитку цього виду мистецтва на українських теренах, простежено особливості функціонування творів, виокремлено головні іконографічні типи і сюжети, що

мали здебільшого релігійний характер, охарактеризовано технологічні принципи народного деревориту та їх вплив на стилістику графічних аркушів.

У праці Андрія В'юника «Українська графіка XI – початку XX ст.» (1994) [231] окреслено напрямки розвитку цього виду мистецтва впродовж вказаного періоду.

Важливими для нашого дослідження є видання А. Жаборюка «Мистецтво живопису і графіки в Україні в першій половині і середині XIX ст.» (1983) [75], О. Овдієнка «Книжкове мистецтво на Україні (1917–1974)» (1974) [174], І. Врони «Українська радянська графіка» (1958) [233].

У фундаментальній шеститомній праці «Історія українського мистецтва», зокрема в шостому томі, присвяченому українському радянському мистецтву 1941–1967 років (1968) [96], подано огляд всіх видів образотворчого мистецтва за півстоліття, однак умови тодішнього тоталітарного режиму завадили адекватному висвітленню вітчизняними дослідниками національного культурно-мистецького процесу.

Неабияке значення для формування цілісної картини історії української графіки є серія мистецтвознавчих видань під назвою «Нариси з історії українського мистецтва». Серед авторів – Ю. Белічко «Українське радянське мистецтво періоду громадянської війни: Нариси з історії українського мистецтва» (1980) [16], В. Павлов («Українське радянське мистецтво 1920–1930-х років: Нариси з історії українського мистецтва» (1983)) [176], В. Афанасьєв («Українське радянське мистецтво 1960–1980-х років: Нариси з історії українського мистецтва» (1984)) [6], Б. Лобановський та П. Говдя («Українське мистецтво другої половини XIX – початку XX ст.: Нариси з історії українського мистецтва» (1989)) [124].

Монографії В. Касіяна («Українська радянська графіка» (1957)) [101], «Українська дожовтнева реалістична графіка» (1961)) [100], Л. Владича («Майстри плаката» (1989)) [34], Ю. Белічка («Георгій Малаков» (1974)) [15], «Георгій Вячеславович Якутович» (1968)) [14] присвячені творчості найвідоміших українських графіків середини – другої половини XX ст.

Важливими для дослідника є відповідні розділи сучасної колективної праці «Історія українського мистецтва : у п'яти томах. Т. 5 : Мистецтво ХХ століття» (2007) [95] за редакцією Ганни Скрипник, у якій науковцями досліджено історію всіх видів і жанрів образотворчого мистецтва й архітектури ХХ століття. Так, авторами розділів про графіку 1900-х – першої половини 1930-х рр. є О. Лагутенко, другої половини 1930-х – першої половини 1950-х рр. – О. Роготченко, другої половини 1950-х – 1980-х рр. – О. Авраменко. Про книжкову і станкову графіку 1990-х рр. йдеться у статті О. Ламонової. Згадане видання є об'єктивним і ґрунтовним викладом історії розвитку української культури та пластичних мистецтв ХХ ст.

Публікація українського мистецтвознавця Тетяни Кари-Васильєвої «Історія мистецтва ХХ століття: концепція, нові підходи й оцінки» (2007) [97] з сучасного погляду висвітлює розвиток української культури протягом ХХ ст. Важливим сьогодні є новий підхід до історії українського мистецтва, що розглядають у єдиному річищі світового художнього розвитку. Це перша спроба узагальнити думку про основні здобутки у художній сфері на теренах нашої країни, що відбувалися впродовж ХХ ст., намагання відтворити цілісну картину вітчизняного мистецтва в контексті загальноєвропейського художнього процесу. Авторка наукової праці торкнулася проблеми національної концепції, яка стала однією з рушійних сил художньої культури на початку ХХ ст.

Монографія Ростислава Шмагала «Мистецька освіта в Україні середини ХІХ – середини ХХ ст.» (2005) [263] – ґрунтовне наукове дослідження, у якому автор здійснив комплексний аналіз розвитку вітчизняної мистецької освіти у контексті світового освітнього процесу протягом досліджуваного періоду в галузі декоративно-прикладного мистецтва та художніх промислів. Одну зі своїх публікацій науковець присвятив постаті Святослава Гординського, який, як відомо, створив чимало графічних творів [261].

У монографії Ольги Лагутенко «Українська графіка першої третини ХХ століття» (2006) [120] розглянуто книжкову графіку означеного періоду. Авторкою книги взято до уваги теоретичний та ілюстративний матеріал,

проаналізовано творчу спадщину українських художників. Серед багатьох митців, творчість яких розглядає О. Лагутенко є кілька графіків Івано-Франківської області (Гнат Колцуняк, Ярослав Пстрак, Юліан Панькевич, Осип Сорохтей). У книзі О. Лагутенко «Нариси з історії української графіки ХХ століття» (2007) [119] у контексті світового культурно-історичного процесу з'ясовано історію українського графічного мистецтва, відзначено загальноєвропейські тенденції та національні особливості його розвитку, акцентовано на визначних явищах та висвітлено творчість видатних майстрів.

У праці Ольги Денисюк «Краківська академія мистецтв у контексті українсько-польських взаємин у 20–30-х роках ХХ століття» (2010) [62] проаналізовано роль Краківської академії мистецтв щодо налагодження українсько-польських мистецьких контактів у 20–30-х рр. ХХ ст. у контексті європейської культури, зокрема й на прикладі графічної творчості окремих митців із Галичини.

У монографії Людмили Соколюк «Графіка бойчукістів» (2002) [205] творчість представників школи Михайла Бойчука зіставляється з досягненнями майстрів інших країн першої третини ХХ ст. Розкривається значення феномена бойчукістів в українській і світовій художній культурі, з акцентом саме на графічній спадщині цього творчого колективу.

У методологічному аспекті важливими для нашого дослідження є праці Романа Яціва [271; 272; 274], у яких поетапно висвітлено процеси становлення й розвитку львівської графіки ХХ ст., окреслено перспективи розвитку цього виду мистецтва. Так, у виданні «Львівська графіка 1945–1990: традиції та новаторство» (1992) [274] автор розглядає ідейно-естетичний зміст львівської графіки, тематичну спрямованість, проблематику, зокрема проблему традицій і новаторства. У публікаціях Р. Яціва висловлено думку стосовно неоднозначного періоду 1930–50-х рр. у мистецтві України. У цей час панівним стилем визнавався соцреалізм, якому довелося протистояти представникам новітніх модерністичних течій.

Дослідженню проблем української культури і мистецтва ХХ ст. в умовах тоталітарного режиму присвячено кілька праць Ореста Голубця. Однією з наболілих в українській культурі і мистецтві ХХ ст. є проблема самовираження та зв'язку з втраченими першоосновами. Автор реабілітував примусово вилучені мистецькі явища й імена, а також сприяв поверненню до загального реєстру твори, ліквідовані тоталітарним режимом [48; 50; 51]. Аналогічну проблематику висвітлює О. Роготченко в публікації «Політичні та соціально-економічні умови розвитку українського мистецтва в період тоталітарного режиму 1930–1950-х рр.» (2003) [194].

Творчість графіка Юліана Панькевича проаналізовано у книзі Я. Нановського «Юліан Панькевич: Нарис про життя і творчість» (1986) [164], а також у публікаціях І. Драбчука, В. Качкана, В. Полека, І. Сеньківа, М. Юрченка. Відомий український радянський літературознавець О. Дей у своїх розвідках, зокрема у праці «Спілкування митців з народною поезією. Іван Франко та його оточення» (1981) [61] пише про творчі контакти митця з Іваном Франком.

Чимало праць присвячено творчості окремих митців-графіків. Мистецтвознавці О. Федорук та М. Фіголь у книзі «Радість і смуток Ярослава Пстрака» (1997) [237] розповіли про життя і творчість видатного українського маляра і графіка, автора численних портретів, краєвидів, історичних композицій, виконаних у різних графічних техніках. Вагомою для пропонованого дослідження є публікація М. Фіголя «Ярослав Васильович Пстрак» [241].

Варто відзначити двотомну працю Богдана Гориня про Святослава Гординського [55; 56] (2017, 2018) та збірку вибраних праць С. Гординського про мистецтво [201] (2015), де розкрито аспекти мистецтва графіки загалом і краю зокрема.

Творчій постаті Осипа Сорохтея присвячено публікації таких відомих дослідників, як Олена Ріпко [192; 193] та Михайло Фіголь [239; 240]. Життя і діяльність цього знаменитого прикарпатського художника висвітлено у статтях Д. Горняткевича [57], І. Ставничого [209]. Деякі графічні твори (серія класичних портретів військової старшини) О. Сорохтея аналізував Микола Голубець (1936)

[47]. Серед теперішніх дослідників творчості О. Сорохтея — Орест Макояда [133; 134] та Вікторія Типчук [227].

Серед праць, присвячених графікам, які працювали на теренах теперішньої Івано-Франківщини в першій половині ХХ століття, заслуговують на увагу публікації Мирослава Аронця «Денис-Лев Іванцев. Життя і творчість» (2008) [3], Володимира Барана «Михайло Зорій» (2003) [12], Любові Волошин «Ярослав Лукавецький: Малярство. Рисунки. Сценографія» (2008) [39]. Життєвий шлях і творча діяльність згаданих художників є значущими в українському мистецтві, тому для розуміння культурно-мистецьких явищ початку ХХ ст. ці праці є базовими в рамках нашого дослідження.

Художнє життя на Прикарпатті останніх десятиліть минулого і початку нинішнього століття відображене в публікаціях музейних працівників, мистецтвознавців за освітою, а саме: Р. Дреботюка, В. Мельника, М. Аронця, В. Барана, К. Каркадим. Вони першими звернулися до творчості івано-франківських графіків, друкуючись у періодичних виданнях, створюючи анотації до виставок, буклети та вступні статті до каталогів. Заслуговують на увагу публікації Лідії Хом'як [243; 244; 245] Надії Бабій [7; 8; 139, с. 97-98].

Попри згадані публікації, графічна творчість більшості митців Івано-Франківщини науковцями висвітлена недостатньо. Про графічні роботи художників дізнаємося здебільшого зі статей у місцевих періодичних виданнях. Названі розвідки є базовими для пізнання творчості О. Гнатюка, І. Пантелюка, М. Грепиняка, В. Гуменного, В. Гривінського, М. Вітушинського, П. Прокопіва, Т. Павлик, Ю. Процана [139, с. 98].

Дослідником творчості кількох представників івано-франківської графіки є Володимир Лукань. У нашому дослідженні опираємося на його праці, зокрема на видання «Вибрані статті про мистецтво. Явища. Постаті. Імена» (2009) [130]. Збірник складається з трьох частин, одна з яких під назвою «Імена» містить певні міркування стосовно творчості тих митців, які цілковито або частково розкрили свій талант у сфері графіки на теренах Івано-Франківщини (Г. Розмус,

Я. Лукавецький, В. Касіян, М. Фіголь, М. Ясінський, М. Павлюк, М. Корпанюк). Досліджено також амплуа М. Фіголя як графіка [127; 128].

Чимало мистецтвознавчих статей опублікував івано-франківський мистецтвознавець, художній критик Анатолій Звіжинський. Він простежує мистецькі напрямки і течії, що сформувалися в другій половині ХХ ст., висвітлює проблеми пошуку нових образів та засобів вираження у творчості сучасних івано-франківських митців. Так, А. Звіжинський аналізує творчість Володимира Гуменного [83; 84], Ореста Заборського [85; 87]. Цікавими є праці мистецтвознавця, присвячені проблемам освоєння людиною культурного середовища, сприйняття культурних цінностей минулого, а також проблемі інтеграції образотворчого мистецтва з іншими формами культури [82].

Життєвий і творчий шлях провідного графіка Івано-Франківщини Петра Прокопіва відображено в публікаціях Віктора Мельника [182], Лідії Хом'як [244], Олени Дяків [68], Івана Бобриса [19]. Однак авторська мистецька школа художника, особливості його власного творчого методу потребують детальнішого дослідження. Важливим є з'ясування ролі П. Прокопіва в розвитку образотворчого мистецтва Івано-Франківщини, культурного життя краю, його вплив на становлення особистості молодих художників.

У 1990-х – на початку 2000-х рр. зросло зацікавлення науковців творчістю художників-шістдесятників, у чиєму доробку важливе місце посідає графіка. Своєрідний талант івано-франківського митця-шістдесятника Опанаса Заливахи, закоханого в українську минувшину і схильного до стилізаторських пошуків, розкривали Л. Тарнашинська [184], Б. Мисюга [175], а також автори збірки статей і спогадів про О. Заливаху «Дзвонар» [65], виданої у 2017 р.

Екслібрису як жанру графічного мистецтва присвячена публікація А. В'юника «Екслібриси українських художників» (1977) [25]. Радянський мистецтвознавець С. Івенський у праці «Книжковий знак» (1980) [91] писав і про український екслібрис. Ґрунтовні дослідження екслібрисів, створених провідними графіками, провели О. Федорук [236], Д. Степовик [218]. Історію українського екслібриса ХVІ – ХХ ст. досліджував П. Нестеренко [167; 169; 170]. У 2010 році

вийшла у світ монографія П. Нестеренка «Історія українського екслібриса» [168]. Автор здійснив значну аналітичну роботу в напрямках хронології, стилістики, образності, типології та інших аспектів мистецтва екслібриса.

Дослідниця Тетяна Сафонова в публікаціях, присвячених українському екслібрису [197; 198], констатує стильове розмаїття сучасної графіки, серед якої вирізняється орнаменталізм, виражений, зокрема, в екслібрисах Івана Пантелюка з Косова. У монографії Ольги Лагутенко «Українська графіка першої третини ХХ століття» (2006) [120] відзначено зв'язок із традиціями народних промислів орнаменталізованих графічних композицій Гната Колцуняка.

На початку нинішнього століття сучасні українські філокартисти (М. Забочень, В. Ковтун, С. Полегенький) видали каталоги ілюстрованих поштових карток Ярослава Пстрака [77; 223], де у великому обсязі представлені етнографічні листівки художника.

У 2010-х рр. аспірантка ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» Наталія Лаврук опрацювала чималий об'єм матеріалу, досліджуючи соціально-історичні фактори і закономірності створення ілюстрованих листівок, розглянувши їх як мистецький та соціокультурний феномен [116; 117; 118]. У статтях дослідниця аналізує особливості творчої манери окремих художників Східної Галичини (С. Гординський, Г. Колцуняк, Я. Пстрак), які працювали над створенням оригінальних, неповторних зразків поштівок, що гідно представляють українську історію й культуру як на території сучасної української держави, так і у світі.

Важливе значення для розвитку мистецтвознавства мають наукові праці доктора мистецтвознавства, члена-кореспондента Національної академії мистецтв України Михайла Станкевича. Одне із спрямувань його наукових пошуків – дослідження проблем традиції в українському мистецтві [212; 213; 214]. Аналогічну проблематику розвиває доктор мистецтвознавства Михайло Селівачов [202]. У пропонованому дослідженні опертя на їхні праці необхідне, оскільки традиційне мистецтво є важливим чинником формування та утвердження нових естетичних ідеалів сучасного мистецтва, зокрема графіки.

При створенні графічних аркушів, інспірованих народним мистецтвом, вагоме місце посідає тема відтворення історичного минулого українського народу і пов'язане з нею образне трактування фольклорно-етнографічного матеріалу, що нерідко зумовлює декоративізм графічної манери [152, с. 217]. За образним ладом графічних творів криється своєрідна традиційна культура населення Гуцульщини. Проблеми вивчення, збереження та примноження національної культури неодноразово висвітлювалися провідними українськими етнографами, істориками, мистецтвознавцями. Так, шляхи втілення традицій народного мистецтва у творчості митців Івано-Франківщини визначали П. Арсенич [4], О. Соломченко [207], Р. Дреботюк [30], Н. Лаврук [116; 118], М. Яновський [267; 268], В. Качкан [103].

Наприкінці 1980-х рр, внаслідок політичних змін в Україні, з'явилися статті, присвячені творчості митців, що були репресовані або не поділяли ідеологічних поглядів радянського періоду, зокрема Я. Лукавецькому, Д. Іванцеву, М. Зорію, О. Заливасі. На початку 1990-х рр. були організовані виставки, видані альбоми і каталоги їхніх творів, встановлена істинна роль згаданих майстрів у мистецькому житті Івано-Франківщини [258, с. 5].

Недостатньо розкритою мистецтвознавцями є творча спадщина окремих графіків, що зробили вагомий внесок у культуру Прикарпаття. Зокрема, це С. Каспрук, Г. Гриценко (Марченко). Шляхом польових розвідок вдалося дослідити значний обсяг творчих напрацювань художників (в науковий обіг введено понад двадцять зразків оригінальної та естампної графіки), що додало новизни пропонованій дисертації.

Важливою працею, що висвітлює мистецькі процеси краю, є альбом «Художники Прикарпаття» (1989) [250] зі змістовною аналітичною вступною статтею та короткими довідками про художників, укладений Романом Дреботюком.

Біографічні дані про івано-франківських графіків містяться у таких виданнях: «Енциклопедія Сучасної України» (2006) [72]; альбомне видання «Художники Івано-Франківщини» (2002) [249], укладене Б. Губалем, де подано

біографії і вміщено твори графіків Івано-Франківщини (Я. Пстрак, О. Сорохтей, М. Зорій, Я. Лукавецький, Д. Іванцев, М. Варення, М. Фіголь, О. Гнатюк, Б. Губаль, В. Гуменний, О. Заливаха, С. Зінець, С. Каспрук, М. Корпанюк, Г. Михнюк, Я. Оленюк, В. Остафійчук, Г. Гриценко (Марченко), Т. Павлик, М. Павлюк, П. Прокопів, М. Сарапін, О. Сердюк, З. Слободян, А. Шабунін, М. Ясінський, І. Костюк, Ю. Остафійчук); енциклопедичний словник «Івано-Франківськ» (2010) [71], упорядниками якого є Г. Карась, Р. Діда, М. Головатий, Б. Гаврилів; біографічний довідник В. Полека, Д. Дзвінчука, Ю. Угорчака «Відомі педагоги Прикарпаття» (1997) [187]; «Словник митців-педагогів України та України у світі (1850–1950-ті рр.)» (2002), довідкове видання Р. Шмагало [262], біографічний довідник «Мистецтво України» (1997) [160] та енциклопедичний довідник «Митці України» (1992) [113] А. Кудрицького.

Заслуговує на увагу методичне видання «Мистецтво і митці Прикарпаття» (1990), підготоване викладачами художнього факультету ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», де подано фактологічний матеріал про творчість 128 митців. У 2002 р. вийшов ілюстрований каталог ювілейної виставки викладачів художнього факультету ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», серед яких є й талановиті графіки. Ці видання містять стислу і наочну інформацію про особливості сучасного мистецтва на Прикарпатті, нові тенденції в галузі графіки [258, с. 5]. Чимало інформації можна знайти в електронних ресурсах, де подано довідки про івано-франківських графіків.

Важливими для розкриття теми є також каталоги виставок, матеріали музейних архівів та польових досліджень.

Ознайомитись із творчістю івано-франківських графіків 1970 — 80-х рр. і простежити їхні стильові пошуки дають змогу періодичні видання. Це, зокрема, газети «Прикарпатська правда», «Комсомольський прапор», «Вперед». Доробок прикарпатських графіків 1990-х – початку 2000-х рр. висвітлено на сторінках таких місцевих періодичних видань, як газети «Галичина», «Західний кур'єр», «Репортер», «Голос краю. Часопис Березовських теренів», «Поліття» та журнали

«Перевал», «Кінець кінцем», «Писанка», «Рідне слово», «Пам'ятки України», «Образотворче мистецтво», «Артанія», «Мистецтво».

У 2017 році Бібліотекою українського мистецтва оцифровано та викладено в мережу Інтернет 25 із 30 номерів часопису «Нотатки з мистецтва» (Ukrainian Art Digest), який видавала українська діаспора в США. Тепер «Нотатки з мистецтва» є бібліографічною рідкістю і цінним джерелом інформації з питань українського мистецтва. У журналі оприлюднено унікальні спогади про художників та репродуковано твори багатьох митців, опубліковано матеріали про графічну, архітектурну, скульптурну, текстильну творчість, ікономалярство другої половини ХХ століття і, зокрема, про мистецтво графіки Івано-Франківщини та його представників. Також тут піднімалися загальні проблеми світової графіки ХХ століття. Журнал видавався у США (1963–1991) українською мовою щорічно з ініціативи «Об'єднання митців українців в Америці» [5].

У процесі роботи над темою ми скористалися напрацюваннями, викладеними в дисертаційних роботах. Дотичними до нашої теми є дослідження М. Фіголя «Украинская сатирическая графика конца XIX – начала XX века» (1972) [238]; Р. Яціва «Львівська графіка 1945–1990 років. Традиції і новаторство» (1994) [273]; О. Лагутенко «Українська графіка першої третини ХХ століття: загальноєвропейські тенденції та національні особливості розвитку» (2008) [121]; О. Голубця «Мистецьке середовище Львова другої половини ХХ століття (соцреалізм і свобода творчості)» (2003) [53]; І. Чмелик «Художнє життя та мистецький процес Івано-Франківщини кінця XIX – ХХ століття» (2006) [258]; А. Шулик «Мистецтво графіки у художній культурі Кам'янецьчини ХХ століття» (2012) [265]; Л. Соколюк (2004) [206]; О. Гладун (2005) [46]; А. Іжевського (2009) [94]; О. Макоїди (2004) [134]; Л. Купчинської (2003) [114]; О. Ламонової (2006) [122]; С. Рибалко (2001) [191]; І. Мельник (2009) [154]; Х. Береговської (2014) [17]; О. Мельник (2009) [155]; У. Мельникової (2007) [156]; О. Денисюк [63].

Для висвітлення культурно-мистецьких процесів Івано-Франківська вагомою є праця під редакцією доктора мистецтвознавства Карась Ганни Василівни «Культурно-мистецька панорама Івано-Франківська: 350-річчю

надання місту магдебурзького права присвячується» (2012) [98]. Важливою для розкриття історичних подій, тенденцій мультикультурного та інтелектуального середовища краю є фундаментальна монографія «Станіславів – Станіслав – Івано-Франківськ (до 350-річчя Івано-Франківська)» (2012) [210].

Екскурс в історію культури Івано-Франківщини різних часових проміжків наведено в публікаціях Д. Степовика («Особливості культури краю» (2007)) [219], З. Регейла («Історичні передумови становлення і розвитку національно-культурного життя українців Галичини (другої половини ХІХ – 1939)» (2006)) [190], В. Бурдуланюка («Історія культури Прикарпаття» (1994), «Культура Прикарпаття» (2012)) [23; 24]. Ці праці дають можливість проаналізувати регіональні особливості культурних та мистецьких процесів краю.

На особливу увагу заслуговує література, що допомагає розкрити культурологічний аспект нашого дослідження [112; 232], зокрема навчальний посібник «Українська художня культура» [234], де об'єднано статті провідних науковців у галузі образотворчого й музичного мистецтва, народної творчості і викладено теорію процесів та явищ, якими характеризується сучасна вітчизняна культура. Важливою для розкриття культурологічного аспекту нашого дослідження стала публікація Валентини Новійчук, де описано явища фольклоризму й аматорства в українській культурі, типові і для культури Івано-Франківщини [172].

1.2. Методологічна основа дослідження

Для вивчення мистецької спадщини художників-графіків Івано-Франківщини та визначення її внеску в культурно-мистецький розвиток необхідно усвідомити методологічні засади висвітлення локальних мистецьких явищ, наблизитись до найповнішого комплексного розгляду питань, пов'язаних із художньою діяльністю митців досліджуваного регіону. Культурологічний аспект розвідки базується на системі принципів, методів і наукових підходів. Вибір методології дослідження творчої спадщини художників-графіків Івано-

Франківщини ХХ – початку ХХІ ст. узгоджено з базовими завданнями і проблематикою дисертації, що вимагало відповідних оптимально-ефективних наукових методів.

Пропонована праця ґрунтується на загальних науково-дослідницьких принципах, а саме: комплексний, системний, принципи історизму, об'єктивності, всебічності.

Вивчення теми зумовило використання комплексного та системного підходів до аналізу культурно-мистецьких явищ у хронологічному і теоретичному аспектах. Це є не лише ефективним фактором, а й необхідно умовою щодо дослідження обраних об'єкта та предмета аналізу.

Комплексний підхід передбачає поєднання мистецтвознавчого, історичного та культурологічного опрацювання матеріалу та залучення до процесу дослідження суміжних наукових дисциплін. Таким чином, об'єкт та предмет дослідження (об'єкт – графічні твори митців Івано-Франківщини ХХ – початку ХХІ ст.; предмет – художньо-естетичні та культурологічні аспекти творчого доробку графіків Івано-Франківщини ХХ – початку ХХІ ст.) розглядаємо всебічно, з різних ракурсів наукового пізнання.

За допомогою комплексного підходу вивчаємо графічні твори митців Івано-Франківщини ХХ – початку ХХІ ст. з огляду цілісності та системності.

Системний підхід полягає в розумінні мистецтва графіки Івано-Франківщини як єдиного цілого з узгодженим функціонуванням усіх його складових, що дозволило розглянути творчі особистості художників-графіків у їх взаємозв'язку з іншими представниками досліджуваного художнього осередку, визначити роль окремих митців у розвитку графічного мистецтва Івано-Франківщини ХХ ст. Відповідно до цього, вивчення матеріалу ґрунтується на поєднанні елементів мистецтвознавчого образно-стилістичного аналізу стосовно творчості майстрів і окремих творів та історико-культурного дослідження. Системний метод дав змогу провести поглиблений різнобічний аналіз складових, характерних для окреслених дослідженням територіальних та часових ареалів,

визначити, вивчити й систематизувати основні чинники формування та процеси еволюції графіки Івано-Франківщини на основі системних засад.

Системний підхід поєднано з історичним. У процесі загального хронологічного викладу матеріалу виокремлено проблеми, що мали принципово важливе значення для розкриття особливостей графіки Івано-Франківщини, а також предмета нашого дослідження.

Методика дослідження творчості івано-франківських графіків полягає в аналітичній оцінці не лише мистецьких, але й історико-культурних явищ. Розглянуто культурно-мистецькі процеси, які відбувалися на Івано-Франківщині в тісному взаємозв'язку з конкретними історичними обставинами, у конкретних часових вимірах, визначених хронологічними рамками дослідження.

Принцип історизму покладено в основу нашої дисертації, оскільки другий («Особливості розвитку графічного мистецтва Івано-Франківщини в контексті культурно-мистецьких процесів ХХ – початку ХХІ століття») і третій («Культуротворча роль графіків у житті краю») розділи базуються на історичному матеріалі й висвітлюють історію розвитку художньої культури Івано-Франківщини. На засадах історизму ми виявили провідні тенденції (суспільно-політичні, культурні), що впливали на мистецтво графіки, закономірності, які його визначили тощо.

Мистецьке середовище Івано-Франківщини розглядаємо як характерну і невід'ємну частину української культури і мистецтва ХХ століття і, водночас, як потенційно важливий осередок їх збереження і відродження.

Дисертаційна тема, що вивчалася в контексті актуальних проблем українського мистецтва ХХ – початку ХХІ ст., вимагала нового методологічного підходу відповідно до сучасного теоретичного обґрунтування явищ художньої культури. Завдяки переосмисленню історії українського мистецтва з погляду сучасної науки, без ідеологічного упередження, історичний підхід дозволив проаналізувати передумови становлення професійного колективу художників-графіків на Івано-Франківщині, визначити характер змін у художній культурі означеного регіону періоду незалежності України.

Використання системного та культурологічного підходів у висвітленні явищ минулого на основі комплексного використання джерел сприяло об'єктивному теоретичному та історико-мистецькому осмисленню творчої та громадської діяльності художників-графіків Івано-Франківщини ХХ – початку ХХІ ст.

У ролі одного з головних був впроваджений культурологічний підхід, який застосовувався у всьому дослідженні, а в основному – у третьому розділі «Культуротворча роль графіків у житті краю». Такий підхід забезпечив висвітлення характеру історико-культурних процесів, на ґрунті яких розвивалося графічне мистецтво Івано-Франківщини ХХ – початку ХХІ ст. Завдяки багатогранному поняттю “культура” та інтегративній специфіці культурології цей підхід уможливив дослідження художньо-педагогічної, виставкової, видавничої, просвітницької, консолідаційної діяльності митців-графіків як культурного явища. Важливу роль у художньому житті краю відігравали окремі особистості, які розглядаються як суб'єкти культури, що перебували в авангарді ключових соціальних подій ХХ ст. Застосування культурологічного підходу дозволяє розширити спектр досліджень у сфері духовної діяльності людини, забезпечує аналіз будь-якої ділянки соціального життя митців, що має вияв у створенні мистецьких об'єднань, товариств, розвитку музейної справи, організації міжнародних виставок, краєзнавчій, просвітницькій, популяризаторській та патріотично-виховній роботі. Культурологічний підхід сприяє увиразненню тенденції до національного самовизначення, втілену у графічних творах прикарпатських митців. Розгляд мистецтва графіки як частини духовної культури, а відтак – і розуміння творчої спадщини івано-франківських графіків як мистецького феномена передбачає культурологічні методики. Наукові дослідження, які б комплексно вивчали означену в назві дисертації тему з огляду на культурологічний аспект, відсутні.

Вибір методики базувався і на потребі використання не лише мистецтвознавчих, а й інших суміжних гуманітарних наук, що дозволяє вказати на міждисциплінарний характер наукової методології роботи.

Відповідно до поставлених завдань, застосовано теоретичний метод, що використовується з метою аналізу, систематизації та узагальнення культурологічної, мистецтвознавчої та історичної літератури за темою дисертації. Цей метод є важливим у дослідженні першого розділу «Історіографія та методи дослідження», де розглянуті основні результати попередніх наукових здобутків, які стосувалися проблем українського мистецтва ХХ ст., зокрема графіки. Теоретичною і методологічною основою дослідження стали наукові роботи провідних мистецтвознавців України, які висвітлювали проблемні аспекти художньої культури та мистецтва ХХ – початку ХХІ ст. Це, наприклад, праці А. В'юника, Д. Степовика, О. Голубця, Р. Яціва, Т. Кара-Васильєвої, О. Лагутенко, Л. Соколюк, О. Федорука, Р. Дреботюка, М. Фіголя. Методи розв'язання завдань пропонованої дисертації перш за все зумовлені станом збереженості графічної спадщини митців Івано-Франківщини. На основі аналізу відомих і нових матеріалів вдалось відтворити її історію, проаналізувавши внесок кожного науковця в дослідження окресленої проблематики. Відомості про основні етапи розвитку мистецтва графіки Івано-Франківщини ХХ – початку ХХІ ст. отримані шляхом аналізу тогочасної періодики, мистецтвознавчих, культурологічних матеріалів, історичних джерел, музейних та приватних збірок. Важливе значення надавалося методу реконструкції шляхом включення до фактологічної бази графічних творів, репродукованих здебільшого в періодичних виданнях другої половини ХХ ст., у каталогах виставок, альбомах, оформлених івано-франківськими графіками книжках, що становлять нині бібліографічну цінність.

Вивчений поколіннями мистецтвознавців матеріал дозволить синтезувати попередні розвідки, зосередити увагу на аналізі конкретних робіт і зробити узагальнюючі висновки про мистецтво графіки Івано-Франківщини ХХ – початку ХХІ ст. Дослідження й аналіз наявної джерельної бази дали змогу встановити актуальність теми загалом та її значення в сучасному культурно-мистецькому процесі. Щоправда, наукові розвідки, які комплексно розкривали б стан

вивченості дисертаційної проблематики з огляду саме на культурологічний аспект, відсутні.

Об'єкт, предмет і завдання дослідження зумовили застосування мистецтвознавчого художньо-стилістичного аналізу з метою розкриття естетичної природи графічного мистецтва ХХ ст. та еволюції художньо-образної системи графічних творів, а також їх порівняння та синтезу. Метод мистецтвознавчого аналізу є домінантним щодо розгляду конкретних художніх творів, тематики, жанрів та тенденцій у творчості прикарпатських митців. Здійснено системний аналіз графічних творів у культурно-естетичному контексті, що допомогло виявити художні аспекти їхньої еволюції. Проаналізовано пошуки образної-пластичної мови, засоби художньої виразності у творах івано-франківських графіків, виконаних їх авторами в певних історичних, суспільно-політичних умовах. Мистецтвознавчий аналіз є особливо важливим для досягнення поставлених мети і завдань пропонованого дослідження, зокрема розкриття проблематики четвертого розділу «Художня специфіка творчого доробку графіків Івано-Франківщини ХХ – початку ХХІ століття».

Характеристика художнього процесу, що еволюціонував на Івано-Франківщині, дозволив розглянути стильову еволюцію творчості провідних майстрів графіки та провести мистецтвознавчий аналіз їхніх творів, описати видову, сюжетно-тематичну та художньо-стилістичну особливість творчості художників, окреслити магістральні напрями подальшого розвитку графіки Івано-Франківщини.

Метод синтезу дозволяє розглядати мистецтво графіки Івано-Франківщини як цілісне, окреме явище культури Прикарпаття, як один з основних суспільно-значущих видів українського образотворчого мистецтва.

У процесі дослідження стильової еволюції творчості провідних майстрів графіки та мистецтвознавчого аналізу їхніх творів застосовано метод порівняння, без якого проблемно-мистецтвознавче дослідження було б неповним. У розкритті видової та жанрової специфіки об'єкта дослідження використано компаративний метод, що дозволив за допомогою сукупності порівняльних засобів виявити

спільності і розбіжності змістових і формальних рис, творчого методу, стилю як серед івано-франківських графіків, так і інших українських художників. Порівняльно-історичний метод застосовувався для з'ясування відмінностей у межах художньої системи на різних відрізках часу. Вдалося окреслити трансформаційні процеси сучасного графічного мистецтва, порівняно з попередніми десятиліттями. Виявлені новаторські тенденції в мистецтві графіки Івано-Франківщини, запозичені художниками з європейського мистецтва і перенесені на національний ґрунт.

У роботі періодично здійснювався порівняльний аналіз місцевої культурної ситуації і певних подій, які відбувалися в державах пострадянського простору. Застосування компаративного методу виявилось результативним щодо визначення стилістичного спрямування робіт івано-франківських графіків, а отже, вирішення завдань, поставлених до підрозділу «Індивідуальні засоби образотворення провідних графіків».

Під час роботи над четвертим розділом «Художня специфіка творчого доробку графіків Івано-Франківщини ХХ – початку ХХІ століття» важливо було проаналізувати пошуки образної мови, втілення новаторських ідей у творчості івано-франківських графіків. Для виявлення специфіки графіки Івано-Франківщини, розкриття художньо-образного змісту творів застосовано метод абстрагування, що полягає у виокремленні й узагальненні найхарактерніших та найвиразніших ознак.

У ХХ ст. українське мистецтво стало причетним як до розв'язання власних національних проблем, так і до здобутків європейського художнього процесу. Звернення до діахронного і синхронного методу уможливило виявлення зв'язків між естетичною спрямованістю мистецтва графіки та соціальними, національними, світовими проблемами мистецтва. Діахронно-синхронний метод був необхідним для реалізації завдань, поставлених у підрозділі «Проблема традиції у творчості івано-франківських графіків», оскільки дав змогу виявити новаторські тенденції у мистецтві графіки Івано-Франківщини та їх національне втілення. Завдяки цьому методу можна розглянути предмет дослідження в єдності

історичного минулого та сучасності, вести пошук механізмів їхньої взаємодії, взаємодоповнення та наслідування, визначити позитивні і негативні тенденції авторського втілення національної тематики у творах графіки Івано-Франківщини ХХ ст.

Завдяки індуктивному та дедуктивному методам дослідження було узагальнено історичний і культурологічний матеріал, а також зроблено відповідні логічні та науково вартісні розвідки, що містять висновки, необхідні для розуміння графічного мистецтва як невід'ємної частини українського культурного-мистецького процесу.

До загальних методів, які були використані у дисертації на етапі збору матеріалу, належить метод інтерв'ювання, за допомогою якого значно збагатилася інформація про графічні твори та маловідомі факти художнього життя області. Застосування цього методу у вивченні досліджуваних об'єктів, з'ясування їх суті, визначення відповідних характеристик явищ та процесів дає можливість більш змістовно і ґрунтовно розкрити проблематику дисертаційної теми.

Висновки до розділу 1. Аналіз мистецтвознавчих, краєзнавчих та публіцистичних джерел із досліджуваної проблематики дав змогу з'ясувати стан сучасних наукових знань про мистецтво графіки Івано-Франківщини. Досі відсутні комплексні розвідки, присвячені творчості івано-франківських графіків у контексті розвитку художньої культури краю. Огляд літератури за темою дисертації засвідчив, що вітчизняні науковці вивчали українську, а отже, й прикарпатську графіку в межах загальноєвропейського культурного процесу, розкривали проблему існування в ній глибинних зв'язків із традиціями народного мистецтва, вказавши шляхи наповнення мистецтва графіки новим змістом та образною мовою. Сучасні автори ввели в науковий обіг нові імена, актуалізували як замовчувані раніше творчі здобутки, так і окремі періоди культурного життя краю. Мистецьку спадщину івано-франківських, калуських, коломийських, косівських графіків спорадично досліджували, однак відсутні комплексні мистецтвознавчі праці, які б розглядали і систематизували графіку Івано-

Франківщини як самодостатнє явище українського мистецтва, як феномен культури окремого регіону і національної культури в цілому.

Визначена послідовність етапів наукового пошуку, сформульована робоча концепція, обґрунтована доцільність застосування системно-структурної методології дозволяють ґрунтовно проаналізувати предмет вивчення. Різноманітність матеріалів, що підлягали дослідженню, зумовила використання методики, побудованої на прийомах текстологічного, порівняльного, образно-стилістичного аналізу, на виявленні зв'язків між різними явищами української культури ХХ ст.

У роботі використано комплекс методів універсального, загальнонаукового і специфічного характеру, взаємодоповнюваність яких забезпечила об'єктивність і наукову достовірність результатів пропонованої праці. Застосування такої методології при вивченні досліджуваного матеріалу дає змогу змістовно й об'єктивно пізнати мистецько-образну структуру графіки Івано-Франківщини ХХ – початку ХХІ ст., простежити генезис творчої манери провідних художників-графіків.

Основні положення розділу розкриті в наших публікаціях: «Мистецтво графіки Прикарпаття ХХ – початку ХХІ століття як наукова проблема» [139], «Творчість прикарпатського художника-графіка Остапа Гнатюка: синтез традицій та інновацій» [152].

Література до розділу

3, 4, 5, 6, 7, 8, 12, 14, 15, 16, 17, 19, 23, 24, 25, 30, 34, 39, 46, 47, 48, 50, 51, 53, 55, 56, 57, 61, 62, 63, 65, 68, 71, 72, 75, 77, 82, 83, 84, 85, 87, 91, 94, 95, 96, 97, 98, 100, 101, 103, 112, 113, 114, 116, 117, 118, 119, 120, 121, 122, 124, 125, 126, 127, 128, 130, 133, 134, 139, 152, 154, 155, 156, 160, 164, 167, 168, 169, 170, 172, 174, 175, 176, 182, 184, 187, 190, 191, 192, 193, 194, 197, 198, 201, 202, 205, 206, 207, 209, 210, 212, 213, 214, 215, 216, 217, 218, 219, 223, 227, 231, 232, 233, 234, 236, 237, 238, 239, 240, 241, 243, 244, 245, 249, 250, 258, 261, 262, 263, 264, 265, 267, 268, 271, 272, 273, 274.

РОЗДІЛ 2

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ГРАФІЧНОГО МИСТЕЦТВА ІВАНО- ФРАНКІВЩИНИ В КОНТЕКСТІ КУЛЬТУРНО-МИСТЕЦЬКИХ ПРОЦЕСІВ ХХ – ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ

2.1. Еволюційні етапи графічного мистецтва на Івано-Франківщині

На зламі ХІХ – ХХ ст. культура Західної України зазнала розквіту на всіх її ділянках. За визначенням науковців, це була епоха культурного росту, який набув національного характеру [251, с. 179]. Про це свідчить, зокрема, творчість національно-свідомих графіків, представників вказаного періоду, які прославилися не лише своєю творчістю, але й діяльністю у сфері культури (просвітницькою, громадською, освітньою, видавничою) (Табл.Б.1).

Становлення авангардного мистецтва в Україні відбувалося в річищі стилю модерн, у непростому симбіозі європейських впливів та традиційних засад народної творчості. Культура України початку ХХ ст. позначена стилістичними ознаками основних художніх напрямків того часу, отримуючи животворні впливи від модерну Англії, Росії, Ар Нуво Парижа, віденської та краківської сецесії, мюнхенського югендстилю [97, с. 55]. Митці з прикарпатських теренів кінця ХІХ – початку ХХ ст. здобували освіту здебільшого в Кракові, Відні, Мюнхені, де засвоювали різні стилістичні новації європейського мистецтва, не лише модерну, а й романтизму, реалізму, експресіонізму.

Представниками графіки окресленого періоду тодішньої Станиславщини були: Юліан Панькевич, Гнат Колцуняк, Ярослав Пстрак, Северин Обст. Своєю діяльністю вони спричинили поживлення культурного та національного життя в Галичині наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст. Саме тоді з розвитком української літератури активізувався видавничий рух, у світ вийшли перші українські журнали й газети, частіше друкувалися українські книжки. Графіка набула більш масового характеру, розширилася її тематика, посилились соціальні мотиви. Це призвело до зародження нових жанрів — карикатури та політичної сатири [164, с. 43]. На початку ХХ ст. відбулось відродження української станкової естампної

графіки [124, с. 186], помітно пожвавився розвиток книжкової та журнальної графіки. З метою піднесення національної свідомості було створене товариство «Просвіта» (1877), у 1886 р. у Станіславі з'явилася перша українська преса. До 1939 р. місто стало одним з найбільших центрів видавничого руху Східної Галичини [251, с. 179].

На початку ХХ ст. чимало художників працювало над створенням листівок до свят, пропонуючи цікаві ідеї щодо їхнього художнього вирішення. Помітний внесок у розвиток західноукраїнської книжкової графіки зробили Святослав Гординський, Юліан Панькевич, Ярослав Пстрак та Гнат Колцуняк, творчість яких найповніше розкрилася саме в галузі книжкової та журнальної ілюстрації.

Ярослав Пстрак – представник реалістичного напрямку, відомий портретист, ілюстратор журналів та гумористично-сатиричних видань. У своїх роботах художник використовував поширені на початку ХХ ст. графічні техніки і прийоми: тональні можливості рисунка в зображенні світла та повітряної перспективи, підсилення динаміки для розкриття образу персонажів (Іл.В.2.1). Ярослав Пстрак працював ілюстратором у сатирично-гумористичному двотижневику «Комар» (ілюстрація «Поява «Комара», «Свобода», «Польське коло») [240, с. 45-47].

Осип Сорохтей – один із провідних майстрів графіки, чий талант виявився у різноманітних жанрах цього виду мистецтва. У багатьох графічних портретах, виконаних художником, бачимо поєднання елементів дружнього шаржу і гротескної форми, що проникливіше розкриває образ моделі [239, с. 5]. Він зображав провідні постаті громадського та культурно-мистецького життя краю (художників, письменників, композиторів, січових стрільців) (Іл.В.2.2). Перші сатиричні малюнки О. Сорохтей створив у роки Першої світової війни на основі власних спостережень [124, с. 203]. Свої сатиричні малюнки О. Сорохтей публікував у львівських журналах «Комар», «Назустріч», у станіславівському журналі «Зиз» [12, с. 10]. Прихильність до своєрідного жанру графіки-карикатури О. Сорохтей пов'язував із переглядом у 1912 році виставки карикатур польського художника К. Сіхульського. Також на творчості О. Сорохтея позначилося його

захоплення японським мистецтвом, що зачаровувало синтезом форми і лінії [38, с. 10].

Наприкінці XIX – на початку XX ст. стиль модерн об'єднував здобутки багатьох національних художніх шкіл, проте в кожній країні сюжети і мотиви трактувалися з урахуванням місцевих традицій. Так, пошуками національного стилю в графіці відзначився художник Гнат Колцуняк, наповнюючи свій художній арсенал мотивами української орнаментики. Орнамент впливав на становлення і розвиток стилю модерн, маючи не лише декоративне призначення, а й глибокий символічний зміст [196, с. 214]. Модерністичні прийоми застосування орнаменту в графіці Станиславщини помітні на обкладинці книжки видавництва «Новітня бібліотека» (1912–1913, НМЛ) (Іл.В.2.3), яку виконав Г. Колцуняк. Зображений на ній павич виступає і як птах, і як орнамент одночасно, перетворюючись на орнаментальну структуру. Однак у роботах художника спостерігаються також впливи експресіонізму («Гуцульські мотиви. Писанковий орнамент»).

Помітне місце в українській графіці початку XX ст. належить Юліану Панькевичу. Художник мав репутацію вмілого рисувальника, працював у реалістичній манері, вперше заявивши про свій талант графіка в ілюстрації обкладинки кантати «Іван Гус» Миколи Лисенка (Іл.В.2.4) [164, с. 17-18]. Тут академічний малюнок поєднується з декоративними елементами модерну еkleктично, що було характерно для книжкового мистецтва кінця XIX ст. [124, с. 176].

Непересічною постаттю у мистецтві початку XX ст. був Євген Сагайдачний, що у своїй творчості керувався художньо-естетичними засадами школи М. Бойчука, наполягаючи на необхідності відродження традиційних форм українського образотворчого мистецтва. Програма творчого методу школи М. Бойчука, як відомо, базувалася на зверненні до традицій візантійського та італійського проторенесансного монументального малярства, а також давньоукраїнського іконопису як першоджерела національної форми мистецтва України. Євген Сагайдачний також підтримував тісні контакти з московським

авангардним угрупуванням “Ослиний хвіст”, лідерами якого були українські художники М. Ларіонов та його дружина Н. Гончарова [93].

Художники, що творили на території нинішньої Івано-Франківщини, не були об’єднані в товариство, яке сприяло б популяризації їхніх творів, вони працювали здебільшого одноосібно. Це спонукало їх до переїзду у великі міста, де можна було активно поринути в культурну та громадську діяльність. Наприклад, Ю. Панькевич переїхав до Львова, де діяло Товариство приятелів красних мистецтв, засноване польськими художниками Львова. На одній із виставок названого товариства митець вперше експонував свої твори [164, с. 33-34]. У 1898 р. Ю. Панькевич із Іваном Трушем і Василем Нагірним заснували у Львові Товариство для розвою руської штуки, метою якого стало об’єднання українських художників Галичини [164, с. 34]. Також Ю. Панькевич підтримував контакти з Іваном Франком, твори якого вплинули на світогляд художника, що став переконаним соціалістом, прихильником реалістичного мистецтва [164, с. 34, 38-39].

Геополітичне місце розташування Станіслава зумовлювало те, що на початку ХХ ст. це було поліетнічне місто, адже тут мешкали не лише українці, але й поляки, євреї, німці, вірмени, росіяни. Певною мірою це сприяло тому, що художники працювали в різних жанрах, цікавилися різноманітною тематикою, а серед іноземців були й графіки – Геза Розмус, Северин Обст.

У період міжвоєнного двадцятиліття (1919–1939) Станіславів увійшов до складу Польщі, а в 1921 р. отримав статус столиці Станіславського воєводства. Місто вважалося важливим культурним центром на східних землях держави після Львова та Кракова. Тут розвивалася польська, українська, єврейська преса, активно діяли культурні товариства різних національностей, пульсувало жваве культурно-мистецьке життя, різноманітне як за змістом, так і за національними виявами. Високого рівня досягло театральне мистецтво, до якого були залучені художники-графіки. Діяли місцеві театри: професійний Український народний театр імені І. Тобілевича, аматорський польський театр імені С. Монюшки, єврейський театр, аматорські драматичні гуртки, кінотеатри («Варшава»,

«Олімпія», «Уранія»), у місті гастролювали театри та хорові колективи [251, с. 178, 181].

Графіку Станиславівщини 1920–30-х рр. представляють носії європейських мистецьких засад: Осип Сорохтей, Михайло Зорій, Ярослав Лукавецький, Денис Іванцев. Ці художники навчалися в Краківській академії мистецтв, їхня творчість носила новаторський характер, ввібрала в себе стилістику європейських модерністичних течій. Згадані митці випереджали час за ідейним, образно-пластичним трактуванням форми, своєрідним баченням та інтерпретацією актуальних тем [12, с. 6-13].

У першій половині ХХ ст. у графіці Станиславівщини, як і загалом у європейській культурі, простежується вплив експресіонізму. Його стилістика найбільше проявилася у творчості Осипа Сорохтея, передовсім вплив німецького експресіонізму (звернення до середньовічної ксилографії з її образотворчими можливостями) [133, с. 217]. Художні засоби експресіонізму, як, наприклад, підкреслена емоційність, драматизм сюжетів, загострено-гротескові форми, контрасти світла і тіні, введення діагональних елементів у композицію аркуша дозволили більш образно розкрити актуальні події часу, динаміку людського характеру, соціальні запити суспільства [58, с. 3]. Стилiстика експресіонізму проявляється в роботі Осипа Сорохтея «Допомагають нести хрест. Хресна дорога» (Л.В.2.5). Образ Христа розкривається через підкреслену структурованість тіла, виразність рухів, анатомічну деформацію своєрідного “стиснутого” картинного простору.

У творчості О. Сорохтея є також вияви кубізму, передусім це індустріальні пейзажі та побутові композиції з фігуративними зображеннями (Л.В.2.6). Пластичними засобами митець підкреслює структурні особливості форми, створює конструктивні малюнки. По-європейськи освічений художник у своїх творах демонструє високу культуру, риси європейських стилів із прагненням проникнути в глибини народної творчості, опираючись на традиції нарбутівської школи графіків.

Осип Сорохтей був учасником Гуртка Діячів Українського Мистецтва (ГДУМ) (1922–26 рр.). У своїй педагогічній діяльності він втілював програму, започатковану ГДУМом, що полягала у вихованні українських художників у річищі національної традиції [38, с. 11].

Художники Я. Лукавецький, Д. Іванцев, М. Зорій ще під час навчання в Кракові (1933 р.) були членами мистецького гуртка «Зарево» (заснований у 1932 р.), який очолював Богдан Лепкий [12, с. 25-26]. Одним із наставників талановитої української молоді, що навчалася в Кракові, був мистецтвознавець, колекціонер, меценат Дем'ян Горняткевич [12, с. 27]. На становлення М. Зорія як художника вплинула також творчість польських живописців-реалістів – Яна Матейка, Яна Станіславського, Станіслава Висп'янського [12, с. 29]. Під впливом гротескних творів свого вчителя, О. Сорохтея, Михайло Зорій створив графічну серію портретів коричневим фломастером (Іл.В.2.7). На формування естетичного смаку М. Зорія позначилося старовинне місто Краків, його пам'ятки історії, культури, середньовічна, готична і барокова архітектура, шедеври художніх музеїв [12, с. 30].

Ще під час навчання в академії Михайло Зорій був відзначений як автор психологічно виразних портретів (Іл.В.2.8). У 1934 році на замовлення «Просвіти» він виконав у техніці вугілля понад 50 портретів відомої діячки міжнародного жіночого руху, професора Празького університету Софії Русової [12, с. 36].

У міжвоєнний період художники-графіки, як і їх попередники, сприяли розвитку театрального мистецтва на Прикарпатті. Вони пробували себе в оформленні театральної сцени, створювали декорації, ескізи костюмів до вистав. Найбільш ініціативними були Я. Лукавецький, М. Зорій, О. Сорохтей.

Після закінчення Краківської академії, навчання у приватних школах О. Новаківського у Львові та А. Терлецького у Кракові [12, с. 11] Ярослав Лукавецький повернувся на Прикарпаття. Великий вплив на його творчість мало культурно-мистецьке життя Кракова, а також професор Краківської академії мистецтв К. Гомоляч, який викладав шрифти, плакат, орнаментику і зумів

прищепити студентам любов до народного мистецтва, зрозуміти конструктивну доцільність крою народної ноші, колористичну та композиційну гармонію в українських вишивках, ткацтві, писанках [39, с. 17]. Ярослав Лукавецький був одним з організаторів обласного Товариства художників, активним учасником виставок. До графічної спадщини художника належать рисунки, акварелі, сценографія (Л.В.2.9), а також робота в проектній графіці, видавничій галузі. Його твори експонувалися в Івано-Франківську, Коломиї, Снятині і Львові [12, с. 12].

Ще одним представником із когорти талановитих митців міжвоєнної доби є Денис Іванцев. Художник походив зі шляхетної родини, батьки його виховували у кращих традиціях християнської моралі та етики, прищеплювали любов до української мови, історії, культури, народних звичаїв і традицій [3, с. 11].

У 1936 році Д. Іванцева прийняли до Асоціації незалежних українських митців (АНУМ) у Львові [12, с. 12]. Він активно впроваджував програму АНУМ на Станиславівщині, діяльність якої (виставкова, мистецтвознавча, видавнича тощо) була спрямована на прогресивні зміни проєвропейського характеру в національному мистецтві [44]. Графіка членів Асоціації була представлена на надзвичайно високому рівні (Л.В.2.10), що відзначила й українська, й польська преса. У середовищі АНУМ простежувалася злагоджена робота, яка сприяла самовдосконаленню, самозаглибленню, новим формотворчим пошукам [44].

У 1930-х рр. Д. Іванцев першим серед станиславівських митців виступив у галузі теорії мистецтва, публікуючи статті, в яких обґрунтовував власні мистецькі погляди (теорія «Статизму», «Неовізантинізм», «Шляхи сучасного образотворчого мистецтва») [257]. Його теорія «статизму» – власна версія геометричної абстракції, що була квінтесенцією мистецького авангарду 1920–30-х рр., належить до найважливіших досягнень у творчості Д. Іванцева [88]. Художника заслужено оцінила українська діаспора, увівши його ім'я в Енциклопедію Українознавства, що була видана в Парижі – Нью-Йорку в 1957 році. За значні досягнення у світовій культурі Д. Іванцева Кембріджський

міжнародний біографічний центр (Англія) нагородив титулом «Людина року» (1991–1992) [35, с. 51].

Стосовно мистецьких об'єднань, то варто зауважити, що єдиним об'єднанням образотворчих митців у Станіславові дорадянського періоду був «Оріон», інша назва – Об'єднання артистів-пластиків і шанувальників мистецтва [98, с. 28] («Zwiazek Artystow-Plastykow I Milosnikow sztuki “Orion”»). З його організацією пов'язана активізація художнього життя Станіславова, зокрема виставкової діяльності [257]. Мистецьке об'єднання «Оріон» заснували в 1933 р. станіславівські та польські художники, які були мешканцями міста. Серед них – художники Є. Дубрава, К. Коссак, Геза Розмус. Завданням товариства було влаштування виставок та імпрез, організація публічних лекцій, наукових доповідей та бесід. На той час культура і мистецтво Станіславова перебували в занепаді, процвітало безробіття. Тому художники «Оріону», зокрема М. Зорій, влаштовували щорічні виставки-продажі своїх картин, які, щоправда, рідко знаходили своїх покупців [12, с. 40-41]. Після 1939 р. митці-учасники «Оріону» продовжували експонувати твори на місцевих виставках. У 1941 р., у зв'язку з початком воєнних дій, більшість художників покинула Станіслав [257].

У 1939 році, після возз'єднання Західної України з Українською РСР, настав новий етап у мистецтві графіки Станіславщини. Зміна формації тут відбулася пізніше, ніж у Києві. Якщо метод соціалістичного реалізму в мистецтві Центральної України був панівним ще в 1930-х рр., то на Західній Україні до 1939 р. переважав період формальних пошуків. Із виникненням нової історико-культурної ситуації змінилися художньо-методологічні доктрина творчості митців. Соцреалізм як офіційна державна культурно-мистецька ідеологія утвердився в мистецтві України після Другої світової війни і тривав до кінця 1980-х рр. [49, с. 12].

У 1939 р. у Станіславі зорганізовано артіль «Радянський художник», метою якої було поширення комуністичних ідей та пропагування в мистецтві методу соціалістичного реалізму. Її директором став К. Коссак, деякий час тут працювали графіки Г. Розмус, Д. Іванцев, М. Зорій [254, с. 148]. У травні 1941 року в

Краєзнавчому музеї відкрилася «Перша обласна виставка образотворчого мистецтва Станіславщини» (серед організаторів – Я. Лукавецький, Д. Іванцев), на якій експонувалися твори як самодіяльних, так і професійних художників. Було видано каталог виставки зі вступною статтею Д. Іванцева, де відзначено формальні пошуки митців, вплив західноєвропейських шкіл і течій та відсутність радянської тематики серед експонованих робіт [253, с. 171-172].

Під час німецької окупації (1941–1944) М. Зорій та Я. Лукавецький працювали художниками в театрі імені І. Франка (заснований у грудні 1939 року). Михайло Зорій був сценографом вистав «Циганське кохання», «Облога», «Романтичні», «Пташник з Теролою» [253, с. 172].

Мистецтво Галичини 1940–50-х рр., як і на всій території Радянського Союзу, опинилося в жорстких рамках соцреалізму, ізолювалося від попереднього мистецького періоду, який був дуже продуктивним щодо пластичних знахідок та багатим на знакові постаті в українському мистецтві. Антидемократичні тенденції призвели до переслідувань, політичної дискримінації населення Галичини з боку влади та арешту талановитих митців через вигадані звинувачення у зв'язках із «буржуазними націоналістами» або через «надмірний формалізм» у творчості. Так, Гнат Колцуняк був розстріляний у 1937 році. Іван Пантелюк – вивезений на Схід у 1940 році і аж до 1990 року з художника не була знята судимість, тому радянська влада безперервно вела за ним таємний нагляд [59]. Михайло Зорій відбував покарання у 1944–1952 рр., Ярослав Лукавецький – 1949–1956 рр. [12, с. 12, 93, 99]. Проте навіть у вигнанні художники творили. Наприклад, М. Зорій створив серію табірних портретів, більшість із яких були виконані в поширених тоді графічних техніках – олівець та акварель («Портрет в'язня» (1949), «Портрет в'язня Б. Смирнова» (1949), «Портрет в'язня-цигана з файкою» (1949) (Іл.В.2.11)). Популярність саме таких графічних технік, як олівець, вугілля, туш, акварель, гуаш у післявоєнний період пояснюється відсутністю технічних можливостей для естампної графіки, а також налаштованістю на ескізні замальовки з натури, що й визначало тоді основний метод роботи наж художнім твором [274, с. 20].

Після виходу на волю М. Зорію заборонили працювати у Станіславі, брати участь у мистецькому житті міста, експонувати твори на виставках [12, с. 100, 103]. Художник присвятив себе педагогічній роботі, створював рекламні вивіски, емблеми, декорації до вистав. Над оформленням однієї з вистав М. Зорій працював із Данилом Нарбутом, який у 1952–1969 рр. був головним художником театру імені Івана Франка [12, с. 58-59]. Спільні ідеї, життєва позиція, пережиті події та мистецька діяльність поєднувала М. Зорія з духовно близькими йому художниками, товаришами зі студентських років – Д. Іванцевим та Я. Лукавецьким та О. Заливахою, яких також переслідувала тодішня влада [12, с. 105].

Із 1945 р. насильно впроваджувалось нове розуміння завдань та напрямків в образотворчому мистецтві, утверджувалась нову візуальна стилістика. На Станіславщину на роботу скеровували випускників санкт-петербурзьких, київських, одеських мистецьких навчальних закладів, які привнесли в мистецтво краю відмінні від попередніх ідеологічні норми, зайняли керівні пости в мистецьких організаціях, отримали певні привілеї на виставках [98, с. 21].

У 1947 р. створено Станіславський міський комітет спілки художників – перше повоєнне об'єднання митців, яке відразу ж розгорнуло виставкову діяльність. Однак це об'єднання митців не підпорядковувалося республіканському оргкомітету Спілки художників. Тут працювала художня рада, облаштовані майстерні живопису, скульптури і рекламно-оформлювальних робіт, що приймали замовлення на виготовлення портретів, бюстів, реклам тощо [254, с. 148].

Восени 1948 р. організовано Станіславське Товариство художників (СТХ) за розпорядженням київського Товариства художників при Українській Спілці Кооперативних товариств художників. Однак кілька митців, зокрема Я. Лукавецький, не вступили до СТХ через його надмірну політизованість. У 1950-х рр. членами СТХ стали такі графіки: М. Більчук, М. Варення, М. Фіголь. При СТХ діяла художня рада, яка затверджувала й оцінювала виконані роботи. У митців об'єднання були налагоджені творчі контакти з київськими та львівськими

художниками, а завдяки контактам М. Фіголя з Ленінградським художнім інститутом імені І. Рєпіна у Карпати на творчі пленери приїжджали художники з інших міст [254, с. 148-149].

Для мистецтва цього періоду характерна тематична й образно-пластична шаблонність творів, у 1940–50-х рр. творчість більшості авторів орієнтувалась на ідейно-тематичний аспект окремих робіт чи виставок, при цьому проблемою форми здебільшого нехтували. Художники виконували замовлення для державних установ: це були кон'юнктурні роботи здебільшого агітаційного характеру.

Загальна ідеологічна атмосфера позначилась на творчості окремих митців. Одним із них є М. Варення, творчі принципи якого як в графіці, так і в живописі сформувалися на ідейно-теоретичному ґрунті соціалістичного реалізму, натуровідображальних принципах творчого мислення [266, с. 7-24]. Натуровідображальний характер художнього вислову, властивий вітчизняному мистецтву 1940–50-х рр. у цілому, притаманний, зокрема, мистецтву Західної України [274, с. 22].

В умовах ідеологічного тиску художники змушені були балансувати між авторською образно-пластичною ідеєю та вимогами владних структур, що передбачали жорстку регламентацію вибору тематики і пластичних засобів.

Це стосувалося навіть пейзажного жанру, що в 1940–50-х рр. вирізнявся певним набором мотивів: заводські димарі, будівельні майданчики, електроопори, колгоспні ферми, водонапірні башти, які демонстрували поступ соціалізму. Теми індустріалізації міста, соціалістичних перетворень у краї відображені в ліногравюрах М. Варенні. У графічних аркушах художник створював образ ідеального героя, з дещо плакатною прямолінійністю фіксував виробничі процеси, зображав трудівників, сцени колгоспного життя, колективної праці (Іл.В.2.12).

Стилістиці і принципам радянського мистецтва певною мірою підпорядковувалась і творчість Михайла Фіголя. Тенденція до натуровідображення особливо помітна в окремих його творах 1970–80-х рр. (плакати, зображення вождів, організація виставок до радянських свят). Однак художня спадщина

митця відзначається багатством тематики і широкою жанровою амплітудою. Найвеличніші графічні аркуші художника присвячені передусім історії його малої батьківщини – Стародавньому Галичу [256, с. 198].

У 1957 р. створена Станіславська обласна організація Національної Спілки художників України. Спочатку вона об'єднувала косівських майстрів народного декоративно-прикладного мистецтва та невелику групу професійних митців з обласного центру. У зв'язку із прийняттям на початку 1960-х рр. до Спілки нових членів, організацію була перенесено до Івано-Франківська [98, с. 29]. Першими членами організації серед графіків були М. Варення та М. Фіголь [98, с. 95].

Наприкінці 1950-х рр. на зміну натуралізму і копіюванню реальності приходять відбіркковість та умовність композиційних елементів, пластична трансформація натурного матеріалу. Для мистецтва 1960-х рр. характерне умовне застосування кольору, виявлення конструктивних особливостей зображуваних предметів, монументалізація композиції твору, узагальнення, стилізація, контрастність композиційних мас, індивідуалізація манери виконання [6, с. 136].

Серед технік у 1960-х рр. переважає естамп, зокрема, лінорит, водночас зменшується інтерес до неестампних технік (олівець, вугілля, акварель). Як зазначає мистецтвознавець Р. Яців: «Тогочасна перевага естампної графіки над неестампною пояснюється важливою тенденцією повернення графіці образно-пластичної умовності, яка в попередньому десятиріччі була дещо втрачена» [274, с. 42]. У техніці лінориту працювали О. Заливаха, П. Прокопів, Г. Гриценко (Марченко), М. Варення, О. Гнатюк, С. Каспрук.

Показовим щодо цього є діапазон графічних технік Г. Гриценка (Марченка): від майстерно виконаних начерків олівцем, фломастером, рапідграфом, що фіксують характери, рух постаті у просторі, до високотехнічних гравюр у техніці сухої голки та пошуків нових пластичних форм у ліногравюрах. Геннадій Гриценко (Марченко) в естампній графіці взорується на графіку німецьких експресіоністів, зокрема Кете Кольвіц (серії «Голод», «Війна»). Ліногравюра «Спрага» (Л.В.2.13) – це приклад так званого «суворого стилю», що панував у радянському мистецтві в 1960-х рр. «...з його публіцистичною плакатністю,

енергією чорної плями, яка контрастує з білою зоною гравюри...» [183, с. 149]. «Суворому стилю» властиві загострено виразні форми, відчуття драматизму, соціальна тематика. За словами Р. Яціва, поява «суворого стилю» – це «...художницький бунт проти безконфліктності мистецтва 40–50-х років, в якому соціальна гострота підмінялась лакуванням дійсності...» [274, с. 44].

Прикладом «суворого стилю» в естампній графіці Івано-Франківщини є також ліногравюра М. Варенні «З поля» (Іл.В.2.12). Твір характеризується світлотіньовими контрастами, чітко визначеними контурами, кожна пляма чи штрих не випадкові, вони створюють динамічну рівновагу на графічному аркуші. Ознаки згаданої стилістики помітні в роботах С. Каспрука, у яких «суворий стиль» поєднується з фольклорними елементами.

Ще однією течією у графіці Івано-Франківщини 1960-х рр., яка прийшла на зміну графічному лаконізму «суворого стилю», можна вважати декоративізм, пов'язаний із фольклорною традицією краю. Представниками цієї течії є О. Заливаха, П. Прокопів, І. Пантелюк, С. Каспрук, М. Грепіняк, О. Гнатюк. Вони зверталися до народної творчості, міфів, казок, обрядів та звичаїв місцевого населення. Декоративність графічної манери передусім властива тим графікам Івано-Франківщини, які за освітою є прикладниками, що й зумовило специфіку образного мислення і пластичні особливості їхніх творів, нерідко зумовлених перенесенням технічних прийомів різьби у графіку. Згадані митці використовували композиційно-пластичні засоби народного мистецтва, традиції якого досі живі на Прикарпатті, а тому їхні графічні роботи перегукуються з декоративною образністю фольклорних творів.

Петро Прокопів – провідний івано-франківський графік, чия творчість є зразком одного із напрямків культурно-мистецького процесу останніх десятиліть ХХ – початку ХХІ ст. Творчі досягнення митця тісно пов'язані з традиціями давньої української ксилогравюри. Особливість формально-художніх засобів творів П. Прокопіва ґрунтується на засадах декоративного осмислення композиції, формопластики і кольору, сформованих в українському мистецтві у 1960-х рр. У монументальних композиціях П. Прокопіва відчувається зв'язок із

мистецькою традицією минулого. Вони відзначаються врівноваженістю деталей, тяжінням до масштабності образу, декоративною організацією композиційного поля (Л.В.2.14).

Передумовою інтенсивного розвитку графіки цього періоду була її здатність взаємодіяти з іншими видами образотворчого мистецтва, проникати в різні галузі виробничої та духовної діяльності людини, естетично наснажувати її предметне оточення [6, с. 136].

У 1960-х рр. помітні спроби повернення до формальних ідей української графіки 1920–30-х рр. На цьому етапі важливою є роль Опанаса Заливахи – художника з твердими переконаннями, якого визнано знаковою постаттю в українському мистецтві ХХ ст. Митець, що належав до покоління художників-шістдесятників, працював у галузі станкового і монументального малярства, скульптури, станкової, книжкової та прикладної графіки. Творчість художника часто порівнюють з українським мистецьким андеграундом 1960-70-х рр.

У другій половині 1950-х рр. ХХ ст. серед багатьох представників української творчої інтелігенції (І. Дзюба, А. Горська, Г. Севрук, Л. Семикіна, А. Зубко) відбувався процес національного пробудження, що відображалось в їхній художній діяльності. У кінці 1950-х – на початку 1960-х рр. цей ідейний порив охопив різні види мистецтва – літературу, образотворче мистецтво, музику, театр, кіно. Опанас Заливаха був одним із виразників таких літературно-мистецьких, культурних та громадсько-політичних процесів, які відбувалися в Україні. Його майстерню у Станіславі часто відвідували львівські та київські друзі [65, с. 57].

Поїздка О. Заливахи на практику в м. Косів у 1957 р. стала переломним моментом у світогляді студента Ленінградської академії мистецтв [65, с. 197]. Гуцульщина сприяла спрямуванню енергії художника в рідше національного мислення і національного самоусвідомлення [65, с. 56-57].

Запрошення художника Михайла Фіголя переїхати у Станіслав уже не було випадковістю. Опанас Заливаха залишив Тюмень і восени 1961 року переїхав до Станіслава, влаштувавшись на роботу в Художній фонд. Працюючи в невеликому

колективі провінційного обласного осередку Художнього фонду, він із прикрістю відчував посередність творчості декотрих своїх колег, їхню незацікавленість щодо пошуку нових тем, колірних і композиційних вирішень. Це викликало в О. Заливахи велике розчарування, спонукало його знайомитися з тими людьми, які творчо мислили і глибше інтерпретували українську тематику [65, с. 38-39].

Початок 1960-х рр. став для художника періодом пошуку своєї образно-стильової мови, звернення до духовних джерел української тематики, яка домінуватиме в композиціях протягом усього його творчого життя [65, с. 42]. Однією з особливостей творів О. Заливахи є, як зауважують мистецтвознавці, вертикалізм ліній, які творять архітектоніку композиційної площини [65, с. 43].

Контактність літературного і мистецького життя, взаємне порозуміння письменників і художників, відчуття спільності шляхів, ідей та мети стали важливою віхою у розвитку української культури в 1960-ті роки. Великий професійний успіх молодого української поезії на початку 1960-х рр. та її виразно-національна спрямованість ілюстрували неабиякі зрушення в українській культурі. Завдяки Аллі Горській та Віктору Зарецькому митець відкрив для себе феномен Михайла Бойчука та графічної школи Георгія Нарбута. Саме тоді художник Опанас Заливаха визрівав як творчий індивідуум з цілісним розумінням естетичних потреб часу [65, с. 110].

1963 року у Львові О. Заливаха мав зустріч із художницею світової слави та непересічного таланту Оленою Кульчицькою, яка розвивала традицію книжкового оформлення 1930-х років. Сучасне розуміння національної форми, масштабність образного мислення, що її вклала О. Кульчицька в кожен новий екслібрис, відкрили О. Заливасі нові можливості творчого експерименту в графіці [65, с. 117].

У 1965 р. митець був заарештований на 5 років за звинуваченням в «антирадянській агітації та пропаганді». На засланні таємно виконав десятки екслібрисів, вітальних листівок, ескізів тематичних композицій, плакатів (Лл.В.2.15). Після ув'язнення повернувся до Івано-Франківська, ставши знаковою

постаттю, творчим наставником для молодших поколінь івано-франківських митців.

Однією з визначальних традицій українського мистецтва є його тісний зв'язок із духовною культурою народу, звернення митців до мотивів і стилістики народного мистецтва [6, с. 138]. Замилування народною творчістю визначило авторський почерк Опанаса Заливахи. Так, на зміну академічно вивіреній реалістичній манері у творах О. Заливахи з'явилися лаконізм, графічна відвертість та монументалізм композиційних мас [65, с. 107].

Орнаментально-декоративні засоби, як данина народному естетичному смаку, що їх, переосмислюючи, застосовували у своїй творчості івано-франківські художники, надавали їхнім творам своєрідної поетичності. Серед них – І. Пантелюк, М. Грепиняк, С. Каспрук, які активно вводять у пластичну структуру графічних композицій орнаментальні мотиви, наближаючи декоративну образність своїх творів до творів народного мистецтва. Орнаментальні мотиви вдало застосовував у своїх еклібрисах Іван Пантелюк (Іл.В.2.16).

Остап Гнатюк віддавав перевагу фольклорно-орнаментальному вирішенню образів та підпорядкуванню пластики принципам народного мистецтва (Іл.В.2.17). Його графічні серії життєрадісні, відверто декоративні, особливо ті, що створені у авторській графічній техніці – глиномонотипії.

Активне звернення митців західних областей України до першоджерел народної культури сприяло появі у 1960-х рр. поняття «фольклорна реальність» [274, с. 49]. Ця тенденція насамперед виявила себе в декоративності композиційної площини, де зображені мотиви узагальнюються, послідовність просторових планів руйнується, вводяться орнаментальні елементи. Ці прийоми очевидні у творах О. Гнатюка та М. Варенні. «Декоративна реальність» характерна для різних видів мистецтва Івано-Франківщини. Графічні композиції станкових творів О. Заливахи, П. Прокопіва, О. Гнатюка, С. Каспрука були згодом інтерпретовані в техніці розпису, сграфіто, мозаїки на монументальних панно, прикрасивши павільйони автобусних зупинок та інтер'єри громадських приміщень (ресторани, кафе, театри). Загалом, фольклоризм вельми показовий

для культурно-мистецьких процесів краю, передусім у фестивальній, концертній і театральній діяльності Івано-Франківщини.

У 1960–70-х рр. із метою популяризації радянського мистецтва почастишали проведення виставок і фестивалів на Івано-Франківщині, присвячених важливим датам, зокрема 50-річчю утворення СРСР (1972). Масштабні художні виставки в Києві та Москві активно підтримувалися Івано-Франківським обласним відділенням (товариством) Спілки художників СРСР, насамперед художниками-графіками, які входили до неї (О. Гнатюк, С. Каспрук, М. Варення, С. Онищенко, В. Остафійчук) [11]. Багато графічних творів було виконано до ювілейних дат видатних діячів культури (Т. Шевченка, Лесі Українки, В. Стефаніка, В. Гнатюка). Шевченківській тематиці присвячено чимало творів П. Прокопіва.

У 1960–70-х рр. актуальною залишалася індустріальна тематика, створення героїчного образу сучасника, що особливо помітно на ліноритах М. Варенні. Творами на актуальну для того часу тематику рясніє графічна творчість Остапа Гнатюка («Возз'єднання західноукраїнських земель з Радянською Україною» (1963), «Молода радянська армія біля підніжжя Карпат» (1964) (Іл.В.2.18) «Армія і мирна праця» (1965)).

Важливе місце серед жанрового розмаїття графіки Івано-Франківщини належить екслібрису. Давній жанр книжкового знака, що ним послуговувалися в Україні ще з XVII-го століття, набув особливої популярності на початку 1960-х років. Це чи не єдиний із жанрів графіки в часи ідеологічного контролю над мистецтвом, екслібрис уможлилював символічні зображення та умовне трактування образу.

Відродження екслібриса в Україні на початку 1960-х рр. після його тридцятирічного занепаду було зумовлене модою на колекціонування книжок (Іл.В.2.19). Свіжа хвиля новітньої української поезії сприяла поширенню машинописних неформальних видань, яким книжковий знак надавав закінченої естетичної форми [65, с. 116]. Над створенням екслібрисів працювали І. Пантелюк, О. Заливаха, П. Прокопів.

Показовим для художньої культури Івано-Франківська 1960-70-х рр. є творчий доробок Ореста Заборського, який демонструє стильове різноманіття, мистецький пошук, експериментаторство. Художнику близька життєва позиція і творча манера художників-шістдесятників, зокрема, О. Заливахи. Його роботи можна віднести до нонкоформістичного мистецтва (Іл.В.2.20) [87].

Період 1970–80-х рр. був позначений появою на теренах Івано-Франківщини самобутніх творчих індивідуальностей, які задавали тон у мистецькому середовищі міста. Серед графіків це, зокрема, Михайло Вітушинський та Володимир Гуменний. Своєю творчістю вони продемонстрували протест проти насаджуваної політики нівелювання художницької особистості, заклали основу для майбутніх процесів культурно-мистецького відродження і розвитку міста.

Художники нової генерації консолідувалися в невеликі групи, їх об'єднувала громадянська позиція і творчі зацікавлення, нові образні бачення, пошуки, натхненні ідеї. Так, художники М. Вітушинський, І. Панчишин, М. Яковина своєю активною діяльністю в культурному житті краю заявили про певні творчі позиції, що проявлялися в інтеграції мистецтва Західної України в європейський культурний простір – популяризації, презентації вітчизняного мистецтва за кордоном, налагодженні контактів із польськими, прибалтійськими художниками, участі в міжнародних виставках і конкурсах графіки.

Однак більшість художників Івано-Франківщини беззастережно підпорядковувались централізованим союзним структурам. Тенденція ідеологічного тоталітаризму проявляла себе і в мистецтві 1970–80-х рр. Відзначено, що навіть таким національно свідомим художникам, як Степан Каспрук (Іл.В.2.21) та Г. Гриценко (Марченко) (Іл.В.2.22), не вдавалось уникнути ідеологічного тиску, а отже, й стилістики соцреалізму чи заданої тематики [146]. У першій половині 1970-х рр. набула актуальності тема праці, індустріальних перетворень, масштабних будівництв. Починаючи з другої половині 1970-х рр. такі теми в мистецтві трактуються опоетизовано. Наприклад, селянську працю оспівував у графіці Олексій Сердюк («Сільський пейзаж. Гринівка» (1988),

«Духмяні копиці» (1988), «Косять трави» (1989)) (Л.В.2.23). Проте вірність індустріальному пейзажу зберігає провідний художник-графік С. Каспрук.

Художники СХУ, які в той час віддавали перевагу графіці, сформували графічну секцію. Серед них – С. Онищенко, В. Михайлюк, О. Гнатюк, С. Каспрук, І. Гуралевич, В. Остафійчук, В. Гуменний. Члени графічної секції брали активну участь у діяльності спілки [146].

З ініціативи С. Каспрука та В. Гуменного в приміщенні обласної організації СХУ планувалось організувати літографську майстерню, проте реалізувати цю ідею не вдалося через відмову спілчанського керівництва [146]. Відсутність технічної бази в Івано-Франківську, як і творчого кредо, яке згуртовувало б, обмалю професійних художників-графіків (більшість художників за освітою були прикладниками) певною мірою пояснює дещо аматорський рівень графіки Івано-Франківщини цього періоду. Однак і він мав вагомий вплив на становлення і розвиток графічного мистецтва в краї. Цю думку підтверджує мистецтвознавець А Звіжинський: «Характерна особливість міста – на відміну від Львова чи Ужгорода, тут не виникло поняття мистецької школи, художник був менш поважним за різьбяра чи ткача. А відсутність навчального закладу (до 1990-х) і художнього музею (до 1980 р.) дотепер творять непереборну тягу до превалювання декоративності над образністю» [85].

За ініціативи Спілки художників із 1968 р. організовано художньо-виробничий комбінат Художнього фонду УРСР, у якому працювали художники за такими напрямками: живопис, скульптура, графіка, архітектура, монументальне та народно-декоративне мистецтво, художнє оформлення [98, с. 95].

Створення комбінатів побутового обслуговування в обласному та районних центрах сприяло розвитку оформительського мистецтва. У галузі прикладної графіки працювали О. Заливаха, Б. Губаль, С. Каспрук, О. Гнатюк, М. Павлюк, П. Прокопів, О. Заборський. Їхні графічні роботи стали ілюстраціями до книг, ескізами для монументальних робіт, візуалізацією проектів малих архітектурних форм, дизайн-проектами. Одним із художників, що практикували в оформлювальній сфері, був Опанас Заливаха. Він працював в Івано-

Франківському обласному побуткомбінаті художником-оформлювачем – малював вивіски, рекламні щити для різних організацій, розробляв проекти інтер'єрів, кафе, барів. Хоча переважно саме він був автором ескізів, проте не підписував їх, офіційно ніде не фігурував [65, с. 41]. Художники-графіки неодноразово створювали також спільні проекти, зокрема С. Каспрук та О. Гнатюк розробили проект оздоблення автопавільйонів у селах Калуського району Івано-Франківської області (Іл.В.2.24).

Показовим щодо посилення громадянської активності й політичної дієвості української графіки є поява в ній у 1970-х рр. творів політичного характеру (карикатура, плакат, ілюстрування соціально-політичних видань) [6, с. 136]. У 1970-х рр. актуалізується така функція мистецтва, як «контактність» з глядачем, бажання впливати на нього емоційно й інтелектуально. У графіці спостерігається публіцистична заостреність. У сфері плаката й афіші працюють Г. Михнюк, Б. Нісевич, Л. Федорова, С. Каспрук.

У своїх творах художники досягають виняткової місткості, лаконізму, виразності художніх засобів. Серед графіків, які спробували себе в жанрі плаката, можна назвати Богдана Нісевича («Не обкрадай себе» (1982), «Твій вчинок – твоє обличчя» (1983), «Невмійку, бережи копійку» (1983) (Іл.В.2.25), «Мирна дипломатія – вимога часу» (1984), «Не обкрадай себе» (1989)). Художник сміливо вдається до асоціацій та метафор, гнучко оперує арсеналом виражальних засобів, конкретизуючи відтворення окремих деталей, досягаючи сучасного звучання творів завдяки монохромності аркушів та метафоричності вислову, гостроті створених образів.

Зростає роль малої графіки — екслібриса, листівки. До цього жанру звертались О. Заливаха, П. Прокопів, М. Павлюк, О. Сердюк.

У мистецтві другої половини 1970-х – початку 1980-х рр. мистецтвознавцями виокремлено стильову течію – «новий ліризм», прихильники якого відображають гармонію між людиною і природою, взаєморозуміння людини і світу, відновлення рівноваги між ними [183, с. 149]. Лірико-елегійними настроями сповнені графічні аркуші Г. Гриценка (Марченка) та О. Гнатюка.

У графічному мистецтві кінця 1970-х – початку 1980-х років констатовано певну зміну позицій. Реалістичний підхід втрачає першість, художники в основному тяжіють до спадку новаторів початку ХХ ст. та авангардних митців 1920-х років, відкидаючи традиції радянського реалістичного мистецтва 1930–50-х років [105, с. 190-191].

Творчість провідних графіків цього періоду еволюціонує в руслі постмодернізму [284]. Зауважується схильність до плюралізму, відкритість для різних естетичних і мистецьких впливів. Постмодерністична теорія мистецтва кінця 1970-х–90-х рр. спричинила глобальне розмиття кордонів між культурами, змінила ставлення до національного мистецтва. Відчувається неактуальність поділу мистецьких традицій на «високу» і «низьку», «сільську» і «міську», «провінційну» і «столичну», що стало аргументом для включення національних мотивів до переліку звичних форм у візуальній комунікації [111, с. 89-90]. У художню тканину графічних аркушів вводяться фрагменти, запозичені із творів декоративно-прикладного мистецтва.

Представником графіки 1980-х рр. є Михайло Вітушинський, творчі пошуки якого відкрили нові естетичні грані мистецтва Івано-Франківщини. Він заявив себе як прихильник філософських роздумів та узагальнень, прагнучи відобразити своє уявлення про простір і час, про співвідношення загального і окремого, закономірного та випадкового (Лл.В.2.26). Внаслідок кількаразових проведеннь бієнале «Імпреза» у виставкових залах Івано-Франківська, місцева графіка збагатилася досягненнями прибалтійських художніх шкіл, зокрема латвійської, а також німецької, польської [99].

У зазначений період зростає виконавська культура багатьох графіків, оскільки художники віртуозно опановували техніки офорта, літографії, акватинти, сухої голки, вдало використовуючи технологічні і виражальні можливості матеріалу. Натомість лінорит втратив своє попереднє значення. Зокрема, високою майстерністю в техніці літографії та офорта володів Володимир Гуменний, талановитий інтерпретатор літературного твору (Лл.В.2.27). Його графічні аркуші оригінальні та змістовні, трудомісткі за технікою виконання, що її визнано

авторською. Популярність офорта, літографії зумовлена процесом інтелектуалізації мистецтва, що констатовано мистецтвознавцями. Застосування офортної техніки в роботах М. Вітушинського сприяє деталізації, складним просторовим побудовам, введенню метафори.

Важливе значення для культурно-мистецького розвою Прикарпаття мало створення в 1980 р. Івано-Франківського обласного художнього музею (тепер Музей мистецтв Прикарпаття), який має унікальні зібрання творів образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва. Ініціатором та одним з організаторів заснування цього закладу був Михайло Фіголь [256, с. 198]. Згодом М. Фіголь відкрив у своєму будинку власний музей [88].

У цей час активізується мистецька критика, оскільки вступні статті до каталогів, анотації до виставок, статті у пресі публікують: М. Аронець, В. Мельник, В. Баран, Р. Дреботюк, К. Каркадим. Ці матеріали нині є важливими для дослідження мистецьких процесів краю другої половини ХХ століття.

Характерною тенденцією культурно-мистецького середовища 1980-х рр. на Івано-Франківщині є задіяність художників-графіків у різних видах образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва, що супроводжувалось розвитком індивідуального стилю кожного з них. Художники демонструють глибше розуміння національних традицій, шукають нову образну мову, відмовляються від імітації прийомів народного мистецтва, типової для творів художників попередніх десятиліть.

У 1980-х рр. графіки Івано-Франківщини поглиблено трактували українську тематику, народні уявлення, міфологію, проблему людини та її коріння. Ці теми відображені в роботах О. Заливахи, С. Каспрука, П. Прокопіва.

Щодо виставок, то у середині 1980-х рр. посилюється тенденція до припинення організації тематичних виставок ідеологічного характеру. Внаслідок відкритості роботи виставкомів змінився склад їх учасників: до виставкового процесу залучаються аматорські твори, неофіційне мистецтво, дитяча творчість, нонконформісти, розширюються межі сприйняття раніше опрацьованих тем. Практикуються навколівиставкові дискусії, полемічні висловлення незалежних

думок, свобода експозиційних рішень та максимальна довіра до авторських концепцій, вулична творчість. Авторів виставок нерідко цікавить питання взаємозалежностей між мистецтвом, ринком, споживачем, іншими соціальними чинниками.

Зростає роль галериста, куратора. Часто куратор бере на себе роль автора, оскільки запропонована ним ідея виставки вважається твором. Епатаж стає невід'ємною рисою культури. Перфоменс, теле- та відеокommунікації витісняють образотворче мистецтво, як не найсучасніший творчий вияв [173, с. 240].

Наприкінці 1980-х і на початку 90-х рр. українська графіка самовизначилась, її основний зміст – людська духовність, а на рівні побутування помітний станково-декоративний ухил. Очевидне поглиблення інтелектуального чинника, що вимірюється культурою творчого мислення, яка, своєю чергою, виявляється у відчутті гармонії. Образній мові творів притаманна гостра метафоричність, сумна настроєвість.

На початку 1990-х рр. в Україні відбулась стрімка зміна пріоритетів, внаслідок чого з'явилися нові вимоги, нова кун'юнктура, зруйнувався міф про свободу творчості, що багато десятиліть підтримувався тоталітарним ладом всупереч дійсності. За умов відсутності замовлень, стабільності, перспектив деякі художники були не готові до ринкових відносин, проте молоде покоління концептуальних творчих особистостей виявилось більш гнучкими і відкритими до нових реалій. Старші митці (М. Варення, О. Гнатюк) важко переживали зміни, болісно реагували на відсутність звичних шляхів і можливостей творчого вислову і заробітку. У митців періоду «соцреалізму» змінилося розуміння завдань і мети художницької творчості, поступово відбувалася трансформація свідомості, а також художньої мови творів [1, с. 9, 12], неактуальними стають традиційні форми мистецтва. Штучно стримуваний офіційний академічний поділ художників на живописців, графіків, скульпторів втратив свою актуальність, бо більше не підтримувався матеріально й ідеологічно [1, с. 10].

Характерною ознакою періоду кінця 1980 – початку 1990-х рр. є поживлення міжнародних контактів. Художники Західної України брали участь у

міжнародних виставках, проте не завжди вдавалось виїхати за кордон, часто пересилали роботи поштою, контакт з міжнародною культурно-мистецькою спільнотою відбувався через каталоги та буклети виставок [52, с. 65].

Важливою подією кінця 1980-х – початку 1990-х рр. стала Міжнародна виставка творів сучасного мистецтва – Бієнале «Імпреза» (1989, 1991, 1993, 1995, 1997 років), яка періодично проводилась в обласному центрі, що стало важливим поштовхом для подальшого розвитку графіки в Україні та в Івано-Франківську зокрема. Ці новаторські виставки відбулись з ініціативи івано-франківських художників Михайла Вітушинського, Миколи Яковини та Ігоря Панчишина, за сприяння місцевої влади та івано-франківської НСХУ. Саме молоді художники стали авторами, ідейними організаторами «Імпрези», навколо якої сконцентрувались інші талановиті художники, що працювали пошуково, провокували зміни в художній мові. Таким чином гуртувалися неформальні кола мистецької еліти. «Імпреза» була найбільшою мистецькою виставкою 1989-го року в Радянському Союзі. Метою проведення бієнале стала популяризація українського мистецтва та його зіставлення з іншими національними школами [270; 275; 278]. Сформувалося й активізувалося альтернативне мистецтво, відмінне від попереднього за манерою вираження та технікою втілення, з іншими, новими законами як творення, так і функціонування [1, с. 11].

Безперечний вплив на сучасну графіку Івано-Франківська має мистецьке явище під назвою «Станіславський феномен». Цей термін уперше був сформульований Володимиром Єшкілевим під час мистецької дискусії на проведенні гепенінга (дійства) «Рубероїд» 13 червня 1992 року (організатори – художники Анатолій Звіжинський, Юрій Іздрик, Ростислав Котерлін, Володимир Мулик, Ярослав Яновський, Мирослав Яремак) [211].

У жовтні 1991 р. під час проведення другої міжнародної бієнале «Імпреза» відбулась перша постмодерністська виставка в Івано-Франківську. Вона мала назву «Імпреза. Провінційний додаток №2». Ініціаторами проведення неординарної виставки були Ю. Іздрик, М. Яремак, Р. Котерлін, А. Звіжинський, М. Король, Я. Яновський [13].

Сучасне мистецтво графіки репрезентує серія колажів Юрія Іздрика під назвою «En Theo» (бог всередині), що складається з двадцяти графічних аркушів. Як пише Анатолій Звіжинський про виставку колажів Ю. Іздрика, «Сюжети танцюють навколо отвору. Практика означування зводиться до проголошення гасел та застосування багатьох прийомів постмодерну: цитування, іронії, деколажу, змішування, неясності, непевності, плинності» (Л.В.2.28) [86]. Мирослав Яремак у 1991 р. демонстрував перформанс: під час відкриття виставки він розкидав у залі власноруч виготовлені і розфарбовані паперові літачки, які потім було викладено для показу, як один з об'єктів виставки. Графічні композиції Мирослава Короля вибудовуються навколо слова або предмета, що слугує метафорою слова. Карколомні, несподівані зіставлення творять нові смисли поезографіки, де образи є синонімами слів і навпаки. «Сонце голодного» (Л.В.2.29) – така назва графічного аркуша, виконаного в техніці монотипії, що має жовте тло та чорні відбитки виделок [81]. Окрему сторінку в творчості художника займають вогняні витинанки, авторська графічна техніка М. Короля, коли допомогою вогню твориться малюнок на папері [13]. Ростислав Котерлін та Володимир Мулик також є авторами постмодерністських об'єктів, які лише за окремими прикметами можна вважати графікою [81].

Сучасні митці поєднують графіку з відео-, фотоелементами, інсталяціями, і вона, як і інші види мистецтва, трансформується в contemporary art [1, с. 11], його ще називають експериментальним, актуальним або інноваційним.

Тепер процес технічного виконання графічного аркуша захоплює більше, ніж сюжет. Популяризуються твори, що поєднують риси фігуративного і абстрактного мистецтва одночасно. Пропагується метафізичне, ірреальне бачення світу, тривожна реальність підсвідомості. Тиражуються твори, що часто нічого не висловлюють, окрім оптичних вражень. Панує деструкція, гра в руйнування пластичних форм, деформація. Форма витісняється антиформою, активізуються пошуки абстрактного візуального образу, який міг би виразити стан душі [173, с. 237-238].

Найхарактернішими ознаками мистецького життя 1990-х рр. було розширення творчих можливостей художньої інтелігенції. Це відобразалося у виставковій діяльності: започатковано міжнародні мистецькі проекти, фестивалі, симпозіуми, бієнале, заохочувався розвиток постмодерністських стилістичних напрямків. Загострилася увага на дослідженні мистецької спадщини кінця ХІХ – пер. пол. ХХ ст., зокрема на творчості митців-емігрантів та репресованих у період радянського тоталітаризму [98]. Основним напрямком виставкової діяльності 1990-х рр. стали виставки, присвячені митцям, які в радянський час зазнали переслідувань, серед них: О. Заливахи (1989), Я. Лукавецького (1990), М. Зорія (1995), Д. Іванцева (1995; 2000), було також ініційовано видавництво каталогів [257].

У 1996 році в Музеї мистецтв Прикарпаття відбулася Міжнародна виставка-конкурс графіки малих форм «Собор 1596-1996» на відзначення 400-ліття унії Української Греко-Католицької церкви з Апостольським Престолом у Римі, проголошеної Берестейським Собором 1596 року. Головою журі був В. Гуменний. Виставка проводилася за підтримки настоятеля Катедрального собору УГКЦ о. Миколи Сімкайла [84]. Ідея виставки – це спроба поєднати в контексті спільної теми різні аспекти, які стосуються не тільки сьогоденних питань образотворення, але й осмислення таких широких понять, як збереження історичної пам'яті в мистецтві, національних духовних традицій, розвиток християнської ідеї в часі і просторі [162, с. 6]. Роботи на виставку надіслали художники з Білорусі, Литви, Польщі, України – країн, об'єднаних спільною історичною долею. Членами журі були івано-франківські графіки Андрій Шабунін, Тарас Пліщ, головою журі – Володимир Гуменний [162, с. 7].

Проведення міжнародних виставок, що активізувалося в 1990-х рр. в Івано-Франківську, сприяло розвитку культури в усіх її проявах, а також поглибленню її інтеграції у світове культурне середовище [276]. Одна з таких виставок – «Мережива пам'яті. Співтворчість в американській гравюрі», організована Інформаційним агентством Сполучених Штатів Америки [280].

Важко переоцінити роль Володимира Гуменного в еволюційному поступі графіки Івано-Франківщини. Як представник мистецтва 1980-х рр., В. Гуменний вдумливо і творчо осмислював, по-своєму інтерпретував явища і тенденції світового мистецтва. Його творчість іронічна, вільна від стереотипів, композиція творів відзначається граничним лаконізмом (Лл.В.2.30). В. Гуменний став ініціатором створення групи професійних художників «Ознака» і куратором експозиційного проекту під такою самою назвою. Виставка «Ознака» стала подією 1996 року в мистецькому житті Івано-Франківська значною мірою завдяки творам В. Гуменного, які там експонувались [74, с. 6]. На початку 2000-х рр. Володимир Гуменний разом з івано-франківським живописцем Володимиром Чернявським організували ще одну місцеву ініціативу – «ФранкоДон» [84].

На виставкову діяльність і культурне життя Прикарпаття кінця ХХ – початку ХХІ ст. значно вплинула діяльність групи «Станіславський феномен», учасники якої причетні до багатьох мистецьких подій Івано-Франківська. Однією з концептуальних виставок є виставка «Сміття» (2005), куратором якої був Ростислав Котерлін, що спонукала багатьох поглянути під іншим кутом зору на екологію та туризм, екологію та економіку, екологію та культуру.

Велике зацікавлення суспільства в останні десятиліття викликають міжнародні виставки. Такі заходи є дуже важливими для співпраці між Україною та світовим культурним простором. Так, 1 лютого 2017 року в Музеї мистецтв Прикарпаття відкрилася виставка графічних робіт угорської художниці Каталін Голло під назвою «Момент», де представлені роботи в авторській манері, з оригінальним трактуванням тем, майстерним поєднанням лінійних композицій та акварельних плям [163].

У травні 2017 року в Центрі сучасного мистецтва відбулася міжнародна мистецька виставка графіки під назвою «Осмилення» (International Exhibition of Graphic Art «AWARENESS»). Учасники виставки – відомі українські та іноземні художники з 27 країн. Метою проекту з такою концептуальною назвою стало бажання організаторів розкрити для українського глядача вагомість цього виду

мистецтва, його актуальність у філософському осмисленні проблем людського буття засобами графіки [104].

Нинішні мистецькі події у місті висвітлюють у своїх публікаціях та в мережі Інтернет мистецтвознавці-інтелектуали, зокрема, заслуговує на увагу мистецька критика А. Звіжинського. Аналітичні статті про художнє життя в краї пропонують також івано-франківські письменники – Т. Прохасько та В. Єшкілев.

Показовою для графіки Івано-Франківщини є творчість Тетяни Павлик, яка віддає перевагу акварелі, працюючи в галузі книжкової та станкової графіки. Її дипломна робота в Українській академії друкарства ім. І. Федорова (відділ оформлення та ілюстрації книги) – ілюстрування та оформлення книги Лесі Українки «Хвилі моєї туги», акварель (1990) (Іл.В.2.31) – помітний крок на шляху самовизначення художниці як майстра книжкової графіки з тонким відчуттям виражальних можливостей акварелі. Ілюстрації Т. Павлик відзначаються глибиною осягнення літературного твору, витонченим просторовим вирішенням, відтворенням емоційного стану поетичного тексту.

Неординарним івано-франківським графіком є Світлана Хміль. Аналізуючи стилістику її ліноритів початку 1990-х рр., неважко помітити вплив експресіонізму на її творчість, найбільш відчутний у роботах «Ангел на сходах», «Подвійна кава» (Іл.В.2.32), «Писанка», «Садівник», «Хлопчик в тернах», «Запалювання ліхтарів», у яких художниця використовує вдало знайдені композиційні та пластичні вирішення й образи, що поєднуються з філософськими роздумами митця. Автор звертається до теми самотності людини, надаючи образам гострого звучання, використовуючи типові прийоми експресіонізму. Прагнучи досягти більшої емоційної виразності, С. Хміль вводить пластичні деформації форми, силуети на грані світла і п'єтми, обличчя, схожі на гостровиразні маски. Ще однією індивідуальною рисою художниці є «предметність» у її творах, тобто облюбований набір речей, що з'явився під впливом побутових замальовок і натюрмортів Осипа Сорохтея.

У наші дні можна спостерігати появу молодого покоління «учнів» (І. Клицюк, Н. Хмельовська, В. Плотнікова, Ю. Візнович, О. Осудар), які заявляють

про своє бажання працювати в графіці. Це насамперед випускники колишнього художньо-графічного факультету та Навчально-наукового інституту мистецтв ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника». У студентські роки вони виховувались у майстернях П. Прокопіва, С. Хміль, Б. Губаля, С. Повшик, В. Типчук, О. Чуйка, неодноразово експонуючи свою графіку поруч із творами наставників.

Роботи графіків початку нинішнього століття сповнені символами і знаками. Відроджується жанр портрета, як це видно на прикладі творчості Володимира Прокопишина або Андрія Шабуніна.

Прикладом стильового багатоголосся може слугувати графічний доробок В. Прокопишина. У його роботах поєднується академізм із вкрапленням середньовічної стилістики і мотивів. Зміст його аркушів філософський, метафорично-сюрреалістичний, у кожній роботі присутні символи. Митець стверджує, що нікого не наслідує, проте помітні впливи на його творчість мистецтва Північного Відродження: метафоричність (І. Босх, А. Дюрер). Сюрреалістичні жіночі образи митець створює в різних іпостасях, настроях та характерах, зводячи композицію до архетипної постаті, що нагадує Мадонну (Іл.В.2.33). Особливістю діяльності митця є пропагування і залучення образотворчого мистецтва, зокрема графіки, у культурно-мистецькі акції міста [143].

Графічний портрет набув актуальності внаслідок надходження численних замовлень. Портрети Андрія Шабуніна виконані традиційно, у класичній ренесансній традиції. Художник створює їх в техніці офорту та меццо-тинто, які виконує через спеціальний пристрій (переведенні фото у псевдоофорти). Технічно ці роботи виконані досконало, проте бракує індивідуального авторського ставлення до моделі (Іл.В.2.34).

На початку 2000 рр. актуалізується жанр соціального плаката. Над цією тематикою працює Григорій Михнюк («Гей, там на горі там жінці жнуть» (2008) (Іл.В.2.35), «Корупція» (2008), «Нардепи спілкуються» (2014), «І на оновленій землі...» (2014), «Збережемо ліс – збережемо себе» (2014), «Будьмо» (2014)).

На зламі XX – XXI ст. відбуваються процеси синтезу мистецтв. Завдяки умовності, лінійності, стилізації графіка переростає в дизайнерські форми, активно використовується в дизайні, у комп'ютерній сфері. Наприклад, сучасний авторський друк розвивається під впливом тенденцій, присутніх в інших видах мистецтва, зокрема у графічному дизайні. Як синтетичне мистецтво авторський друк засвоює нові композиційні схеми, ритміку, нові просторові співвідношення [247, с. 24]. Прикладом синтезу графіки та дизайну є діяльність молодих дизайнерів Руслана Рамазанова та Інни Бойко, які є засновниками в Івано-Франківську творчо-освітнього об'єднання «Exellema». Згадані митці, працюючи у сфері дизайну та візуальних комунікацій, за допомогою сучасних технологій переводять графічні твори у векторну графіку (Іл.В.2.36). Ці художники розробили навчальний курс, спрямований на всебічний розвиток особистості, розкриття творчого потенціалу людей різних професій, основою якого є авторська методика Р. Рамазанова, що дозволяє засобами графіки розвинути креативність, уяву, гармонізує раціональне і творче мислення, а також має арт-терапевтичну дію. Руслан Рамазанов та Інна Бойко досліджують питання сакральної геометрії в мистецтві, цікавляться золотим перетином, числами Фібоначчі, явищами парейдолії, вивчають символіку у світовій культурі, принципи біоніки, застосовуючи ці знання в освітній та дизайнерській діяльності [142].

На початку 2000-х рр. суттєво збільшуються експозиційні площі для актуалізації мистецьких творів із метою розвитку сучасного мистецтва та налагодження співпраці з українськими та іноземними художниками. Графіка дедалі частіше виходить за межі виставкових залів, її застосовують в оформленнях кафе, приватних, громадських приміщень.

Пожвавленню мистецького життя міста сприяло відкриття в серпні 2012 р. галереї сучасного мистецтва «Арт на Мур». У січні 2017 р. почав функціонувати оновлений Центр сучасного мистецтва, діяльність якого почала передбачати координацію між художником і глядачем, художником та мистецькими інституціями, створення архівних даних про місцевих художників та їхню мистецьку діяльність, аналіз подій, пов'язаних із сучасним мистецтвом. У закладі

проводяться виставки, майстер-класи, лекції, заняття школи вечірнього рисунка. Раніше, у лютому 2013 року, згідно з рішенням сесії міської ради був створений «Івано-Франківський Центр сучасного мистецтва». Після трьох років діяльності через конфлікт з місцевою владою утворилось фактично два Центри [92]. У грудні 2017 року в Івано-Франківську відкрито громадський центр сучасного мистецтва та галерею «ЧЕЧ», у приміщенні якої відбуваються виставкові та навчальні заходи. Керівником цього арт-простору є мистецтвознавець Анатолій Звіжинський [32].

Важливою подією в культурно-мистецькому житті міста є щорічний мистецький фестиваль Porto Franko – Вільний мистецький порт в Івано-Франківську, інспірований поетичним есеєм Тараса Прохасько «Порт Франківськ» та міфологією станіславського феномена. Його засновано в 2010 році молодими українськими митцями: композиторами Романом Григорівим, Іллею Разумейко та художником Ярославом Зенем [283]. Серед численних художніх акцій цього заходу передбачена також участь художників-графіків та графічних дизайнерів. Завдяки популяризації образотворчого мистецтва зростає кількість відвідувачів виставок.

2.2. Проблема традиції у творчості івано-франківських графіків

Одним з актуальних питань у вітчизняному мистецтвознавстві є переосмислення подій та явищ минулого з метою створення цілісної картини розвитку українського мистецтва. Ключем до розуміння цих явищ є дослідження творчого доробку українських митців, які беруть участь у формуванні нової моделі українського світобачення, нових естетичних вимірів духовності і сприяють усвідомленню органічного єднання глибинно національного та загальносвітового мистецьких процесів [97, с. 63]. Дослідження проблеми традиції є важливим в аспекті самозбереження національної культури, а також для розуміння культурно-мистецьких процесів, що відбувалися на території Івано-Франківщини протягом ХХ ст. Для вирішення цих завдань необхідно

проаналізувати творчу спадщину митців, які тяжіли до стилістики народних художніх промислів, а також розглянути проблему відображення традиції у графічних роботах.

Питання вивчення, збереження та примноження здобутків національної культури неодноразово висвітлювалися провідними українськими істориками, етнографами, мистецтвознавцями. Одним із актуальних завдань творчої діяльності митця є його налаштованість на сприйняття, засвоєння і художнє втілення народних традицій, відповідно до власного таланту та естетичних норм сучасної культури. Художня творчість другої половини ХХ ст. характеризується багатоманітністю виявів, різноплановістю тенденцій розвитку. Важливо з'ясувати характер взаємодії між професійним, самодіяльним та народним мистецтвом [172, с. 315] на прикладі графіки івано-франківських митців, що виразно демонструє деякі суттєві тенденції у сфері культури; визначити позитивні і негативні приклади авторського втілення національної тематики у графічних творах, розкрити специфіку інтерпретації фольклорних джерел. У дослідженні цієї проблематики цінним є аналіз процесів збереження і трансформації народних традицій у мистецтві графіки Івано-Франківщини ХХ ст.; дослідження творчого доробку професійних графіків та графіків-аматорів, твори яких тісно пов'язані з традиційною художньою культурою, зокрема з народними промислами Прикарпаття та місцевим фольклором.

Мистецтво графіки ХХ ст. на Івано-Франківщині характеризується відданістю національній тематиці, дбайливим ставленням до народних традицій, певними ознаками архаїчності на рівні стилістики, акцентуванням на рукотворності графічного аркуша. У творчих пошуках художники сягають першоджерел, що відображається в процесах ідентифікації і самовизначення [150, с. 249].

Територіальне розташування Івано-Франківської області певною мірою визначило специфіку її культурного життя – успадкування традицій народного ремесла, а отже, у багатьох випадках стилістичну спорідненість деяких видів творчості із творами декоративно-прикладного мистецтва, пієтет до фольклорних

джерел. Як професійні досягнення, так і аматорські результати у сфері графіки нерідко з'являлися завдяки засвоєнню народних традицій, осягненню їх духовного змісту, пізнанню суті народного мистецтва як цінності, пов'язаної з природою, людиною, культурно-історичним середовищем [150, с. 249-250].

На початку ХХ ст. (1910–20-ті рр.) ідеї формування національного стилю активно функціонували як у Західній, так і у Східній Україні. Цей процес був всеукраїнським, хоча мав свої локальні відмінності та джерела інспірації. Прогресивно налаштована частина творчої інтелігенції Західної України, зокрема Станіславщини, у своїй творчості зверталася до народного мистецтва Гуцульщини, що стало своєрідним локальним виявом сецесійної ідеї, поширеної в цей час по всій території України. Національно-культурний рух, що активізувався в Україні, мав безпосередній зв'язок із процесами національно-культурного відродження в більшості європейських країн. Початок ХХ ст. в Україні ознаменований зростанням національної свідомості, увагою до стародавніх пам'яток, захопленням етнографією та народною творчістю як важливим джерелом насаги професійного мистецтва [97, с. 54]. У цей період художники переймалися пошуками нової стилістики, органічно пов'язаної з національною традицією. Позитивною ознакою цих процесів було те, що представники авангарду, як і майстри народного мистецтва, уникали буквального відтворення мінливої і швидкоплинної реальності, сліпого наслідування мистецтва європейських країн, а поєднували новаторські здобутки модернізму з національними традиціями. Етномистецька традиція була підхоплена і творчо засвоєна провідними художниками-модерністами, які бачили в ній одну з протидій реалізму та еkleктиці [213, с. 10, 14].

Серед видатних прикарпатських митців початку ХХ ст., чия творчість базується на традиційних засадах, вирізняється талановитий художник Гнат Колцуняк. Він відомий як мистецтвознавець, художник-орнаменталіст, дослідник етнографії Гуцульщини [4, с. 235]. Визначальною рисою творчості Г. Колцуняка є стилізація мотивів українського народного мистецтва в руслі сецесії – писанкових орнаментів, мотивів гуцульських розписів, вишивки (Іл.В.2.37). Художник

поєднував європейські новації зі здобутками українського мистецького досвіду, що забезпечувало безперервність поступального розвитку культури.

Завдяки навчанню за кордоном, наполегливій праці і втіленню нових ідей через формально-пластичні пошуки в мистецтві початку ХХ ст. з'являється плеяда талановитих і самобутніх майстрів. Зарубіжна критика вперше розглядає українське мистецтво як самостійне явище, яке має власні позиції і великий творчий потенціал. У публікаціях, присвячених українським майстрам, європейська критика акцентує на самобутності їхнього мистецтва та спорідненості з народною творчістю. Окремі з них працюють в усталених нормах академічної традиції, однак згодом з'являються майстри, які намагаються освоїти новаторські засоби виразності та новітні стилістичні засади. Одним із художників-новаторів високого рівня є Осип Сорохтей [133, с. 215-216]. Навчаючись в Академії красних мистецтв у Кракові (1911–1920), Осип Сорохтей потрапив у хвилю загального оновлення європейської художньої системи, на основі якої формувалася художня концепція митця. Як зазначає дослідник творчості художника Орест Макойда, «...система переосмислення природи у рисунковій техніці О. Сорохтея базується на тогочасній європейській мистецько-естетичній програмі, яка ввібрала в себе окремі якості експресіонізму та певні риси народного примітиву...» [133, с. 217] (Іл.В.2.38). Образно-композиційний лад багатьох творів цього митця відповідає естетиці наївної творчості, що засвідчує належність автора до плеяди тих професійних художників першої третини ХХ ст., які культивували примітивізм художницької манери (Іл.В.2.39).

Елементи примітиву є важливою складовою творчості художників окресленого періоду. Прагнучи наблизитись до емоційної чистоти і пластичної виразності творів безіменних народних майстрів різних часів, кожний із них розробляє свій індивідуальний стиль із програмним свідомим спрощенням художніх образів. Це було характерним і для творчого методу відомих європейських митців, які працювали в кінці ХІХ – на початку ХХ ст. у напрямку «примітивізму», одного з варіантів авангардизму [252, с. 235].

Основою для пошуків, експериментів і потенціалу творчого зростання багатьох професійних митців Івано-Франківщини став досвід народних майстрів-різьбярів. Більшість із них досконало володіла традиційними техніками різьби, використовуючи у гравюрі передусім технічні навички дереворізьблення. Помітне також тяжіння до інших видів декоративно-прикладного мистецтва: кераміки, ткацтва, вишивки, писанкарства. Засвоївши традиційні прийоми народного мистецтва, оволодівши декоративною образністю подекуди сувенірної продукції Гуцульщини, окремі художники не прагнули подолати її обмеженість і знайти нові виражальні засоби. Тому доводиться визнати таке явище у сфері графіки Івано-Франківщини, як «фольклоризм» [150, с. 251].

Культурологами зазначено, що фольклоризм нерідко розглядається як вторинне, неавтентичне явище, як похідна форма культури, адаптація на певному рівні фольклорної стилістики, умовно-традиційних образів та ідей, як відірваність від глибинної архаїчної традиції [172, с. 326].

Розглядаючи дрібну естампну графіку, зокрема екслібриси художника-самоука Івана Пантелюка, можна кваліфікувати його творчість як аматорство з ознаками фольклоризму. Проте в композиціях книжкових знаків художника зберігаються і набувають подальшого розвитку традиції, на основі яких екслібрис отримує виразну національну форму [172, с. 324-325], що й дозволяє констатувати продуктивні вияви фольклоризму, який відіграє значну роль у збереженні та ретрансляванні етнокультурного надбання. Образний лад екслібрисів І. Пантелюка побудований на етнографічно-фольклорній основі, вони постають національно-своєрідними творами, щедро насиченими орнаментально-декоративними деталями (Іл.В.2.40). Незважаючи на відсутність фахової освіти, його доробок позначений індивідуальним авторським виявом.

Традиційна орнаментика, за якою закріплена певна символіка, є визначальною рисою екслібрисів Івана Пантелюка і найповніше відповідає ідейно-образному задумові його творів [30, с. 4]. Аналізуючи екслібриси художника, дослідниця Т. Сафонова підкреслює, що візитною карткою його

творчості є геометричні орнаментні лінійки, що виконують роль обрамлення, і розетки, які набувають в екслібрисі значення візерунка [198, с. 161].

Як стверджує прикарпатський графік (родом із Запоріжжя), колекціонер українського народного мистецтва Геннадій Гриценко (Марченко), «сучасне мистецтво повинно мати народний ґрунт. Мистецтво має бути соціально спрямованим (оскільки моментально реагує на життєві події та явища), зрозумілим людям, доступним широкому загалу. Новація – це розвиток традиції» [144]. Творче кредо Г. Гриценка (Марченка) відображається в тематиці, сюжетах та в образному ладі його графічних робіт, у яких він наслідує традиції українського народного мистецтва (Іл.В.2.41), здобутки українського образотворчого мистецтва, особливо творчість художників-шістдесятників [248, с. 237].

Саме мистецький пошук шістдесятників дав підстави науковцям говорити про конфлікт цінностей і відкрите протистояння естетик – ідеологічної та формалістичної, що фактично означало відхід від вимог соцреалізму й пошуки власної своєрідної форми самовираження [184, с. 7].

У своїх мистецтвознавчих розвідках Ольга Петрова пише про відновлення фольклоризму в мистецьких процесах радянської дійсності (у тоталітарній культурі): «Майже 50 років офіційне мистецтвознавство (партійні ідеологи) переслідувало інтерес митців до народних джерел. Одержавленому мистецтву дозволяється лише зовнішньо-декоративний фольклоризм «шароварів, півників та рушників». Ним була просякнута напівквічева масова культура. У зазначений період інтерес професійних митців до етнічних джерел кваліфікувався як відступництво від завдань соцреалізму. Фольклоризм прогресивних митців виконував функції контркультури... Ідеологи соцреалізму тлумачили «фольклоризм» учених митців як опозицію культурній політиці держави (втечу від дійсності, патріархальщину, націоналізм). Поновлення фольклоризму у вченому мистецтві сучасна історія образотворчості завдячує «шістдесятникам», яких вела ідея національного відродження...» [183, с. 93].

Художньо-естетичні пошуки шістдесятників, що ґрунтувалися на національних джерелах, також розвивалися у річищі європейських мистецьких новацій, що сприяло синтезу традиції й новаторства і на цій основі збагатило українське мистецтво живим, виразно індивідуалізованим поглядом на життя й світ попри те, що мистецький нонконформізм мусив долати інерцію старої школи [184, с. 6].

Зразком професійного осмислення традиції є творчість Опанаса Заливахи, чиє усвідомлення власної ідентичності реалізувалося в річищі ідейних позицій і творчості покоління шістдесятників. Це приклад того, як фольклорна традиція, проходячи через фільтр індивідуальної свідомості, перетворюється на нову художню якість: в авторській творчості розвивається фольклорний напрямок, узагальнено-умовна система відображення світу (Іл.В.2.42).

Перебування на Івано-Франківщині неабияк вплинуло на попередні погляди митця та його розуміння мистецьких проблем. Опанаса Заливахи захопило народне мистецтво Прикарпаття з його барвами, стилізацією форми, площинністю зображень [175, с. 15]. Стилїстика графічних творів художника нерідко підпорядковувалась законам народного мистецтва, набуваючи статичності, лаконізму, симетрії, виразної ритміки. Розуміння, що за кожним справжнім мистецьким явищем стоїть осмислена традиція, спонукало молодого митця дошукуватись у багатій культурній спадщині українського мистецтва відповідей на глобальні запити сучасності [175, с. 16].

Як зазначає мистецтвознавець Богдан Мисюга, «Опанас Заливаха аналізував елементи давніх орнаментальних рядів, вимальовував в уяві закономірний ланцюг пластичного вдосконалення первісної форми... Ставлячи перед собою глобальні теоретичні завдання в галузі еволюції творчого вираження, Опанас Заливаха кардинально змінив ставлення до суті мистецької традиції, почав її трактувати як мову внутрішніх естетичних підвалин» [175, с. 23]. Талант художника формувався на протистоянні академічних принципів та переосмисленні української національної мистецької традиції. Він використовує образні метафори

християнства, семіотичну палітру слов'янської міфології та інші світоглядні підвалини давнього українського мистецтва.

Світ творів Петра Прокопівка сповнений національного звучання – і за формою, і, головне, за закладеним у них змістом, що втілюється як у станковій, прикладній графіці, так і в екслібрисі. Навколишня природа і багатство виявів національної своєрідності в краї стали джерелом подальших фантазій митця, пошуку гармонії ліній, форм, кольорів на площині графічного твору, що вражає виразністю гри чорно-білого та лаконізмом штриха [182, с. 4]. Прикладом можуть бути триптих «Троїсті музики» (1993) або цикл «Писанкові мотиви» (2000) (Іл.В.2.43). Нерідко П. Прокопів апелює до народної творчості, зокрема, він створив лінорит «Св. Миколай» (2010) (Іл.В.2.44), що є інтерпретацією народної гравюри XVIII ст.

Творчий метод Степана Каспрука базується на образотворчому фольклорі й зображальних засобах народного мистецтва Прикарпаття (Іл.В.2.45). Творча манера художника сформувалася не одразу – митець, експериментуючи із виражальними засобами графічних аркушів (Іл.В.2.46), не пішов шляхом імітації народної спадщини, запозичення її зовнішніх рис, а виробив на її основі індивідуальну авторську манеру зі своєрідною системою образності.

Прикладом оригінальних і самостійних результатів, близьких до професійних норм творчості, є графічні роботи Остапа Гнатюка. Твори художника належать до провідної фольклорно-декоративної течії у вітчизняній графіці 1960–х рр., що мала вияв і в мистецтві Івано-Франківщини. Характерна особливість творів О. Гнатюка – їх тісний зв'язок із народною творчістю, з образотворчим фольклором горян, зі стилістикою окремих видів гуцульського мистецтва, зокрема з багатими традиціями плоскої різьби по дереву [158]. Основою для розвитку пластичної мови графіка став набутий Остапом Гнатюком досвід у декоративній різьбі по дереву, що сприяло формуванню більш виразної індивідуальної манери його графічних творів.

Митець віддавав перевагу декоративному трактуванню зображень, підпорядковуючи формально-образний лад своїх гравюр принципам народного

мистецтва. Доцільно, на наш погляд, навести уривок з розповіді О. Гнатюка: «Але я не розлюбив декоративно-прикладне мистецтво Гуцульщини. Просякнуті давніми традиціями, самобутністю твори карпатських умільців будуть для мене завжди зразком справжнього народного мистецтва. До речі, колоритне рішення ліногравюр я часто запозичую з барвистого, яскравого розпису гуцульської кераміки і писанок» [10]. Художник застосовує всі можливості техніки лінориту з його лаконічною та виразною мовою, активно вводячи колір (Іл.В.2.47) – використовує яскраво-насичені фарби, які гармонійно розсипає, на зразок вишивки.

Культуролог Т. Орлова характеризує фольклоризм як «адаптування» професійними музикантами, письменниками, художниками творів народного мистецтва, як засіб упровадження народних етнічних ідеалів і цінностей у систему національних культур. Науковець слушно відносить до сфери фольклоризму «регенеровані» форми народного мистецтва, які «не становлять безпосереднього продовження традицій, але були віднайдені завдяки етнологічним, фольклористичним, історичним студіям» і як виконавські обробки застосовуються в різних галузях народного мистецтва та художніх промислах [171, с. 115].

Миколу Гrepиняка знають на Прикарпатті передусім як талановитого різьбяр та дослідника народного мистецтва Гуцульщини. Його творчість багатогранна – це різьба по дереву, графіка, живопис, фотографія з багатоплановим композиційним і тематичним задумом. Роботам митця властива народна стилістика, що засвідчує близькість майстра до гуцульського буття, його знання автентичного орнаменту, видатних історичних постатей України, вміння бачити і відтворювати красу навколишнього світу [157]. У своїх творах цей художник, якого у сфері графіки можна вважати самоуком, широко використовує елементи народного орнаменту, мистецькі атрибути [70], краєвиди гір, мотиви гуцульських осель, народні строї.

Зауважено, що у творчості М. Гrepиняка карпатська тематика базується не на автентичному, глибинному матеріалі, а на зразках вторинного рівня, або на

основі різьбярського досвіду (Лл.В.2.48). Із погляду мистецтвознавчої науки М. Грепиняк у мистецтві графіки сприймається як художник-дилетант, що не досяг рівня митця-професіонала [172, с. 319]. Проте його аматорська творчість може слугувати прикладом тих позитивних і правомірних явищ культурно-мистецьких процесів сьогодення, які, за висловом науковців, забезпечують трансформацію, адаптацію і репродукування художніх цінностей минулого [172, с. 326].

Мистецтвознавець О. Новицька дає таку оцінку явищу фольклоризму і його впливу на сучасну культуру: «За сучасних умов вторинний фольклор залежно від аудиторії, на яку він розрахований, набуває різних рівнів якості – від високохудожньої варіативності, що розкриває і збагачує його зміст, до попкультури, де фольклорні кліше втрачають історичну й архаїчну глибину, трансформуються у беззмістовні форми. Продукція сувенірних крамниць, звільнившись від вимогливого відбору художніх комісій, сьогодні має вражаюче антихудожній рівень, у якому взагалі відсутні етномистецькі цінності» [171, с. 116].

Прикладом аматорства щодо вибору і трактування тем можемо назвати графічну творчість Зіновія Гаркуса (Лл.В.2.49) та Емануїла Храпка (Лл.В.2.50), зокрема в жанрі екслібриса, оскільки більшість їхніх робіт позначені практикою спрощеного копіювання, поверхового стилізаторства, імітації традиційних форм. Проте виставковий досвід та відгуки книголюбів на теренах Прикарпаття переконують у тому, що екслібриси згаданих авторів мають своїх поціновувачів, вони стимулюють інтерес до народної культури, пробуджують нові творчі сили, «втягують» дедалі ширшу публіку в етнокультурний контекст сучасності [172, с. 325, 328].

Зразком професійного, а отже, більш усвідомленого рівня засвоєння традиції, є роботи Володимира Гуменного та Мирослава Ясінського. Творчість першого з них – відображення плідної взаємодії традиції і сучасності, глибоке проникнення в образність народного мистецтва, творчий синтез досягнень вітчизняної і зарубіжної художньої практики. За висловом мистецтвознавця

Анатолія Звіжинського, творчість В. Гуменного «ніби вбирає в себе історичність і різнобарвність культури разом з бажанням інтегрувати в гравюри нові або історичні іконографічні знахідки – скифія, християнство, козацтво, космос» [83]. У коментарях критика зазначено, що у графіці Володимира Гуменного відбулося «переосмислення православного іконопису з позицій атеїстичного, декоративного, візуалістичного підходу, а не спекулятивного сакрально-метафізичного чинника трансценденції у потустороннє, перетворення ікони в артефакт, елемент дизайну, побутової речі» [84]. Особливо приваблює В. Гуменного прамистецтво, зокрема трипільська культура, твори скіфів, архаїка (Іл.В.2.51). У постмодерністичних роботах художника очевидним є національне коріння, звернення до першооснов культури свого чи інших народів, проникнення в глибини їх творчості професійно інтерпретується завдяки сучасному образному мисленню художника.

Мирослав Ясінський відомий модерністською стилізацією гуцульської та покутської народної спадщини (народний примітив, ікономалярство) та створеними на її основі сакральними, хоча й не канонічними, творами [22]. Як зазначає мистецтвознавець Володимир Лукань, «фольклорна основа, постійно присутня у його творах, виражається лише у відтінках сприйняття, в характері трактування, у підтексті зображуваного, вона – їх друге, нерозгадане, втаємничене значення... Він підсвідомо відчуває глибинну стихію народного мистецтва, природну монументальність зображення, що має визначену семантику» [130, с. 196]. Його твори напрочуд жваві, динамічні, пристрасні, артистичні, а їх образно-пластична мова заснована на генетичній пам'яті та підсвідомих творчих імпульсах, апелюванні до наївного мистецтва Гуцульщини й Покуття. У його творчості прикметними є поява й розвиток оригінальної замкнуто-розкритої форми [159].

Мирослав Ясінський працює в галузі книжкової графіки (він є автором дизайну книги Івана Малковича «Вірші» (1992)) (Іл.В.2.52). Аналізуючи художнє оздоблення цього видання, зауважуємо, що митця наснажували зразки традиційної гуцульської кераміки, яка має унікальний колорит та декор [9, с. 29].

Орнаментальний та фігуративний розпис косівських і коломиїських кахлів став основою формально-стилістичних пошуків М. Ясінського. Йдучи за законами народного мистецтва, завдяки глибокому внутрішньому такту, митець не впадає у стилізаторство, але увиразнює художню природу народного примітиву, його реліктову основу.

Більш глибоке освоєння національних традицій, розуміння того, що живий розвиток мистецтва і будь-яке новаторство не можуть існувати без історичного коріння, стає у 1990-х рр. свідомим і програмним. Лірико-епічні твори мають виразне національне забарвлення, демонструють глибоке фахове оволодіння мистецькою спадщиною українців, художники тяжіють до вдумливого образного розкриття тем історії і культури України [252, с. 235-236].

Творчість багатьох українських митців спрямована на розкриття людської сутності нашого сьогодення за допомогою традиційних національних символів, мотивів, сюжетів, запозичених із різних епох. Зокрема, помітне апелювання до міфів – естетичної реальності, у якій поєднується минуле, сучасне і майбутнє. Це спосіб відтворити дійсність у вигляді чуттєво-конкретних персоніфікацій і живих істот, які мислять цілком реально [252, с. 237]. Саме для кінця ХХ ст. характерне заглиблення митців у міфологію, легенди, вірування, космогонічні уявлення наших предків, що стимулює авторське міфотворення, помітне у графічних аркушах івано-франківських митців.

Такою, зокрема, є творчість івано-франківської художниці Світлани Повшик, наповнена як християнською символікою, так і язичницькою образністю. Протягом всієї творчої діяльності художницю надихали теми казок та міфів, які через авторське трактування одержали нове життя. У роботі «Перевесло» С. Повшик інтерпретує міф про викрадення Європи. Тут образи трактовані художницею за прикладом української міфотворчості: лев перетворюється на бика, а Європа постає в образі українки в національному вбранні.

Висновки до розділу 2. На межі ХІХ і ХХ ст. географічне розташування Станиславівщини (тепер Івано-Франківщини) спричинило певні особливості розвитку культурно-мистецького життя краю, орієнтованого не лише на

прогресивні явища європейського мистецтва, але й на збереження і творчий розвиток традиційних форм національної культури. Саме тут склалися сприятливі умови для того, щоб засвоювати та інтерпретувати мистецькі європейські засади крізь призму української національної самобутності, що можна було б назвати художнім феноменом міста та краю. Історико-культурні процеси кінця ХІХ – початку ХХ ст. сприяли поживленню культурного життя на Прикарпатті, зокрема видавничої справи. У цій галузі працювали Я. Пстрак, Ю. Панькевич, Г. Колцуняк, О. Сорохтей. Подорожі митців до європейських країн, відвідування вітчизняних культурних осередків, участь у товариствах і виставках, спілкування з діячами культури та мистецтва, індивідуальні художницькі експерименти вплинули на графічне мистецтво Станіславщини кінця ХІХ – початку ХХ ст., а також зумовили формування мистецького середовища краю.

На становлення професійного осередку художньої культури в річищі європейського мистецтва значний вплив мала діяльність на Станіславщині авангардних митців М. Зорія, О. Сорохтея, Д. Іванцева, Я. Лукавецького. Художники провадили педагогічну діяльність, відкрили приватні малярські студії, застосовували новаторські педагогічні методи, працювали над теоретичними дослідженнями, експериментували із формою.

У 1940–50-х рр. завдання більшості художників, які керувалися методом соціалістичного реалізму, полягало у відтворенні лише позитивних граней радянської дійсності, у створенні робіт на популярну в радянському соціалістичному мистецтві героїко-революційну тематику. Серед них – М. Варення, І. Пантелюк, О. Гнатюк. Важливою подією стало формування в 1957 р. Станіславської обласної організації Національної Спілки художників України.

У 1960-х рр. у мистецьке середовище Івано-Франківщини увійшла плеяда талановитих графіків, утверджуючи своєю творчістю відмінні від попередніх художні принципи. Вони продемонстрували нові пластичні засоби, розширили тематику, опанували різноманітні графічні техніки, по-новому розкриваючи їхні виражальні можливості. На початку 1960-х рр. в Україні відроджується забутий на певний час жанр екслібриса.

Видатною особистістю в українському мистецтві, а особливо в художньому середовищі Івано-Франківська, визнано Опанаса Заливаха, художника-шістдесятника, що мислив у рамках принципово нової художньої системи і став ніби каталізатором оновлення культурно-мистецького життя краю.

Відродження етнокультурних традицій у мистецтві Івано-Франківщини 1960-х рр. пов'язане з іменами О. Заливахи та П. Прокопіва. Згаданих митців приваблювали можливості монументального мистецтва: мозаїки, вітража, фрески, сграфіто, засоби виразності яких близькі до народної творчості. У їхніх творах актуалізується сакральна тематика, монументальні образи слов'янської міфології, архаїчна символіка. У 1960-х рр. чільне місце у списку тем посідає шевченківська тематика. Усталила свої позиції прикладна графіка, з'явилися твори на релігійну тематику.

Важливу роль у становленні графічного мистецтва краю відіграла творча постать Г. Гриценка (Марченка). Його ліноритам 1960-х рр. з ознаками «суворого стилю» властива соціальна спрямованість, драматизм, лаконічна, майже плакатна, форма. Твори цього художника забезпечили перехід до нових тем і оновленої художньої мови мистецтва 1970-х рр., коли настало послаблення сюжетно-розповідної основи завдяки наростанню надмірної схематизації в зображеннях. У цей період активно працювали О. Гнатюк, С. Каспрук, О. Заборський, М. Павлюк, І. Пантелюк, М. Гrepиняк.

Ідеологічний контроль продовжував панувати і в мистецтві 1970–80-х рр., виявляючи себе здебільшого в тематиці графічних творів цього періоду. Узалежненість багатьох художників від стилістики декоративно-прикладного мистецтва, обмаль дипломованих фахівців, відсутність необхідного для естампів обладнання гальмувало розвиток професійної графіки на території Івано-Франківщини.

Вісімдесяті роки минулого століття в культурному житті краю ознаменовані створенням Івано-Франківського обласного художнього музею та заснуванням художньо-графічного факультету Прикарпатського національного університету –

події, ініціатором яких став художник, педагог, мистецтвознавець Михайло Фіголь.

У 1980-х рр. у мистецтві спостерігається відновлення духовної складової, метафоризація предметного світу, інтерес до таємничого. Творам художників на цьому етапі властивий багатовимірний показ явищ життя, застосування колажних й оптично-ракурсних ефектів, пошук образно-пластичного еквівалента сучасного буття. Мистецький колектив Івано-Франківщини поповнюють художники-інтелектуали, серед яких – Михайло Вітушинський та Володимир Гуменний.

Попри ідеологічний тиск молоді художники Івано-Франківщини прагнули розвивати культуру краю. Індивідуальні контакти сприяли проведенню масштабних акцій, однією з яких стала міжнародна виставка-бієнале «Імпреза». Генерація молодих художників завдяки концептуальності виставок та участі у міжнародних проєктах привернула увагу громадськості до мистецтва графіки.

1990–2000 рр. – період типових для мистецтва постмодернізму активних трансформаційних процесів, ознакою яких у графіці, зокрема, є застосування новітніх авторських технік, відвертий ретроспективізм, еkleктичне зіставлення художніх форм, тяжіння до предметно-натуралістичного сприйняття дійсності з елементами іронії та гротеску. Важливим стимулом мистецьких процесів на зламі ХХ – ХХІ ст. стало відкриття музеїв та галерей із роботою кураторів, зацікавлених у розвитку сучасного мистецтва, а також у налагодженні співпраці з мистецькими установами міста, країни, закордонними художниками.

Нівелювання межі між видами і жанрами графіки на сучасному етапі зумовлює необхідність дослідження нових форм цього виду мистецтва, що нині межує з дизайном, видовищними формами (інсталяція, перформанс), а отже підсилюється його соціальна функція та синтетичне звучання, очевидним стає застосування новітніх технологій.

Образотворче мистецтво Івано-Франківщини, незважаючи на вияв у ньому загальнонаціональних культурних тенденцій, на сучасному етапі зберігає тісний зв'язок з традиційною художньою культурою, зокрема з народними промислами Гуцульщини. У результаті аналізу творчої діяльності окремих прикарпатських

художників, чії роботи відзначаються близьким до народного мистецтва образно-композиційним ладом чи запозиченими з нього мотивами, з'ясовано, що митці Івано-Франківщини, передусім графіки, часто зверталися до стилістики виробів декоративно-прикладного мистецтва краю – різьбярства, писанкарства, ткацтва, вишивки, кераміки, а також до сюжетів з історії, фольклору, літератури Прикарпаття. Їхні твори насичені орнаментальними мотивами, символікою; простежується тенденція до площинності, декоративності, підпорядкування графічних зображень композиційним принципам народного мистецтва. Характерними для культурно-мистецького процесу Івано-Франківщини є явища фольклоризму й аматорства. У творчості багатьох талановитих художників-аматорів трактування національної тематики реалізовано через систему художніх виражальних засобів та прийомів, які, за визначенням культурологів, репрезентують вторинний рівень художності, проте відповідають естетичним уподобанням масового глядача.

Основні положення розділу розкриті в наших публікаціях: «Проблема традиції у творчості художників-графіків Івано-Франківщини» [150].

Література до розділу

1, 3, 4, 6, 9, 10, 11, 12, 13, 22, 30, 32, 35, 38, 39, 44, 49, 52, 58, 59, 65, 70, 74, 81, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 92, 93, 97, 98, 99, 104, 105, 111, 124, 130, 133, 142, 143, 144, 146, 150, 157, 158, 159, 162, 163, 164, 171, 172, 173, 175, 182, 183, 184, 196, 198, 211, 213, 239, 240, 247, 248, 251, 252, 253, 254, 256, 257, 266, 270, 274, 275, 276, 278, 280, 283, 284.

РОЗДІЛ 3

КУЛЬТУРОТВОРЧА РОЛЬ ГРАФІКІВ ІВАНО-ФРАНКІВЩИНИ В ЖИТТІ КРАЮ

3.1. Внесок івано-франківських графіків у місцеве краєзнавство, громадська діяльність

Протягом ХХ століття івано-франківські графіки ставили перед собою завдання глибше осмислити історію, культурні цінності краю, з'ясувати роль видатних особистостей у громадсько-культурному житті нації, прагнули зберегти зв'язок з етнічною традицією. Краєзнавча діяльність художників-графіків Івано-Франківщини спрямована на всебічне пізнання краю – проведення наукових досліджень та етнографічних експедицій, вивчення культурних надбань народу, розвиток музейництва, популяризація народного мистецтва. Внесок митців-графіків у місцеве краєзнавство вимірюється їхніми творчими здобутками. Це, зокрема, портрети культурних діячів, народних майстрів Івано-Франківщини, зображення історичних місць, пам'яток архітектури, елементів одягу та предметів побуту гуцулів [137, с 60].

Більшість графіків Івано-Франківщини присвячували себе не лише творчій, але й науковій та культурній діяльності, пропагували українську, зокрема прикарпатську, історико-культурну спадщину. Популяризація краю відбувалася не тільки через відтворення його своєрідності у графічних творах, а й через дослідження, активну громадську та культурну діяльність, колекціонування творів мистецтва, співпрацю з музеями, турботу про збереження пам'яток архітектури. Важливо з'ясувати значення культурної діяльності художників-графіків на теренах краю, їх внесок у краєзнавство, найхарактернішими ознаками якого є багатогалузевість і багатопроблемність, збереження та відновлення регіональних традицій [137, с 61].

Внесок художників-графіків Івано-Франківщини у місцеве краєзнавство не був комплексно вивчений науковцями. Дослідники не намагалися розглядати

доробок графіків у культурологічному аспекті, а їхню роботу в краєзнавчій сфері аналізували побіжно.

У краєзнавчих розвідках івано-франківські художники-графіки розкривають потенціал художньої культури краю, осмислюють у своїх творах краєзнавчий матеріал, який зберігається в музейних збірках та приватних колекціях. Важливою сферою діяльності графіків Івано-Франківщини є дослідження української, зокрема гуцульської, матеріальної і духовної культури. Багато архітектурних пам'яток краю отримали на зображеннях більш виразний і лаконічний образ саме завдяки їх графічній інтерпретації, що зумовлено різноманітністю як образно-пластичних засобів, так і технік та професіоналізму їх реалізації.

Прикарпатський митець Гнат Колцуняк відомий не лише як автор циклу листівок «Гуцульські мотиви» із застосуванням гуцульських орнаментів, але й тим, що зробив значний внесок у культуру Івано-Франківщини як художник-етнограф. Він був членом Етнографічної секції Наукового товариства імені Т. Шевченка (1921), Етнографічного товариства Академії наук УРСР (1929), вивчав етнографію Гуцульщини, брав участь в етнографічних експедиціях. Митець уклав і видав кілька ґрунтовних етнографічних праць [225].

Гнат Колцуняк першим звернув увагу на необхідність вивчення народних надгробних хрестів із погляду їх мистецької вартості. Він опублікував статтю «Народні хрести в Коломийщині», збагативши її текст численними таблицями-зарисовками [4, с. 236; 108, с. 215–229, 21 таб.].

Період 1910-х рр. у наукових колах Галичини позначений створенням етнографічних комісій, розгортанням експедиційної діяльності, залученням через анкетування широкого кола респондентів з метою всебічного вивчення культурних надбань народу. Одна з тодішніх ініціатив – задум прикарпатського митця Гната Колцуняка щодо репрезентування народних хрестів Галицької України в серії альбомних випусків, укомплектованих відповідно до локальних етнографічних зон. Побачив світ лише один із запланованих випусків, присвячений надмогильним дерев'яним хрестам з околиць Коломиї та Печеніжина. Видання заслуговує на увагу завдяки ілюстративному ряду: тут

подано багато зафіксованих у малюнках пам'яток, головним чином дерев'яних профільованих хрестів, із їх архаїчними багатораменними конфігураціями [246, с. 4].

Багатий досвід художника у сфері графіки допоміг вдало проілюструвати зібраний матеріал. Чітка, лаконічна пластична мова малюнків збагачується фактурами, надаючи композиціям хрестів декоративної образності. Скрупульозно прорисовуючи хрести, Г. Колцуняк доніс до глядача найдрібніші деталі, відтворивши навіть текстуру дерева. Завдяки професійному підходу, вдалому застосуванню виражальних засобів ілюстрації добре сприймаються, є інформативними, добре структурованими (Іл.В.3.53).

Праця Г. Колцуняка тим більш вартісна, що зафіксовані у ній пам'ятки на сьогоднішній день втрачені, а тому публікацію можна вважати єдиним повним джерелом візуальної інформації про дерев'яні надгробки з підкарпатських місцевостей [246, с. 4].

Юліан Панькевич, крім графіки і живопису, присвятив себе і культурно-освітній роботі. Наприкінці ХІХ ст. прогресивна українська інтелігенція, студенти, шкільна молодь несли в село освіту, організовували хоріві та драматичні гуртки. Тоді в селах Галичини закладались читальні «Просвіти». Їх роботу налагоджував і Ю. Панькевич. Він поновив і пожвавив діяльність читалень у Кінашеві, Яблунові, Сухоставі, Єзуполі та Сільці. Митець організовував чоловічі та мішані хори, сам вчив селян співу, засновував сільські крамниці. Щоб подати добрий приклад, записався в члени читальні села Бовшів [164, с. 22]. У Сільці і Надвірній Ю. Панькевич брав активну участь у діяльності читальні та диригував місцевим хором [164, с. 27, 30].

Багато зусиль і ретельності в дослідженні народних обрядів та звичаїв доклав Ю. Панькевич під час роботи над ілюстраціями до похоронних голосінь, зібраних В. Гнатюком. Праця В. Гнатюка під назвою «Похоронні звичаї й обряди» була надрукована у Львові в 1912 р. у ХХІ й ХХІІ томах «Етнографічного збірника». У ній скрупульозно описані похоронні обряди та звичаї населення, яке проживало на території тогочасних Косівського, Надвірнянського та

Снятинського повітів. Незважаючи на те що Ю. Панькевич при створенні цих ілюстрацій мав на меті досягнути життєвої достовірності, його ілюстрації далекі від копіювання натури, відзначаються високим художнім рівнем. У 39-ти невеличких ілюстраціях митець відтворив у хронологічній послідовності головні епізоди похоронних обрядів і звичаїв Прикарпаття, вловив їх особливу атмосферу, настрої зображених персонажів, а також достовірно змалював побутово-етнографічні сторінки життя гуцулів [164, с. 64].

На зламі ХІХ – ХХ ст. на теренах Станіславівщини працював Северин Обста – польський художник, який належить до когорти народознавців, що започаткували систематичне вивчення Гуцульщини. Його цікавила етнографія і мистецтво Гуцульщини, він працював у лісництвах на Гуцульщині писарем, копіював карти. Графічні твори С. Обста можна знайти в каталогах етнографічних виставок, етнографічних виданнях, музеях народного мистецтва, приватних збірках. Вагомим доробком художника є зарисовки виробів і мотивів народного мистецтва, головним чином відображених у серіях літографій зі зразками домашнього промислу, виробів з металу та глини (1889) (Іл.В.3.54). У Коломийському музеї народного мистецтва Гуцульщини та Покуття зберігаються поштові листівки, кольорові літографічні відбитки з графічних рисунків С. Обста із зображенням гуцульських дерев'яних, металевих виробів, портретів гуцулів у народній носі [76, с. 7-8].

Представник старшого покоління івано-франківських художників Михайло Зорій із перших років незалежності України активізував творчу й громадську діяльність. Він був активним членом обласного науково-просвітницького товариства «Меморіал», де допомагав як художник, виступав із розповідями про українське громадське життя у Станіславі в минулому. Його перу належать публікації в газетах і журналах про видатних митців: Богдана Лепкого, Осипа Сорохтея, Григорія Крука [12, с. 106-107].

Відомий український художник Євген Сагайдачний, проживаючи у Косові малював краєвиди, гуцульську архітектуру, сцени з життя та побуту гуцулів, портрети місцевих мешканців, замальовки орнаментів, речей повсякденного

вжитку. У своїх роботах майстер досягав монументальності, використовуючи мінімальні художні засоби, що було характерним для послідовників та учнів школи Михайла Бойчука [73, с. 10]. Захоплення митця творами народного мистецтва втілилось у багатій домашній колекції виробів місцевих майстрів, яка налічувала близько двох тисяч екземплярів і 600 експонатів якої у 1970 р. стали основою експозиції Музею народного мистецтва та побуту Гуцульщини [73, с. 10-11].

Михайло Фіголь відомий як непересічний науковець, автор фундаментальної праці про мистецтво стародавнього Галича («Мистецтво стародавнього Галича» (1997)), над якою працював впродовж двадцяти років. Митець виявив неабиякий організаторський хист при формуванні національного музею-заповідника «Давній Галич», брав активну участь у підготовці до відзначення 1100-річчя Галича, був одним з організаторів Міжнародної ювілейної конференції «Галич і Галицька земля у державотворчих процесах України» [256, с. 198]. Михайло Фіголь був головою секції пам'яток мистецтва при правлінні Івано-Франківської обласної організації Українського товариства охорони пам'яток історії та культури, членом республіканської ревізійної комісії, художньої ради та правління Спілки художників України. Завдяки йому історія мистецтва поповнилася іменами художників Я. Пстрака, О. Сорохтея, М. Симашкевич, Н. Клейн.

Захоплення рідним краєм знайшло своє відображення у творах станкової графіки івано-франківського художника Степана Каспрука, в основному в його пейзажних серіях на тему Карпат. Доробок митця засвідчує також його зацікавлення історією, культурою та побутом жителів Гуцульщини. Так, наприклад, ліногравюри «Молода сім'я» (1970), «Старий гуцул» (1975), «Заручені» характеризуються декоративною образністю, використанням виражальних засобів народного мистецтва. Згадані роботи є прикладами декоративного підходу в потрактуванні фольклорної тематики у графіці Івано-Франківщини 1960–1970-х рр. Привертає увагу робота пізнішого періоду «Сільська красуня» (1982) (Л.В.2.46), виконана в техніці гравюри на пластику,

яка відрізнялася за стилістикою. За словами автора, це був своєрідний експеримент, пошуки нової образної мови, що не мали продовження в інших роботах [146]. На кількох портретах у техніці офорта художник концентрує увагу на розкритті характеру, психологічного стану людини, знайомить глядача з непересічними особистостями Івано-Франківщини («Писанкарка Бачинська П. Д.» (1982), «Лауреат премії імені Т. Г. Шевченка Г. В. Василяцук» (1982), «Заслужений майстер народної творчості УРСР Параска Хома» (1982)) [146].

Степан Каспрук відомий не лише як графік, а й як громадсько-політичний і культурний діяч, за що відзначений нагородами на державному та обласному рівнях. Він цікавиться історією України, біографіями видатних українських особистостей, що стало поштовхом до розвитку тематичних графічних серій: «По місцях Марка Черемшини» (1974), «Пам'ятники архітектури в Галичі» (1984, 1988). Степан Каспрук створив чимало ліноритів, на яких зобразив пам'ятні місця Івано-Франківщини, пов'язані з письменником і громадським діячем з Косівщини – Марком Черемшиною (роботи: «Джерело», «Хата-музей М. Черемшини в Снятині», «В цій хаті народився М. Черемшина»). В образно-пластичному трактуванні серії «По місцях Марка Черемшини» спостерігаємо вплив на творчість С. Каспрука декоративно-прикладного мистецтва, а саме різьбярської стилістики Косівщини [137, с 63].

Степана Каспрука зацікавили пам'ятки архітектури з теренів Давнього Галича. Майстерне володіння різними графічними техніками дозволило художнику по-різному трактувати архітектурні мотиви і пейзажі краю. Аркуші «Успенська церква в Крилосі», «Церква Пантелеймона», «Церква Різдва в Галичі» виконані в 1984 році в техніці цинкографії. Ці роботи вирізняються статичністю композиції, лаконічністю, чіткістю, фактурністю штриха, що характерно саме для цієї техніки високого друку. У 1988 році Степан Каспрук створив серію офортів на таку саму тему («Вид на церкву Пантелеймона», «Місце поховання Ярослава Осмомисла», «Каплиця XV ст. в Крилосі») (Іл.В.3.55), у якій використав тональні та фактурні можливості акватинти. Ця техніка допомогла С. Каспруку виразити

просторову глибину, об'ємність архітектурних елементів, збагатити тональне вирішення твору. Варто зауважити, що засоби виразності такої техніки є найбільш вдалим в зображенні архітектурних пам'яток у творчості С. Каспрука. У доробку художника є роботи, виконані олівцем, зокрема “Церква Пантелеймона” (2010). Проте за професійним рівнем виконання вони поступаються естампній графіці художника [137, с 63].

Степан Каспрук, окрім творчої діяльності у сфері графіки, брав активну участь у культурно-політичному житті краю. Він працював референтом обласної організації СХУ (1970–1974, 1985–1988), був серед ініціаторів створення Народного Руху України (засновник, 1989), перебував на посаді голови правління Івано-Франківського обласного товариства імені Василя Стуса (2002–2012), директора (з 1996), а відтак провідного наукового співробітника (з 2013) Музею визвольних змагань Прикарпатського краю імені С. Бандери. Степан Каспрук нагороджений Президентським орденом «За заслуги» III ступеня (2007) за внесок у дослідження голодомору в Україні.

Художник є також засновником Обласної організації історико-просвітницького Товариства «Меморіал» імені Василя Стуса (жовтень 1989), що організувало розкопки у Дем'яновому Лазі (вересень-жовтень 1989), під час яких виявлено і досліджено останки 524 жертв сталінських репресій, а на основі знайдених документів чітко встановлено винуватців злочину [102, с. 6].

Геннадій Гриценко (Марченко) відомий як художник-монументаліст, графік, інженер, історик астрономії, генерал-хорунжий українського козацтва. Він також вивчає археологію Карпат. Громадське і творче кредо митця – пробудження свідомості та патріотизму українців засобами образотворчого мистецтва [248, с. 237].

За характером діяльності чимало художників-графіків Івано-Франківщини продовжують традицію просвітницької місії мистецтва початку ХХ ст. через поширення гравюр у найвіддаленіших селах краю, виявлення старовинних речей або ж замальовування народних строїв та колоритних типажів. Г. Гриценко (Марченко) – популяризатор народного мистецтва, збирач культурного надбання

українців. Художник із захопленням досліджує українську, зокрема гуцульську, народну матеріальну й духовну культуру – звичаї, побут, одяг, усну народну творчість, вважаючи, що професійне мистецтво має корені в народній культурі, тому необхідно оберігати і популяризувати її. Протягом багатьох років художник колекціонує народні картини, які зберігалися в селянських оселях Центральної і Східної України, а його дружина колекціонувала вишиті рушники. У 2015 р. частину своєї колекції Г. Гриценко (Марченко) подарував Музею мистецтв Прикарпаття, вважаючи, що народна картина – це не лише форма традиційної культури, а й джерело сучасного мистецтва. Народна картина захоплює художника безпосередністю “наївного” малюнка, яскравою колірною палітрою, цікавими сюжетами, архетипними образами (хата, криниця, кінь, дівчина, козак, пара лебедів).

Геннадій Гриценко (Марченко) створив «Карпатський альбом, присвячений львівській художниці Софії Каррафі-Корбут». Під час гостювання у мисткині у Львові він допомагав художниці в побудові експозиції її виставки, робив архітектурні замальовки Львова, начерки авторучкою («Софія Каррафа-Корбут у майстерні під час роботи»). Потім відбулась поїздка до Карпат (с. Криворівня), де Г. Гриценко (Марченко) виконав багато натурних замальовок (Лл.В.3.56). Саме він створював нетиповий для того часу документальний етнографічний малюнок. Замальовки художника під час подорожей Гуцульщиною засвідчують дотримання ним законів композиції, незважаючи на їх репортажну основу [137, с 63].

Косівський графік та різьбяр Микола Гrepиняк багато часу присвячував вивченню народного мистецтва та побуту гуцулів, які нерідко відтворював на графічних аркушах. Своєю дослідницькою роботою – статтями, нарисами – митець популяризував народне мистецтво. Художник написав чимало статей про видатних митців Прикарпаття та їхню творчість, де висвітлив сучасний стан народних художніх промислів, торкнувся проблем різних видів декоративно-прикладного мистецтва [157].

Непересічною особистістю в культурно-мистецькому середовищі обласного центру був Микола Павлюк, поціновувач мистецтва, історії та культури Івано-

Франківщини. Знання історії мистецтва, засад народної творчості, особливостей художніх стилів сприяло успішній роботі в різних видах і жанрах образотворчого мистецтва. Митець працював у галузі монументального та декоративно-прикладного мистецтва, скульптури, графіки, живопису.

Микола Павлюк пропагував архітектурні пам'ятки, створював графічний образ Івано-Франківська, шукаючи силуетні доміанти міста. Прикладом є його ліногравюра «Площа Андрея Шептицького. Івано-Франківськ» (1998) (Л.В.3.57), на якій зображений Кафедральний собор Святого Воскресіння. М. Павлюк прагнув до глибокого розкриття теми – оригінально, скрупульозно ставився до образної структури твору, стилізуючи ознаки архітектурного стилю, визначальні об'єкти середмістя. Такий підхід у трактуванні архітектурних мотивів забезпечувався майстерним володінням композицією. Графіка М. Павлюка вирізняється своєрідними композиційно-образними структурами в поєднанні з оригінальними форматами графічних аркушів, як, наприклад, композиції у колі [137, с 63-64].

Тема Карпат особливо надихала художника і була втілена ним в акварелях, графічних роботах та скульптурних творах. Ґрунтовне проникнення в історію краю очевидне в графічному образі одного з осередків культурного життя в Галичині – Скиту Манявського («Скит Манявський XVII ст.» (1978)) (Л.В.3.58). Графічна пластика, простота форми і лаконічність виражальних засобів у творчості Миколи Павлюка дозволяли йому створювати форми, адекватні атмосфері історичного минулого.

Микола Павлюк зробив внесок у розширення матеріальної бази в галузі внутрішнього і міжнародного гірського туризму – створення рекреаційних зон, об'єктів туристичних та екскурсійних послуг. Фахові знання з художньої обробки дерева та каменю митець застосував при створенні скульптурних об'єктів, павільйонів, декоративних скульптур, вказівників у музейних зонах, місцях відпочинку (м. Яремче, с. Крилос) [137, с 64].

Ігор Деркач – івано-франківський графік, живописець і краєзнавець, заслужений працівник культури України, почесний член Всеукраїнської спілки

краєзнавців, лауреат обласних премій імені І. Вагилевича і академіка І. Крип'якевича, головний художник Івано-Франківського краєзнавчого музею [64]. Мистецька спадщина І. Деркача охоплює найважливіші події в історії нашого краю з найдавніших часів до сьогодення. Стародавній Галич і селянське повстання під керівництвом Мухи, Скит Манявський, Хмельниччина, Семен Височан і Олекса Довбуш, середньовічний Станиславів та ціла галерея портретів відомих культурних та політичних діячів краю, від княжих осіб і до сучасників – все це стало темою його творчого доробку [230].

Робота в Івано-Франківському краєзнавчому музеї стала поштовхом до краєзнавчої діяльності І. Деркача [179, с. 292]. Значна частина пам'яток архітектури Івано-Франківщини, взятих на облік під охорону держави, відтворена у графічній творчості Ігоря Деркача. Привертають увагу такі його твори: «Руїни Пнівського замку. XVI ст. біля Надвірної», «Галицький старостинський замок», «Гомін віків» [31, с. 3].

До 800-річчя «Слова о полку Ігоревім» Ігор Деркач одним із перших серед митців на Прикарпатті створив кілька оригінальних ілюстрацій (Іл.В.3.59), де по своєму відтворив образ галицького князя Осмомисла, князя Ігоря, Ярославни, розкрив глибокопатріотичний зміст боротьби мужніх предків за єдність Русі [31, с. 4].

До 1100-річчя Стародавнього Галича художник видав низку графічних робіт і картин на історичну тематику, зокрема «Князі Ростиславичі», «Князь Ярослав Осмомисл», «В'їзд Данила Галицького в Галич», «Княгиня Анна з дітьми втікає з м. Володимира».

Ігор Деркач також ілюстрував багатовікову історію Скиту Манявського (Іл.В.3.60) – сьогодні чинний монастир (буклет «Скит Манявський у графіці І. Деркача», 1980 р., вступна стаття академіка В. Грабовецького) [131, с. 193]. Ігоря Деркача зацікавило факсимільне видання трьох музичних рукописів, написаних у Скиті в 1676, 1684 і 1783 роках, багатьма графічними мініатюрами, яких – 240. Окремі з них він відтворив для музею у збільшеному вигляді як серію копій [204].

Також Ігор Деркач досліджував і популяризував кілька архітектурних пам'яток Прикарпаття. Зокрема, в доробку художника графічні роботи із зображенням церкви Св. Пантелеймона (XII ст.), Пнівського замку, Успенської церкви в Крилосі, фортеці на Замковій горі в Галичі, церкви Христового Воскресіння, спорудженої 1601 року в с. Заболотті, фортечних мурів Станіслава, в'їзної брами колишнього палацу Потоцьких, катедрального собору Св. Воскресіння.

Ігор Деркач здійснив чимало мистецтвознавчих та краєзнавчих досліджень. Він виступив співавтором видання «Садиба на Покутті», «Давній Галич в пам'ятниках історії та культури». З його ілюстраціями вийшли друком «Нариси історії Прикарпаття» та «Нариси історії Коломиї» В. Грабовецького, «Українське козацтво у пам'ятниках історії» Б. Гаврилів, «Княгиня Анна» В. Бабія, «Нашадки Василя Стефаника», «Великої правди учитель», «Франко в житті Стефаника» Т. Виноградника, «Замки землі Галицької» В. Харитона [29].

За сприяння Івано-Франківської обласної ради, Українського товариства історії пам'яток та культури художник видав «Графічну Франкіану» (каталог «Образотворча Франкіана Прикарпаття» 1991 р., вступна стаття В. Полека), поява якої стала подією у мистецькому житті області, неоціненним джерелом для вивчення життя і творчості І. Франка. Ігор Деркач багато років вивчав все, що пов'язано з іменем І. Франка на Прикарпатті, і художньо відобразив місця перебування Великого Каменяра (Л.В.3.61), а також пам'ятники поетові, споруджені на території краю [131, с. 193].

Оцінюючи художницьку діяльність Ігоря Деркача у краєзнавчій сфері, можемо зробити висновок як про значний її обсяг, так і про інформаційну насиченість творів, їх пізнавальну вартість, що безсумнівно вплинуло на розвиток місцевого краєзнавства, проте варто відзначити дещо аматорський рівень графічного доробку художника.

Привертає увагу графіка Зеновія Соколовського – архітектора, доцента кафедри архітектури і дизайну Університету права ім. Короля Данила Галицького. Митець працював в обласному відділі в справах будівництва й архітектури на

посаді інспектора з охорони пам'яток. Зеновій Соколовський є членом Національної спілки архітекторів України, Міжнародної організації з охорони пам'яток «ICOMOS», членом історичного об'єднання «Мое місто». З ініціативи та за проектами З. Соколовського збережено та відреставровано чимало архітектурних пам'яток Західної України [123].

У публікаціях та виступах Зеновій Соколовський піднімає проблему помилок, несмаку, еkleктичних явищ в архітектурі, пропагує збереження автентичної архітектури Івано-Франківська (Л.В.3.62) [90]. Архітектор зазначає: «Наше місто побудоване за структурою «ідеального міста» епохи Відродження. Усі вулиці розпочиналися від ратуші і радіально розходилися від центру до околиць міста. Кожен кутовий будинок мав вежу, які в силу певних обставин були зруйновані. Тому, аби повернути силует веж, ми разом зі студентами зробили проект їх відновлення» [89]. Зеновій Соколовський зі студентами проводить археологічні розкопки, зокрема, біля брами палацу Потоцьких, під час яких знайдено багато артефактів [90].

Серед проектів З. Соколовського – історико-пізнавальні таблиці, які він пропонує встановити на найбільших вулицях з метою ознайомлення івано-франківців та гостей міста з історією і назвами вулиць з часу їх заснування [123].

У 2016 році у великому залі Музею мистецтв Прикарпаття відкрилася виставка графічних творів З. Соколовського, присвячена 75-річчю автора, на яких відтворена стародавня архітектура міста Івано-Франківська та області. Ці графічні аркуші дають уявлення про рівень майстерності художника, творчі можливості, володіння графічними техніками (туш-перо, акварель). Згадані твори мають і документальну цінність як пізнавальний матеріал для дослідників давньої архітектури (Л.В.3.63). Графік точно й детально зобразив архітектурні форми, пропорції будівель. Щоб дати уявлення про розміри архітектурних пам'яток, художник вміщує біля них людські постаті (Л.В.3.62). «Тут є роботи, починаючи з 1970-х років і до сьогодні, – коментує Зеновій Соколовський. – Наприклад, «Станіславська фортеця» намальована мною у 1972 році. Я малюю щодня. Найбільше захоплює сакральна дерев'яна скульптура – будинки, сакральні

скульптури, які фактично нищатьяся (Л.В.3.64). За совітів не було знищено стільки церков, як тепер» [123].

Талант художника-аматора Романа Пащина багатогранний, він відомий не лише у мистецьких, а й у дослідницьких колах. У своїй творчій та культурній діяльності він піднімає проблеми добра, краси, любові до рідної землі [132, с. 3]. Роман Пащин – автор відомих портретів галицьких князів (Володимирка Володаревича, Ярослава Осмомисла), історика Михайла Грушевського, діяча ЗУНР Дмитра Вітовського. Митець видав ілюстровані книги «Земля Галицька», «Любов, мир і влада в житті Ярослава Осмомисла» [177, с. 1].

Роман Пащин вивчав історію рідної землі, зокрема історію давнього Галича, досліджуючи стародавні літописи, архівні матеріали, артефакти та праці науковців. У 1991 році вийшли у світ оповіді «Земля Галицька» (Л.В.3.65), у яких художник розповідає про родовід Ростиславичів (Л.В.3.66), міжусобні війни князів, боротьбу з половцями, археологічні знахідки (вікторівський браслет давньогалицького періоду). Роман Пащин аналізував написи та рельєфну різьбу храму Пантелеймона, вивчав оздоблення князівських палаців та придворних церков, а саме галицькі керамічні декоративні плитки. Кожна розповідь митця доповнюється деталізованими графічними зображеннями, що ілюструють історичні пам'ятки епохи «Слова о полку Ігоревім». Цінність малюнків до оповідей Романа Пащина полягає в тому, що вони виконані на основі кольорових мініатюр Радзивілівського літопису кінця XV ст., створених очевидцями описуваних у літописі подій. Також у багатьох випадках художник дослівно використовував текст літопису. Роман Пащин досліджував родові емблеми, міські герби, а також символічну орнаментику давнього Галича, як, наприклад, сонце, хрест, коло, дерево (дерево життя), квіти, птахи (галка, орел, грифон), крилаті жінки, звірі (лев, дракон, галиця-змія). Митець простежував вплив західного мистецтва на культуру Русі, зокрема запозичення окремих декоративних мотивів з романської архітектури [180, с. 34-35].

Активно провадить мистецьку і громадську діяльність Володимир Прокопишин – молодий івано-франківський художник. Так, 16–17 червня 2018

року він був одним з організаторів фестивалю академічного художнього мистецтва – «Сьогодні Академічного Мистецтва», що відбувався протягом декількох днів на площі Бастіону в Івано-Франківську. Основною метою заходу є популяризація та розвиток академічного мистецтва в місті [221]. У 2017–2018 рр. художник провів міжнародну виставку-конкурс «Портрет та натура ХХІ ст.». «Я побачив, що жанр портрета зараз не є популярний, яким був раніше, бо в цифрову епоху зв'язуватись із портретами трошки проблематично, – зазначає В. Прокопишин. – Кожен має селфі-палицю і відразу робить собі фото. Вартісне саме те, що не може передати фотоапарат, а може зробити тільки художник. В авторському стилі, у вмінні передати своє «письмо» ця виставка і полягатиме. Ми хочемо знайти портрет ХХІ ст., як його відображають сучасні художники» [224]. Володимир Прокопишин є помітною постаттю на сучасній мистецькій платформі міста. Він активно працює над реалізацією культурно-мистецьких проєктів, намагається заохотити молоде покоління взяти участь у культурному житті міста, посприяти вільному вираженню особистості засобами мистецтва.

Тема збереження та збагачення рідної культури цікавить багатьох івано-франківських графіків. Зокрема, Олексій Сердюк створив серію екслібрисів, присвячених Галичу (Іл.В.3.67). Мирослав Гаталевич (Іл.В.3.68), Роман Кочержук (Іл.В.3.69), Анатолій Мельник (Іл.В.3.70), Андрій Шабунін (Іл.В.3.71) працюють у жанрі урбаністичного пейзажу, зображаючи вулиці і краєвиди стародавнього та сучасного Івано-Франківська та області. Графічні твори художників спрямовані на туристичну галузь.

3.2. Творчість графіків Івано-Франківщини у видавничій галузі та художньому проєктуванні

Актуальною є потреба поглибленого дослідження творчості прикарпатських графіків у видавничій галузі, що є вагомим пізнавальним матеріалом у вивченні важливих тенденцій сучасного культурно-мистецького життя Івано-Франківщини. Особливе зацікавлення мистецтвом графіки простежується на початку ХХ ст. під

впливом нового світогляду, сформованого ідеями стилю модерн. Майстри, які визнавали закони цього стилю, ставилися до графіки як до найбільш доступної для масового споживача художньої галузі, що має багаті можливості пластичної мови, здатна активізувати поступ до більшої умовності образних рішень, а також реалізувати жаданий синтез мистецтва й життя. Українська графіка означеної доби демонструє поєднання у її стилістиці загальноєвропейських мистецьких тенденцій і національних особливостей [151, с. 65].

На початку ХХ ст. інтенсивний видавничий рух, що розвивався разом із піднесенням художнього оформлення, сприяв особливому розвитку графіки, посиленню її впливу у сферах суспільного і громадського життя. У цей час графіка остаточно утвердилась як окремий вид образотворчого мистецтва [133, с. 217].

Початок ХХ ст. характеризується посиленням впливу європейського мистецтва на творчість прикарпатських митців. Це був час розквіту книжково-журнальної обкладинки, яка демонструє вплив сецесійного досвіду Європи на українську художню культуру завдяки тогочасним періодичним виданням. В Україні на зламі ХІХ–ХХ ст. цей процес супроводжувався активним зростанням національно-культурного руху, поширенням у мистецтві ідей символізму і стилю модерн. Нова стилістика змінила культурну атмосферу великих міст і створила новий контекст, що уможливив розвиток авангардних напрямів [121, с. 6-7, 13].

У вказаний період високого якісного рівня досягло мистецтво оформлення книги та екслібриса, газетної та журнальної графіки, плаката. Тепер образ книги визначала не стільки ілюстрація, скільки обкладинка, ініціали, заставки, шрифт, а то й синтез усіх елементів оздобы. Як зазначає дослідник львівської графіки Р. Яців, саме в цей період завдяки прикарпатським художникам-графікам видання набули художньо-естетичної цілісності, а окремі випуски за своїми мистецькими якостями відповідали кращим взірцям європейської графічної культури [274, с. 5-6].

На початку ХХ ст. Коломия була другим, конкурентним видавничим центром у Галичині після Львова. Коломиї належить провідне місце у становленні

української філокартії. Видані тут поштові листівки потрібно розглядати як феноменальне культурно-мистецьке явище [106, с. 276-277]. Період на зламі XIX і XX ст. називають «золотою добою» коломиїської листівки. На початку XX ст. святкові листівки друкувалися в кількох видавництвах, зокрема видавництві Якова Оренштайна, «Галицька накладня» в Коломиї [135].

Серед художників, які творили в цей період, було багато майстрів, що відрізнялися за творчим стилем. Йдеться про роботи Ярослава Пстрака, Осипа Сорохтея, Юліана Панькевича, Гната Колцуняка, творчі здобутки яких стали визначальними у формуванні еталонних зразків західноукраїнської книжкової графіки.

Видатною самобутньою постаттю мистецтва Прикарпаття є живописець і графік Ярослав Пстрак. Після закінчення мюнхенської академії в 1899 р. митець повернувся до Львова, де він був відомий як портретист й ілюстратор журналів та гумористично-сатиричних видань. Художник працював ілюстратором у сатирично-гумористичному двотижневику «Комар» (1900–1905), для першого номера якого розробив колонтитул, і майже в кожному випуску виступав з ілюстраціями. Лише в 1900 році він опублікував тут понад тридцять карикатур, рисунків, заставок [241, с. 8]. Тематика цих творів мала соціально-політичне спрямування, вони відображали реальне життя нижчих прошарків тогочасного суспільства («Польське поле», «Даремна надія», «До Канади», «Хлібороб», «Галичина на Паризькій виставці», «Карикатура на податки в Галичині» (Іл.В.2.1)) [241, с. 14].

Проживаючи на Гуцульщині Я. Пстрак виконував рисунки до журналів, що видавалися в Коломиї, створив колонтитул часопису «Зоря» (1902–1905, 1910), проілюстрував твори Степана Руданського – «Пані і Іван в дорозі» (1902), Теодора Яницького – «Бабські язики» (1902), Володимира Залуквича – «Байда» (1904) [241, с. 16-17].

У 1904 році Яків Оренштайн видав серію листівок до повісті І. Франка «Захар Беркут», до якої увійшли ілюстрації Ярослава Пстрака, виконані пастеллю (Іл.В.3.72) [106, с. 284; 241, с. 26].

У 1907–1908 роках Я. Пстрак продовжував творити у сфері періодики – у гумористично-сатиричному двотижневику «Зеркало», виконавши портрет Антонії Осиповичевої на титульній сторінці. Збереглися карикатури художника – «Робота йде», «Сеймові вибори» [241, с. 21, 24]. Ярослав Пстрак відомий і як ілюстратор літературних творів, зокрема оформив читанку, яку впорядкував західноукраїнський письменник і педагог Антон Крушельницький, ілюстрував повісті Миколи Гоголя, Івана Франка. Більшість цих творів видано у вигляді поштових листівок [241, с. 24].

За оригіналами робіт Ярослава Пстрака в 1912–1914 рр. видавець Г. Гануляк у Львові надрукував понад 120 листівок, на яких зображено різні народні типи і жіночі портрети («Бездомні», «Лірник», «Дівчина в задумі», «Літо», «Зимою», «Дівчина з квітами», «Гуцул з люлькою», «Розгнівана», «Косар», «Мати», «Бабуня», «Дідуньо»). Крім майстерності малюнка, листівки вирізнялися багатством уважно спостережених етнографічних особливостей і вдалим вибором жіночих типажів [223, с. 21].

В Україні на початку ХХ ст. над створенням листівок до свят працювало чимало художників, пропонуючи цікаві ідеї щодо їхнього художнього вирішення. Серед класиків, окрім Ярослава Пстрака, можна назвати імена Святослава Гординського та Гната Колцуняка.

В українських листівках початку ХХ ст. однією з популярних була тема Різдва, проте іноді траплялися новорічні та йорданські мотиви. У 1912–1913 роках у Львові побачила світ серія різдвяних листівок «Колядники», «Святковий вечір», «В ніч під Різдво», «З Різдвом Христовим» (Іл.В.3.73) за ескізами Ярослава Пстрака [135].

Серед плеяди митців початку ХХ ст. – талановитий художник Гнат Колцуняк, родом із села Яворів на Косівщині. Він цікавився книжковою і прикладною графікою. Оригінальні рисунки Г. Колцуняка «Гуцульські мотиви» (Іл.В.2.37) видавалися як кольорові поштові листівки накладом товариства слухачів політехніки «Основа», видавництвом «Русалка» у Львові (1914), видавничою спілкою українського учительства в Коломиї і користувалися

неабияким попитом [4, с. 236]. Цикл листівок зацікавлює писанковими орнаментами, поданими у формі стрічкової композиції, а також композиціями «Голубець» та «Герб Галицької України» (Іл.В.3.74). Ще кілька листівок видано в місті Жовква (видавництво «Основа») в 1920-х рр. Це великодні листівки з мотивами гуцульських розписів на декоративно-ужиткових предметах. Кожна листівка містить прізвище автора, хоч оригінальна манера виконання митця легко вирізняє його серед інших. Гнат Колцуняк особливо делікатно використовує білий колір у трактуванні орнаменту, що створює ефект тонкого мережива. Художник звертає увагу на деталі, символічні елементи народної орнаментики, відтворення кольорів, завдяки чому його листівки дихають автентичністю традиційного мистецтва горян [116, с. 129].

Одним із перших аркушних видань «Основи» (1910-ті рр.) є чорно-біла картка «Веселих свят» із зображенням різьбленого підсвічника-трійника із запаленими свічками. Автором ілюстрації був Гнат Колцуняк. На адресному боці картки є напис: «Накладом Товариства укр. студ. політ. «Основа» [195].

У березні 1912 року товариство «Видавнича Спілка Українського Учителства» в Коломії започаткувало видання серії (40 видів) «светкових карток» до Великодня з гуцульськими мотивами та написом «Христос Воскрес» (Іл.В.3.75) авторства молодого художника-етнографа Гната Колцуняка [118]. Г. Колцуняк створив заставку для часопису «Неділя» (1912), ілюстрації для «Ілюстрованої України» (1914), ювілейні листівки з портретом Т. Шевченка (Коломия, 1914) [18].

У багатогранному творчому доробку Святослава Гординського виокремлюється великий цикл листівок «Українські колядки», кожна з яких є ілюстрацією до того чи іншого пісенного твору, насиченою оригінальними рослинними, анімалістичними мотивами та геометричними орнаментами [135]. У Музеї писанки в м. Коломия зберігаються копії листівок Святослава Гординського на великодню тематику («Веселих свят! (Покутський мотив)», «Христос Воскрес») (Іл.В.3.76). Листівки виконані гуашшю в реалістичній манері, чітко вималювані предмети побуту та українські орнаменти, зокрема писанкові

мотиви. На листівках зображені сцени з життя гуцулів: «біля церкви», «в хаті», «танець».

Юліан Панькевич (1863–1933) – обдарований живописець і графік із Рогатинщини. Він посідає одне з чільних місць у розвитку українського малярства кінця XIX – початку XX ст. на Прикарпатті. Проте художник чимало працював у книжковій графіці, створюючи обкладинки, ілюстрації, заставки, віньєтки.

У 1887 році Ю. Панькевичу було замовлено кольорову ілюстрацію обкладинки кантати «Іван Гус» Миколи Лисенка (Л.В.2.4) [164, с. 18]. Художник сприймав книжку як до цілісну ансамблеву річ, запроваджуючи у книжкове оформлення візерунки, поєднуючи мотиви сецесійної та гуцульської орнаментики [120, с. 37-38] відповідно до панівної в той час тенденції пошуку національного стилю.

Виконанням ілюстрацій та оформленням антології української поезії «Акордів» Ю. Панькевич проклав шлях подальшого розвитку західноукраїнської книжкової графіки. Художник виконав ці малюнки тушшю, вугіллям та пастеллю [164, с. 42, 44]. Художник підготував ілюстрації до поезій С. Руданського «Гей, бики!», Я. Щоголіва «Бурлаки», а також до поезії В. Кулика «Захожий косар», де зобразив сцену жнив, та ілюстрацію під назвою «Рибалки» [164, с. 42].

У 1918 році у Львові вийшла з друку книжка Володимира Гнатюка «Баронський син в Америці». Її прикрашають сорок ілюстрацій (Л.В.3.77) Ю. Панькевича та двадцять заставок і кінцівок. У Національному музеї у Львові зберігається 79 оригінальних рисунків тушшю художника до згаданої збірки [164, с. 59-60].

Художник створив також 40 ілюстрацій із заставками до збірки народних голосінь, укладеної В. Гнатюком. Відомо, що Ю. Панькевич вивчав тоді повість Гната Хоткевича «Камінна душа» і, готуючи до неї ілюстрації, виконував зарисовки околиць села Криворівня в Карпатах. Проте в умовах тогочасної панської Польщі ці роботи не були опубліковані. Нині вони зберігаються в Києві, у фондах Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології імені М. Т. Рильського НАН України [164, с. 63].

Провідні графіки краю активно співпрацювали з іноземними виданнями. Так, Ярослав Лукавецький створив проект обкладинки часопису «SZTUKI PIĘKNE» (1935) (Л.В.3.78), також в доробку художника є обкладинки та віньєтка до книги М. Ординціва «Запорозжці в Сарагосі» (1937) [39, с. 87].

До плеяди видатних художників окресленого періоду належав і Осип Сорохтей, чия мистецька спадщина високо оцінена в історії українського образотворчого мистецтва.

Перші твори художника було опубліковано на сторінках стрілецьких видань, пізніше – у станіславівських часописах [133, с. 218], зокрема власноруч ілюстрував рукописний молодіжний літературно-художній журнал «Зірка», який з 1909 року випускався у м. Станіславі. Художник працював також відповідальним редактором журналу «Дружне слово» (1932–1933 рр.) [133, с. 218]. О. Сорохтей виконав ілюстрації до книги «Життя й пригоди Цяпки Скоропада» А. Тото-Долото (1926).

Як зазначено у публікації М. Голубця, «...у 1916 році О. Сорохтеєм, ймовірно, була започаткована серія класичних портретів військової старшини. Свідченням цього є кілька виразних робіт з однаковою манерою зображення – «Портрет капітана крайової оборони Лесняка», «Портрет полковника УСС Вариводи», та інші. Ці твори знаходимо в оформленні стрілецького календаря-альманаху за 1917 рік. Вражає динамікою виконаний у традиціях української сатиричної графіки твір «Усусуси», опублікований у щотижневику «Назустріч»...» [47].

У Кракові художник зацікавився мюнхенським сатиричним щотижневиком «Simplicissimus», на шпальтах якого виступали молоді художники Німеччини (серія рисунків вугіллям «Картини злиднів» К. Кольвіц 1909–1911 рр., карикатури Е. Барлаха 1907–1908 рр.). Гострота пластичного узагальнення його сатиричних рисунків дозволяють порівнювати графіку О. Сорохтея з художниками-експресіоністами. Як зазначають дослідники його творчості М. Фіголь, О. Ріпко, окремі ранні його карикатури стилістично споріднені із надрукованими в «Simplicissimus» [193, с. 17].

З 1925 року Осип Сорохтей починає активно друкуватися у Станіславівському сатирично-гумористичному журналі «Зиз», для якого протягом року підготував карикатурні портрети Т. Шевченка, Ю. Гірняка, О. Назарука, професора І. Боберського, доктора Л. Бачинського. У 1926 році журнал «Зиз» друкує ще кілька гротескних портретів О. Сорохтея: «Директор Музичного інституту композитор В. Барвінський» (Іл.В.3.79), «Визначний довголітній співробітник «Зиза» Орест Ордак», «О. Новаківський у візантійському стилі» та інші [208, с. 144]. Саме карикатури, опубліковані у виданні «Зиз», визначили творчу скерованість художника [133, с. 219].

У 1926 році О. Сорохтей опублікував карикатуру на директора польської гімназії (де тоді сам працював), який переслідував селянських дітей. Карикатура була влучною та виразною, за що художника позбавили права викладати у Станіславі [47].

Видатний український художник Опанас Заливаха, що мешкав на Прикарпатті, також реалізував свій багатогранний талантизм через поштівки та книжкові ілюстрації. Тоді, коли він, в'язень мордовських таборів, добував термін, репродукції його графічних творів друкували на шпальтах закордонних мистецьких часописів. У його оформленні виходили у світ книжки та поштівки [175, с. 24].

Як зазначає Б. Мисюга, «...сюжетно-розповідним характером позначені його графічні аркуші на теми українських балад і пісень. В них художник намагається продовжити ту манеру книжкового оформлення, яку розпочав ще на початку 1960-х рр. Легкий ритмічний ряд, який супроводжує кожне із зображень, декороване елементами орнаменту тло, надають композиціям графічної легкості та ліричності...» [175, с. 21-22]. Тема ув'язнення була близька художнику, О. Заливаха розвиває її в ілюстраціях до віршів. Страшні реалії тюремних буднів відтворює в ілюстрації «Діалог» (Іл.В.3.80) до поезії Ярослава Лесіва. У центрі лінійної композиції зображені статичні постаті тюремних наглядачів на тлі в'язнів, чий обличчя перетворюються на хрести. Ця ілюстрація є своєрідною метафорою, що виявляється в замкнутій геометризованій композиції, яка

стилістично вирізняється серед робіт художника. Тут очевидний символізм образного вирішення, виражений через силуетні зображення. Ще одна ілюстрація до вірша Ярослава Лесіва на тему «зони» – «Без назви», що за технікою виконання близька до ілюстрації «Діалог», проте відрізняється пластичним ладом елементів композиції. Характерна образна мова творів Опанаса Заливаха на тюремну тематику і водночас мінімум виражальних засобів забезпечують адекватне трактування задуму поетів, як наприклад, ілюстрація до поетичної збірки «Невольничі плачі» З. Красівського, виконана в техніці акварель, туш, перо.

З 1971 до початку 1980-х років Опанас Заливаха працював в галузі книжкового оформлення. Спільно з Софією Караффою-Корбут створив проекти у видавництві «Веселка» та «Каменярь» [184, с. 23]. Він створив проект обкладинки до самвидавного часопису «Український вісник» (Л.В.3.81), що виглядає як лаконічна, симетрична композиція, виконана в техніці лінориту.

Відродження популярності різдвяних листівок відбулося наприкінці 1980-х років. На поштівку повертаються сцени народження Христа, зображення церковних споруд, родини за Святою вечерею, вифлеємської зірки, дідуха, колядників, українських історичних персонажів та інших сюжетів, заборонених у радянський період [135]. Опанас Заливаха також створив серію привітальних листівок «Веселих свят» (Л.В.3.82), що нині зберігаються в Музеї архіву українського самвидаву при МБФ «Смолоскип» [175]. Стилістика листівок підпорядковується загальній стилістиці творів митця. Композиції виконані в різних графічних техніках, творчий задум частково виражається через колір та площинність зображень.

Орест Заборський, який освоїв львівську графічну школу, звертався до створення книжкової графіки, де було більше можливостей для творчого самовираження та формальних експериментів. Перші книжкові ілюстрації художника датовані ще 1966–69 роками. У часи навчання у Львові він створив ілюстрації до книг Ю. Марцинківчуса «Кров і попіл», Р. Юзви «Біль», Я. Гладуна «У світі рослин», Лесі Українки «Лісова пісня», Р. Джованьолі

«Спартак», до «Міфів та легенд древньої Греції» та творів Т. Шевченка, С. Єсеніна, Едгара По, Уолта Уйтмена, О'Генрі (Л.В.2.20), В. Стефаника, Жозе де Марії Ередіа [87].

Через улюблений жанр – пейзаж – Степан Каспрук вирішує ілюстрації до книги С. Пушика «Перо Золотого птаха», поезій В. Симоненка із серії ліногравюр «Лебеді материнства» (1972) («Дороги», «Мавки», «А якщо впадеш ти на чужому полі») (Л.В.3.83). Ці роботи вирізняються декоративним вирішенням, близьким до стилістики народного мистецтва. Такими є ілюстрації до новел В. Стефаника «Сини» (1971), «Стратився» (1971), «Синя книжечка» (1980) [67, с. 4].

Техніка офорту з її багатими технічними можливостями дозволила втілити образи із творів відомих поетів та письменників у власній авторській манері. Стилістика офортів Степана Каспрука виразно виявляється в ілюстраціях до поезій Т. Шевченка (1991) («Лілея», «Марина», «Дві сестри») (Л.В.3.84). Цікавою є робота «У німецьких млинах смерті» – ілюстрація до обкладинки книги С. Каспрука «Каральні акції німецьких нацистів на Прикарпатті (1941–1944)», яку художник створив у техніці офорту за мотивами твору П. Мірчука. Художника хвилювала тема голодомору, відомі його ілюстрація в техніці ліногравюри до віршів Олександра Олеся «Чорні ворони, не крячте» (2005) та Станіслава Шевченка «Дві горлиці» (2005) [146].

Особливістю культурного життя Прикарпаття є його активна літературна складова. Нерідко художники-графіки співпрацюють з поетами та прозаїками, ілюструючи їхні твори. Органічне поєднання різних мистецтв в художнє ціле, багатогранність розвитку ідеї виводить мистецький твір на якісно новий рівень, що можна простежити на прикладі ілюстрацій художниці Тетяни Павлик.

Творчість Тетяни Павлик – помітне явище на тлі українського культурно-мистецького життя, адже художниця є провідним акварелістом серед вітчизняних графіків. Тетяна Павлик закінчила відділ оформлення та ілюстрації книги Українського поліграфічного інституту імені І. Федорова, працює в техніці акварелі по-мокрому. Зі студентських років брала активну участь у виставках та

співпрацювала з українськими видавництвами, оформлюючи здебільшого поетичні збірки [165, с. 8].

Тетяна Павлик співпрацює з місцевими поетами Неонілою Стефурак, Богданом Томенчуком, Марією Вайно, Надією Павлик [115]. Зокрема, вона проілюструвала акварельними композиціями книги Марії Вайно «Шкіци на одвірках» [27] та «Станіславські фрески» (Л.В.3.85) [26]. У 2012 році у залі Івано-Франківської обласної універсальної бібліотеки імені Івана Франка презентовано листівки акварелей «Дорогою додому...», а також розгорнуто виставку робіт Тетяни Павлик до 350-річчя міста Івано-Франківська – понад десяток із них увійшли до «Станіславських фресок». У цій книзі відчувається спорідненість світовідчуття й художнього змалювання дійсності Т. Павлик та М. Вайно. Збігаються і назви деяких творів – «Дахи», вірш «Дорога додому», які Марія Вайно написала під враженням від картини Тетяни Павлик [165, с. 49]. На прикладі цієї творчої співпраці можна збагнути особливості культурної ситуації на Прикарпатті початку ХХІ століття, вкотре пересвідчившись у справедливості славнозвісного терміна «станіславський феномен». Так, за словами Т. Прохаська, крім літературної складової, «Станіславський феномен» визначався ще й особливою атмосферою міського товариського життя, щоденних особистих контактів, оточенням художників, музикантів [228].

Дипломною роботою Тетяни Павлик стали ілюстрації до «Лісової пісні» Лесі Українки. За цикл ілюстрацій у техніці акварель до збірки лірики Лесі Українки «Хвилі моєї туги» (видавництво «Каменярь», Львів, 1991) (Л.В.3.86) художниця отримала диплом II ступеня на республіканському конкурсі книги в м. Київ [165, с. 8]. Авторка видала комплект листівок з репродукціями своїх творів, присвячених поезії Лесі Українки (цикл картин на купальську тематику) [165, с. 14].

Роботи «Прихід», «Криниця для спраглих», «Погляд крізь віки» увійшли до художнього оформлення поетичної збірки Неоніли Стефурак «Проща», («Нова зоря», 1999). У символічних картинах переплітаються язичницькі вірування, християнські притчі, згадки про Харона і Стікс, скіфських кам'яних баб, давні

священні капища, зруйновані й сплюндровані святині. Та переважну більшість їх об'єднує ідея піднесення храму – в образі храму-корабля, храму батьківської хати чи навіть в образі втраченого земного храму «Далекого раю» [165, с. 46-47].

Основним напрямком діяльності прикарпатського художника Яреми Оленюка є робота у сфері книжкової графіки. Він – автор численних ілюстрацій до різноманітних видань. Після закінчення Українського поліграфічного інституту імені Івана Федорова (тепер Українська академія друкарства) Я. Оленюк співпрацює з видавництвами України. У доробку Я. Оленюка ілюстрації до творів визнаних класиків: Тараса Шевченка («Думи мої, думи мої»), Івана Франка (іл. до вірша «Каменярі», казки «Лис Микита»), Лесі Українки, Юрія Федьковича, Василя Стефаника (іл. до новели «Кленові листки», «Камінний хрест» (Л.В.3.88)), Марка Черемшини, Сидора Воробкевича, Сильвестра Кричевського, Василя Гренжі-Донського (іл. до книги «Вибрані твори»), С. Яричевського (іл. до книги «Вибрані твори») [269]. Загалом він проілюстровав близько шістдесят книг для дітей і дорослих.

У художньому оформленні та з ілюстраціями Я. Оленюка побачили світ книги «Перо золотого птаха» Степана Пушика, три видання Юрія Федьковича, книга Михайла Михальчука («Лісові серпанки»). Графікові імponує творчість Марійки Підгірянки, він виконав малюнки до її поетичних та прозових творів, серед яких «Зозуленька накувала», «Марійчин Великдень», «Таїна Миколаївської ночі», «Мати – страдниця».

Особливою віхою у творчості Я. Оленюка є його ілюстрації до збірок творів поетів різних країн світу, що виходили у видавництві «Ареццо» (Італія) з ініціативи всесвітньо відомого колекціонера екслібрисів пана Маріо де Філіппіса, який сприяв популярзації творів художника [45].

З ілюстрування книжок розпочалася творча біографія івано-франківського художника Володимира Гуменного. Вишуканий естетичний смак цього художника зумовив його вибір на користь такої ілюстрації, яка може існувати як самостійний аркуш, як це було у старих фоліантах, у яких сторінки з малюнками могли вийматися. Володимир Гуменному властиве застосування старих технік,

які передбачають певну композиційну побудову, пов'язану з класичними взірцями. Художник ілюстрував збірку «Коломийки у записах Івана Франка» (1984) (Л.В.3.89) та «Ілюстрації до стародавніх літописів» (1985), виконані в техніці офорта і підмальовані аквареллю [84]. Ці роботи виконано у змішаній техніці, яка сприяла ширшому образному втіленню графічних аркушів.

У галузі книжкової графіки працює івано-франківська художниця Світлана Хміль, яка віддає перевагу ілюструванню дитячих книжок: Емі Велборн «Для дітей про святих» (видавництво «Апостол»), Зірка Мензатюк «Казочки-куцохвостики» (видавництво Старого Лева), Олеся Овчар «Сонячна карусель», Мар'яна Савка «Корова кольорова» (видавництво Старого Лева), збірка фортепіанних п'єс для дітей Віталія Маника «Музичні замальовки» (Л.В.3.90). Ілюстрації С. Хміль характеризує оригінальна авторська мова, впізнана колористика і манера рисування. Автор скрупульозно працює над образністю персонажів, проте колір є завжди пріоритетним виражальним засобом у її ілюстраціях. Яскрава палітра, близька до дитячої допитлива спостережливість, деталізація окремих частин композиції є візитівкою С. Хміль як художника-ілюстратора дитячих книг сучасних українських авторів [148].

Абсолютно протилежними за емоційним сприйняттям є ілюстрації до спеціального випуску журналу «Перевал» («Хлопчик в тернах»). Тут авторка використовує образну мову експресіонізму, увиразнюючи деталі, вдаючись до загострень форми та деформацій («Запалювання ліхтарів»). В ілюстраціях С. Хміль закладено символіку, з допомогою якої художниця досягає філософської глибини. У кожному її творі є певна недомовленість, збагнути яку повинен глядач («Подвійна кава», «Ангел на сходах») (Л.В.3.91).

Мирослав Ясінський знаний на Прикарпатті як живописець, художник-ілюстратор, дизайнер з оформлення книг, педагог. Його твори поєднують у собі і народну традицію, і авторську новацію. Варто відзначити обкладинку та ілюстрації до поетичної збірки Івана Малковича, виконані тушшю. Композиція привертає увагу динамікою, експресивністю. Митець демонструє вправність у використанні графічних технік, оригінальність трактування засобами ліній і плям

(Іл.В.3.92), оскільки вони наповнені символікою, деталізовані. Виконана в кольорі обкладинка надає спорідненості ілюстрацій М. Ясінського з наївним мистецтвом Гуцульщини, передусім – з розписною керамікою [9, с. 29].

Відомий івано-франківський краєзнавець Ігор Деркач створював буклети й плакати, запрошення для історико-архітектурного музею «Скит Манявський», які розповідали про музей та виставки. За час багаторічної праці І. Деркач ілюстрував перші сторінки «Прикарпатської правди», «Комсомольського прапора», «Вперед» (близько 100 графічних робіт у пресі). Читачам цих видань добре відомі графічні твори художника до свят та визначних дат [204].

У 1996 р. до 140-річчя від дня народження Івана Франка з репродукціями картин І. Деркача вийшов календар «Іван Франко на Прикарпатті». Нині серед творів художника – це найширша і найповніша добірка про видатного українського письменника і вченого [131, с. 193-194].

У березні 2011 р. у приміщенні Музею історії міста Коломиї відбулася виставка «Коломия у графіці Романа Кочержука» (з колекції адвоката Михайла Петріва). На її відкритті філократист Валерій Ковтун ознайомив відвідувачів з діяльністю культурно-мистецького проекту «Коломия у світі мистецтва», у рамках якого і видано дванадцять листівок згаданого митця. До серії входять листівки з реалістичними зарисовками тушшю визначних споруд м. Коломиї (Іл.В.3.93) [107].

У видавничій галузі працював івано-франківський графік Геннадій Гриценко (Марченко). Натурні зарисовки художника ввійшли до книги «Археологічні зацікавлення Михайла Фіголя» [21]. Це здебільшого іронічні ілюстрації, виконані в характерній для митця техніці («Михайло Фіголь і Вітольд Ауліх біля родинної садиби художника на крилоському підгородді» (Іл.В.3.94), «Портрет В. Ауліха і батька митця Павла Фіголя», «Вечеря у домівці батьків Фіголя»). Графічні роботи Г. Гриценка (Марченка) ілюстрували різноманітні видання: кілька випусків «Українського календаря» (1966–68 рр.), «Дніпро» (1966, №8) («Мрія», «Старий гончар», «Казка»), «Дніпро» (1969, №5) («Хортиця. Чайка») «Народна творчість та етнографія» (№ 3, 1970) («Космос»), «Пам'ятки

України» (№4, 1991). Проаналізувавши роботи Г. Гриценка (Марченка), які друкувалися у виданнях 1960–70-х рр., можна зробити висновок, що вони були еталонними зразками графічного мистецтва того часу [144].

Івано-франківська художниця Світлана Повшик також працює як ілюстратор. Так, Всеукраїнський літературно-художній і громадсько-політичний журнал «Перевал» 1999 р., містить графічну серію «Середмістя» (міський пейзаж). У 2002 році у світ вийшла збірка студентської поезії «Цвіт першого кохання» з ілюстраціями Світлани Повшик. Серед творів художниці, що увійшли до збірки, – «Коробка», «Обірваний портрет», «Єва». Ліричні образи жінок відповідали тематиці поезій. Обкладинку проілюструвала робота під назвою «Загадкова» (Іл.В.3.95), яку за бажанням замовника було виконано в кольорі [147].

Специфікою графіків Івано-Франківщини є діяльність у сфері проектної графіки, що виявляє вміння абстрагувати думки у пошуку найбільш виразних і водночас простих виражальних засобів образного мислення, лаконічного втілення їх у графічних творах. Відомий графік початку ХХ т. Гнат Колцуняк, крім краєзнавчої, працював у сфері проектної графіки. Художник проектував стінні розписи, створив декорації для маскараду українського студентського товариства «Основа» (1912), орнаменти для керамічних і дерев'яних виробів (таріль із гербом української Галичини, майоліка, 1913) (Іл.В.3.74), шпалери для залу Українського народного дому в Коломиї (1914) [18].

Михайло Зорій був самобутнім митцем із широким творчим діапазоном: графіка, живопис, театральні декорації, монументальне мистецтво, педагогіка, проте найяскравіше його творчість розкрилася в художньому проектуванні. Михайло Зорій виконав проект пам'ятника відомому західноукраїнському композитору Д. Січинському, який був споруджений у 1943 році [12, с. 37-39]. Його творча діяльність охоплює й геральдику. У 1936 році художник створив оригінальну емблему для студентського драматичного гуртка «Сфінкс» (Іл.В.3.96) у Станиславові [12, с. 90]. Знання з проектної графіки М. Зорій передавав своїм учням, коли після закінчення педагогічних і торговельних курсів у Львові та

лекцій практичного курсу техніки реклами в індустріальному інституті в Катовіце він викладав рекламу і дизайн у Станиславівській купецькій гімназії, рисунок і креслення в середніх і вечірніх школах [12, с. 45]. М. Зорій працював над кресленням похідного мольберта (1953), кресленням механізму фотокамери, кінокамери (1936), кресленням переносного човна (1937), створив проект вітража (1941), проект власного будинку (1954), проектом храму Різдва Пресвятої Богородиці [12, с. 48, 56]. Під час заслання М. Зорій змушений був займатися виготовленням наочної агітації та оформленням приміщень для Нижньодніпровської в'язниці (1948–1949), а також численних приміщень і території Лук'янівської в'язниці в м. Київ (1948–1949). Перед виходом на пенсію він працював художником-оформлювачем на авторемзаводі м. Івано-Франківськ (1954–1974) [12, с. 95-97, 102].

Значний доробок у рекламній графіці та сценографії належить Ярославу Лукавецькому. Серед робіт художника для різних організацій і установ: реклама Кооперативного банку в Коломиї (1930-ті рр.), проект значка «Рідній Гуцульщині» (1936), ескіз оформлення Музею «Гуцульщина» (1950), ескіз рекламного оголошення Кооперативного Товариства художників у Станіславі (1950) (Л.В.3.97), ескіз ювілейного значка до 800-ліття Снятина (1958), афіша Гуцульського ансамблю пісні і танцю (1956). Надзвичайно великий обсяг роботи здійснив, працюючи над виставою Лесі Українки «У пущі» (1961), а саме: розробив проект афіші до вистави, створив ескізи декорацій, ескізи костюмів. Створив ескізи декорацій і костюмів до вистави «Украдене щастя» І. Франка (1945), «Кво вадіс» Г. Сенкевича (1938), «Оборона Буші» М. Старицького (1937), «Назар Стодоля» Т. Шевченка (1957) [39, с. 90-116]. Я. Лукавецький розробляв проекти будинку художньо-меморіального музею Василя Касіяна у Снятині [12, с. 12].

Наприкінці ХХ ст. активно опановував проектну графіку О. Заливаха. У 1981–1984 рр. художник працював в Івано-Франківському обласному побутокмбінаті художником-оформлювачем – малював вивіски, рекламні щити для різних організацій. Із професійними художниками – Богданом Готем і Юрієм

Матвієнком, які теж там працювали, О. Заливаха обдумував оформлення інтер'єрів, кафе, барів. Хоча переважно саме він був автором ескізів, проте не підписував їх, офіційно ніде не фігурував. Його поради враховували художники, коли захищали ескізи перед комісією. У 1980-х рр. було багато об'єктів із роботами О. Заливахи, але, на жаль, у 1990-х рр., коли на Прикарпатті пройшла хвиля роздержавлення і приватизації, їх знищили [65, с. 40-41].

Петро Прокопів, крім станкової, займався і прикладною графікою. У його доробку – численні запрошення, афіші, ескізи, емблеми, зокрема запрошення на весілля (1982), виставка еклібрисів Петра Прокопіва (1983, плакат), Михайло Фіголь. Виставка творів (1988, запрошення), Перша національна благодійна філателістична виставка «УКРАЇНКА» (1992, афіша виставки), Денис Іванцев. Малярство, графіка, пластика (1995, афіша виставки), ескіз реклами телерадіоорганізації «ДЗВОНИ» (1997, варіант-1), ескіз диплома лауреата обласної премії ім. Василя Стефаника (1998), герб владики Коломийсько-Чернівецької єпархії УГКЦ єпископа Миколи Сімкайла «На тебе уповаю» (2005) [182, с. 32].

Івано-франківський художник Богдан Губань створює, окрім текстильних і графічних робіт, художні проекти: інтер'єр та логотипи (емблему Івано-Франківської спілки художників, Інституту мистецтв, Українсько-Канадського бізнес-форуму, емблему і буклет до Міжнародної художньої виставки «Карпатський хребет '97») (Іл.В.3.98). Богдан Губаль розробляв запрошення, буклети до виставок. Найбільший доробок митця у сфері проектування інтер'єрів [20, с. 17-18].

До графічних напрацювань Мирослава Ясінського належить проект емблеми міста Коломиї, запропонований у 2011 р. (Іл.В.3.99). Ідея створити святкову емблему виникла на одному із засідань оргкомітету до святкування 770-річчя дня міста. Мирослав Ясінський одразу погодився взятися за розробку дизайну, адже коломийський художник переймається культурними проблемами та майбутнім рідного міста. За задумом художника, емблема має в основі старі герби

та печатки Коломиї періоду Австро-Угорщини і Польщі, найстаріші з яких датуються 1862 роком [9, с. 31].

Прикладом високопрофесійного підходу до проектної графіки у сфері дизайну одягу є роботи Світлани Повшик. Для втілення творчого задуму авторка використовує різноманітні графічні прийоми і засоби відповідно до етапів дизайн-процесу. Особливої актуальності набуло питання чіткого окреслення функцій проектно-графічних складових згідно з етапами проектування, виявлення ступеня їх стилізації, трансформації, модифікації в процесі реалізації проектних завдань. Методами графічної морфології створюється загальна уява про зовнішню структуру проєктованого об'єкта, формується проектний образ, творча концепція і проектні ідеї [185, с. 60-61]. Зразковими є студентські проекти під керівництвом С. Повшик, зокрема кваліфікаційна робота «Серія жіночих блуз за писанковими мотивами Тараса Городецького під девізом «Чар-зілля». Світлана Повшик створила «Проект сучасного одягу за мотивами яворівських сердаків» (Іл.В.3.100), розробила сценічні костюми до рок-опери «Я Роксолана» (в рамках фестивалю «Родослав») (2002), костюми для ювілейного концерту дуету «Лебеді кохання» (2004), гардероб ведучої Христини Стебельської (на замовлення Першого національного каналу) (2007), для ансамблю бандуристок музичного училища ім. Д. Січинського (2011), для народного аматорського хору «Первоцвіт» Народного дому с. Микитинці (2015) [147].

Світлана Повшик також проектує та виготовляє фірмовий одяг для працівників закладів громадського харчування та побутового обслуговування.

У сфері проектної графіки також працювали Ю. Панькевич, Д. Іванцев, Д. Нарбут, С. Каспрук, О. Гнатюк, Л. Федорова, І. Деркач, Я. Оленюк, В. Прокопишин.

3.3. Художньо-освітня діяльність митців-графіків

Протягом ХХ ст. мистецька освіта Івано-Франківщини опиралась як на європейські мистецькі здобутки, так і на надбання української академічної

педагогіки. Також брався до уваги досвід народного мистецтва України, національної педагогіки.

Для того щоб розкрити особливість художньо-освітньої діяльності митців-графіків Івано-Франківщини, потрібно проаналізувати їхні педагогічні напрацювання, принципи індивідуальної викладацької роботи, що склалися в процесі багатолітньої педагогічної практики, а також систему викладання, взаємостосунків зі студентами.

У кінці XIX – на початку XX ст. талановита молодь, вихідці з Прикарпаття, здобували мистецьку освіту в європейських мистецьких школах: віденській, паризькій, мюнхенській, берлінській, празькій, римській, петербурзькій. Навчаючись у європейських столицях, вони підхоплювали нові артистичні віяння і розвивали їх у своїй творчості. Краківська академія була визнаною фаховою школою, де панувала атмосфера самовідданої творчості, оволодіння майстерністю, дух змагання. Тут вчилися такі прикарпатські художники, як Ярослав Пстрак, Осип Сорохтей, Михайло Зорій, Денис Іванцев, Юліан Панькевич. Крім того, Ю. Панькевич навчався у Віденській академії мистецтв, а Ярослав Пстрак закінчив Мюнхенську академію мистецтв [153, с. 108–109]. Згадані художники заклали підвалини образотворчого мистецтва Прикарпаття, продовжуючи пошуки, розпочаті під час навчання в європейських мистецьких закладах.

Настанови видатних майстрів, знайомство з першокласними музейними колекціями та історичними пам'ятками, можливість особисто брати участь у художніх процесах західноєвропейського ареалу дозволили українським графікам подолати відчуття провінційної обмеженості, стати на рівень із сучасними досягненнями європейського мистецтва [133, с. 215].

Важливу роль у розробці теорії та практики художньої освіти учнівської молоді в гімназіях Галичини відіграв Осип Сорохтей. Художник-педагог упродовж 1920–26-го рр. працював учителем рисування і практичних художніх занять у I–IV класах Української державної гімназії м. Станіславів, а також викладав каліграфію в I-му класі Приватної дівочої гімназії. Протягом 1926–28-го

років. О. Сорохтей працював у гімназії м. Снятин, а з 1928-го до 1939-го року був учителем рисунка Української державної гімназії м. Станиславова [36, с. 135-136].

Часті поїздки митця до Львова свідчать, що О. Сорохтей вів активний спосіб життя, прагнув бути обізнаним у сфері мистецьких та культурних подій того часу, а думками про побачене ділився зі своїми учнями. Потенціал художника виявлявся у його мистецько-теоретичній ерудиції, що й допомогло О. Сорохтеєві досягти успіхів у викладацькій діяльності [133, с.220].

Художник-педагог не лише виховав покоління образотворчо освіченої та патріотично налаштованої молоді, але й залишив своїх послідовників. Так, його учень М. Зорій став відомим прикарпатським митцем і художником-педагогом. Учні О. Сорохтея стверджують, що він запам'ятався як «вихователь свідомих громадян України» [38, с. 17-18].

Художньо-педагогічна діяльність Михайла Зорія розпочалась із викладання рисунка в початковій та вечірній чоловічій фахово-доповнюючій школах міста Станіслава (1939–1941), а також у школі реклами і рисунків у Станіславській купецькій гімназії. Проте творчу активність М. Зорія було жорстоко припинено репресіями (1944–1952). Його викладацька праця характеризувалася новаторством, ґрунтовними методичними напрацюваннями зі спеціальних дисциплін: рисунка, композиції, кольорознавства, декоративного малювання [37, с. 194-202]. Художник-педагог привчав вихованців до поетапності виконання будь-якого зображення; аналізував учнівські малюнки шляхом усного опитування та послідовного схематичного зображення на дошці.

Прикарпатський графік Денис Іванцев здобув педагогічну освіту, склавши у 1936 році у Краківській академії мистецтв педагогічні екзамени і вступивши до Варшавського державного інституту практичних занять, який закінчив 1937-го року за спеціальністю «вчитель рисунків і ручних робіт» у середніх та спеціальних школах, учительських семінаріях. Після закінченні цього закладу Д. Іванцев отримав диплом учителя малювання і був направлений на роботу до гімназії м. Ярослав під Перемишлем. Творчим кредо талановитого митця були слова відомого художника О. Архипенка: «Мистецтво не є те, що ми бачимо, –

тільки те, що ми маємо в нас самих» [35, с. 48-49]. Денис Іванцев радив митцям «...заглибитись у надра своєї історії, своєї культури, переосмислити знайдене і побачене та й працювати – творити! Адже в нас є прекрасне народне мистецтво (абстракція, примітив), є галицька ікона, є іконопис і графіка Ковжуна, Осінчука, базована на візантиці та європейських досягненнях, є Бойчук, Новаківський, Труш, Кравченко, Гординський, Марта і Роман Сельські, Дольницька і Лятуринська, є Архипенко, Грищенко!» [35, с. 49].

Художньо-педагогічна діяльність Д. Іванцева найповніше розкрилася на посаді вчителя початкової, п'ятирічної, семирічної, а потім восьмирічної сільської школи с. Делева. На думку художника, школа повинна дати учням ґрунтовні знання з мистецтва, естетики та літератури. У зв'язку з цим, за словами митця, зростає роль образотворчого мистецтва як унікальної дисципліни, де навчають не лише розуміти та відчувати прекрасне, але й відтворювати побачене на папері.

Під час пояснення нової теми Д. Іванцев користувався принципом «від простого – до складного»: він пропонував учням намалювати один предмет простої форми, а згодом виконати зображення складнішого предмета; навчав їх «думати через лінію» (аналізувати форму предмета) та використовувати принцип «від загального до конкретного». Як педагог, Денис Іванцев надавав неабиякого значення урокам композиції: розтлумачував елементарні поняття побудови орнаментів у квадраті, колі та стрічці-фризі. Художник-педагог застосовував принцип колективного обговорення та оцінювання виконаного, організовував виставки дитячих малюнків. За основу навчання та спілкування дітей учитель обрав принцип співпраці. Результати художньо-педагогічного досвіду Д. Іванцев виклав у статті «Як я навчаю дітей малювати» [36, с. 140-141].

Проаналізувавши дослідження О. Волинської [35, 36, 37, 38] та О. Макоїди [133], можна виокремити спільні риси в педагогічній діяльності О. Сорохтея, М. Зорія, Д. Іванцева, що полягали в роботі з учнями на пленерах, у малюванні з натури, вивченні законів перспективного скорочення та світлотіньового зображення. При поясненнях митці застосовували власноруч виготовлені наочні таблиці та ескізні рисування. Педагоги неабиякого значення надавали

тлумаченню законів композиції, пропорційних співвідношень, вважали уроки малювання невід'ємною складовою естетичного та морального виховання молодого покоління українців, виховували в них почуття обов'язку.

Михайло Зорій та Денис Іванцев навчали учнів основам художнього оформлення. Денис Іванцев та Осип Сорохтей знайомили вихованців із правилами шрифтування, застосовували у своїй педагогічній діяльності принципи науковості, системності, доступності, емоційності.

У 1936–1940 рр. у Коломиї функціонувала приватна художня школа Ярослава Лукавецького, випускника Мистецької школи О. Новаківського (1928–1930 рр.), художньої школи Терлецького у Кракові (1930–1932 рр.) та Краківській академії мистецтв (1932–1936 рр.). У заснованій ним школі Я. Лукавецький виховав понад 30 учнів, згодом під час німецької окупації працював учителем гімназії у Станіславові (1941–1943 рр.) [260, с. 30-31]. Згадані педагоги мали талановитих учнів-послідовників. Зокрема, учнем Я. Лукавецького був івано-франківський графік В. Гуменний.

Оволодіння основами графічної майстерності на Івано-Франківщині пов'язане з діяльністю кількох навчальних закладів: Івано-Франківської державної дитячої художньої школи, Косівського технікуму народних художніх промислів (тепер Косівський інститут прикладного та декоративного мистецтва Львівської національної академії мистецтв), Івано-Франківського педагогічного інституту (тепер Державний вищий навчальний заклад «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»), Львівського державного інституту прикладного і декоративного мистецтва (тепер Львівська національна академія мистецтв).

Зокрема, дитяча художня школа у Станіславіві, заснована після Другої світової війни у 1959 р., завжди займала важливе місце у системі культури Івано-Франківська, особливо в галузі виховання найбільш обдарованих дітей і залучення їх до професійного мистецтва. Серед графіків-педагогів школи варто відзначити М. Варенню, О. Заборського, Г. Гриценка (Марченка), М. Більчука. Навчальні програми дитячої художньої школи завжди були спрямовані на вільний

розвиток творчої особистості, виховання поваги до народних звичаїв, традицій, національних цінностей. Школа відома активною виставковою діяльністю. Багато її вихованців щорічно стають переможцями всеукраїнських та міжнародних конкурсів. Окрім навчання, проводяться екскурсії в музеї та виставкові зали міста, зустрічі учнів і викладачів школи з відомими художниками Прикарпаття як на виставках, так і в творчих майстернях [98, с. 29].

Видатною постаттю в культурному житті Прикарпаття визнано Михайла Фіголя, випускника Ленінградської академії мистецтв (тепер Інститут живопису, скульптури і архітектури імені І. Ю. Рєпіна в Санкт-Петербурзі). За довгі роки художньо-педагогічної діяльності М. Фіголь підготував не одне покоління талановитої творчої молоді: художників, вчителів, діячів культури. Вагомою подією в культурному житті та сфері освіти Івано-Франківщини стало відкриття в 1981 р. художньо-графічного відділення в Івано-Франківському педагогічному інституті імені Василя Стефаника, що також було втіленням ідеї Михайла Фіголя. У 1983 р. він очолив новостворену кафедру образотворчого мистецтва, креслення і художньої праці [98, 29].

Михайло Фіголь зарекомендував себе як блискучий педагог і лектор, викладаючи історію мистецтв, рисунок, живопис [161, с. 5]. М. Фіголь організовував плернерну практику у смт. Ворохті, де поруч зі студентами працювали їх педагоги-наставники, що сприяло отриманню студентами знань з основ живопису, графіки, вдосконаленню практичних вмінь, а також партнерському спілкуванню. Часто на плернер приїжджали запрошені М. Фіголем відомі західноукраїнські художники, що також було доброю школою для молодих митців. Ця практика мала ознаки «відкритої майстерні» на свіжому повітрі, де учні спостерігали за творчим процесом визнаних корифеїв живопису, працювали поруч із наставниками, сприймали їхні поради та критичні зауваження [256, с. 199].

Згодом заснований М. Фіголем факультет згуртував колектив викладачів – випускників різних мистецьких шкіл (львівської, київської, івано-франківської). Це, зокрема, Петро Прокопів, Богдан Губаль, Світлана Повшик, Олег Чуйко,

Світлана Хміль, Вікторія Типчук, які успішно працюють у різних сферах творчості, зокрема й графіки.

Можливість викладання графіки як навчального предмета значною мірою зобов'язане провідному івано-франківському художнику Петру Прокопіву. Вагомим є внесок художника в розвиток культури і мистецтва краю, що полягає у вихованні ряду молодих прикарпатських графіків, а також у його активній виставковій діяльності та в удосконаленні плернерної практики студентів. Ось уже двадцять років Петро Прокопів як педагог передає засади декоративізму львівської школи студентам Навчально-наукового інституту мистецтв ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» [145].

Вірний традиціям львівської мистецької школи з її модерним художнім спрямуванням, П. Прокопів гуртує навколо себе креативних студентів [68, с. 2]. Викладання графіки в Інституті мистецтв відбувається за системою, відомою ще з часів Відродження, – робота в навчально-творчих майстернях, керованих видатними художниками-педагогами.

На початку педагогічної діяльності П. Прокопіва на кафедрі образотворчого мистецтва (нині кафедра образотворчого і декоративно-прикладного мистецтва та реставрації) художнику було доручено вести спеціалізацію «Графіка». За словами П. Прокопіва, студентами практикувалося створення декоративних композицій в техніці туш-перо, які можна було б перевести в естамп. Згодом помітно підвищився художній рівень студентських робіт – вони стали більш довершеними, деталізованими, складнішими за композицією, більшого формату, з вишуканим графічним опрацюванням [141, с. 45]. У студентських гравюрах продемонстровано оволодіння не лише технічними навичками опрацювання друкарської форми (гравюра на лінолеумі) і процесом друку, але й виражальними засобами друкованої графіки [244, с. 2].

Зважаючи на самовіддану роботу Петра Прокопіва і як митця, і як педагога, мистецтвознавець Лідія Хом'як зазначає: «Володіючи ґрунтовними спеціальними знаннями у сфері графічних технік, художник у своїй викладацькій діяльності

постає в глибокому сенсі як людина культури, котра визнає спадкоємність традицій і смиренну безнастанну працю фахового вдосконалення» [244, с. 2].

Петро Прокопів переконаний, що основним завданням педагога-графіка є передача фахових знань, допомога студенту досконало знати всю технічну школу, вміти мислити в матеріалі, опанувати технологію створення гравюри від початку до кінця.

На думку П. Прокопів, вивчення мистецьких пам'яток минулого, аналіз їх характерної пластичної мови, настанови педагога надалі допомагають учням в роботі й у пошуках оригінального самовираження [244, с. 3].

У бесіді з художником з'ясувався ще один його авторський метод педагогічної роботи, який полягає в тому, що П. Прокопів працює над власними проектами паралельно зі студентами. Така співпраця сприяє самовдосконаленню, налагодженні творчого контакту з учнями. Педагог вчить студентів поетапності в роботі, систематичності, а також рекомендує раціонально розподіляти час і завершувати кожний твір [141, с. 46].

Тривкою константою в педагогічній системі Петра Прокопів є заняття з академічного рисунка, що є, на думку художника, основою професійної майстерності, невід'ємною складовою графіки як виду образотворчого мистецтва. Петро Прокопів завжди піклується про естетику штриха та фактури, і в цьому виявляється його ставлення до графічних робіт не як до прикладної сфери, а як до автономного виду художньої творчості [19, с. 89-90].

Петро Прокопів прагне продемонструвати талант своїх учнів не лише у рідному місті, країні, навіть за кордоном. Так, івано-франківські студенти експонували власні творчі роботи на обласних та всеукраїнських виставках поряд із професійними художниками. Зі слів митця, естампи його учнів неодноразово оцінювали високого рівня професіонали, зокрема класик української гравюри, завідувач кафедри графічних мистецтв Національної академії образотворчого мистецтва і архітектури Василь Перевальський. Каталоги студентської графіки нещодавно переглядали американські митці, захоплюючись гравюрами, їх великим форматом та технікою виконання (подив викликало те, що вони

виконані вручну, без допомоги комп'ютера) [145]. Графічні аркуші Миколи Кочержука та Вікторії Плотнікової увійшли в двадцятку кращих на конкурсі SMRC Україна–2012 й експонувались у Лос-Анджелесі та Сан-Франциско [226, с. 265]. Роботи учнів П. Прокопівка мають певну спорідненість художньої мови – це лаконічна, узагальнена манера, при увазі до окремих деталей, хоча в кожній із них є авторська особливість.

Творчі здобутки Петра Прокопівка та його учнів – незаперечний внесок, що збагачує систему педагогічних знань у галузі художньої освіти [68, с. 2].

Одним із вчителів малювання в Івано-Франківській державній дитячій художній школі був випускник поліграфічного інституту імені І. Федорова Орест Заборський. Творчий досвід художника вплинув на формування його педагогічного методу, який полягав у різноманітності почерків і способів мислення його учнів [85]. Ефективним педагогічним прийомом було те, що він поводив себе з дітьми, як з рівними – як художник з художниками. Через школу О. Заборського пройшли Богдан Кузів, Микола Якимечко, Тарас Пліщ, Анатолій Мельник, серед учнів були й ті, що стали основоположниками художньої складової «Станіславського феномена», – Володимир Мулик, Ярослав Яновський, Ростислав Котерлін, Анатолій Звіжинський. Педагогічне кредо О. Заборського – «мистецтво – це вільний дух, і тут собі можна дозволяти все» – особливо вдало втілювалось на практиках у літньому таборі в Яремчі, коли пізнавалися перші ази імпресіонізму й не потрібно було реалістично малювати краєвид, а мазки лягали розлого та яскраво [85].

Геннадій Гриценко (Марченко) – талановитий художник-графік, представник старшого покоління прикарпатських митців, що також присвячував себе педагогічній діяльності. Він працював в Івано-Франківській дитячій художній школі (1980–81 рр., 1994 р.) та в Івано-Франківському педагогічному інституті (тепер ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника») викладачем рисунка (1981–83 рр.). У своїй викладацькій діяльності використовує фундаментальні педагогічні прийоми і підходи, акцентуючи на викладанні композиції, вважаючи основним методом творчого навчання

індивідуальну роботу педагога з учнем. Педагогічна діяльність Г. Гриценка (Марченка) спрямована на культурне та естетичне виховання студентів [144].

Художник Богдан Губаль, заслужений діяч мистецтв України, професор кафедри дизайну і теорії мистецтва ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» є представником львівської творчої школи. Близько сорока років художник передає професійні знання студентам. Митець має власний погляд на педагогічну діяльність та авторські методи викладання. Богдан Губаль розкрився як талановитий педагог у Казанському художньому училищі імені М. І. Фешина, де розробив програму й методичні рекомендації з дисципліни «Композиція». Ці матеріали ввійшли до авторського навчального посібника «Композиція в дизайні: одно-, дво- і тривимірний простір», виданого у 2012 році до 60-річчя від дня народження та 35-річчя творчої діяльності [20, с. 11]. Одним із методів, який Б. Губаль апробував ще на початку своєї педагогічної діяльності, є активізація зацікавленості студентів предметом. Цей метод полягає в розробці оригінальних, експериментальних завдань, над якими студенти працюють самостійно [136, с. 69-70].

Основи композиції професор вважає чи не найважливішою дисципліною в мистецьких навчальних закладах. На його думку, фундаментом творчості будь-якого художника є робота з кольором, лінією, пластикою, об'ємом, простором [149].

Як вважає Б. Губаль, важливим для творчого зростання митця є дослідницький підхід та порівняльно-аналітичне мислення: перегляд мистецьких журналів, читання статей, відвідування виставок. Високі мистецькі результати забезпечуються накопиченням естетичного багажу з різних видів мистецтва. Цей метод формує особистість та естетичне кредо майбутнього митця, яке з часом поглиблюється і вдосконалюється [136, с. 70]. Заслужують на особливу увагу методи стимулювання й мотивації навчально-пізнавальної діяльності, методи контролю, самоконтролю.

На заняттях із дисципліни «Графічні технології» студенти другого курсу вивчають різні графічні техніки як теоретично (літографія, офорт, акватинта,

шовкографія), так і практично (туш-перо, ліногравюра, монотипія), типографськими фарбами віддруковуючи ліногравюри, монотипії в майстерні художника-викладача. Ручна графіка, поруч з комп'ютерною, розкриває багато можливостей у дизайні, особливо в оформленні поліграфічної продукції. Викладач розробив авторський курс, методичні рекомендації та навчальний посібник із дисциплін «Спеціалізований рисунок», «Спеціалізований живопис» для підготовки дизайнерів [149].

Богдан Губаль наголошує на необхідності знань та навичок з академічного рисунка і живопису. Студенти повинні вміти працювати з першоджерелом – переосмислити натуру, а потім інтерпретувати її відповідно до своєї уяви, перетворюючи натурний мотив у декоративну й асоціативну композицію. Заняття зі спеціалізованого рисунка та живопису мають продовження в проектній діяльності [136, с. 70].

Світлана Повшик – художник-графік із багаторічним стажем викладацької діяльності, працює на кафедрі дизайну і теорії мистецтва ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», викладаючи мистецькі дисципліни, зокрема проектну графіку. Особливістю педагогічної тактики С. Повшик є пошук нових нетрадиційних підходів у вирішенні проектних завдань. З метою підвищення кваліфікації педагог розширює професійні контакти, обмінюється досвідом зі спеціалістами та науковцями провідних вітчизняних мистецьких і дизайнерських шкіл [147]. Світлана Повшик спонукає студентів до створення креативних дизайн-проектів у сфері моделювання одягу, що реалізуються завдяки високому рівню проектної графіки.

Педагогічний метод С. Повшик позначений взаємовпливами кількох мистецьких шкіл (накопичення методичного матеріалу на основі досвіду інших шкіл із метою формування ефективної системи підготовки фахівців у сфері мистецтва), націленістю на виховання фахівців майбутнього, які на зразках української культури творитимуть новітні дизайн-розробки, працюватимуть над власним індивідуальним стилем.

Написання дисертації на тему «Трансформації графічної складової проектних технологій в сучасному дизайні одягу» спонукало Світлану Повшик до розробки завдань, що розширювали б графічний арсенал виражальних засобів майбутніх дизайнерів одягу. На заняттях із дисципліни «Проектна графіка» вирішуються завдання з експериментальних, неконтрольованих технік: маніпуляції з тушшю чи фарбою (монотипія), різнофактурними предметами (губка, гребінь, ковпачок, ниткографія). Художниця планує видати навчальний посібник, де будуть описані авторські методи викладання проектної графіки на кожному етапі моделювання для дизайнерів одягу [147].

Талановита івано-франківська художниця Тетяна Павлик, яка деякий час викладала мистецькі дисципліни в ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», зараз захоплена приватним викладанням. Художниця вбачає суть педагогічної роботи в передачі знань, власних технічних напрацювань юному поколінню [165, с. 36]. Двері майстерні Т. Павлик завжди відкриті, де майстер-класи вона нерідко дає безкоштовно [165, с. 76].

Викладачами мистецьких дисциплін на кафедрі образотворчого і декоративно-прикладного мистецтва та реставрації Навчально-наукового інституту мистецтв ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» є Світлана Хміль та Вікторія Типчук.

Коломийський художник Мирослав Ясінський відомий на Прикарпатті не лише як живописець, автор художнього вирішення кількох видань та інтер'єрів, але й як громадський діяч. Митець є одним із засновників відділення образотворчого мистецтва Коломийського педагогічного коледжу Прикарпатського університету імені Василя Стефаника (тепер Коломийський педагогічний коледж Івано-Франківської обласної ради), у якому викладає понад двадцять років. «Однією з особливих рис М. Ясінського є його виняткове вміння побачити в дитини не розкриті і не бачені для іншого ока здібності, таланти, можливості опанувати фах митця», – зазначив Валерій Ковтун, директор згаданого коледжу [9, с. 10, 21-22].

Деякі художники-графіки присвятили себе вчительській роботі в сільських та районних школах. Так, художник-ілюстратор Ярема Оленюк два роки вчителював у школі с. Нижнів Тлумацького району, а з 1964-го по 1994 рік працював вчителем образотворчого мистецтва та креслення у школі с. Ланчин Надвірнянського району [45].

Прикарпатський краєзнавець, графік, Роман Пашин, працював учителем Блюдниківської, а відтак Галицької середніх шкіл, завідувачем методичного кабінету, методистом Галицького районного відділу народної освіти. Художник був одним з ініціаторів заснування Галицької художньо-ремісничої школи (тепер Мала академія народних ремесел) [177, с. 1].

Засади приватних мистецьких студій початку ХХІ століття відрізняються від принципів мистецької освіти в державних закладах минулого століття ідейним спрямуванням, методами викладання, ставленням педагога до учня. Нині художники-педагоги працюють у рамках програм культурного розвитку, створюють нові освітні центри – приватні художні студії, що підтримують виконання культурних і творчих проектів для дітей.

Основою художньо-освітньої діяльності сучасних приватних студій є розмаїття педагогічних підходів, забезпечення можливостей для вираження художнього таланту учнів, заохочення до творчості, розробка індивідуальних навчальних програм.

У 2010 році івано-франківська художниця Марія Корпанюк заснувала «Дитячу художню студію Марії Корпанюк», яку пізніше діти назвали на честь однієї з виставок «Кольорові пальчики». У студії опановують ази малювання діти віком від 5 до 15 років. На заняттях вони працюють із різноманітними художніми матеріалами: гуаш, акварель, акрил, пастель (суха, олійна), воскові олівці, фломастери, маркери, гелеві ручки, гончарна глина. Протягом восьми років мистецький проект «Марія Корпанюк і діти» об'єднує сотні дітей. Особливістю студії є активна виставкова діяльність (Мистецький проект «Марія Корпанюк і діти» (2008), виставки «Я люблю малювати» (2009), «Веселчині діти» (2010), «Кольорові пальчики» (2011), Виставка дитячого малюнка в центрі «Є» (2011),

«Глиноманія. Фарбомагія» (2012), «Сонячні зайчики» (2013), Виставка дитячого малюнка, присвячена дню Св. Миколая (2013), та виставка до Дня міста Івано-Франківська в Обласній філармонії (2014), «Синій, жовтий та червоний» (2015), «І промінь, що в повітрі, у мене на палітрі» (2017). До кожної експозиції готуються барвисті буклети з малюнками дітей і їх біографіями [110].

Студія «Кольорові пальчики» бере активну участь у культурному житті міста (задіяність у мистецькому аукціоні, спрямованому на допомогу бійцям АТО, спільний проект «Спогади про Крим» (2015)), за що отримала подяку від правління Івано-Франківської обласної організації спілки художників України [110].

Завдання мистецького проекту «Марія Корпанюк і діти» полягає в розвитку індивідуальних здібностей дітей, а саме: відкрити художника в дитині, створити простір для її індивідуальних нахилів, зробити заняття бажаними та цікавими, закласти фундамент, на якому сформується багатогранна особистість [222]. Марія Корпанюк підкреслює важливість створення сприятливих умов для досягнень учнів у сфері образотворчого мистецтва, включаючи стимулювання емоційного, розумового і творчого розвитку учнів без жодних примусів, часто це відбувається в ігровій формі. «Немає неталановитих дітей, є нерозкритий талант», – стверджує М. Корпанюк [229].

Оригінальним педагогічним підходом позначена діяльність Володимира Прокопишина, молодого івано-франківського художника, який у 2014 році заснував свою мистецьку студію «Modigliani» (2018 року перейменовано на «С.А.М»), яку відвідують як діти (від 3 років), так і дорослі.

Одна з цілей, якої прагне досягти В. Прокопишин, – художня школа, яка не нав'язувала б, не критикувала, а м'яко розкривала творчі здібності кожної особистості [109]. Основа його педагогічного експерименту – мистецька вседозволеність, демократичні стосунки. «У співпраці з учнем має бути повна свобода: учень має сам обрати час, коли йому зручно, малювати те, що йому зручно, сам обрати формат. В пріоритеті є учень, а не вчитель», – каже В. Прокопишин [109].

Студія «С.А.М» працює у різних напрямках: проводяться майстер-класи, вечір ескізів, створюються копії робіт відомих художників. У 2018 році у студії відкрився відділ оголеної натури, гончарної майстерні, керівником якої є художник-скульптор Василь Демків (співзасновник студії «С.А.М») [143].

Визнаючи унікальну роль мистецтва у культурному і творчому розвитку молодого покоління, Володимир Прокопишин планує сформувати Вільну академію мистецтв. Для реалізації задуму художник хотів би об'єднатися з незаангажованими викладачами, для яких кожен учень – особистість. «Важливо цінувати людину, яка приходить вчитися, навіть якщо на заняття приходить один учень», – вважає Володимир Прокопишин [143]. Серед своїх вихованців В. Прокопишин виокремлює кілька здібних дітей, які, на його думку, в майбутньому будуть активними учасниками культурно-мистецького середовища міста [143].

Педагогічна діяльність когорти івано-франківських художників сприяла розвитку та статусному зростанню професійної художньої освіти регіону. Авторська педагогічна концепція мистецького навчання молоді полягала в базовому академічному викладанні художніх дисциплін, творчому осмисленні традицій національної та світової культури, а також у застосуванні методу партнерської співпраці педагога зі студентами та індивідуального підходу до кожного з них.

Висновки до розділу 3. Здобутки івано-франківських графіків у сфері краєзнавства – це насамперед художнє відображення культурно-мистецького надбання краю в його історичному розвитку. Своє завдання більшість із них вбачають у відродженні і збереженні національних традицій в їх регіональному розмаїтті. Очевидна подвижницька роль представників саме цього виду мистецтва у популяризації історико-культурної спадщини краю. Цінними джерелами, що їх ґрунтовно опрацьовували художники-ентузіасти, стали літописи, археологічні комплекси й артефакти, музейні збірки, стародруки, сакральна архітектура, предмети культу, твори народного мистецтва, фольклор.

У роботі над ілюстраціями до літературних творів художники на сучасному етапі не обмежуються лише ілюстраціями, але намагаються естетизувати книгу, надати їй стильності, ансамблевості. Співпрацюючи з видавництвами, де друкувалися газети і журнали, митці упродовж ХХ ст. створювали актуальні графічні ілюстрації, більшість з яких були присвячені соціальним проблемам. Багато художників Івано-Франківщини, що не є графіками за фахом, обирали графічні техніки саме для ілюстрування друкованих видань.

Збільшується кількість видань, що презентують книжково-журнальну графіку на новому рівні, що також потребує мистецтвознавчої оцінки.

Значний історичний, художній і пізнавальний інтерес становлять українські ілюстровані листівки початку ХХ століття, визнані фахівцями як соціокультурний феномен краю. Зображення на них рясніють орнаментальними мотивами, етнографічного характеру замальовками з життя гуцулів та покутян. Чимало листівок присвячені великодній та різдвяній тематиці, архітектурно-історичним об'єктам та пам'ятним місцям краю.

Видання і тиражування таких листівок, поряд із графічно оформленими книгами та ілюстраціями в періодиці, варто визнати складовою частиною загальнокультурного процесу в Україні, основою його подальшого розвитку.

Упродовж останніх двох десятиліть активізувалася участь художників Івано-Франківщини у сфері прикладної графіки. В їхньому доробку можна знайти численні буклети, візитівки, запрошення, афіші, ескізи, емблеми; нерідко вони оформляють виставки різноманітної тематики, проектують громадські приміщення. Окремі графіки зробили внесок у культуру краю, працюючи у сфері театрального мистецтва (створюють афіші та декорації до вистав, проектують сценічні костюми).

Для художників-графіків, більшість з яких присвятили себе викладацько-вчительській роботі, пріоритетними є культурно-просвітницька складова змісту їхньої педагогічної діяльності, методи індивідуального підходу до учня в мистецьких студіях. Фахове викладання графіки як навчальної дисципліни на Івано-Франківщині в минулому і тепер відбувалося в межах

загальноєвропейських художніх концепцій, які у творах та у вчительській методиці українських митців трансформувались і набували самобутніх рис.

Значну роль у становленні мистецької освіти та в розбудові культурного життя Прикарпаття відіграв провідний художник Михайло Фіголь, засновник художньо-графічного відділення Івано-Франківського педагогічного інституту імені Василя Стефаника. Культурно-світня діяльність М. Фіголя була спрямована на виховання у студентів поваги до здобутків вітчизняного академічного навчання, історичної пам'яті, засад народної творчості.

Фахова освіта і педагогічні здібності окремих прикарпатських графіків зумовили непересічний рівень викладання дисциплін, пов'язаних з графічним мистецтвом на художньому відділенні Навчально-наукового інституту мистецтв ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника». Представники львівської школи Петро Прокопів, Богдан Губаль, Мирослав Ясінський виховали кілька поколінь митців. Значний акцент зроблено на синтезі образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва, відповідно до історичних обставин розвитку мистецької освіти Галичини загалом, де спрямування на декоративно-прикладне мистецтво було провідним.

Високий професійний рівень молодшої генерації прикарпатських педагогів, зокрема Світлани Повшик, Світлани Хміль, Вікторії Типчук, забезпечують якість і результативність художньої освіти, вміння працювати в команді. Прикладом сучасного підходу до мистецької освіти є приватні художні студії Марії Корпанюк і Володимира Прокопишина.

Оскільки фахове викладання графіки на рівні навчального курсу в мистецьких освітніх закладах краю впроваджено порівняно пізно, в останні десятиліття ХХ ст., то немає достатніх підстав констатувати існування в цьому регіоні сформованої школи графіки, на відміну від Львова. Однак у мистецьких навчальних закладах Івано-Франківщини здобули фахову підготовку студенти, здатні творчо працювати в цьому виді мистецтва і формувати цілісний осередок графіків, тим паче, що більшість із них об'єднані спільною майстернею педагога-наставника.

Основні положення розділу розкриті в наших публікаціях: «Авторський підхід в педагогічній діяльності Богдана Губалія» [136], «Внесок івано-франківських графіків у місцеве краєзнавство ХХ – початку ХХІ століття» [137], «Педагогічна діяльність художника-графіка Петра Прокопіва (Івано-Франківськ)» [141], «Творчість прикарпатських графіків кінця ХІХ – початку ХХ століття у видавничій галузі» [151].

Література до розділу

4, 9, 12, 18, 19, 20, 21, 26, 27, 29, 31, 35, 36, 37, 38, 39, 45, 47, 64, 65, 67, 68, 73, 76, 84, 85, 87, 89, 90, 98, 102, 106, 107, 108, 109, 110, 115, 116, 118, 120, 121, 123, 131, 132, 133, 135, 136, 137, 141, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 151, 153, 157, 161, 164, 165, 175, 177, 179, 180, 182, 184, 185, 193, 195, 204, 208, 221, 222, 223, 224, 225, 226, 228, 229, 230, 241, 244, 246, 248, 256, 260, 269, 274.

РОЗДІЛ 4

ХУДОЖНЯ СПЕЦИФІКА ТВОРЧОГО ДОРОБКУ ХУДОЖНИКІВ-ГРАФІКІВ ІВАНО-ФРАНКІВЩИНИ ХХ – ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ

4.1. Жанрова, сюжетно-тематична своєрідність графічних творів івано-франківських митців

Твори графіків Івано-Франківщини демонструють широкий тематичний і жанровий діапазон, різноманітну композиційну структуру зображень (Табл.Б.2). Тематику цих творів визначали, окрім індивідуальних авторських уподобань, ще й соціально-історичні та культурні обставини того чи іншого часового періоду.

На зламі ХІХ – ХХ ст. на теренах сучасної Івано-Франківщини набув популярності портретний жанр, до якого зверталися місцеві художники, зокрема Юліан Панькевич та Ярослав Пстрак. Юліан Панькевич блискуче володів технікою рисунка, досягаючи надзвичайно віртуозних тональних ефектів. До найбільш ранніх творів художника належать портрети кінця ХІХ ст., майстерно виконані вугіллям та олівцем, а саме: «Портрет М. Костомарова» (1885), «Парубок з Угринова» (1885) (Іл.В.4.101), «Дівчина з Угринова» (1885) [164, с. 7-8, 10].

Відомий прикарпатський художник Ярослав Пстрак працював передусім ілюстратором-карикуристом періодичних видань, однак до його творчого доробку належать кілька пастельних портретів, створених під час проживання в Мюнхені (1901). Перебуваючи на Гуцульщині та Покутті, художник створив портретні зарисовки селян (1903–1907) [76, с. 52].

У період міжвоєнного двадцятиліття відбувалася активізація книговидавничої галузі, популяризація книжкової графіки. Зростає попит на прикладну графіку: обкладинки книжок та журналів, плакати, листівки, книжкову і газетно-журнальну ілюстрацію. Прикарпатські художники активно працювали в жанрі карикатури, висвітлюючи гострі соціальні проблеми [274, с. 5].

Чималим тематичним і жанровим розмаїттям позначена творчість Осипа Сорохтея. Спадщина художника налічує понад тисячу творів, серед яких –

малюнки олівцем, тушшю, крейдою, пастеллю, акварельний живопис. Митець працював у різних жанрах: портретному, пейзажному, натюрмортному. Особливої уваги варті його роботи побутового жанру (Іл.В.4.102), що відтворюють життя селян та міського люду. Цікава серія його малюнків, що ілюструють героїчне минуле України: «Збір дружини на рать», «Княжий город», «Козаки в поході», «Бандурист» [38, с. 12-13]. Художник вправлявся в рисуванні, цей досвід спричинив появу портретів, повних експресії (Т. Шевченка, І. Котляревського, Є. Гребінки, М. Менцінського, а також автопортретів) (Іл.В.4.103), та гострих шаржових і карикатурних замальовок облич стрільців і старшин УСС, культурних, громадських і церковних діячів, учителів [192].

Талант художника-портретиста Михайло Зорій продемонстрував ще до навчання в Краківській академії мистецтв, створивши пастельний «Автопортрет» (1929). Майстерність М. Зорія в цьому жанрі, а саме в психологічному портреті, засвідчує графічна серія так званих табірних портретів, виконаних олівцем та аквареллю під час ув'язнення [12, с. 81-82, 96]. Вдавався М. Зорій і до дружнього шаржу, прикладом чого є лаконічна, довершена за малюнком графічна серія портретів, виконаних у «сорохтеївському дусі» (тобто наслідуванням свого вчителя) коричневим фломастером («Доктор-окуліст Грушкевич» (1933), «Професор М. Лепкий, брат Б. Лепкого» (1939), «Роман Савицький, автор пісні «Гуцулка Ксеня» (1942)) (Іл.В.2.7) [12, с. 84]. Творами портретного і побутового жанрів раз по раз збагачувалася графічна творчість ще одного зі старійшин мистецької еліти Прикарпаття – Дениса Іванцева.

Одним із найздібніших портретистів серед станіславівських митців вважається Ярослав Лукавецький. Крім живописних портретів, художник створював портрети в графічних техніках, також відомі його дружні шаржі. Збереглися великі за розміром (100x80) вугільні рисунки 1929 р. – «Портрет Богдана Хмельницького» та «Портрет Михайла Драгоманова» (Іл.В.4.104), виконані в реалістичній манері [39, с. 15]. Якщо в 1930-х рр. Я. Лукавецький створював портрети олівцем і вугіллям, то з 1940-х – відомі переважно пастельні портрети, зокрема акторів театру (Іл.В.4.105).

В анімалістичному жанрі працював кожен зі згаданих попередньо художників. Так, наприклад, М. Зорій у похідному альбомі робив начерки і замальовки домашніх тварин, здебільшого коней (Лл.В.4.106) [12, с. 103]. Д. Іванцев та О. Сорохтей цікавилися життям містян, особливостями міської праці, що зумовило появу чималої кількості робіт побутового жанру. На початку ХХ ст. актуальним був жанр пейзажу. У творчості О. Сорохтея помітна перевага пейзажів, зокрема індустріальних; М. Зорій та Я. Лукавецький також працювали у жанрі пейзажу в оригінальній графіці (акварель, рисунок), тоді як Д. Іванцев зображав, як правило, архітектурні об'єкти (церкви, дзвіниці) в техніках офорту, деревориту. Відомі анімалістичні замальовки та акварельні пейзажі Є. Сагайдачного [73].

Серед актуальних тем, характерних для графічного мистецтва Івано-Франківщини середини ХХ ст., важливе місце посідає тема історичного минулого українського народу, образного трактування фольклорно-етнографічного матеріалу, літературних першоджерел. Історична тематика цікавила Я. Лукавецького, Д. Іванцева, М. Варенню, М. Фіголя, М. Гриценка (Марченка), О. Заливаху, В. Гуменного, С. Каспрука, О. Гнатюка, Т. Павлик, Я. Оленюка, Р. Кочержука. У графічних композиціях художники інтерпретували історичні явища, по-різному розкриваючи їх значення і глибинний зміст. Доробок графіків Івано-Франківщини рясніє творами на теми Давнього Галича доби короля Данила, композиціями, що висвітлюють історію України часів Київської Русі, Запорозької Січі та опришківського руху під проводом Олекси Довбуша, образами видатних діячів української культури. Так, у 1986–87 рр. М. Фіголь створив серію графічних портретів «Володарі Галицько-Волинського князівства» (1987), яка налічує 17 портретів князів династії Рюриковичів (Лл.В.4.107) [255, с. 177].

Місцеві художники-красзнавці З. Соколовський, І. Деркач, Р. Пашин, М. Гаталевич, Р. Кочержук цікавилися історичною тематикою, створюючи своєрідний мистецький літопис краю, відображаючи важливі його етапи і події, культурну спадщину, передусім пам'ятки архітектури.

Творча спадщина провідних графіків Прикарпаття середини ХХ ст., зокрема Остапа Гнатюка, Геннадія Гриценка (Марченка), С. Каспрука, характеризується розкриттям морально-психологічних, соціальних, ідейно-естетичних проблеми буття. Художники-графіки відтворювали жанрові сцени на фоні індустріальних перетворень, що відбувались на Прикарпатті. Часто митці виступали як художники-громадяни, що бачать сучасність крізь призму праці, руху, змін і трудових здобутків, порушуючи важливу для того часу проблему створення героїчного образу сучасника. Над цією темою працювали, наприклад, М. Варення, (Іл.В.4.108), О. Гнатюк, Г. Гриценко (Марченко).

Однією з серйозних проблем, якою позначене вітчизняне мистецтво ХХ ст., визнано вплив тоталітарного режиму, що унеможлиблював адекватний перебіг національного культурно-мистецького процесу. Типові твори української графіки середини ХХ ст. віддзеркалюють сукупність проблем, які вирішували багато тодішніх митців із їх відданістю фундаментальним темам соціалістичного ралізму. Можна виділити основні з них, як, наприклад, тема праці і частково пов'язана з нею тема радянського побуту, образу сучасника, героїко-революційна тема, особлива увага до якої зумовлювалася святкуваннями річниць Великої Жовтневої соціалістичної революції (Іл.В.4.109) та 100-річчя з дня народження В. І. Леніна; тема історичного минулого українського народу, здебільшого культивована в річищі підготовки до відзначення 100-річчя з дня смерті та 150-річчя з дня народження Т. Шевченка [274, с. 61]. Початок 1970-х відзначався багатьма ювілеями українських письменників, учених, історичних діячів. До таких тем на різних етапах творчості зверталися художники М. Варення, О. Гнатюк, І. Пантелюк, С. Каспрук, пізніше – З. Гаркус, І. Деркач, Е. Храпко, О. Сердюк, Я. Оленюк. Шевченківська тематика приваблювала Г. Гриценка (Марченка), О. Заливаху, П. Прокопіву, Ю. Процана, М. Гrepиняка, Е. Храпка, З. Гаркуса, С. Каспрука, А. Шабуніна, О. Сердюка.

Головною функцією мистецтва вважалось виховання громадян у комуністичному дусі, при цьому всі інші функції або ігнорувались, або відтіснялися на другий план. Героїко-революційну тематику характеризує

пафосність, вміння автора відтворити такі якості героїв, як незламність, стійкість, самопожертва. Прикладом втілення згаданої тематики є графічні твори О. Гнатюка – «Гуцули-будівельники» (1965), «Прийшов фашизм на нашу землю» (1965), «Арешт революціонера» (1966), «Ідеї Володимира Ілліча Леніна на Прикарпатті» (1970).

Проте серед художницького загалу вирізнялася невелика когорта художників-шістдесятників (Г. Гриценко (Марченко), О. Заливаха), які глибоко осмислювали дійсність, торкалися проблеми духовності, використовуючи символіку та засоби вираження, нетипові для соцреалізму. Так, локальні вияви тоталітарного суспільства, особливо помітні в межах табірної життя, Опанас Заливаха висвітлює через філософські роздуми-композиції, порушуючи проблеми обмеженого спілкування, притлумленої гідності, приспаних людських якостей, масової покірності. Статичні, лаконічні, архітектонічно вибудовані композиції «Варта», «Чай», «Розмова філософів», «Хор» вирізняє важкість замкнутого ритму, де чорна фундаментальна пляма є переважаючим тоном [175, с. 22].

Серед творів графіків Івано-Франківщини найширше представлено пейзажний жанр, у якому в 1970-х рр. творчо працювали М. Фіголь, О. Гнатюк, С. Каспрук, Г. Гриценко (Марченко).

Характерною ознакою образотворчого мистецтва останніх десятиліть ХХ ст. було те, що художники здебільшого мислили в рамках не одного твору, а цілого циклу робіт, що дозволяло глибше і повніше розкрити обрану тему. Однією з улюблених тем С. Каспрука, Г. Гриценка (Марченка), М. Гrepиняка, О. Гнатюка, Я. Оленюка, З. Гаркуса, І. Деркача є тема Карпат, життя горян. Домінування згаданої тематики зумовлене географічним розташуванням та багатими культурними традиціями краю, що й відобразилося в роботах побутового жанру художників М. Варенні, О. Гнатюка, С. Каспрука, М. Гrepиняка, Г. Гриценка (Марченка), яких, з огляду на твори, передусім цікавить атмосфера життя горян, естетика їх побуту, екзотичність звичаїв та обрядів. Карпати і своєрідність їх населення – одна з улюблених тем івано-

франківського художника Степана Каспрука. Його графічні аркуші характеризуються лаконічністю, строгістю ліній, метафоричністю мислення. Фольклорно-етнографічною тематикою захоплювався також А. Шабунін (Лл.В.4.110).

У роботах Геннадія Гриценка (Марченка) важливе місце посідає карпатський пейзаж, сповнений ліричного настрою. Твори художника на тему Карпат впізнаються за їх особливою поетичною образністю, музичною пластичністю та грацією ліній. У створенні епічної атмосфери його творів провідна роль належить кольору, який підсилює емоційне сприйняття зображеного (Лл.В.4.111). Нерідко Г. Гриценко (Марченко) створював етнографічні замальовки під час подорожей Карпатами (с. Ілемня, смт. Усть-Чорна). Олівцем, тушшю, маркерами художник наносив на папір динамічні композиції, в основу яких лягли побутові сцени, здебільшого на фоні пейзажу [144].

Карпатський краєвид став одним з улюблених жанрових різновидів Остапа Гнатюка. У листах графічної сюїти «Гори кличуть» художник відтворював неповторну красу гірської природи. Остап Гнатюк не зраджував своєму улюбленому жанру і в пізній період, наприкінці 1990-х рр. Це, наприклад, пастельні пейзажі, що вважаються кращими в його доробку: «Долина перед Карпатами», «Вівці на полонинах Черногори», «Вдалині гора Хом'як», а також ліногравюра «Данило Галицький в поході» (усі виконані в 1998 році) [158].

Окремі художники подорожували світом, Україною, зокрема й територією Прикарпаття, привозили з мандрівок альбоми із сотнями начерків пейзажів, пам'яток архітектури. Протягом десятиліття, починаючи з 1974 р., М. Фіголь активно подорожував по світу (Вірменія, Грузія, Індія, Угорщина, Румунія, Словаччина, Болгарія, Австрія, Югославія, Італія, Естонія, Латвія, Греція, Єгипет, Туреччина), створюючи альбоми з лаконічними начерками олівцем, фломастером, пастеллю [161 с. 5, 7-9; 255, с. 117-174]. У них він у своєрідній ескізній манері зображав архітектуру, краєвиди великих міст. Частина цих рисунків були підготовчими ескізами до живописних полотен.

Пейзажний жанр Івано-Франківщини кінця ХХ – початку ХХІ ст. інтенсивно розвивався в розмаїтті сюжетів і графічних технік, представлених у роботах М. Павлюка, М. Корпанюк, Б. Губаля (Л.В.4.112), Т. Павлик, А. Мельника, В. Гуменного, А. Шабуніна, З. Соколовського, О. Чуйка, З. Слободян, І. Погрібної, В. Типчук, М. Гаталевича, Р. Кочержука, І. Костюк, І. Деркача, О. Сердюка. Художники по-різному інтерпретують природні та архітектурні мотиви, урізноманітнюючи пейзажний жанр саме в графіці: експресивного звучання набувають динамічні карпатські пейзажі Т. Павлик, технічно досконалі пастельні імпрровізації Б. Губаля, скрупульозно опрацьовані лінорити М. Павлюка, виконані у впізнаваній стилістиці художника.

Анатолій Мельник надає перевагу урбаністичним пейзажам. Художник демонструє віртуозне володіння аквареллю в серіях «Івано-Франківськ», «Італія», де в реалістичній манері зображає міські краєвиди. У цьому самому жанровому різновиді працюють М. Павлик, О. Чуйко, А. Шабунін, Б. Губаль, М. Гаталевич, І. Погрібна, Р. Кочержук; індустриальний пейзаж вподобали М. Варення, С. Каспрук, О. Сердюк.

Графіки Івано-Франківщини обізнані із філософськими творами, біблійними текстами, фольклором, особливостями регіональної етнографії, що й позначилось на сюжетно-тематичному і пластичному вирішенні їхніх робіт. Художники-графіки Івано-Франківщини часто зверталися до міфічних сюжетів, легенд, переказів, казок. Серед них – Ю. Панькевич, П. Прокопів, О. Заливаха, Г. Гриценко (Марченко), С. Повшик, М. Павлюк, С. Каспрук, В. Гуменний. Митці обирали за персонажів слов'янських міфічних істот, застосовуючи алегорію та символіку для втілення творчих задумів, що розширювало арсенал виражальних засобів, а також увиразнювало авторську манеру художника.

Пієтетною у графіці Івано-Франківщини є релігійна тематика, до якої зверталися українські художники на різних історичних етапах (О. Сорохтей, Я. Лукавецький, Д. Іванцев, М. Зорій, П. Прокопів, О. Заливаха, М. Корпанюк, Т. Павлик, М. Павлюк, С. Каспрук, Б. Губаль, О. Чуйко, Р. Пашин, О. Сердюк),

проте найбільше зацікавлення цією тематикою настало в кінці ХХ ст. та в період незалежності.

Часто міфологічна і релігійна тематика у графічних творах пов'язана з образом жінки, який надихав художників різних епох та культур, втілювався в міфологічних образах слов'янських богинь, Богородиці, матері, жінки-берегині. Таємничий образ жінки є центральною постаттю творів П. Прокопіва, О. Заливахи, М. Корпанюк (Л.В.4.113), С. Повшик, Т. Павлик, О. Чуйка, В. Прокопишина.

У творчості Опанаса Заливахи, для якого вибір тем є дуже виваженим та послідовним, тема материнства, що відкриває цикл табірних замальовок, є наскрізною та всеохопною. Образ «скитської богині» проступає у фібулоподібних силуетах жінки-берегині, яку митець-графік трактує як символ молитовної заступниці. Статична архаїчна поза героїні, інколи з умовним обличчям, спонукає до духовного спокою та зосередження [175, с. 21].

У сюжетно-тематичному спрямуванні робіт Петра Прокопіва зберігається зв'язок з архетипами національної культури. Митець є автором графічних серій, у яких оспівується образ Жінки, Матері, Батьківщини. Тут передусім йдеться про Україну, її історію й культуру, традиції українців, особливості національної вдачі [182, с. 6].

Оригінальними за сюжетним задумом і процесом виконання є роботи Світлани Повшик, головною героїнею яких є жінка. Це абстраговані композиції, де зображені вишукані жіночі образи («Єва», «На сирені», «На рибі», «Баланс») (Л.В.4.114). Перевага у виборі саме цієї теми стосується фахового амплуа С. Повшик як художника-модельєра. Жіноча постать – основний об'єкт зображення у проектній графіці модельєрів, на якому відточується їх майстерність. Сюжети графічних композицій Світлани Повшик з'являються в процесі роботи так само, як і примарні зображення героїнь, які то з'являються, то зникають, недаремно художниця часто порівнює свої графічні твори зі сновидіннями [147].

Творчість Марії Корпанюк наповнена вічними архетипними образами Всесвіту, природи, жінки, матері, дитини, художниця звертається до праформ життя. «Створюється повне відчуття, що образотвори Марії Корпанюк виникають спонтанно, медитативно під час спілкування з художнім матеріалом, у процесі якого зображуване немов виступає з форм і кольорів...», – пише мистецтвознавець В. Лукань [129].

Графіки Івано-Франківщини прагнуть віднайти пластичний вислів українського мистецтва, поглибити його формальні засоби і внести їх у скарбницю світового мистецтва. Ідею збереження національної культури, її духовних цінностей у графічних творах втілювали Г. Гриценко (Марченко), С. Каспрук, О. Заливаха, Т. Павлик, Я. Оленюк.

Опанас Заливаха ілюстрував українські балади та пісні, відтворюючи їх ліричні та епічні сюжети. Кожен із тематичних розділів О. Заливаха розробляв у різних пластичних вимірах, змінюючи їх формальні якості, однак завжди був прихильником образних узагальнень засобом декоративної гармонії площин, зіставлення різних графічних фактур, умовності кольору [175, с. 21-23].

Серед жанрових різновидів графіки Івано-Франківщини натюрморт є одним із найменш поширених. Відомі графічні натюрморти О. Сорохтея, Г. Колцуняка, Є. Сагайдачного, В. Гуменного, П. Прокопіва, Т. Павлик, М. Корпанюк, І. Кравець, Г. Михнюка, В. Гривінського, С. Каспрука. Можна простежити певний набір предметів, яким віддають перевагу тутешні художники, як, наприклад, свічка, яблуко, книжка, глечик, калач, кошик, вазон, декоративна тарілка.

У творах портретного жанру на межі ХХ і ХХІ ст. натура трактується художниками-графіками по-різному: витримані в дусі реалістичної традиції або ж героїзовані образи сучасника, персонажі, позначені авторською інтерпретацією європейських стилістичних течій, карикатурні чи шаржеві начерки (М. Варення, Є. Сагайдачний, О. Гнатюк, Г. Гриценко (Марченко), В. Гривінський, В. Гуменний, І. Деркач, С. Каспрук, Я. Оленюк, А. Шабунін, В. Прокопишин). Андрій Шабунін один із небагатьох сучасних івано-франківських графіків, що створює портрети в реалістичній манері.

Талановитий івано-франківський художник Володимир Прокопишин пробував себе у різних жанрах і темах, проте улюбленим є жіночий портрет. Його портрети доведені до рівня іконографічних схем ікономалярства, що пов'язано із центральним місцем жінки у творчості цього художника. За словами В. Прокопишина, коли він починав художницьку кар'єру, прагнув малювати щось святе, але не релігійного характеру, відтак обрав для себе жіночий ідеал, пов'язаний з ідеєю материнства. Особливістю робіт В. Прокопишина є те, що здебільшого музою і героїнею його картин є дружина Вікторія [143].

Філософська тематика у творчості івано-франківських графіків втілюється через асоціативно-метафоричну образність, асоціативність, експресію авторського внутрішнього стану, введення часового виміру (М. Вітушинський, В. Гривінський, С. Повшик, Б. Губаль, В. Гуменний, М. Король, С. Хміль, В. Прокопишин).

Прикладом метафоричної графіки Івано-Франківщини кінця ХХ – початку ХХІ ст. є творчість Михайла Вітушинського, зосереджена на морально-філософських категоріях, інтелектуалізації, психології особистості, складних і суперечливих світоглядних проблемах (триптих офортів із циклу «Проблеми») [42]. Творчість Михайла Вітушинського можна назвати метафоричною, сюрреалістичною за візуальним висловом. У графічних роботах художника відчувається неспокійний дух мистецького пошуку, діалектичне розуміння явищ та образів сучасного світу з його численними проблемами, змістовна наповненість та напружене пульсування думки, що вгадується мало не в кожному окремо взятому творі [41]. Авторський почерк М. Вітушинського легко впізнається: лінії забезпечують винахідливість композиції, а образність твориться асоціативним напруженням думки глядача через алюзії, натяки, філософські, літературні, навіть географічні ремінісценсії.

Аналогічної проблематики торкається у творах і Світлана Повшик. Це стосується серії «Перехід», що складається з чотирьох робіт. У композиціях серії домінують силуети, що загадково рухаються в метафізичному просторі, спонукаючи до філософських роздумів.

Філософській тематиці віддавав перевагу Володимир Гуменний. До кінця 1980-х рр. художник перебував у пошуках власної теми, образної мови, індивідуальної естетики, створюючи натюрморти, пейзажі, портрети, книжкову ілюстрацію [84]. За спостереженням А. Звіжинського стосовно серії його робіт з характерними «ликами», впадає в око різноманітність міметичних варіацій: від традиційних серйозно-сумних образів «святого з ікони» до іронічно-саркастичних облич кумедних телевізійних персонажів [84].

Провідною темою творчості Володимира Гривінського є пошуки духовної досконалості, катарсису, якими керувалось людство ще з античних часів і які залишаються актуальними дотепер. Драма пластичних форм, своєрідне зіставлення світла і темряви, експресивно-жестові варіації – все це поєднується у творах В. Гривінського. Образи графіки В. Гривінського нагадують емоційні рисункові імпровізації. У його роботах сплелися європейська традиція з власною візуальною версією драми людського існування. Митець працює в портретному (родинні портрети) та пейзажному жанрах [188].

Роботи івано-франківської художниці Тетяни Павлик вражають жанровою різноманітністю. Григорій Міщенко, мистецький критик журналу «Образотворче мистецтво», так відгукнувся про творчість цієї художниці: «Завдяки довільності письма зображення набуває дивовижної умовності, одне слово – метафізичності простору. У якому б жанрі – натюрморті, портреті, пейзажі не працювала Тетяна Павлик – скрізь проступає властиве їй космологічне відчуття природи» [165, с. 32]. Серед ранніх робіт – багато натюрмортів і пейзажів. Поява символічних краєвидів зумовлена філософським осмисленням марності людського життя чи самоти в сучасному соціумі. Метафізичність місцевих ландшафтів набуває в її роботах сакрального забарвлення. Улюблений сюжет – схід сонця понад горами (Лл.В.4.115) [165, с. 46-47].

Початок ХХ ст. характеризується піднесенням жанру екслібриса, яким захоплювалося тоді широке коло художників, колекціонерів, книголюбів, членів певних товариств. Екслібрис сприймався не лише як важливий елемент книжкової культури [167], але й як мініатюрне віддзеркалення тогочасного культурно-

мистецького життя. Історія українського екслібриса налічує чотири століття, але саме в ХХ столітті він утвердився як самостійний жанр графічного мистецтва [2, с. 6].

На зламі ХІХ – ХХ ст. на хвилі розквіту мистецтва графіки, наймобільнішого з мистецтв, звернення до лаконічно-місткої мови екслібриса з його оновленою формою було викликано не стільки поширенням бібліофільства, скільки намаганням відобразити суть особистості книговласника, підвладного характеру епохи, соціально заангажованого, що й відобразилося у стислій формі книжкового знака. Багато сфер людської життєдіяльності знайшли тоді графічну інтерпретацію в емблематичних зображеннях екслібрисів не тільки громадських, а й приватних бібліотек [91, с. 17-18].

У науковій літературі зауважено, що в 30-ті роки ХХ ст. стався занепад українського екслібриса, внаслідок занедбання українських книговидавництв [199, с. 142]. Проте накопичений художній досвід і підвищений інтерес до книги і до графіки загалом дали результат – появу українських графіків-екслібрисистів, які всіляко підтримували і розвивали цей різновид малої графіки.

Екслібрис Івано-Франківщини найбільше представлений творами косівського художника Івана Пантелюка. Його роботи – це маленькі графічні шедеври, своєрідне явище національної культури з давньою традицією. Вони засвідчують самотність таланту їх автора, спонукають з'ясувати роль цього майстра в історії розвитку західноукраїнського екслібриса.

Іван Пантелюк опанував мистецтво екслібриса саме через традиційне ремесло різьбяра. Звернення до книг як до об'єкта образотворчих інтерпретацій, виняткова творча уява привели його до роботи над екслібрисом. Перший із них був створений в 1938 році [207]. Митця нерідко називали першим графіком, вихідцем із Гуцульщини [268, с. 49].

Книжковий знак Івана Пантелюка набув неповторного стильового забарвлення, що ґрунтується на використанні мотивів і прийомів народного мистецтва, витонченої графічної мови орнаментальних зображень (Лл.В.4.116). Його мініатюри захоплюють віртуозною виконавською майстерністю, простотою

і вишуканістю форми, а також тонким відчуттям композиційної цілності естампу, його пропорцій [30, с. 3-4]. Характерна особливість творчого методу художника – досконале володіння шрифтом, оригінальність його застосування у кожному творі. Шрифт несе не лише смислове, адресне навантаження, а й стає закономірною, невід’ємною частиною самої композиції, акцентом, що надає їй необхідної декоративності, органічно поєднуючись з орнаментальними зображеннями [30, с. 4]. Використані художником геометричні орнаменти мають знаково-символічне значення. Іван Пантелюк найчастіше оперує такими символами: ромбом як багатозначним магічним знаком дохристиянської доби (екслібрис для бібліотеки імені Марка Вовчка, 1997 р.); вихоровою розеткою – символом сонячного руху (екслібрис для Олексія Кузьменка, 1981 р.); восьмикутною зіркою (екслібрис для Романа Фіголя, 1969 р.); безконечником, що асоціюється з безперервністю Всесвіту, нескінченністю життя (екслібрис для бібліотеки Музею народної архітектури України, 1980 р.) [198, с. 163].

В екслібрисах Івана Пантелюка переважають мотиви архітектури (храми, будинки) та зображення карпатської природи. Є в його доробку і композиції, у яких гравер тактовно вводить сюжетні й геральдичні елементи, портретні зображення [30, с. 4], але тільки як носії характеристики певної особистості.

Чимало екслібрисів художник присвятив музейним закладам. Зокрема, Іван Пантелюк створив екслібрис для Музею книги і друкарства України [168, с. 182], а в 1987 році створив роботи, які присвятив Музею-заповіднику Т. Г. Шевченка в Каневі [168, с. 217].

Восени 1965 р. Спільною художників України була організована Перша республіканська виставка українського радянського книжкового знака. На виставці, де експонувалося понад 435 екслібрисів, презентував свій творчий доробок Іван Пантелюк. Експоновані екслібриси натхненно несли українське слово, хоча й були позначені настроями радянської доби, її тематикою й символікою [168, с. 161-162]. Свого часу І. Пантелюк експонував твори на багатьох виставках, присвячених Ленініані та Пушкініані, що відбувались у різних містах Радянського Союзу.

У 2009 році в Тернополі з'явилася цікава добірка з 16 листівок (по два екслібриси на кожній) із зазначенням на обкладинці: «Екслібриси з колекції проф. Еммануїла Бергера. Тернопільський художній музей». Серед них також екслібриси І. Пантелюка, виконані в 1960-х роках й адресовані доктору медичних наук, професорові Тернопільського державного медичного інституту Е. Бергеру. Згадана колекція екслібрисів (6134 книжкові знаки) надійшла до музею в 2000 році після смерті власника (1999). Серед надрукованих на листівках екслібрисів – роботи іншого відомого на Прикарпатті майстра цього жанру – Петра Прокопівца [166, с. 4-5].

З метою популяризації мистецтва екслібриса Добровільне товариство любителів книги України видає каталоги, формує колекції книжкових знаків з усієї України, зокрема й творів Івана Пантелюка [186, с. 10].

З кінця 1950 – початку 1970-х рр. український екслібрис стає популярним мистецьким явищем. До того Друга світова війна і тяжкі повоєнні роки не сприяли розвиткові книжкового знака, а тому до початку 60-х років минулого століття екслібрис був відсутній на мистецьких виставках України [168, с. 251].

Яскравим явищем української культури ХХ ст. є творчість одного з найвідоміший новаторів і нонконформістів покоління шістдесятників Опанаса Заливахи, який на засланні створював екслібриси для політв'язнів та друзів по листуванню [184, с. 22].

Ув'язнення художника (серпень 1965 р.) стало передумовою його світоглядного змужніння, творчої та інтелектуальної зрілості [175, с. 20]. Екслібриси, що їх О. Заливаха віддруковував на клаптиках паперу в неволі, не були відвертою вказівкою на того чи іншого власника книгозбірні. Художник фантазував навколо значень українських прізвищ, перефразовуючи їх у форму візуальних метафор, адже більш конкретне нагадування чийось прізвищ загрожувало небезпекою. Так виникли екслібриси Івана Русина (Л.В.4.117), Василя Долішнього, Валентина Мороза, Івана Світличного, Лариси Богораз, Петра Розумного [175, с. 25]. У таборі митець виконав десятки екслібрисів, вітальних листівок, ескізів тематичних композицій, плакатів із зображенням

Тараса Шевченка (до відзначення шевченківських днів у таборі), портрет поета-в'язня К. Скуєнієкса [54].

Кожен новий книжковий знак, що з'являвся з-під штихеля О. Заливахи, виявляв нову якість віднайденого засоба-модуля. Типова для більшості цих книжкових знаків симетрія та статичність надає їм монументального виразу та спрощує візуальне сприйняття [175, с. 26].

Наступною фазою графічної майстерності митця стала стилізація фігуративних зображень, інколи з переважанням композиції активним тлом або стафажними деталями (книжковий знак Ліни Костенко) [175, с. 26-27]. Одним із прогресивних шляхів графічного опанування О. Заливахою малого формату екслібриса було намагання цілковито підпорядкувати зображення стилевій домінанті. Найбільш показовими прикладами такого поєднання є екслібриси Івана Русина, Миколи Шумука та Левка Лук'яненка. Вони нагадують фрагменти традиційного українського орнаменту, бо кожна тональна пляма їх композиції підпорядкована орнаментальному ритмові. Органічним прийомом є також декоративна стилізація фігуративних символів. Завдяки їй художник може вільно поєднувати в одній фразі елементи орнаменту та логотипи [175, с. 27]. Екслібриси цієї формальної групи викликали особливе зацікавлення українських та зарубіжних мистецьких критиків у 1966–67 роках, а деякі з них потрапили навіть на шпальти часописів «Дукля» та «Нове життя», що видавались українською громадою в Чехословаччині [175, с. 27].

1972 року у видавництві святої Софії в США побачила світ об'ємна книга, яка стала визначною подією у вітчизняній екслібрисистиці, – «Книжковий знак шістдесятників». У ній надруковані аполітичні екслібриси, отримані Богданом Певним із Нью-Йорка під час гостювання у відомого львівського колекціонера Володимира Вітрука, доповнені отриманими з Києва від Василя Перевальського. Ця публікація стала свідченням культурної єдності українських митців з українцями діаспори [168, с. 173].

Наприкінці 1960-х рр. побільшало художників, які працювали над екслібрисом. Їх об'єднувало тяжіння до лаконізму графічної мови, узагальнення, спрощених до знаковості форм предметів та фігур, умовності простору.

Такі риси притаманні творам провідного івано-франківського графіка Петра Прокопіва. Екслібриси цього митця стилістично невіддільні від інших його творів, базованих на образності народного мистецтва та фольклору, сповнених національним духом та цінностями християнського віровчення.

Значний вплив на становлення Петра Прокопіва як художника мав львівський графік Сергій Хижняк, у творчій майстерні якого він виконав свій перший книжковий знак у техніці ліногравюри («Книга Петра Прокопова», 1968). Специфіка навчання на відділі монументального малярства у Львівському училищі ужиткового мистецтва імені Івана Труша зумовила характерний лаконічно-монументальний стиль творчих робіт Петра Прокопіва, що водночас співвідноситься з аскетичною геометризованою формою в мистецтві «шістдесятників» [19, с. 89]. Засадничі ознаки індивідуальної манери екслібрисів Петра Прокопіва тісно пов'язані з традиціями давньої української ксилогравюри, а також зі спадщиною відомих професіоналів-класиків ХХ ст. Георгія Нарбута, Миколи Бутовича, Павла Ковжуна, Олени Кульчицької, Ярослави Музики, Сергія Якутовича, Василя Лопати. Прокопів-графік часто інтерпретує в екслібрисах мотиви ренесансно-барокової геральдики та сфрагістики, іконописні та скульптурні зображення ангелів і християнських святих (Л.В.4.118), застосовує давні орнаментальні і шрифтові елементи там, де бажано відтворити національний колорит або історичний підтекст втілюваної теми [182, с. 2]. Мистецтвознавець В. Мельник зазначає, що деякі ранні екслібриси П. Прокопіва тяжіють до графічної силуетності й осьової симетрії витинанок – настінних прикрас із кольорового паперу, поширених у традиційному сільському побуті Прикарпаття. Оригінальні, нерідко зумисно архаїзовані форми, чітка конструктивна техніка і культура виконання привернули до його робіт увагу знавців графіки в багатьох країнах світу [182, с. 3].

У творчій спадщині П. Прокопіва домінують дві найбільш повні серії екслібрисів: «Україніка» та «Шевченкіана». У першій автор прагнув відтворити красу рідної України, найчастіше шляхом введення алегоричних образів молодої дівчини або козака на коні; на інших зображено постать Тараса Шевченка [271, с. 386]. Цим екслібрисам притаманна ясність та виразність образів, глибоке знання національного одягу, гармонійне застосування українського народного орнаменту, органічно закомпоновані шрифтові фрагменти [168, с. 182].

У 1987 році Київська міська організація Добровільного товариства книголюбів України організувала масштабну Республіканську виставку українського книжкового знака, зібравши твори професійних і самодіяльних художників майже з усіх областей України. На виставці були представлені роботи кількох івано-франківських графіків, зокрема П. Прокопіва, Ю. Процана [168, с. 180-181].

Особливо плідним для образотворчої шевченкіани став 1989 рік, проголошений ЮНЕСКО роком Тараса Шевченка з нагоди 175-річчя від дня його народження. В Україні відбулося кілька великих міжреспубліканських виставок екслібриса. На одній із них, у тодішньому Державному музеї Т. Г. Шевченка (тепер Національний музей Тараса Шевченка), було представлено близько трьохсот кращих екслібрисів понад сотні авторів із різних куточків України і республік колишнього Радянського Союзу. Серед творів прикарпатських графіків – майстерно виконана композиція самодіяльного художника Є. М. Горельчика (ліногравюра «Шевченкіана П. Прокопіва» (1982 р.)) [186, с. 9].

У 1989 р. у зв'язку із 175-річчям від дня народження Т. Шевченка в Івано-Франківському літературному музеї Прикарпаття експонувалося 400 екслібрисів 200 авторів (зібрання П. Прокопіва) [168, с. 216]. Експозиція відзначалася різноманітністю технік, пластичних експериментів, багатством сюжетів. Привертає увагу широка географія авторів екслібрисів – це художники з Росії, Білорусі та України. Але чи не найповніше представили свої твори художники-графіки Івано-Франківщини (І. Пантелюк, М. Грепінняк, В. Остафійчук, З. Гаркус, Е. Храпко, М. Вітушинський, М. Сарапін, П. Прокопів, Ю. Процан) [259, с. 3-4].

Невеличкі графічні твори Юрія Процана вражають глядача вивершеністю та професійним рівнем технічного виконання. Їх автор без фахової художньої освіти досконало оволодів технікою різцевої гравюри на дереві, пластику, лінолеумі. У своїх творах Ю. Процан не намагається вразити екстравагантністю художнього вирішення; він традиційно продовжує школу української графіки, стилістично наближеної до народної творчості. Це, зокрема, зауважуємо у творах, виконаних у техніці ксилографії [33]. Юрій Процан виконав екслібриси за тематикою творів Т. Шевченка, І. Франка (Л.В.4.119), О. Пушкіна, А. де Сент-Екзюпері [33]. Його екслібрис прикрашає шеститомне видання творів Степана Пушика [235].

Цікавою культурною подією стала розгорнута в 2008 році у стінах Національної академії образотворчого мистецтва і архітектури Міжнародна виставка-конкурс екслібриса і малої графіки «Скарби Трипільської культури» [168, с. 238]. На виставці провідним мотивом зображень стали вироби трипільської кераміки, широко представлені у творах багатьох учасників виставки, зокрема й на екслібрисах Олексія Сердюка. В екслібрисі Юрія Процана, присвяченому музею Трипільської культури «Прадавня Аратта – Україна», відчувається тяглість часів – від древньої цивілізації, через Київську Русь – до сьогодення [168, с. 242].

На початку 1990-х рр. актуальною стає тематика, пов'язана з осягненням внутрішнього світу людини, що зумовило символіко-асоціативні форми художніх екслібрисів П. Прокопів, Ю. Процана [168, с. 253].

Талановитим майстром екслібриса є івано-франківець Мирослав Король, який мешкає в Києві, але як творець сформувався на батьківщині. З 1987 року художник працює в техніці гравюри на пластику, а також монотипії, витинанки, акварелі, колажу. Його екслібриси 1988–1993 років виконані в техніках лінориту та гравюри на пластику. З 1994 року М. Король створив серії EX LIBRISів та EX MUZICIS, використовуючи музичні платівки. Художник виступав учасником всеукраїнських та міжнародних виставок екслібриса [178, с. 48].

Автором багатьох графічних мініатюр є Зіновій Гаркус з Косова, який творчо працює саме в жанрі екслібриса. Зіновій Гаркус колекціонує книги,

зібравши чималу бібліотеку, у якій – історичні романи Павла Загребельного, Романа Іваничука, Романа Федоріва, багатьох українських літераторів [103, с. 19].

Косівський різьбяр Микола Грєпіняк вперше осягнув ремесло гравера, коли відвідував разом із київським художником та колекціонером Володимиром Масиком робітні косівських майстрів 1965 року. Під впливом творів Івана Пантелюка також почав виконувати екслібриси в 1970 році [157]. Першим його книжковим знаком був портретний екслібрис «Шевченкіана М. Грєпіняка» (1970) [60, с. 4]. Його книжкові знаки, в яких гармонійно поєднується портретна графіка і орнамент гуцульської різьби, дуже часто присвячуються Тарасові Шевченкові [181, с. 2]. У доробку М. Грєпіняка понад триста графічних мініатюр, переважно дереворити та ліногравюри [70]. У його невеличких чорно-білих аркушах простежується деяка подібність до «різьблених малюнків» Івана Пантелюка [268, с. 126].

У галузі екслібриса працює також Емануїл Храпко, у чиєму творчому доробку близько 250 екслібрисів. Графічні мініатюри, присвячені Шевченкіані, складають сотню екслібрисів [203]. Це одна з головних тем його творчості [69, с. 29]. До 175-річчя від дня народження Тараса Шевченка Е. Храпко видав каталог робіт під назвою «Струни Кобзаря» [220]. У композиціях екслібрисів переважає асиметрія, а динаміка чорно-білих штрихів підкреслює художню виразність книжкових знаків. За класифікацією, що наведена у статті дослідниці Т. Сафонові [198], їх можна віднести до плямово-штрихових. Домінантним зображенням в екслібрисах є портрет Кобзаря в поєднанні з мотивами його поетичних творів. У роботі над сюжетами Е. Храпко дотримується принципу історичної документальності у відтворенні архітектури, костюмів Шевченкової епохи. Часто композиції екслібрисів поєднуються з рослинними та геометричними орнаментами. Можна відзначити форму екслібрисів, звільнену від традиційної чотиригранної рамки: від простих геометричних фігур до складних конфігурацій, що поєднуються зі шрифтом, який переважно обрамлює і завершує композицію книжкового знака [138, с. 6]. Емануїл Храпко створив серію екслібрисів для організацій книголюбів 25 областей України «Книголюби України

– Кобзарю» (Л.В.4.120). Серія гравюр та екслібрисів «Струни серця» експонувалася на виставці у Дніпропетровському музеї «Літературне Придніпров'я» [242]. Окремий цикл становлять твори, присвячені представникам української естрадної сцени – Василеві Зінкевичу, Дмитрові Гнатюку, Іванові Поповичу, Назарієві Яремчуку, Богданові Кучеру [203].

Івано-франківський графік Олексій Сердюк захопився мистецтвом екслібриса в 1981 р. [178, с. 60]. Його роботам притаманне бездоганне опрацювання штихелем великих і малих форм, де тоненькі дрібні штрихи і гнучкі виразні лінії утворюють домінанту безперервного руху знаків, символів, а обличчя людей, виразно прорисовані на лінійному тлі, виражають своєю масштабністю ідею твору. Мотив міського пейзажу часто фігурує на екслібрисах О. Сердюка, що й зумовило експонування його творів на Всеукраїнській художній виставці «Міста і культура України в екслібрисі і малій графіці», присвяченій десятій річниці незалежності України. Ця виставка, організована Українським екслібрис-клубом, мала на меті поєднати в контексті спільної теми різні аспекти, які стосуються не тільки проблем сучасного образотворення, а й осягнення всієї величі національної культури від давнини до наших днів [166, с. 3]. Серед міст України, представлених на виставці, було репрезентоване княже місто Галич, його середньовічні пам'ятки, зображені на вишуканих дереворитах Олексія Сердюка. [166, с. 3].

Починаючи з 1980-х рр. помітне оновлення авторського світосприйняття, що позначилось і на художній мові івано-франківських графіків. Серед них: М. Вітушинський, В. Гуменний, Ю. Процан, М. Сарапін (Л.В.4.121), М. Король. Їхні книжкові знаки відрізняються від робіт інших графіків стильовими прийомами, техніками, манерою. Якщо в першій половині ХХ ст. графіки Івано-Франківщини переважно працювали в техніці деревориту (І. Пантелюк, М. Грепиняк), в 1960-х –1980-х рр. – лінориту чи пластику (П. Прокопів, О. Заливаха, Г. Гриценко (Марченко), Ю. Процан), тобто в матеріалі, який дозволяв отримати чіткі зображення, досягти більшої витонченості в деталізації зображень, то наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст. митці віддають перевагу

техніці офорта, гравюрі на сталі чи міді, сухої голки, акватинти, м'якого лаку, меццо-тинто (В. Гуменний, М. Вітушинський (Л.В.4.122), Ю. Процан). Ці техніки дають змогу отримати складнішу й багатшу фактуру графічної поверхні, а отже, виразити глибші почуття, створити метафізичні образи. Крім того, вони вимагають знання специфічних графічних технологій.

У кінці ХХ – на початку ХХІ ст. поряд із реалістичним напрямком помітні тенденції до абстрактних, сюрреалістичних, гіперреалістичних зображень (М. Вітушинський, М. Сарапін, Ю. Процан).

Талановитим майстром екслібриса є івано-франківський графік Володимир Гуменний (ExLibris В. Макара (1983), О. Коровая (1984), Л. Шулгайте (1984), І. Герети (1985), М. Фіголя (1985)). Розквіт його творчості припав на період читацької активності, коли в багатьох оселях були чималі домашні бібліотеки, тож на книжковий знак був неабиякий попит [84].

У жанрі екслібриса працював також івано-франківський графік Микола Сарапін (ExLibris Ярослава Яроша, ExLibris Дарії Рихтицької, ExLibris Danas Rozniakas, ExLibris М. Д. Шокалюка, ExLibris Володимира Овсійчука, ExLibris Якубіва Гриця, ExLibris «50 років пам'яті Варшавського повстання») [200, с. 7, 36, 53]. Книжкові знаки цього митця приваблюють цікавим авторським почерком, динамічними сюжетними композиціями, у яких елементи зображення підпорядковуються декоративно-ритмічній організації образу на площині. Структура книжкових знаків М. Сарапіна виявляється в гармонії простих геометричних форм, що в поєднанні зі шрифтовими елементами значно динамізують екслібриси.

Екслібрис доби незалежності фігурує в багатьох акціях світового культурного процесу [277; 282]. Вступ в 1994 р. Українського екслібрис-клубу до Міжнародної асоціації екслібрисистів (FISAE) ознаменувався організованими клубом міжнародними виставками-конкурсами, у яких брали участь прикарпатські художники. Практикувалися головним чином такі графічні техніки: різновиди глибокого друку, чорно-біла і кольорова гравюра на пластику, лінорит, комп'ютерна графіка [168, с. 253].

У 1995 році всесвітньо відомий видавець, колекціонер Маріо де Філіппіс [279], занесений до Книги рекордів Гінесса за благодійність у мистецтві, видав в Італії чотири буклети з екслібрисами Яреми Оленюка [28].

Аналіз домінантних сюжетів дає змогу відзначити появу в період незалежності України екслібрисів сюжетно-розповідного характеру, які більше нагадують ілюстрацію, ніж книжковий знак. Це пов'язано з участю українських митців у міжнародних виставках, бієнале, трієнале і конгресах різних країн світу та розширенні кола замовників з урахуванням їх уподобань [197, с. 494].

4.2. Індивідуальні засоби образотворення провідних графіків

Графічне мистецтво України ХХ століття характеризується розмаїттям індивідуальних виражальних засобів, що ними оперували у своїй творчості провідні митці. У кожній графічній техніці закладені різні образно-пластичні можливості, які сприяють реалізації того чи іншого задуму. Засоби художньої виразності графічних творів – це умовність, лаконізм, експресія, контурна та силуетна виразність, характер штриха, контраст, лінійна основа, фактурне доповнення.

У 20-30 рр. ХХ ст. графіка Прикарпаття зберігала локальну своєрідність, при цьому набуваючи нових художньо-естетичних якостей [274, с. 6]. Відбулося збагачення виражальних засобів, розширення тематики, впровадження національних мотивів. Стосовно пластичних рішень, то поряд з живописно-тональним вирішенням утвердився новий тип малювання – лінеарний, що передбачав максимальну виразність зображення при його репродукуванні в газетно-журнальній техніці цинкографії [274, с. 5].

Юліан Панькевич відомий на Прикарпатті як художник-ілюстратор різноманітних видань. Виразальними засобами, якими вільно володів цей митець, є лінія, нерідко перерваний контур, короткі різноманітні штрихи і пунктир, а також пляма, нанесена тушшю й пером густо покладеними штрихами, завдяки чому художник домігся живописних ефектів співвідношенням темних і світлих

плям, які щільно заповнюють графічну площину. Юліан Панькевич створив ілюстрації до поезій С. Руданського, Я. Щоголіва, В. Кулика. Його ілюстрації – приклад графіки початку ХХ ст., коли рисунки виконані ретельно, тоненькою, ніжною лінією промальовані контури поодиноких постатей, предметів чи пейзажу і лише зрідка для підкреслення пластики зображеного мотиву посилено тон [164, с. 60]. В ілюстраціях до збірки народних легенд «Як постав світ» (Лл.В.4.123), комбінуючи площину розмивки з контуром та штрихом, Ю. Панькевич намагався надати рисунку пером живописного ефекту, підкреслити перспективу та простір. Художник намагався якомога точніше зафіксувати характер побуту селян, зобразити типові для Галичини пейзажі й водночас якнайдохідливіше передати зміст легенди [164, с. 60].

Найважливішою рисою європейської графічної художньої мови, пізніше названої «стилістикою 1920-х років», є лінійність зображень. На противагу категорії «живописності», притаманній сецесійному рисунку, з'являється інша – грубувата, нервово-експресивна манера, так звана «демократична лінійність». Переходячи в декоративну штрихову світлотінь, вона втрачає тонкі, вишукані форми, а її композиційна замкненість змінюється на принципову випадковість і відкритість схем komponування. Саме така манера найповніше характеризує графічні твори Осипа Сорохтея (Лл.В.4.124).

Мистецька спадщина художника налічує понад тисячу творів, серед яких — малюнки олівцем, тушшю, крейдою, пастеллю, аквареллю. Твори Осипа Сорохтея різні за жанром, однак більшість із них поєднані змістом та емоційним підтекстом.

Стилістичні уподобання художника сформувалися саме під час його перебування у Кракові. Графічно-зображальні прийоми О. Сорохтея перейняв у випускника Краківської академії мистецтв художника Владислава Скочиляса [285]. Із діяльністю цього майстра історики польського мистецтва пов'язують виникнення нової графічної школи. Оригінальність манери В. Скочиляса полягає у відмові від ефектів світлотіні, на яких так часто зосереджувалися в другій половині ХІХ ст., і поверненні до лінійно-контурної стилістики ХV-ХVІ ст.

Метод моделювання В. Скочиляса наближає його твори до «дюрерівського» дереворита. На відміну від дереворитів XVI ст., основою яких є рисунок чорним олівцем на білому тлі, В. Скочиляс працював за зворотним принципом – білі лінії на чорному фоні. Фігуративні композиції він створює, відповідно інтерпретуючи польські народні дереворити. Саме звідси він запозичує три художні засади: площинність, ритм та фрагментарність [133, с. 217].

У пластичному виразі митця найбільш помітним є лінійний рисунок, який передбачає максимальну виразність при репродукуванні в газетно-журнальній техніці цинкографії. У карикатурі Осип Сорохтей також застосовував прийоми лінійності, завдяки чому його рисунки набували особливої виразності та гостроти [133, с. 218]. Їх вирізняє своєрідна стилістика, експресія, внутрішня вибухова енергія. Варто зазначити, що О. Сорохтей ще з юності захоплювався японським мистецтвом, яке на його думку було синтезом форми та лінії, вражало лаконічністю засобів [209, с. 544-545].

На формування творчої манери Дениса-Лева Іванцева вплинула творчість М. Бойчука та знайомство з П. Ковжуном. У другій половині 1930-х рр. (ранній період) художник створює картини в абстрактно-філософському ключі, які заклали основу розробленої художником теорії статизму, що з'явилася на основі його захоплення модерністичними течіями, завдяки пошукам у напрямках абстракціонізму, неовізантизму, символізму, неореалізму. Митець першим серед художників Станиславівщини досліджував сучасне образотворче мистецтво, вказавши шляхи його подальшого розвитку та неминучий перехід до абстракції як можливості виразити свої почуття на основі реальних спостережень дійсності [98, с. 19-20]. До графіки митець звертався переважно в довоєнний період. Під час навчання на кафедрі графіки у професора Яна Войнарського Д. Іванцев оволодів такими техніками як офорт, суха голка, літографія, також працював з аквареллю, вправлявся в рисункових техніках (олівець, літографський олівець) (Іл.В.4.125). Ще під час навчання в Академії мистецтв у Кракові юний художник працював над невеличкими жанровими композиціями, у яких виявляв своєрідність авторської манери. Як пише Мирослав Аронець у монографії, присвяченій Д. Іванцеву,

«...роботи, виконані в час навчання в Академії мистецтв виходять за рамки академічних завдань студента – це вже офорти з характерною для Д. Іванцева увагою до сюжету, вільного штриха, а також дотримання імпресіоністичних засад в передачі середовища, світла й тіні. Це ми бачимо в естампах «Алея вночі», «Рибалка» (1934) (Іл.В.4.126). В останньому – пошук оригінального графічного вирішення як фігури, так і композиції, зосередження на відтворенні гармонії форми і дії» [3, с. 44]. Д. Іванцев демонстрував неабиякий професіоналізм у рисункових техніках (використовував можливості офорта, олівця). У роботах художника панує штрихова активність, що моделює форму, в композиціях графічних аркушів Д. Іванцев активно використовує контрасти світла і тіні. Завдяки технічній майстерності у виконаних ним портретах влучно відтворено характер, емоції натурника [3, с. 44].

Вагомою складовою творчого спадку івано-франківського графіка Михайла Фіголя є начерки краєвидів, архітектури, виконані олівцем, фломастером, пастеллю. Серед них – «Кринос» (Іл.В.4.127), «Літо в горах», «Хотин», «Івано-Франківськ», «Свята Софія. Стамбул». Ці графічні роботи, створені в різний час, у різних умовах, в основному під час подорожей, часто слугували підготовчими рисунками до олійних картин. Мистецький талант аналізувати і водночас узагальнювати в начерках М. Фіголя вельми очевидний (Іл.В.4.128). Цим роботам притаманні такі якості, як відбір і лаконічність при застосуванні головного графічного засобу – лінії. Вона може бути недбалою чи каліграфічною, епічною чи документальною, однак вона завжди виражає емоційний стан художника в момент творення [128, с. 8].

Значний творчий внесок у розвиток західноукраїнської графіки зробив Остап Гнатюк, роботи якого можна віднести до декоративістської течії, доволі виразної в мистецтві Прикарпаття. Аналіз творів О. Гнатюка дає змогу виокремити деякі стилістичні ознаки його творчості. У пошуках нових графічних прийомів виникла оригінальна авторська техніка – глиномонотипія, тобто гравюра з підмальовком, секретами якої володів лише він [267]. Проблема кольору – один із важливих компонентів творчого пошуку митця. Остап Гнатюк

свідомо відмовляється від традиційного нанесення кольору з допомогою друку, уникаючи випадковості колірною вирішення, а, головне, подовжуючи процес, який розділений на два етапи. Спочатку художник опрацьовує чорно-білий варіант композиції, досягаючи при цьому тектонічної цільності зображення, потім – наносить колір, органічно вплітаючи його в композиційну структуру твору. Роль кольору в роботах митця не завжди однозначна. У більшості композицій художник використовує його лише як декоративний елемент («Гуцульське весілля», «Танець верховинців»), що свідчить про запозичення автором деяких рис народної творчості. В окремих роботах колір несе образно-символічне навантаження («Першотравнева демонстрація у місті Заболотіві в 1924 році») [66]. Колірна гама варіюється дуже активно, процес друкування кожного відбитка стає творчим авторським актом, оскільки не трапляються два однакових графічних листи. Завдяки цьому аркуші отримують особливу живописну вишуканість (Іл.В.4.129). Крім розфарбованої гравюри, О. Гнатюк працював і в чорно-білій манері [40, с. 246]. У творчості митця домінують чіткі, лаконічні композиційні вирішення, твори динамічні, різнопланові, очевидна тенденція до декоративності й узагальнення, стилізації, максимального спрощення.

Розглядаючи твори Степана Каспрука різних років, можна простежити шлях його творчих пошуків: від дещо прямолінійних образних рішень до глибокого осмислення суперечностей навколишнього світу. Це був шлях від виразності ліногравюри до витонченої втаємниченості офорта (Іл.В.4.130), у якому митець знайшов свою художню мову. Мистецтвознавець Роман Дреботюк так характеризує творче зростання митця: «Властива раннім творам споглядальність, надмірна багатоплановість образотворчої мови, оповідність поступилися місцем лаконізму і ясності, виражених не тільки в трактуванні самого сюжету, композиційній побудові аркушів, у їх більшій станковості, а й у самій техніці виконання» [67, с. 4].

Власні пластичні засоби розробив також Петро Прокопів, який часто оперує не так суто графічним прийомом – штрихом, як, подібно до скульптора, ліпить об'єм світлотіньовими масивами, що відповідно додає цільності, зібраності,

лаконічності й монументальності композиції. Спершу масив тональної площини сприяв конкретизації рисунка, фактурному збагаченню композиції, а згодом – емоційній виразності творів, ставши важливим чинником декоративного вирішення аркушів початку 2000-х років (Л.В.4.118) [19, с. 92]. Рисуючи тонально, художник завжди дбав про естетику штриха і фактури.

За словами Петра Прокопів, помітний вплив на формування його художніх пріоритетів та авторської стилістики мали кращі зразки львівської графіки 1960-х років, як, наприклад, роботи Теофіла Максиська, Сергія Хижняка [182, с. 2].

Гравюри Геннадія Гриценка (Марченка) відзначає композиційна злагодженість і виразність, органічна єдність композиції листа, взаємодія фігуративних зображень із тлом графічних аркушів, академічна вивіреність форм і пропорцій, моделювання об'ємів, висока культура штриха і тону. Зауважується нерідко тяжіння до стилістичних засад соцреалізму, насамперед у виборі тематики, а також у композиційній побудові зображення. Улюблена техніка Г. Гриценка (Марченка) – гравюра на пластику (оргсклі), завдяки якій графічна лінія стає оксамитовою, живописною [144].

У жанрі карикатури та над соціальними темами Г. Гриценко (Марченко) почав працювати під час перебування в Інженерно-будівельному інституті в Ростові-на-Дону, де впродовж п'яти років був карикатуристом у студентській газеті. Тоді й сформувалася манера швидкого малюнка, забарвленого гумором. Зарисовки є самодостатніми роботами, що не потребують завершення. Вони артистичні, вміло стилізовані, тут влучно схоплено характер. Геннадій Гриценко (Марченко) неодноразово виконував миттєві зарисовки в метро, на вулиці без спеціального позування моделей. Є в художника і жанрові зарисовки. Це невеличкі композиції, у яких все продумано до деталей: спрямованість погляду, рухи тіла, тонкі нюанси характерів (Л.В.4.131). Майстерність художника виявляється в застосуванні мінімальних виражальних засобів, у загостреному трактуванні образу, вмінні пластично підкреслити його психологічну своєрідність [144].

Багатогранною обдарованістю позначена творча діяльність художника Миколи Павлюка, який працював у галузі монументального та декоративно-прикладного мистецтва, скульптури, графіки, живопису, дизайну. Починаючи з 1990-х років поживалась його праця у сфері графіки – художник застосовував акварель, створював кольорові ліногравюри. Естампна графіка М. Павлюка характеризується оригінальними композиційно-образними структурами, авторською інтерпретацією пейзажних та архітектурних мотивів (Л.В.4.132), органічним їх поєднанням у графічній тканині твору, скрупульозною деталізацією й орнаментальною фактурністю зображень. У структурі графічних відбитків Миколи Павлюка неважко уледіти принципи композивання, притаманні традиційній творчості: центричність і чітка ярусність композицій, перехрещування горизонталі і вертикалі, міцна архітектонічна вибудованість.

Івано-франківська художниця Тетяна Павлик оперує чималим арсеналом засобів виразності, працюючи в одній із найскладніших графічних технік – акварелі. Віртуозне володіння властивостями матеріалу та неабиякий мистецький хист Т. Павлик реалізувався через експериментування в акварелі «по-мокрому», що приваблює художницю своєю неповторністю, прозорістю, загадковістю, мінливістю та непередбачуваністю.

Особливістю творчих робіт Тетяни Павлик є застосування авторської техніки в межах акварелі, постійне експериментування. Досконало опанувавши традиційну акварель, вона розробляє оригінальні варіанти поєднання цієї техніки з такими матеріалами, як дерево чи камінь. Інколи сама форма і фактура матеріалу підказують образ, як, наприклад, у творі «Архангел Михаїл» (дерево, акварель, 2006) [165, с. 38]. Тетяна Павлик використовує матеріали різних гатунків – від елітно-дорогого до звичайного обгорткового паперу, картону чи дерева. Основа, на якій малює, може бути різною, але основною технікою, що диктує образність її графічних творів, є акварель [165, с. 39]. Високий артистизм дозволяє художниці надзвичайно точно і тонко відобразити простір і глибину, предметну реальність і багатство живописних вражень [165, с. 34].

Ілюстрації Т. Павлик до ліричної поезії Лесі Українки виконані саме в акварельній техніці на картонній основі. Нетрадиційність вирішення цієї серії полягає і в образному ладі робіт, сповнених драматизму та елегантності. Колірна гама доповнює і глибше розкриває задум художниці. Назвами робіт Тетяна Павлик підсилює художньо-емоційне звучання твору, створює образну цілісність композиції.

У творах Тетяни Павлик підкуповує емоційна насиченість образів. Для розкриття кожної теми використовує різні підходи: в натюрмортах – світлотіньові ефекти (Іл.В.4.133); у пейзажах – динаміку кольорових плям; у поетичній ліриці – меланхолійний настрій зображень, зумовлений монохромністю колірного вирішення, виконанням «в один прийом»; у християнській тематиці присутній драматизм, що підсилюється фактурним вирішенням і колірною гамою.

Основним напрямком творчої діяльності прикарпатського митця Богдана Губаля є художнє ткацтво, але не менш успішно він працює в графіці. Окрім того, теми для ткацтва художник знаходить через графічні роботи, які є доповнювальним видом мистецтва у творчості Б. Губаля, адже нерідко графічні пошуки митця (лінійні та акварельні мініатюри) слугують ескізами до гобеленів. Більшість із них – це самостійні творчі роботи, переважно асоціативні композиції в техніці туш-перо, акварелі чи пастелі. Богдан Губаль майстерно передає натурні враження через акварельні роботи, демонструючи вправне володіння цією технікою з її легкістю та прозорістю.

Близько трьох років Б. Губаль активно малює пастеллю, розкриваючи багатство можливостей цього матеріалу: фактуру, колір, нашарування, лесування. Виразальні можливості пастелі Б. Губаль перейняв у видатного художника Е. Дега, вивчаючи його творчість та технічні прийоми. Богдан Губаль зауважує, що робота з пастеллю – довгий процес нашарування кольору та закріплення шарів, завдяки чому досягається глибина тону (Іл.В.4.134). Особливістю пастельних робіт художника є підкреслена фактурність, присутня як у реалістично-пленерних творах, так і в абстрактних композиціях, представлених на виставках художника [149].

Часто композиції графічних творів Б. Губалія підпорядковані квадратному формату паперу (улюблений формат митця), що рідко використовується іншими художниками. Особливий підхід у Б. Губалія до технік: будь-яка техніка має відповідати завданню і не імітувати інші техніки. Зокрема, художник вважає неприпустимим в гобелені імітувати графіку чи акварель [149].

У другій половині – кінці ХХ ст. молоді українські художники долали певні перепони, пов'язані зі зміною соціокультурної ситуації, «зламом» ідейних пріоритетів, жанрово-стилістичним розмаїттям, прагнучи творчої свободи на шляху інтеграції в сучасну європейську культуру. Для івано-франківських митців важливими стали неодноразові закордонні поїздки з метою навчання, відвідування виставок, салонів, стажування і навіть участі в мистецьких імпрезах. Спілкування з тамтешньою творчою інтелігенцією, представниками діаспори, ознайомлення із творами світових майстрів зумовили суттєві зміни у сфері вітчизняної графіки, зокрема й на Прикарпатті. Формувалася новаторська образна мова, естетична й світоглядна концепція творів молодшого на той час покоління івано-франківських графіків [140, с. 149].

Показовим є феномен Володимира Гуменного, художника, який здебільшого працює в техніці автолітографії – вирізьблює графічне зображення на камені з подальшим отриманням серії відбитків. Авторські відбитки є основною частиною творчого доробку В. Гуменного. Митець довго перебував у пошуках образності, багато часу присвятив ремісничій практиці. У цьому значна заслуга його вчителя Я. Лукавецького. Це постійні тренування в рисунку, акварелі, живописі олією, а також оволодіння графічними техніками – офорт, акватинта, літографія. Вражає майстерна скрупульозність і ретельність опрацювання зображень, а також якість видруків В. Гуменного [84]. За визначенням івано-франківського прозаїка Володимира Єшкілева, твори В. Гуменного – це «містична галерея стилізованих іконно-модерних образів-ликів (Іл.В.4.135), очі-знаки котрих, сповнені прадавньою хитрістю героїв, напівбогів, німф, очі, наповнені лукавством таємничих лісів і заповітів минувшини» [74 с. 6].

Творча постать Михайла Вітушинського демонструє талант у поєднанні із самовідданою працею та позастереотипним мисленням [99]. Його графічні твори наповнені метафоричною, сюрреалістичною поетикою, інтелектуальним змістом (Лл.В.4.136). Тут відчувається неспокійний дух мистецького пошуку, тонке відчуття діалектики явищ та образів сучасного світу, напружене пульсування думки [41]. Роботи художника характеризуються поєднанням світлих і темних плям, динамікою, асиметрією, активністю ліній, точністю, скрупульозністю деталей [42]. Михайла Вітушинського можна вважати представником інтелектуальної течії в івано-франківській графіці.

Творчість Володимира Гривінського не характерна якоюсь однією технікою чи стилем, він постійно перебуває в пошуку нових виражальних засобів. Художник опанував нові для себе графічні техніки – літографію і шовкографію («Маска» (2007)), отримавши урядову стипендію на навчання від Gaude Polonia. Керівником В. Гривінського був Збігнев Горлак. Молодий художник їздив до Познані, Вроцлава, Варшави, Кракова, спостерігав за працею інших, обмінювався досвідом [189, с. 20]. Художні образи цього автора вводять глядача у світ таємниці, метафори. Лиця, маски, торси, постаті нагадують емоційні рисункові імпровізації. Тут поєднується європейська модерністична традиція з авторською візуальною версією драми людського існування [188], вираженою через своєрідне зіставлення світла й темряви та експресивно-жестові варіації. Вирішальною у творчості митця є образна пластика, вибудована на поєднанні наївно-буквальних та стилізованих зображень [43]. Час від часу В. Гривінський звертається до такої малопоширеної і примхливої техніки, як монотипія (Лл.В.4.137).

Учитель В. Гривінського, Андрій Шабунін, зазначає: «Творчість Гривінського – це світ таємничих персонажів, загадкових масок, оголених торсів та фігур.... Образна пластика вибудована на поєднанні наївно-буквальних та сильних прийомів... Ця властивість є вирішальною у творчості митця... Ретельна праця в його роботах іноді є непомітною, складна друкована техніка часто виглядає як невимушена імпровізація» [78].

Графічні твори В. Гуменного, М. Вітушинського, В. Гривінського складають певну образно-стильову противагу доробкові тих українських митців, які тяжіли до стилістики народних художніх ремесел, а саме (І. Пантелюк, Г. Колцуняк, О. Гнатюк, М. Грєпіняк), чия творчість насичена орнаментальними мотивами, символами, композиційними побудовами типовими для народного мистецтва [140, с. 150].

Особливістю графічних творів прикарпатської художниці Світлани Повшик є виконання композицій без попередніх ескізів та начерків олівцем. Графічний твір створюється одразу з використанням туші імпрровізаційним методом. Роботам Світлани Повшик притаманна шляхетна стриманість, вишукана індивідуальна граційність, твори сповнені легкості, метафоричності, ритмічної пульсації («Палагна», «Полуднева», «Медова», «Великодня», «Роси», «Мавка»). Художницю надзвичайно цікавить фактурний візерунок і заповнення площини різними за характером лініями, а також те, як вони перетікають, створюючи перспективу та об'єми – плоский папір починає існувати в просторі завдяки лінії і плямі. Досвід роботи в різноманітних художніх техніках дозволяє Світлані Повшик використовувати їх можливості і комбінувати матеріали: олівець-акварель, гуаш-акварель, туш-акварель, туш-олівець, туш-спирт, туш-резерв для батіку. Знання технік збагачує засоби виразності художниці і дає поштовх до експериментів з аквареллю, тушшю та іншими матеріалами (кожен із яких має різні властивості), малюючи по-мокрому, аля-пріма, методом набризку. Так, особливістю серії «Перехід» (Л.В.4.138) є використання авторської техніки (використання губки), як наслідок досвіду володіння техніками друку, а саме тампуванням. Асоціативна образно-пластична мова згаданих аркушів надає роботам художниці творчої глибини, стилістичної привабливості, посилює емоційну виразність творів (Л.В.4.139) [147].

«Мисткиня вдало зіставляє композиційні площини, кожен з яких насичує орнаментальними деталями зі щораз іншим ритмічним строем, розрідженим чи ущільненим, а тому її зображення нагадують тріпотіння шовкової завіси, у хвилях якої заплуталися, погойдуючись, візерунчасті осколки прадавньої пластичної

мови – вгадуються мотиви писанок, ткацтва, кераміки тощо», – зазначає у невеличкому есе мистецтвознавець Лідія Хом'як [245, с. 191].

Особливого стилістичного забарвлення в графічних аркушах івано-франківського художника Олега Чуйка набувають урбаністичні пейзажі. Колір відіграє важливу роль у графічних роботах художника і є найголовнішим засобом художньої виразності. Найчастіше Олег Чуйко використовує два-три кольори, підсилюючи динаміку композицій («Балканський берег») (Л.В.4.140). Проте подекуди експресивність творів врівноважується тоном («Мелодія мого міста»). Специфікою графічних робіт художника є використання техніки витинання та монотипії. Сакральна тематика втілюється нерідко через абстрактні незамкнуті композиції, наповнені християнською символікою, що спонукає глядача до роздумів. Роботи «Знаки Бога» (Л.В.4.141), «Карпатський дощ» виконані на нюансному поєднанні кольорів у експресивній, деталізованій композиції. Графічна серія «Сім образів ніжності» приваблює ліричністю, внутрішньою глибиною творчого задуму. Більшість робіт цієї камерної серії наповнені символами, виконані в теплій колірній гамі, у кожній роботі присутня загадка [281]. Образ жінки автор трактує через пластичне перетікання форм та тональну лаконічність. Графічна інтерпретація жіночої фігури тут своєрідна: Олег Чуйко то увиразнює й деталізує, то спрощує форми, підкреслюючи вишукану граційність персонажів.

Молодий художник Володимир Прокопишин є помітною постаттю в культурно-мистецькому житті Івано-Франківська ХХІ ст. Специфіка його творчого методу вирізняється з-поміж інших. Авторський стиль художника сформувався не одразу, проте зараз він нагадує пазли, своєрідні ребуси – це невеликі роботи, створені вугіллям на крафтовому папері в альбомі, які складаються в одну велику композицію (методом колажування) (Л.В.4.142). Художник малює з уяви, нікого не наслідуючи, проте його творам властива середньовічна естетика. У них відобразилися ідеї неосимволізму, суб'єктивний світ художника поза реальним часом, метафізичні споглядання (Л.В.4.143). Важливими в композиційній побудові є домінантна постать та лінійні елементи.

Автор віддає перевагу таким матеріалам, як вугілля, сепія, сангіна. Твори В. Прокопишина побудовані на ритмі лінії і тону, їх динаміці та взаємодії, всі елементи художник поєднує шляхом поділу та синтезу графічної площини [143].

Висновки до розділу 4. Художньо-стилістичні та сюжетно-тематичні особливості графічних творів Івано-Франківщини досліджуваного періоду свідчать про їх співвідносність із графічним доробком і мистецькими процесами на всій території України, що дозволяє вважати їх невід'ємною складовою національної художньої культури. Графічні аркуші більшості митців Івано-Франківщини демонструють широкий тематичний і жанровий діапазон, хоча окремі автори зосереджувались на вузькому колі тем.

На початку ХХ ст. серед графіків найпоширенішим був портретний жанр, а також карикатура та дружній шарж. На тематиці і стилістиці багатьох творів середини і другої половини минулого століття позначилась ідеологія тогочасного тоталітарного режиму зі списком пріоритетних тем, що їх намагались нав'язати художникам (тема колективної праці, героїчного подвигу, індустриальних перетворень, радянського побуту, Ленініана).

Для графіки 1960-х рр. характерна композиційна виваженість та монументальність форм, мотиви архаїчних культур, національний фольклор. Починаючи з 1970-х рр., набуло поширення ілюстрування літературних творів (Тараса Шевченка та Івана Франка). Ближче до кінця ХХ ст. джерелом натхнення для художників виступає релігійна тематика – християнський культ, слов'янська та грецька міфологія, сакральне мистецтво України. Художники-графіки часто зверталися до теми материнства, образу жінки, вдаючись до символіки та алегоричних образів, метафор, асоціацій.

Графіка малих форм, створена митцями Івано-Франківщини в ХХ ст., позначена тісним зв'язком із народною творчістю, з образотворчим фольклором горян, зі стилістикою деяких видів гуцульського мистецтва, зокрема з багатими традиціями різьби по дереву. Так, орнаментування зображень є характерною ознакою екслібрисів І. Пантелюка, М. Гrepиняка, Е. Храпка. Екслібрисам повідних графіків (О. Заливахи, П. Прокопiва) властивий лаконiзм графічної

мови, узагальнення, міфологічні образи-архетипи, декоративна стилізація фігуративних зображень. Серед старшого покоління художників, що працювали в цьому жанрі, більшість є аматорами в графіці, оскільки за фахом їх основна професійна сфера – декоративно-прикладне мистецтво, а саме художня різьба по дереву. Її деякі техніко-технологічні особливості дозволили окремим художникам-прикладникам опанувати естампні техніки, в які було перенесено (не завжди доцільно) елементи декоративної системи художніх ремесел. Саме в екслібрисі Івано-Франківщини найбільш виразно виявляється тенденція до стилізаторського фольклоризму, епігонства і вторинності в художній культурі. Декоративізм поширених у графіці 1960–70-х рр. композицій простежується і в монументальному мистецтві Прикарпаття (мозаїчні панно у павільйонах автостанцій чи в інтер'єрах громадських споруд, авторами яких нерідко є графіки).

Творчість івано-франківських митців початку ХХ ст., які працювали у сфері графіки, зазнала впливів стильових течій європейського мистецтва, що позначилось на графічній манері, виборі засобів виразності, сюжетно-мотивних пріоритетах. Графічні твори багатьох тогочасних західноукраїнських митців – це нерідко синтез стилістики західноєвропейських авангардних течій і виражальних засобів народного мистецтва (О. Сорохтей, Ю. Панькевич, Г. Колцуняк). Для пластичного вирішення графічних робіт початку ХХ ст. характерна як лінійна манера, зумовлена сецесійним впливом, так і живописно-тональні малюнки (О. Сорохтей, Ю. Панькевич, Я. Пстрак), типові для академічного напрямку. Незважаючи на різноманітність індивідуальних авторських манер графіків Івано-Франківщини середини ХХ ст., стилістика більшості їхніх творів типова для всієї графіки радянського періоду (О. Гнатюк, І. Пантелюк, Г. Гриценко (Марченко)). Художники опиралися на зразки, у яких переважало реалістичне відображення дійсності, висвітлення ідейно-естетичних проблем часу. На зміну їм прийшло нове покоління митців 1990-х рр., чия творча діяльність пов'язана зі зміною соціокультурної ситуації та ідейних пріоритетів. Зберігаючи основні засади образотворення, графічне мистецтво набуло нового змісту та функцій,

трансформуючись у графічний дизайн. Образні і пластичні аспекти творів підпорядковувались особливостям пріоритетної в той чи інший період графічної техніки: у 20–30-х рр. минулого століття найбільш поширеним був дереворит, у 40–50-х рр. – олівець, вугілля, акварель, у 60-х рр. переважав лінорит, 70–80-ті рр. ознаменовані активним звертанням до офорта й літографії, а, починаючи з 80–90-х рр., набули поширення змішані, авторські техніки, подекуди з використанням сучасних технологій, відповідно до естетики постмодернізму. Індивідуальні риси творчості івано-франківських митців виразно простежуються в авторській стилістиці кожного з них, в експериментальних пошуках, прагненні урізноманітнити графічні техніки (авторська акварель, автолитографія, глиномонотипія, фактурна пастель).

Перспективу подальшого дослідження вбачаємо у визначенні особливостей індивідуальної манери, технік та новітніх технологій, які застосовуються молодими митцями, котрі в останні десятиліття суттєво поповнили художницький колектив області. Важливо визначити їхню роль у сучасному культурно-мистецькому процесі.

Основні положення розділу розкриті в наших публікаціях: «Екслібрис Івано-Франківщини ХХ – початку ХХІ століття» [138], «Новаторські тенденції у творчості художників-графіків Івано-Франківщини кінця ХХ століття» [140].

Література до розділу

2, 3, 12, 19, 28, 30, 33, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 54, 60, 66, 67, 69, 70, 74, 76, 78, 84, 91, 98, 99, 103, 128, 129, 133, 138, 140, 143, 144, 147, 149, 157, 158, 161, 164, 165, 166, 167, 168, 175, 178, 181, 182, 184, 186, 188, 189, 192, 197, 198, 199, 200, 203, 207, 209, 220, 235, 242, 245, 255, 259, 267, 268, 271, 274, 277, 279, 281, 282, 285.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження мистецтва графіки Івано-Франківщини в ХХ – на початку ХХІ століття в культурологічному аспекті дає змогу зробити такі висновки та узагальнення:

1. Творча спадщина івано-франківських графіків привертала увагу науковців спорадично, а отже, відсутні комплексні мистецтвознавчі розвідки, у яких вона проаналізована цілісно як локальний осередок цього виду мистецтва, а також осмислювалася б у контексті розвитку місцевої художньої культури. У пропонованій розвідці систематизовано твори івано-франківських художників-графіків, виявлено регіональні особливості їх мистецького доробку, що дає змогу розглядати графіку Івано-Франківщини як самодостатнє явище українського мистецтва, з'ясувати її місце в національному культурному процесі. Для цього нами укладено словник провідних митців, що працюють у графіці на території Івано-Франківської області.

2. Дослідження графіки здійснено в контексті вивчення розвитку культурно-мистецьких процесів на Івано-Франківщині. Важливе місце в культурному житті краю відігравали громадські організації, товариства, мистецькі об'єднання, виставкова діяльність художників. Художники-графіки досліджуваного мистецького осередку перебували в авангарді важливих соціальних подій, були ініціативними організаторами та активними учасниками культурного життя. Специфікою і результатом творчої і громадської діяльності багатьох митців є їх культуротворча роль і досвід, отриманий завдяки напрацюванням в інших галузях суспільного життя.

3. Протягом ХХ ст. художники-графіки Івано-Франківщини у своїх творах втілювали різноманітну тематику, хоча ідея образної інтерпретації національної традиції завжди була пріоритетною і виявляла себе в образно-пластичному ладі графічних аркушів, засобах виразності, тематиці робіт. У характері їхніх творчих пошуків переважає захоплення народним мистецтвом, вивчення його зразків. Серед форм осмислення традиції митцями Івано-Франківщини встановлено такі:

традиція як джерело натхнення, як пізнання основ національного буття, як спосіб національної ідентифікації. Проте більшість графічних творів поєднують у собі і народну традицію, і авторську новацію, зберігаючи локальну своєрідність. Художники-графіки Івано-Франківщини часто апелювали до стилістичних засад народних художніх промислів, передусім Гуцульщини (різьбярства, писанкарства, вишивки, кераміки), а в сюжетно-тематичному аспекті – до фольклорних джерел, традиційної обрядовості, національної історії, а також творів класиків української літератури. Їхні твори насичені орнаментальними мотивами, знаками-символами, простежується тенденція до декоративізму, підпорядкування композиційної основи зображення принципам народного мистецтва. Характерними для культурно-мистецького процесу Івано-Франківщини є явища фольклоризму й аматорства.

4. Графіки Івано-Франківщини зробили вагомий внесок у місцеве краєзнавство, відіграли подвижницьку роль у популяризації історико-культурної спадщини краю. Діяльність художників у цьому напрямку сприяє відродженню і збереженню національної культурної спадщини в її регіональному розмаїтті, розвитку туристичної галузі. Цінними джерелами, що їх ґрунтовно опрацьовували художники-ентузіасти, стали літописи, археологічні комплекси й артефакти, музейні збірки, стародруки, сакральна архітектура, предмети культу, твори народного мистецтва, фольклор. У діяльності багатьох івано-франківських митців вдало поєдналися талант художника-графіка і самовідданий пошук краєзнавця.

5. Художники Івано-Франківщини досліджуваного періоду, співпрацюючи з видавництвами, друкували свої твори в часописах та газетах, ілюстрували книги українських письменників, популяризували традиційну культуру через листівки не лише в Україні, але й за кордоном. Видання і тиражування листівок із графічними зображеннями, поряд з ілюстраціями у книгах і періодиці, варто визнати складовою загальнокультурного процесу в Україні, основою його подальшого розвитку. Участь у видавничій справі дала змогу істотно розширити та збагатити тематику графічних творів. Переводячи літературні образи у візуальну форму, митці нерідко виявляли власне ставлення до прочитаного

тексту, розвиваючи і поглиблюючи задум письменника. Багато художників Івано-Франківщини, які не є графіками за фахом, обирали графічні техніки саме для ілюстрування друкованих видань. Значний пізнавальний, історичний і художній інтерес становлять українські ілюстровані листівки початку ХХ ст., визнані фахівцями як соціокультурний феномен краю. Вони рясніють орнаментальними мотивами, сюжетними сценками етнографічного характеру, відображаючи побут гуцулів та покутян, великодню, різдвяну тематику, особливості архітектурно-історичних об'єктів та пам'ятних місць краю.

6. Специфікою діяльності графіків Івано-Франківщини є робота у сфері проектної графіки, що виходить за межі станкових творів і виявляє вміння абстрагувати думки у пошуку найбільш простих виражальних засобів образного мислення, лаконічного втілення їх у графічних творах.

7. Фахове викладання графіки як навчальної дисципліни на Івано-Франківщині в минулому і тепер відбувається в межах загальноєвропейських художніх концепцій, які у творах та в учительській методиці викладання трансформувались і набували самобутніх рис. Художники, які на початку ХХ ст. заклали основи професійної графіки на теренах Станиславівщини, володіли методикою мистецького навчання не лише в офіційних художніх закладах, а й у приватних школах та студіях Європи. Вони були представниками модерністичних мистецьких напрямків і вирізнялися новаторськими підходами в мистецькій практиці. У середині ХХ ст. у сфері мистецької освіти акцент було зроблено на синтезі образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва, що відповідало культурній традиції та історичним обставинам розвитку художньо-освітнього процесу в Галичині, де переважала зорієнтованість на зразки декоративно-прикладного характеру. Фаховий рівень та педагогічні здібності кількох провідних прикарпатських графіків зумовили якісне викладання дисциплін, пов'язаних із графічним мистецтвом, насамперед на художньому відділенні Навчально-наукового інституту мистецтв ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника». Принципи їхньої педагогічної системи щодо підготовки графіків полягають у визнанні необхідності творчого пошуку,

оволодіння основами академічного рисунка, застосування міжпредметних зв'язків, вміння працювати в різноманітних графічних техніках. Студентів також націлюють на вивчення й осмислення народної творчості, історії українського та світового мистецтва, національної історії. Специфіка методу викладання сучасних педагогів позначена експериментаторством, полягає у системності, стимулюванні й мотивації навчально-пізнавальної діяльності студентів.

8. На початку ХХ ст. серед графічних жанрів, що культивувалися в мистецтві Станиславівщини, переважав портрет, сатиричний малюнок, елементи книжкового оздоблення. У творчості митців середини ХХ ст. важливе місце посіла проблема відтворення історичного минулого українського народу, образного трактування фольклорно-етнографічного матеріалу, оспівування краси карпатських пейзажів. Однак на тематиці і стилістиці багатьох творів 1940–50-х років безсумнівно позначилась ідеологія тогочасного тоталітарного режиму зі списком пріоритетних тем, що їх через державні інституції намагались нав'язати художникам. Серед них – тема колективної праці, індустриальних перетворень, героїчного подвигу, Ленініана. Популярності набули ліричні мотиви красевидів, а також сюжетно-побутові композиції оптимістичного звучання (сцени праці, весільні обряди, масові святкування). Для графіки 1960-х рр. характерна зосередженість на виражальних засобах, композиційна лаконічність та монументальність форм, мотиви архаїчних культур, національний фольклор. Джерелом інспірації для художників виступає сакральне мистецтво – ікономалярство, предмети християнського культу, слов'янська та грецька міфологія, зразки археологічних культур. Художники Івано-Франківщини нерідко зверталися до теми материнства, образу жінки, а також до символічних та алегоричних образів. Наприкінці ХХ ст. графічні твори івано-франківських митців позначені філософічністю, метафоричністю, асоціативністю.

9. Екслібриси митців Івано-Франківщини ХХ ст. характеризуються тісним зв'язком із народною творчістю, з місцевим фольклором, особливо зі стилістикою окремих видів гуцульського мистецтва, зокрема з багатими традиціями різьби по дереву. Популярність екслібриса засвідчує високу культуру книги в Галичині,

стійку традицію формування приватних книгозбірок. Орнаментика виступає доміантною ознакою екслібриса радянського періоду. Чимало книжкових знаків присвячені вітчизняній історії та її видатним особистостям. Для екслібрисів 1960-х років показовим є лаконізм графічних зображень, узагальнення, схильність до шрифтових композицій із цитатами, декоративна стилізація фігуративних мотивів. Тематичну спрямованість книжкових знаків кінця ХХ – початку ХХІ ст. визначають героїчні події вітчизняної історії, образи борців за незалежність України, ліричні образи жінок, портрети, пейзажі, архітектурні споруди, пам'ятники. Нерідко екслібриси присвячуються письменникам, художникам, відомим діячам культури і мистецтва. Найпоширенішими темами, що втілюються в екслібрисах, є Шевченкіана та Франкіана. У період незалежності України ідеологічний підтекст нівелюється, натомість з'являються екслібриси на міфологічну та релігійну тематику. Багато таких творів відзначаються метафоричністю, іншомовністю, неповторністю авторських концепцій.

Серед старшого покоління художників, що працювали в цьому жанрі, більшість були аматорами в графіці, оскільки за фахом їх основна професійна сфера – декоративно-прикладне мистецтво, зокрема художня різьба по дереву. Її деякі техніко-технологічні особливості дозволили окремим художникам-прикладникам опанувати естампні техніки, у які було перенесено (не завжди доцільно) елементи декоративної системи художніх ремесел. Саме в екслібрисі Івано-Франківщини найбільш виразно виступає тенденція до стилізаторського фольклоризму, епігонства і вторинності в художній культурі. Декоративізм поширених у графіці 1960–70-х рр. композицій простежується і в монументальному мистецтві Прикарпаття (мозаїчні панно у павільйонах автостанцій чи в інтер'єрах громадських споруд, авторами яких нерідко є графіки).

10. На різних етапах розвитку графіки образні і пластичні риси творів підпорядковувались поширеним у той чи той період графічним технікам. У 1920–30-х роках минулого століття найбільшого поширення набув дереворит. На зміну популярним у 1940–50-х рр. технікам – олівець, вугілля, акварель – у

1960–х рр. з'явився лінорит, у 1970–80-х рр. – офорт, літографія, починаючи з 1980–90-х рр. – застосовуються змішані, авторські техніки, подекуди з використанням інновацій, що притаманно епосі постмодернізму. Творча індивідуальність кожного з митців Івано-Франківщини виражена в особливостях авторської манери, використанні технологічних якостей естампа, у новаторських, інколи експериментальних технічних прийомах: авторська акварель, автолитографія, глиномонотипія, фактурна пастель.

11. На творчість прикарпатських графіків початку ХХ ст. вплинули стильові течії європейського мистецтва, що виявилось в графічній манері, композиційній побудові зображень, виборі техніки і засобів виразності. Доробок художників цього періоду нерідко демонструє синтез стилістики західноєвропейських авангардних течій і виражальних засобів українського народного мистецтва. Пластичне вирішення графічних робіт багатьох художників початку ХХ ст. характеризує лінійна манера або живописно-тональний малюнок. Незважаючи на індивідуальність авторського почерку провідних графіків середини ХХ ст., академічна стилістика більшості творів типова для тогочасної радянської графіки загалом, позаяк їх автори опиралися на зразки, що реалістично відображали навколишню дійсність, а їхній ідейний зміст відповідав тогочасним ідеологічним настановам. На зміну їм прийшло нове покоління митців, чия творча діяльність пов'язана зі зміною соціокультурної ситуації, «зламом» ідейних пріоритетів, жанрово-стилістичним розмаїттям у творчості. Ідеологічні зміни у вітчизняній художній культурі супроводжувалися зміною художньої мови, що тісно пов'язано із загальнонаціональними культурно-мистецькими процесами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Авраменко О. Трансформація і саморегуляція живопису в Україні 1991–2002 років, або операція без наркозу. *Наукова збірка «МІСТ» (Мистецтво, історія, сучасність, теорія)*. Київ : ВХ Студіо, 2003. № 1. С. 9–16.
2. Амеліна Л. Екслібрис зі збірки НХМ України. *Пам'ятки України: історія та культура. Український екслібрис: минуле і сучасне* / голов. ред. Л. Богослов. Київ : ДП «Національне газетно-журнальне видавництво», 2012. № 9 (179). с. 6–11.
3. Аронець М. Денис-Лев Іванцев. Життя і творчість : монографія. Київ : Грані-Т, 2008. 160 с.
4. Арсенич П. І. Уродженці Прикарпаття – дійсні та звичайні члени НТШ (1873–1989). *Прикарпатський вісник НТШ. Думка*. 2009. № 3(7). С. 235–236.
5. Архів журналу діаспори Ukrainian Art Digest розмістили онлайн. URL: https://galinfo.com.ua/news/arhiv_zhurnalu_diasporyukrainian_art_digest_rozmistyly_online_259141. (дата звернення: 05.11.2017).
6. Афанасьєв В. А. Українське радянське мистецтво 1960–1980-х років : нариси з історії українського мистецтва. Київ : Мистецтво, 1984. 223 с.
7. Бабій Н. Івано-Франківськ: Прихід і проща Тетяни Павлик. *Образотворче мистецтво*. 2001. Ч. 2. С. 83–84.
8. Бабій Н. Риба, що забагла літати : про персональну виставку творів художника з Коломиї Сергія Зінця. *Західний кур'єр*. 1994. № 45 (378). 4 листопада.
9. Балабан Н. А. Творчість Мирослава Ясінського у контексті сучасного українського дизайну : науково-дослідна робота на здобуття освітньо-кваліфікаційного рівня «Магістр» : спец. 7.020210 «Дизайн». Івано-Франківськ, 2012. 146 с.
10. Баран В. Досвітні вогні: Графіка О. Гнатюка з селища Жовтень. *Прикарпатська правда*. 1966. 21 січня.
11. Баран В. Край талантів. *Прикарпатська правда*. 1972. 21 листопада.

12. Баран В. Михайло Зорій : літературно-художнє видання. Івано-Франківськ : Сімик, 2003. 272 с.
13. Басанець Т. Трохи «Імпрези», а загалом «Станіславський феномен» URL: <http://csm.if.ua/trohy-imprezy-a-zagalom-stanislav/> (дата звернення: 26.03.2017).
14. Белічко Ю. В. Георгій Вячеславович Якутович. Київ : Мистецтво, 1968. 88 с.
15. Белічко Ю. В. Георгій Малаков. Київ : Мистецтво, 1974. 95 с.
16. Белічко Ю. В. Українське радянське мистецтво періоду громадянської війни : нариси з історії українського мистецтва. Київ : Мистецтво, 1980. 183 с.
17. Береговська Х. О. Творчість Святослава Гординського другої половини ХХ ст. (художньо-стилістичні, жанрові та концептуальні особливості) : автореф. дис. ... канд. мистецтвознавства : спец. 17.00.05 «Образотворче мистецтво». Львів, 2014. 19 с.
18. Бірюльов Ю. О., Арсенич П. І. Колцуняк Гнат Миколайович. URL: http://esu.com.ua/search_articles.php?id=3160 (дата звернення: 04.06.2016).
19. Бобрис І. Графіка Петра Прокопів. *Джерело* : науково-методичний вісник. 2006. № 3–4 (47–48). С. 88–93.
20. Богдан Іванович Губаль : бібліографічний покажчик (до 60-річчя від дня народження та 35-річчя творчої діяльності) / упоряд.: О. Б. Гуцуляк, І. М. Арабчук ; автор передм. Н. П. Бабій. Івано-Франківськ : Видавництво Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, 2012. 63 с.
21. Бойчук Б., Коваль І., Миронюк І. Археологічні зацікавлення Михайла Фіголя. Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2007. 108 с.
22. Бойчук В. По той бік сокровенного Мирослава Ясінського. <http://prostir.museum.ua/post/36602> (дата звернення: 27.06.2018).
23. Бурдуланюк В. Історія культури Прикарпаття : короткий нарис. – Івано-Франківськ, 1994. – 32 с.
24. Бурдуланюк В. Культура Прикарпаття. *Історія України*. 2012. № 5–6 (лют.). С. 27–33.

25. В'юник А. Екслібриси українських художників : альбом. Київ : Мистецтво, 1977. 247 с.
26. Вайно М. Станіславські фрески. Івано-Франківськ : Місто НВ, 2012. 104 с.
27. Вайно М. Шкіци на одвірках : новели. Івано-Франківськ : Місто НВ, 2011. 128 с.
28. Видатні діячі Прикарпаття : Оленюк Ярема URL: <http://lib.if.ua/dbase/persons.php?action=sort&q=%CA&by=letter&view=4> (дата звернення: 09.09.2017).
29. Виноградник Т. Він так багато встиг. *Галичина*. 2006. № 95.
30. Виставка екслібрисів І. Г. Пантелюка : каталог / укладач Р. В. Дреботюк. Івано-Франківськ : Облполіграфвидав, 1983. 40 с.
31. Виставка творів живопису і графіки Ігоря Деркача : каталог / упоряд.: В. М. Бурдуланюк. Івано-Франківськ : Облдрук, 1984. 35 с.
32. Відкриття галереї «ЧЕЧ». URL: <http://gk-press.if.ua/vidkryttya-galereyi-chesch/> (дата звернення: 10.01.2018).
33. Вітушинська І. Екслібриси Юрія Процана. *Комсомольський прапор*. 1988. 21 травня.
34. Владич Л. Майстри плаката : альбом. Київ : Мистецтво, 1989. 186 с.
35. Волинська О. Авторська мистецька школа Дениса Іванцева. *Мистецтвознавство України*. 2012. Вип. 12. С. 47–52.
36. Волинська О. Видатні художники-педагоги Галичини. *Мистецтвознавство України*. 2014. Вип. 14. — С. 133–142.
37. Волинська О. Художньо-освітня діяльність Михайла Зорія. *Педагогіка і психологія професійної освіти*. 2001. №1. С. 194–202.
38. Волинська О. Художньо-освітня та громадська діяльність Осипа Сорохтея. *Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв. Мистецтвознавство*. Харків, 2002. № 2. С. 9–20.
39. Волошин Л. В. Ярослав Лукавецький: Малярство. Рисунки. Сценографія. Львів – Івано-Франківськ : ЗУКЦ, 2008. 124 с.

40. Вуянко М. Співець краси Прикарпатського краю Остап Гнатюк. *Наукові записки*. 2003. Випуск 7-8. С. 245–247.

41. Ганущак В. За периметром шестигранника: Творчий портрет молодого художника з Івано-Франківська М. Вітушинського. *Комсомольський прапор*. 1988. 9 липня.

42. Ганущак В. Про творчість івано-франківських художників М. Вітушинського, І. Панчишина, М. Яковини. *Комсомольський прапор*. 1988. 5 березня.

43. Гармонія кольору і ліній : 1 червня в Івано-Франківську відкрито виставку творів молодого художника Володимира Гривінського. *Вперед*. 2000. 9 червня.

44. Гах І. АНУМ: в ногу з європейським мистецтвом URL: <https://zbruc.eu/node/57875> (дата звернення: 26.04.2017).

45. Гей, брати-гуцули, сходімося докупи, аби нашу незалежність не змогли звернути! : XXII міжнародний гуцульський фестиваль. URL: <https://www.facebook.com/XXII.International.Hutsul.Festival/posts/958180684244162> (дата звернення: 22.12.2016).

46. Гладун О. Д. Харківська школа графіки (друга половина ХХ століття) : автореф. дис. ... канд. мистецтвознавства : спец. 17.00.05 «Образотворче мистецтво». Харків, 2005. 19 с.

47. Голубець М. Проблеми сучасного мистецтва (Відчит на VIII Виставі АНУМ-у дня 29.IX. ц. р.). *Новий Час*. 1936. Ч. 12 (4 грудня). С. 5–8.

48. Голубець О. Деформації в термінології мистецтва соціалістичного реалізму. *Соціалістичний реалізм і українська культура*. Київ, 1999. С. 17–20.

49. Голубець О. Коріння парадоксів сучасного українського мистецтва. *Мистецтвознавство'14* : науковий збірник. Львів : Інститут народознавства НАНУ, СКІМ, 2014. С. 9–16.

50. Голубець О. Між свободою і тоталітаризмом: Мистецьке середовище Львова другої половини ХХ століття. Львів : Акад. експрес, 2001. 176 с.

51. Голубець О. Українське мистецтво: актуальні проблеми сьогодення і перспектива ХХІ століття. *Мистецтвознавство '2000* : науковий збірник. Львів : СКІМ, 2001. С. 17–34.

52. Голубець О. Художнє життя 1970-х – середини 1980-х років: «втеча» у сфери декоративно-прикладного мистецтва. *Вісник ХДАДМ. Мистецтво. Архітектура*. Харків, 2002. № 2. С. 62–68.

53. Голубець О. М. Мистецьке середовище Львова другої половини ХХ століття (соцреалізм і свобода творчості) : автореф. дис. ... д-ра мистецтвознавства : спец. 17.00.05 «Образотворче мистецтво». Київ, 2003. 31 с.

54. Горинь Б. М. Заливаха Опанас Іванович. URL: http://esu.com.ua/search_articles.php?id=14749 (дата звернення: 12.12.2015).

55. Горинь Б. М. Святослава Гординський на тлі доби : есе-колаж : у 2 кн. Київ : Ярославів Вал, 2017. Кн. 1. 424 с.

56. Горинь Б. М. Святослава Гординський на тлі доби : есе-колаж : у 2 кн. Київ : Ярославів Вал, 2018. Кн. 2. 624 с.

57. Горняткевич Д. Станиславівські образотворчі мистці. *Альманах Станиславівської землі*. Нью-Йорк – Торонто – Мюнхен, 1975. С. 536–543.

58. Графічні портрети Осипа Сорохтея. До 100-річчя від дня народження художника : каталог / упоряд.: М. П. Фіголь. Івано-Франківськ : Облполіграфвидав, 1990. 23 с.

59. Гrepиняк М. Мистецький рекорд : Про долю косівського майстра-гравера І. Г. Пантелюка. *Гуцульський край*. 1992. 9 червня.

60. Гrepиняк М. І. М. Гrepиняк : автобіографія. *Голос краю. Часопис Березовських теренів*. 2003. № 1. С. 2–5.

61. Дей О. І. Спілкування митців з народною поезією: Іван Франко та його оточення. Київ : Наукова думка, 1981. 334 с.

62. Денисюк О. Ю. Краківська академія мистецтв у контексті українсько-польських мистецьких взаємин у 20 – 30-х роках ХХ століття : монографія. Київ : НАКККіМ, 2010. 184 с.

63. Денисюк О. Ю. Краківська академія мистецтв у контексті українсько-польських мистецьких взаємин у 20–30-х роках ХХ століття : автореф. дис. ... канд. мистецтвознавства : спец. 17.00.05 «Образотворче мистецтво». Київ, 2007. 18 с.

64. Деркач Ігор. URL: <http://lib.if.ua/franko/1282047035.html> (дата звернення: 10.05.2018).

65. Дзвонар : збірка статей і спогадів про Опанаса Заливаху / упоряд.: В. В. Овсієнко ; передм. М. А. Горбаль. Харків : ТОВ «Видавництво “Права людини”», 2017. 240 с.

66. Дреботюк Р. Зрозуміла мова пензля : про члена Спілки художників СРСР Остапа Романовича Гнатюка. *Комсомольський прапор*. 1984. 21 січня.

67. Дреботюк Р. Образи рідного краю. *Прикарпатська правда*. 1987. 3 січня. С. 4.

68. Дяків О. Чорне і біле (Петро Прокопів та учні) : вступна стаття до каталогу виставки графіки / упоряд.: П. Прокопів. Івано-Франківськ : Нова Зоря, 2014. С. 2.

69. Екслібриси Емануїла Храпка : самодіяльний художник, уродженець с.Завалля Снятинського району. *Писанка*. 1993. № 1. С. 28–29.

70. Екслібриси Миколи Гrepиняка : художник-різьбяр, уродженець с. Брустори Косівського р-ну. *Поліття*. 1998. № 6. (лютий).

71. Енциклопедичний словник «Івано-Франківськ» / автори-упоряд.: Г. Карась, Р. Діда, М. Головатий, Б. Гаврилів. Івано-Франківськ : Нова Зоря, 2010. 496 с.

72. Енциклопедія сучасної України / НАН України, Координац. бюро (Ін-т енциклопед. досліджень) ; НТШ ; відп. секр. М. Г. Железняк. Київ : Координац. бюро Енцикл. сучасн. України (Ін-т енциклопед. досліджень) НАН України, 2006. Т. 5. : Вод-Гн. 727 с.

73. Євген Сагайдачний. Малярство та графіка із збірки Косівського музею народного мистецтва та побуту Гуцульщини : альбом / автор-упорядник А. І. Андрейканіч. Косів, 2011. 176 с.

74. Єшкілев В. Володимир Гуменний : літературний портрет тестаментарного романтика. *Західний кур'єр*. 1997. 18 квітня (№ 16). С. 6.
75. Жаборюк А. А. Мистецтво живопису і графіки в Україні в першій половині і середині XIX ст. Київ–Одеса : Вища школа, 1983. 346 с.
76. З Коломиєю у серці. Творчість художників у поштової листівці : альбом-каталог / упоряд.: В. Ковтун, С. Полегенький. Коломия : Вік, 2005. 155 с.
77. Забочень М., Полегенький С. Каталог ілюстрованих поштових карток Ярослава Пстрака, виданих за життя художника у 1904–1914 роках / передм. Є. Пшеничного. Дрогобич : Дрогобицький колекціонер. ЧЧ.8–9, 1994. 68 с.
78. Заник В. Цікава виставка з нецікавим відкриттям. *Західний кур'єр*. 2000. 9 червня.
79. Запаско Я. Мистецтво книги на Україні в XVI – XVIII ст. Львів : Вид-во Львівського університету, 1971. 312 с.
80. Запаско Я. П., Ісаєвич Я. П. Пам'ятки книжкового мистецтва : каталог стародруків, виданих на Україні. Львів : Вища школа, 1981. 136 с.
81. Звіжинський А. «Чеч»: genius loci. URL: <http://csm.if.ua/chech-genius-loci/> (дата звернення: 11.07.2017).
82. Звіжинський А. «Импреза». Ивано-Франковск. 1989, 1991, 1993, 1995, 1997. URL: <http://artukraine.com.ua/a/impreza--ivano-frankovsk--1989-1991-1993-1995-1997/> (дата звернення: 10.10.2014).
83. Звіжинський А. Володимир Гуменний – живопис, графіка, міфологія. URL: <http://artukraine.com.ua/a/volodimir-gumenniy--zhivopis-grafika-mifologiya/> (дата звернення: 27.06.2018).
84. Звіжинський А. Володимир Гуменний та його художня космогонія. URL: <http://zbruc.eu/node/19888> (дата звернення: 27.06.2018).
85. Звіжинський А. Життя і творчість наставника «Станіславського феномену». URL: <https://mi100.info/2018/03/11/zhyttya-i-tvorchist-nastavnyka-stanislavskogo-fenomeny-oresta-zaborskogo/> (дата звернення: 14.04.2018).
86. Звіжинський А. Іздрик: погляд з черепа. URL: <https://zbruc.eu/node/15533> (дата звернення: 12.03.2017).

87. Звіжинський А. Орест Заборський: «Робити виставки – не справа художника». URL: <https://zbruc.eu/node/71756> (дата звернення: 11.04.2018).

88. Звіжинський А. Станіслав Івано-Франківськ і його мистецтво. URL: <http://firtka.if.ua/blog/view/stanislavivano-frankivsk-i-iogo-mistetstvo> (дата звернення: 28.03.2018).

89. Зеновій Соколовський: Місто – не стіни і не вежі, а зібрання шляхетних людей. ФОТО. URL: <http://vikna.if.ua/news/category/if/2016/04/05/52115/view> (дата звернення: 05.02.2017).

90. Зеновій Соколовський: Які таємниці приховує старий Станіславів? URL: <http://firtka.if.ua/blog/view/zenovij-sokolovskij-aki-taemnici-prihovue-starij-stanislaviv94548> (дата звернення: 05.02.2017).

91. Ивенский С. Г. Книжный знак. История, теория, практика художественного развития. Москва : Книга, 1980. 270 с.

92. Івано-Франківський Центр сучасного мистецтва. URL: <http://frankivsk-online.com/places/galleries/ivano-frankivskyj-tsentr-suchasnoho-mystetstva/> (дата звернення: 12.07.2018).

93. Іванчук М. Євген Сагайдачний – патріот, графік, визначна мистецька особистість (за публікаціями сучасників, науковців, істориків, публіцистів). URL: <https://artkipdm.kosiv.org.ua/2014/06/16/1001/> (дата звернення: 05.02.2017).

94. Іжевський А. В. Українська сатирична графіка у Галичині другої половини ХІХ ст. – початку ХХ ст.: еволюція художньо-образної системи : автореф. дис. ... канд. мистецтвознавства : спец. 17.00.05 «Образотворче мистецтво». Львів, 2009. 16 с.

95. Історія українського мистецтва : у 5 т. / голов. ред. Г. Скрипник, наук. ред. Т. Кара-Васильєва. Київ, 2007. Т. 5 : Мистецтво ХХ століття. 1048 с.

96. Історія українського мистецтва : у 6 т. / АН УРСР. Головна редакція української радянської енциклопедії. Київ : Київська книжкова фабрика «Жовтень», 1968. Т. 6 : Радянське мистецтво 1941–1967 рр. 452 с.

97. Кара-Васильєва Т. Історія мистецтва ХХ століття: концепція, нові підходи й оцінки. *Українське мистецтвознавство: матеріали, дослідження,*

рецензії : збірник наукових праць. Київ : Ін-т мистецтвознавства, фольклористики та етнології, НАНУ, 2007. Вип. 7. С. 53–64.

98. Карась Г., Дутчак І., Монолатій І., Дундяк І. Культурно-мистецька панорама Івано-Франківська : 350-річчю надання місту магідебурзького права присвячується : колективна монографія. Івано-Франківськ : Місто НВ, 2012. 180 с.

99. Карп'юк В. Пси Святого Луки – 6: Михайло Вітушинський ; розмовляв Ярмач Я. URL: <http://zbruc.eu/node/18637> (дата звернення: 07.11.2014).

100. Касіян В., Турченко Ю. Українська дожовтнева реалістична графіка. Київ : Видавництво Академії наук Української РСР, 1961. 192 с.

101. Касіян В., Турченко Ю. Українська радянська графіка. Київ : Видавництво Академії наук Української РСР, 1957. 223 с.

102. Каспрук С. «Меморіал» Івано-Франківщини: вчора, сьогодні, завтра / Степан Каспрук, Юрій Манюх. Івано-Франківськ : Нескорені, 1998. 31 с.

103. Качкан В. Світло високого дня : портрети, есе, художньо-документальні повісті. Ужгород : Карпати, 1989. С. 14–19.

104. Кіс-Федорук О. В Івано-Франківську відбулося відкриття міжнародної мистецької виставки графіки «ОСМИСЛЕННЯ». URL: <https://www.prostir.ua/?news=v-ivano-frankivsku-vidbulosya-vidkryttya-mizhnarodnoji-mystetskoji-vystavky-hrafiiky-osmyslennya> (дата звернення: 15.05.2017).

105. Ковач Т. О. Особливості радянської графіки кінця 1970-х – першої половини 1980-х рр. XX ст. Науковий вісник Закарпатського художнього інституту. 2013. № 4. С. 189-200 URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/newtracaar_2013_4_26 (дата звернення: 17.06.2017)

106. Ковтун В. Соціокультурний феномен золотої доби коломийської листівки. *Освітнянське краєзнавство: досвід, проблеми, перспективи* : матеріали XII Всеукраїнської наукової історико-краєзнавчої конференції, присвяченої 200-річчю від дня народження українських просвітителів І. Вагилевича та М. Шашкевича (Івано-Франківськ, 6–7 жовтня 2011). Лілея НВ : Івано-Франківськ, 2011. С. 276–287.

107. Коломия у графіці Романа Кочержука. URL: <http://kolomyya.org/cultpub/kocherzhuk.htm> (дата звернення: 10.02.2017).

108. Колцуняк Г. Народні хрести в Коломийщині. *Матеріали до українсько-руської етнології* / Наук. т-во ім. Шевченка у Львові, Етногр. коміс. Львів : З Друк. Наук. т-ва ім. Шевченка, 1919. Т. 19–20. С. 215–230.

109. Коновалова О. На веранді. Володимир Прокопишин, художник (АУДІО). URL: <http://www.vezha.org/volodymyr-prokopyshyn-hudozhnyk-audio/> (дата звернення: 07.03.2018).

110. Корпанюк М. Про студію. URL: <http://korpaniuk.if.ua/pro-studiyu> (дата звернення: 03.01.2018).

111. Косів В. Національні мотиви у графічному дизайні: постмодерністичний підхід. *Вісник Львівської академії мистецтв*. Львів, 2001. Вип. 12. С. 87–100.

112. Кравець М. С., Семашко О. М., Піча В. М. Культурологія : навч. посіб. Львів : Магнолія плюс, 2003. 353 с.

113. Кудрицький А. В. Митці України : енцикл. довід. Київ : Укр. енцикл. ім. М. П. Бажана, 1992. 846 с.

114. Купчинська Л. О. Творчість Теофіла Копистинського у контексті розвитку образотворчого мистецтва Галичини другої половини ХІХ – початку ХХ століть : автореф. дис. ... канд. мистецтвознавства : спец. 17.00.05 «Образотворче мистецтво». Львів, 2003. 20 с.

115. Кушніренко Н. Тетяна ПАВЛИК: «Люблю літати...». URL: <http://gkpress.if.ua/x6779/> (дата звернення: 11.12.2014).

116. Лаврук Н. К. Творчість митців Східної Галичини в оригінальних листівках першої третини ХХ століття. *Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв. Мистецтвознавство. Архітектура*. 2010. № 1. С. 125–130.

117. Лаврук Н. К. Типологія українських листівок кінця ХІХ – початку ХХ ст. *МІСТ: Мистецтво, історія, сучасність, теорія*. 2009. Вип. 6. С. 184–193.

118. Лаврук Н. К. Українські листівки до свят початку XX століття : мистецтвознавчий огляд. URL: <http://univerua.rv.ua/VNS2-2011/Lavruk%20N.%20K..pdf>. (дата звернення: 12.10.2016).

119. Лагутенко О. А. Нариси з історії української графіки XX століття. Київ : Грані-Т, 2007. 168 с.

120. Лагутенко О. А. Українська графіка першої третини XX століття. Київ : Грані-Т, 2006. 240 с.

121. Лагутенко О. А. Українська графіка першої третини XX століття: загальноєвропейські тенденції та національні особливості розвитку : автореф. дис. ... д-ра мистецтвознавства : спец. 17.00.05 «Образотворче мистецтво». Київ, 2008. 36 с.

122. Ламонова О. В. Київська книжкова графіка кінця 50-х – початку 70-х років XX століття. Тенденції розвитку, стилістика, майстри : автореф. дис. ... канд. мистецтвознавства : спец. 17.00.05 «Образотворче мистецтво». Київ, 2006. 26 с.

123. Лелик С. Відомий франківський архітектор Зіновій Соколовський відсвяткував 75-літній ювілей виставкою (ФОТО). URL: <http://report.if.ua/lyudy/vidomyj-frankivskyj-arhitektorz-zinovij-sokolovskyj-vidsvyatkuvav-75-litnij-yuvilej-vystavkoju-foto/> (дата звернення: 6.03.2017).

124. Лобановський Б. Б., Говдя П. П. Українське мистецтво другої половини XIX – початку XX ст. : нариси з історії українського мистецтва. Київ : Мистецтво, 1989. 206 с.

125. Логвин Г. Н. З глибин. Гравюри українських стародруків XVI – XVIII ст. Київ : Дніпро, 1990. 489 с.

126. Логвин Г. Н. З глибин. Давня книжкова мініатюра XI-XVII століть. Київ : Дніпро, 1974. 207 с.

127. Лукань В. Начерки (із мистецької спадщини Михайла Фіголя). Івано-Франківськ : Видавничо-дизайнерський відділ ЦІТ Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, 2007. 81 с.

128. Лукань В. Начерки Михайла Фіголя. Івано-Франківськ : Гостинець, 2007. 120 с.

129. Лукань В. Образотвори Марії Корпанюк. URL: <http://korpaniuk.if.ua/pro-mariyu-korpaniuk> (дата звернення: 03.01.2018).

130. Лукань В. Г. Вибрані статті про мистецтво. Явища. Постаті. Імена. Івано-Франківськ : Видавець Третяк І. Я., 2009. 240 с.

131. Любінець В. Творчість, освячена духом історії. *Краєзнавчий збірник на пошану Богдана Гаврилівца*. Івано-Франківськ : ТІПОВІТ, 2003. С. 192–194.

132. Люди і дерева : виставка творів графіки і живопису Романа Пащина : каталог / упоряд.: І. П. Курчук. Івано-Франківськ : Облполіграфвидав, 1988. 19 с.

133. Макойда О. Художньо-освітня та популяризаторська діяльність Осипа Сорохтея. *Художня творчість Григорія Крука в контексті світового мистецтва* : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. Івано-Франківськ : Лілея–НВ, 2011. С. 214–221.

134. Макойда О. В. Біблійні цикли Осипа Сорохтея: проблема індивідуального творчого методу : автореф. дис. ... канд. мистецтвознавства : спец. 17.00.05 «Образотворче мистецтво». Львів, 2004. 18 с.

135. Максимів М. Різдвяна листівка в Україні. URL: <http://www.day.kiev.ua/uk/article/naprikinci-dnya/rizdvyana-listivka-v-ukrayini> (дата звернення: 09.09.2017).

136. Максимлюк І. В. Авторський підхід в педагогічній діяльності Богдана Губалюка. *Педагогічні аспекти підготовки викладачів з візуального мистецтва та дизайну: сучасність і перспективи та Актуальні питання мистецтвознавства: виклики XXI століття* : збірник матеріалів Міжнародних науково-методичних конференцій професорсько-викладацького складу і молодих вчених в рамках ІХ Міжнародного форуму «Дизайн-освіта 2017» (м. Харків, 9–12 жовтня 2017 р.). Харків : ХДАДМ, 2017. С. 69–71.

137. Максимлюк І. В. Внесок івано-франківських графіків у місцеве краєзнавство ХХ – початку ХХІ століття. *Традиції та новації у вищій*

архітектурно-художній освіті : збірник наукових праць. Харків : ХДАДМ, 2018. Вип. 4. С. 60–67.

138. Максимлюк І. В. Екслібрис Івано-Франківщини ХХ – початку ХХІ століття. *Вісник Прикарпатського університету. Мистецтвознавство*. Івано-Франківськ, 2018. Вип. 37. С. 3–10.

139. Максимлюк І. В. Мистецтво графіки Прикарпаття ХХ – початку ХХІ століття як наукова проблема. *Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв. Мистецтвознавство* : збірник наукових праць. Харків : ХДАДМ, 2017. № 5. С. 94–100.

140. Максимлюк І. В. Новаторські тенденції у творчості художників-графіків Івано-Франківщини кінця ХХ століття. *Сучасні тенденції розвитку освіти і науки в інтердисциплінарному контексті* : матеріали ІІІ Міжнародної науково-практичної конференції (Ченстохова – Ужгород – Дрогобич, 29–30 березня 2018 р.). Дрогобич : Посвіт, 2018. С. 149–150.

141. Максимлюк І. В. Педагогічна діяльність художника-графіка Петра Прокопіва (Івано-Франківськ). *Актуальні питання мистецької педагогіки* : збірник наукових праць. Хмельницький : ФОП Стрихар А. М., 2017. Вип. 6. С. 44–48.

142. Максимлюк І. В. Приватний архів автора : [інтерв'ю з художниками, графічними дизайнерами Русланом Рамазановим та Інною Бойко] : записано 12.09.2017.

143. Максимлюк І. В. Приватний архів автора : [інтерв'ю з художником-графіком Володимиром Прокопишином] : записано 17.03.2018.

144. Максимлюк І. В. Приватний архів автора : [інтерв'ю з художником-графіком Геннадієм Гриценком (Марченком)] : записано 07.11.2017.

145. Максимлюк І. В. Приватний архів автора : [інтерв'ю з художником-графіком Петром Прокопівом] : записано 07.11.2016.

146. Максимлюк І. В. Приватний архів автора : [інтерв'ю з художником-графіком Степаном Каспруком] : записано 22.02.2018.

147. Максимлюк І. В. Приватний архів автора : [інтерв'ю з художницею-графіком Світланою Повшик] : записано 12.12.2017.

148. Максимлюк І. В. Приватний архів автора : [інтерв'ю з художницею-графіком Світланою Хміль] : записано 12.04.2018.

149. Максимлюк І. В. Приватний архів автора : [інтерв'ю із заслуженим художником України Богданом Губалем] : записано 04.10.2017.

150. Максимлюк І. В. Проблема традиції у творчості художників-графіків Івано-Франківщини. *Вісник Львівської національної академії мистецтв* : наукове видання. Львів: ЛНАМ, 2018. Вип. 36. С. 247–263.

151. Максимлюк І. В. Творчість прикарпатських графіків кінця ХІХ – початку ХХ століття у видавничій галузі. *Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв. Мистецтвознавство* : збірник наукових праць. Харків : ХДАДМ, 2015. № 5. С. 64–70.

152. Максимлюк І. В. Творчість прикарпатського художника-графіка Остапа Гнатюка: синтез традицій та інновацій. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Мистецтвознавство*. Тернопіль : Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2015. № 1. Вип. 33. С. 216–223.

153. Маслій Л. Художня освіта в Галичині початку ХХ століття в контексті європейських традицій. *Вісник Прикарпатського університету. Мистецтвознавство*. Івано-Франківськ : Плай, 2000. Вип. II. С. 107–116.

154. Мельник І. А. Українська прикладна графіка кінця ХІХ – першої половини ХХ ст.: становлення та утвердження мистецьких констант : автореф. дис. ... канд. мистецтвознавства : спец. 17.00.06 «Декоративне і прикладне мистецтво». Львів, 2009. 19 с.

155. Мельник О. Я. Книжкова графіка Роберта Лісовського в контексті розвитку українського образотворчого мистецтва ХХ століття : автореф. дис. ... канд. мистецтвознавства : спец. 17.00.05 «Образотворче мистецтво». Львів, 2009. 18 с.

156. Мельникова У. П. Мистецькі об'єднання в Україні 1920-х – початку 1930-х років (теоретичні засади та творча практика) : автореф. дис. ... канд. мистецтвознавства : спец. 17.00.05 «Образотворче мистецтво». Харків, 2007. 26 с.

157. Микола Іванович Грєпінєк – митець та дослідник народного мистецтва Гуцульщини URL: <https://referat.co/ref/111985/read> (дата звернення: 27.06.2018).

158. Миколайчук С. Довершеність графічного пейзажу : про творчість художника-графіка Остапа Романовича Гнатюка. *Західний кур'єр*. 1999. 30 квітня.

159. Мирослав Ясінський. URL: <http://artvertep.com/authors/yasinskyj/info> (дата звернення: 12.09.2016).

160. Мистецтво України : біогр. довід. / за ред. А. В. Кудрицького. Київ, 1997. 700 с.

161. Михайло Павлович Фіголь : бібліографічний покажчик / уклад. О. Фіголь, Ю. Угорчак, І. Шимків; автор передм. В. Лукань; наук. ред. О. Гуцуляк; відп. ред. М. Бігусяк. Івано-Франківськ : Видавничо-дизайнерський відділ ЦІТ Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, 2007. 66 с.

162. Міжнародна виставка-конкурс графіки малих форм «Собор 1596–1996» : каталог виставки / упоряд.: Т. Пліщ, В. Мельник, І. Пелехатий, М. Іванотчак. Івано-Франківськ : Редакційно-видавничий відділ Івано-Франківської української греко-католицької єпархії, 1996. — 95 с.

163. Мої малюнки розкривають мій найглибший внутрішній світ: у Івано-Франківську відкрили виставку Каталін Голло. Фото. URL: https://kurs.if.ua/news/moi_malyunky_vykryvayut_miy_nayglybshyy_vnutrishniy_svit_u_frankivsku_vidkryly_vystavku_katalin_gollo_foto_49777.html (дата звернення: 05.02.2017).

164. Нановський Я. Й. Юліан Панькевич : нарис про життя і творчість. Київ : Мистецтво, 1986. 80 с.

165. Народжена для творчості : мистецький життєпис / Івано-Франків. ОУНБ ім. І. Франка, від. літ. з мист. ; упоряд.: Г. І. Пристай, М. В. Дем'янів,

І. А. Бурда, Г. С. Синенько; відп. за випуск Л. В. Бабій. Івано-Франківськ, 2015. 116 с.

166. Нестеренко П. Пам'ятки культури в дзеркалі українського екслібриса. *Пам'ятки України: історія та культура. Український екслібрис: минуле і сучасне* / голов. ред. Л. Богослов. Київ : ДП «Національне газетно-журнальне видавництво», 2012. № 9 (179). С. 2–5.

167. Нестеренко П. Творча спрямованість колекціонерів екслібрисів. URL: http://www.mari.kiev.ua/2010%20-%20Mystectvoznavstvo%20Ukrainy_11/345-354.pdf. (дата звернення: 23.12.2016).

168. Нестеренко П. В. Історія українського екслібриса. Київ : Темпора, 2010. 328 с.

169. Нестеренко П. В. Типологія та художньо-стильові особливості українського екслібриса XVII – першої третини XX століття : автореф. дис. ... канд. мистецтвознавства : спец. 17.00.01 «Теорія і історія культури». Київ, 2006. 21 с.

170. Нестеренко П. В., Перевальський В. Є. Книжковий знак Наукової бібліотеки. Київ : КМ Академія, 2002. 84 с.

171. Новицька О. Кризові та актуалізаційні явища народного мистецтва посттоталітарної доби. *Наукова збірка «МІСТ» (Мистецтво, історія, сучасність, теорія)*. Київ : ВХ Студіо, 2003. № 1. С. 112–120.

172. Новійчук В. І. Народно-професіональні зв'язки та тенденції розвитку фольклорних форм творчості // *Українська художня культура : навчальний посібник* / за ред. І. Ф. Ляшенка. Київ : Либідь, 1996. С. 314–332.

173. Новоженець Г. Модернізм як незавершений процес. Український постмодернізм у міжнародному контексті. *Вісник Львівської академії мистецтв*. Львів, 2001. Вип. 12. С. 236–242.

174. Овдiєнко О. Книжкове мистецтво на Україні (1917–1974). Львів : Вища школа, 1974. 22 с.

175. Опанас Заливаха : альбом / упоряд.: Б. Мисюга. Київ : Смолоскип, 2003. 160 с.

176. Павлов В. П. Українське радянське мистецтво 1920–1930-х років : нариси з історії українського мистецтва. Київ : Мистецтво, 1983. 191 с.

177. Пам'яті Романа Пащина (до 75-річчя від дня народження). URL: http://galuchit.at.ua/image/pashhin/pashhin_roman_prokorovich.pdf (дата звернення: 27.06.2018).

178. Пам'ятки України: історія та культура. Український екслібрис: минуле і сучасне / голов. ред. Л. Богослов. Київ : ДП «Національне газетно-журнальне видавництво», 2012. № 9 (179). 63 с.

179. Паньків М. Талант, відданий людям. *Наукові записки Івано-Франківського краєзнавчого музею*. Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2010. Вип. 11–12. С. 292–293.

180. Пащин Р. Земля Галицька. Галич : Відділ народної освіти галицького виконкому, 1991. 80 с.

181. Пелипейко І. А. Його надихає Шевченко. *Рідне слово*. 2003. 6 березня. С. 2.

182. Петро Прокопів: Малярство. Графіка. Монументальне мистецтво. Іконопис : каталог / упоряд.: П. Прокопів. Івано-Франківськ : Нова Зоря, 2007. 48с.

183. Петрова О. М. Мистецтвознавчі рефлексії. Історія, теорія та критика образотв. мист. 70-х ХХ ст. – початку ХХІ ст. : збірник статей. Київ : Видавничий дім «КМ Академія», 2004. 400 с.

184. Плеяда нескорених: Алла Горська. Опанас Заливаха. Віктор Зарецький. Галина Севрук. Людмила Семикіна : біобібліогр. нарис. Шістдесятництво: профілі на тлі покоління / авт. нарису Л. Б. Тарнашинська ; бібліограф-упоряд.: М. А. Лук'яненко, наук. ред. В. О. Кононенко ; М-во культури України, ДЗ «Нац. парлам. б-ка України». Київ, 2011. Вип. 13. 200 с.

185. Повшик С. До проблеми змін у графічному вираженні сучасного процесу проектування одягу. *Художні практики на початку ХХІ століття: новації, тенденції, перспективи* : матеріали науково-практичної конференції (м. Київ, 25 листопада 2016 р.). Київ : Київський державний інститут

декоративно-прикладного мистецтва і дизайну ім. Михайла Бойчука, 2016. С. 60–63.

186. Покормяко Н. Дещо про екслібриси з колекції Національного музею Тараса Шевченка. URL: <http://museumshevchenko.org.ua/flashpoint/files//list/pokormiako2/magazine2/index.html#/0> (дата звернення: 12.01.2018).

187. Полек В., Дзвінчук В., Угорчак Ю. Відомі педагоги Прикарпаття : біографічний довідник (до 1939 року). Івано-Франківськ : Лілея НВ, 1997. Т. 1. 204 с.

188. Прохасько Т. Неканонічний графік Володимир Гривінський : наймолодший член Спілки художників. *Анонс-контракт*. 2002. № 5.

189. Прохасько Т. Чорноморець матінко... : про художника-графіка з Івано-Франківська В. Гривінського. *Галицький кореспондент*. 2007. 23 серпня (№ 33). С. 20.

190. Регейло З. Історичні передумови становлення і розвитку національно-культурного життя українців Галичини (другої половини ХІХ – 1939). *Етнокультурні процеси в українському урбанізованому середовищі ХХ ст.* Івано-Франківськ, 2006. Вип. 2. С. 268–271.

191. Рибалко С. Б. Культурно-естетичні універсалії класичної Японії та їх відбиття в образотворчому мистецтві доби Токугава (живопис, графіка) : автореф. дис. ... канд. мистецтвознавства : спец. 17.00.01 «Теорія і історія культури». Харків, 2001. 19 с.

192. Ріпко О. У пошуках страченого минулого: ретроспектива мистецької культури Львова ХХ ст. Львів : Каменяр, 1995. 286 с.

193. Ріпко О. Хресна дорога Осипа Сорохтея // Осип Сорохтей / упоряд.: Благодійний фонд підтримки та розвитку культурно-мистецьких ініціатив «Руст». Львів, 2008. С. 5–22.

194. Роготченко О. Політичні та соціально-економічні умови розвитку українського мистецтва в період тоталітарного режиму 1930–1950-х рр. *Мистецтвознавство України*. 2003. Вип. 3. С. 274–282.

195. Самотий Р. Українське студентське товариство «Основа» і його роль у видавничій справі України першої третини ХХ ст. URL: <http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/2260/1/zb14.pdf> (дата звернення: 16.01.2018).

196. Сарабьянов Д. В. Стилль модерн. Москва : Искусство, 1989. 294 с.

197. Сафонова Т. В. Стилиевые доминанты в украинском художественном экслибрисе URL: <http://ucom.ru/doc/na.2016.10.02.493.pdf> (дата звернення: 10.02.2017).

198. Сафонова Т. В. Украинский экслибрис: декор и орнаментация. *Исторические, философские, политические и юридические науки, культурология и искусствоведение. Вопросы теории и практики*. 2013. № 5 (31). С. 160–164. URL: <http://www.gramota.net/materials/3/2013/5-1/42.html> (дата звернення: 27.06.2018).

199. Сафонова Т. В. Християнська символіка в українському екслібрисі (на прикладі образу Святого Георгія). *Вісник ХДАДМ*. 2011. № 3. С. 142–145.

200. Світ захоплень Романа Фабрики : інформ. вид. / Івано-Франків. ОУНБ ім. І. Франка, від. літ. з мистецтва ; упоряд.: Г. І. Пристай, М. В. Дем'янів. Івано-Франківськ, 2015. 86 с.

201. Святослав Гординський про мистецтво : збірник статей / упоряд.: Х. Береговська. Львів : Априорі, 2015. 1024 с.

202. Селівачов М. До специфіки українського народного мистецтва. *Народне мистецтво*. 1997. № 2. С. 47.

203. Скоропанюк Г. Еммануїл Храпко прославив Снятинщину в світі. URL: http://www.chas.cv.ua/26_07/14.html (дата звернення: 30.12.2016).

204. Скрипник І. Мовою графіки : творчий портрет. *Вперед*. 1983. 4 червня (№ 67).

205. Соколюк Л. Графіка бойчуківств. Харків–Нью-Йорк : Видання часопису «Березіль», 2002. 224 с.

206. Соколюк Л. Д. Михайло Бойчук та його концепція розвитку українського мистецтва (перша третина ХХ ст.) : автореф. дис. ... д-ра мистецтвознавства : спец. 17.00.05 «Образотворче мистецтво». Київ, 2004. 35 с.

207. Соломченко О. Добре серце художника : про майстра екслібриса з Косова І. Г. Пантелюка. *Прикарпатська правда*. 1982. 27 червня.
208. Сорохтей Х.-М. Що відкрилося у серці. *Дзвін*. 1996. № 5–6. С. 129–140.
209. Ставничий І. Маляр і карикатурист – О. Р. Сорохтей. *Альманах Станиславівської землі*. Нью-Йорк – Торонто – Мюнхен, 1975. С. 544–545.
210. Станиславів – Станіслав – Івано-Франківськ (до 350-річчя Івано-Франківська) : монографія / головний редактор В. Великочій. Івано-Франківськ–Львів–Київ : Манускрипт–Львів, 2012. 584 с.
211. Станіславський феномен. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Станіславський_феномен (дата звернення: 11.03.2018).
212. Станкевич М. Мистецтвознавчі аспекти теорії традиції. *Народознавчі Зошити*. 1997. № 2. С. 91–99.
213. Станкевич М. Проблема етномистецької традиції в модерні й авангарді. *Мистецтвознавство 2000* : науковий збірник. Львів : Видав. СКІМ, 2001. С. 9–16.
214. Станкевич М. Традиція мистецька. *Мала енциклопедія українського народознавства* / за ред. С. Павлюка. Львів : Інститут народознавства НАНУ, 2007. С. 602.
215. Степовик Д. Українська гравюра бароко. Київ : Кліо, 2012. 495 с.
216. Степовик Д. В. Українська графіка XVI–XVIII століть: еволюція образної системи. Київ : Наукова думка, 1982. 332 с.
217. Степовик Д. В. Українське мистецтво першої половини XIX ст. Київ : Мистецтво, 1982. 191 с.
218. Степовик Д. В. Яків Гніздовський. Життя і творчість. Київ : Видавництво ім. Олени Теліги, 2003. 222 с.
219. Степовик Д., Остащук І., Заячківська Т. Особливості культури краю. *Ділова Івано-Франківщина*. Івано-Франківськ, 2007. Вип. 1. С. 27–37.
220. Струни Кобзаря : виставка ліногравюри та екслібриса Емануїла Храпка : каталог / передм. І. Грекуляка. Івано-Франківськ : Облполіграфвидав, 1989. 22 с.
221. Сьогодні Академічного Мистецтва. URL: <https://www.facebook.com/events/138727466969948/> (дата звернення: 17.06.2018).

222. Талант є у кожного. URL: <http://korpaniuk.if.ua/> (дата звернення: 03.01.2018).

223. Творчість Ярослава Пстрака у поштовій листівці : альбом-каталог / упоряд.: В. Ковтун, С. Полегенький. Коломия : Вік, 2003. 108 с.

224. Темех Н. Володимир Прокопишин. URL: <http://gk-press.if.ua/volodymyr-prokopyshyn/> (дата звернення: 06.03.2018).

225. Тимінський Б. Звіздар у колисці зелених гір. *Гуцули і Гуцульщина*. URL: <http://gig.if.ua/611/> (дата звернення: 12.01.2018).

226. Типчук В. Наукові та творчі здобутки кафедри образотворчого мистецтва імені Михайла Фіголя (2005–2013 рр.). Мистецька освіта: минуле, сучасне, майбутнє (до 30-ти річчя кафедри образотворчого мистецтва імені Михайла Фіголя) : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції : збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції / [Цепенда І. Є., Завгороднюк А. В., Грицан А. В. та ін. ; за ред. Б. В. Бойчука]. Івано-Франківськ : Супрун В. П., 2013. С. 260–265.

227. Типчук В. Ремінісценції європейських авангардних течій у творчості станіславських художників міжвоєнного двадцятиліття. URL: <http://art-kipdm.if.ua/2013/10/09/1052/>. (дата звернення: 14.08.2016).

228. Требуня В. «Станіславський феномен»: пригадуючи майбутнє URL: <http://gk-press.if.ua/x1650/> (дата звернення: 11.05.2016).

229. Тугай Л. Юним художницям личать капелюшки. URL: <http://korpaniuk.if.ua/yunym-hudozhnytsyam-lychat-kapelyushky.html> (дата звернення: 03.01.2018).

230. Угорчак Ю. Франкіана Ігоря Деркача. *Краєзнавець Прикарпаття*. 2006. № 8. С. 24–25. URL: <http://lib.if.ua/franko/1310898663.html> (дата звернення: 14.08.2017).

231. Українська графіка XI – початку XX ст. : альбом / автор-упоряд.: А. О. В'юник. Київ : Мистецтво, 1994. 328 с.

232. Українська культура : лекції за редакцією Дмитра Антоновича / упоряд.: С. В. Ульяновська; вст. ст. І. М. Дзюби. К. : Либідь, 1993. 592 с.

233. Українська радянська графіка / упоряд.: І. Врона. Київ : Державне видавництво образотворчого мистецтва і музичної літератури, 1958. 195 с.
234. Українська художня культура : навчальний посібник / за ред. І. Ф. Ляшенка. Київ : Либідь, 1996. 416 с.
235. Фабрика Р. Маестро малої графіки : розмова з автором екслібрисів Юрієм Процаном. *Репортер*. 2006. 14 грудня (№ 50).
236. Федорук О. К. Микола Бутович. Життя і творчість : (повернуті імена). Київ – Нью-Йорк : Коць М. П., 2002. 431 с.
237. Федорук О., Фіголь М. Радість і смуток Ярослава Пстрака Львів, 1997. 147 с.
238. Фіголь М. П. Украинская сатирическая графика конца XIX – начала XX века : автореф. дис. ... канд. искусствовед. наук. : спец. 17.00.05. Ленинград, 1972. 18 с.
239. Фіголь М. П. Виставка творів художника-карикатуриста Осипа Йосафатовича Сорохтея, присвячена 80-річчю з дня народження : проспект. Івано-Франківськ : Облдрукарня, 1971. 19 с.
240. Фіголь М. П. Політична сатира в українському мистецтві кінця XIX – початку XX століття : короткий нарис. Київ : Мистецтво, 1974. 55 с.
241. Фіголь М. П. Ярослав Васильович Пстрак. Київ : Мистецтво, 1966. 68 с.
242. Хворост В. Выставка гравюр и экслибрисов «Струны сердца» (посвященная художнику Э. И. Храпко). URL: http://ru.museum.dp.ua/exhibition_0104.html (дата звернення: 24.08.2016).
243. Хом'як Л. До 10-ліття спільної творчої та виставкової діяльності : вступна стаття до каталогу виставки мистецького об'єднання «НАС СІМ». Івано-Франківськ : Фоліан, 2013.
- 244.243. Хом'як Л. Світло в штрихах (Петро Прокопів та учні) : вступна стаття до каталогу виставки естампа. Івано-Франківськ : Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2011. С. 2–3.
245. Хом'як Л. Чар легкості (графічна творчість Світлани Повшик). *Перевал*. 1999. № 1. С. 190–191.

246. Хом'як Л. В. Меморіальна різьба осередків народного каменярства в Галичині кінця XIX – XX століття : автореф. дис. ... канд. мистецтвознавства : спец. 17.00.06 «Декоративне і прикладне мистецтво». Львів, 2002. 17 с.
247. Христенко В. Є. Техніки авторського друку. Офорт, літографія, дереворит та лінорит, шовкотрафаретний друк : навч. посіб. Харків : Колорит, 2004. 83 с.
248. Хто є хто в економіці, культурі, науці Києва / автор-упоряд. В. Болгов. Київ : АТ «Київська книжкова фабрика», 2000. 409 с.
249. Художники Івано-Франківщини : альбом / упоряд.: Б. Губаль. Львів : ПТВФ «Афіша», 2002. 95 с.
250. Художники Прикарпаття. Живопис. Скульптура. Графіка. ДПМ : альбом / упоряд.: Р. В. Дреботюк. Київ : Мистецтво, 1989. 254 с.
251. Цівкач О. Від Станіслава до Івано-Франківська. Етнос і культура. *Часопис Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника. Гуманітарні науки* : збірник науково-теоретичних статей. Івано-Франківськ : Видавничо-дизайнерський відділ ЦІТ Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, 2006. № 2–3. С. 177–186.
252. Чегусова З. Трансформація образу в професійному декоративному мистецтві України 80–90-х рр. XX століття. *МІСТ*. Київ : ВХ Студію, 2003. №1. С. 229–240.
253. Челяк І. Мистецьке життя Івано-Франківщини кінця XIX – першої половини XX століття. *Мистецтвознавство'03* : науковий збірник. Львів : Інститут народознавства НАНУ, СКІМ, 2004. С. 165–174.
254. Челяк І. Мистецькі об'єднання Івано-Франківщини кінця XIX – XX століття. *Народознавчі Зошити*. 2004. № 1–2 (55–56). Січень–квітень. С. 145–149.
255. Челяк І. Михайло Фіголь. *Мистецтвознавство'01*. Львів : Інститут народознавства НАН України, 2002. С. 169–183.
256. Чмелик І. Михайло Фіголь : штрихи до творчого портрету педагога, митця і науковця. *Гірська школа українських Карпат*. 2016. № 14. С. 197–200. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/gsuk_2016_14_49 (дата звернення: 09.12.2017).

257. Чмелик І. В. Художнє життя Івано-Франківщини кінця ХІХ – початку ХХІ століття. URL:

http://personal.pu.if.ua/depart/iryna.chmelyk/resource/file/ArtLife_IF_NewStattya.pdf.

258. Чмелик І. В. Художнє життя та мистецький процес Івано-Франківщини кінця ХІХ – ХХ століття : автореф. дис. ... канд. мистецтвознавства : спец. 17.00.05 «Образотворче мистецтво». Харків, 2006. 16 с.

259. Шевченкіана в екслібрисі. До 175-річчя від дня народження Тараса Шевченка : каталог виставки / упоряд.: П. Прокопів. Івано-Франківськ : Облдрук, 1989. 38 с.

260. Шмагало Р. Приватна мистецька освіта в Галичині кінця ХІХ – поч. ХХ ст. (становлення, напрямки розвитку, критерії ефективності). Вісник Львівської академії мистецтв. Випуск 12. Львів, 2001. С. 18–34.

261. Шмагало Р. Святослав Гординський і українська мистецька освіта. *Художня культура. Актуальні проблеми*. Київ : Видавництво «Фенікс», 2007. № 4. С. 317–325.

262. Шмагало Р. Словник митців-педагогів України та України у світі (1850–1950-ті рр.). Львів : Українські технології, 2002. 144 с.

263. Шмагало Р. Т. Мистецька освіта в Україні середини ХІХ – середини ХХ ст.: структурування, методологія, художні позиції. Львів : Укр. технології, 2005. 528 с.

264. Шпак О. Українська народна гравюра ХVІІ–ХІХ століть. Львів, 2006. 224 с.

265. Шулик А. Г. Мистецтво графіки у художній культурі Кам'янецьчини ХХ століття : автореф. дис. ... канд. мистецтвознавства : спец. 26.00.01 «Теорія та історія культури». Івано-Франківськ, 2012. 16 с.

266. Ювілейна виставка творів живопису і графіки Миколи Романовича Варенні : каталог / упоряд.: І. Слов'янка. Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 1997. 28 с.

267. Яновський М. Змужіння палітри : про творчість художника-графіка Остапа Романовича Гнатюка. *Комсомольський прапор*. 1973. 7 листопада.

268. Яновський М. В. Срібна пряжка : розповіді про народних митців. Ужгород : Карпати, 1980. 216 с.
269. Ярема Оленюк. Вибране. URL: <http://beta.myalbum.com/album/x4E8raNaBNlh> (дата звернення: 19.11.2017).
270. Яремак Я. Пси Сятого Луки – 6(2): Михайло Вітушинський. URL: <http://zbruc.eu/node/18757> (дата звернення: 15.03.2016).
271. Яців Р. Митці сучасності. *Львівщина* : історико-культурні та краєзнавчі нариси. Львів : Центр Європи, 1998. С. 371–388.
272. Яців Р. Українське мистецтво ХХ століття: ідеї, явища, персоналії : збірник статей. Львів : Інститут народознавства НАН України, 2006. 351 с.
273. Яців Р. М. Львівська графіка 1945–1990 років. Традиції і новаторство : автореф. дис. ... канд. мистецтвознавства : спец. 17.00.04 «Образотворче мистецтво». Київ, 1994. 19 с.
274. Яців Р. М. Львівська графіка 1945–1990: традиції та новаторство. Київ : Наукова думка, 1992. 119 с.
275. Albín Brunovský – Painter, graphic artist, illustrator. Galerie Krause. URL: http://www.galeriekrause.com/kuenstler/brunovsky_albin (дата звернення: 09.08.2017).
276. Aus Salzburg. Heinrich Dunst. Jakob Gasteiger. Sonja Lixl. Maria-Elisabeth Prigge. Günter Silwa Sedlak / comp. Dr. Dietgard Grimmer. Salzburg : Druckerei Roser, 1990. 45 p.
277. Jurij Protsan. Mario de Filippis. Art-exlibris.net. Frederikshavn Art Museum and Exlibris Collection. URL: <http://art-exlibris.net/person/18043?query=nationalitet-45&pt=owner> (дата звернення: 01.07.2018).
278. Kunito Nagaoka. The Annex Galleries. URL: <https://www.annexgalleries.com/artists/biography/1688/Nagaoka/Kunito> (дата звернення: 16.10.2017).
279. Mario de Filippis. URL: <https://www.pinterest.com/imbuca/pins/> (дата звернення: 18.11.2017).

280. Multiple memories. Collaborations in American printmaking / An exhibition curated by David Green. Middletown, Wesleyan University, 1993. 22 p.

281. Oleg Chuyko. Original graphics : catalog. Ivano-Frankivsk : «Print area», 2015. 24 s.

282. Oleksiy Serdyuk. Mario de Filippis. Art-exlibris.net. Frederikshavn Art Museum and Exlibris Collection. URL: <http://art-exlibris.net/person/18050?query=nationalitet-45&pt=owner> (дата звернення: 01.07.2018).

283. Porto Franko Історія. URL: <http://portofrankofest.com/історія/> (дата звернення: 09.07.2018).

284. Postmodernism. Stanford Encyclopedia of Philosophy. URL: <https://plato.stanford.edu/entries/postmodernism/> (дата звернення: 09.03.2016).

285. Sitkowska M., Wnorowska K. Katalog prac Władysława Skoczylasa zachowanych w zbiorach rodzinnych i w zbiorach publicznych w Polsce. Warszawa, 1991. 78 s.

СПИСОК ІЛЮСТРАЦІЙ

- Іл.В.2.1. Пестрак Я. Сатира на податкову систему в Галичині. 1909. Туш.
- Іл.В.2.2. Сорохтей О. Портрет січового стрільця. 1916–17. Туш.
- Іл.В.2.3. Колцуняк Г. Ескіз обкладинки. 1912–1913.
- Іл.В.2.4. Панькевич Ю. Ілюстрація обкладинки кантати «Іван Гус». 1887.
- Іл.В.2.5. Сорохтей О. Допомагають нести хрест. Хресна дорога. 1930. Пастель.
- Іл.В.2.6. Сорохтей О. Індустріальний пейзаж з фабрикою. 1930. Олівець. 26,5x25.
- Іл.В.2.7. Зорій М. Р. Савицький, автор пісні «Гуцулка Ксеня». 1942. Фломастер.
- Іл.В.2.8. Зорій М. Автопортрет. 1929. Пастель.
- Іл.В.2.9. Лукавецький Я. Ескізи декорації до вистави «Оборона Буші» М. Старицького. 1937. Акварель. 20x31.
- Іл.В.2.10. Іванцев Д. Алея вночі. 1934. Офорт. 16,4x12,8.
- Іл.В.2.11. Зорій М. Портрет в'язня-цигана з файкою. 1949. Олівець.
- Іл.В.2.12. Варення М. З поля. 1961. Ліногравюра. 25x33.
- Іл.В.2.13. Гриценко (Марченко) Г. Спрага. 1965. Ліногравюра. 60x87.
- Іл.В.2.14. Прокопів П. Різдвяний натюрморт. 1996. Гравюра на пластику. 27x20,9.
- Іл.В.2.15. Заливаха О. Графіка періоду ув'язнення (табірна графіка). 1965–1966. Кольоровий графіт. 13x9,5.
- Іл.В.2.16. Пантелюк І. Екслібрис Володимира Королюка. 1969. Дереворит.
- Іл.В.2.17. Гнатюк О. Прощання партизана-ковпаківця з гуцулкою. 1969. Ліногравюра, акварель, гуаш. 52x66.
- Іл.В.2.18. Гнатюк О. Молода Радянська Армія біля підніжжя Карпат. 1964. Ліногравюра, акварель. 58x88.
- Іл.В.2.19. Пантелюк І. Екслібрис до 150-річчя з дня народження Т. Г. Шевченка. 1964. Дереворит.

- Іл.В.2.20. Заборський О. Ілюстрація до оповідання О'Генрі «Фараон і хорал». 1968. Колаж.
- Іл.В.2.21. Каспрук С. Знову весна. 1986. Офорт. 23,4x18,4.
- Іл.В.2.22. Гриценко (Марченко) Г. Проводи. 1969. Гуаш. 66x39.
- Іл.В.2.23. Сердюк О. Духмяні копиці. 1988. Дереворит. 11,5x15.
- Іл.В.2.24. Гнатюк О, Каспрук С. Ескіз мозаїчного оздоблення автопавільйону с. Сівка-Войнилівська Калуського району Івано-Франківської області. Фрагмент. 1977. Гуаш. 54x121,4.
- Іл.В.2.25. Нісевич Б. Невмійку, бережи копійку. Плакат. 1983.
- Іл.В.2.26. Вітушинський М. Продукт 111 (із серії «Продукт – ХХ»). 1988. Офорт, акватинта.
- Іл.В.2.27. Гуменний В. Літописець (із серії «Ілюстрації до давніх літописів»). 1982. Змішана техніка. 22x16.
- Іл.В.2.28. Іздрик Ю. Профанфас (із серії «En Theo»). Колаж.
- Іл.В.2.29. Король М. Сонце голодного. Монотипія.
- Іл.В.2.30. Гуменний В. Той, що кричить. 1988. Автолитографія.
- Іл.В.2.31. Павлик Т. Ілюстрація до збірки Лесі Українки «Хвилі моєї туги». 1990. Акварель. 26x22.
- Іл.В.2.32. Хміль С. Подвійна кава. 1990-ті рр. Ліногравюра.
- Іл.В.2.33. Прокопишин В. Портрет Віки. Фрагмент. 2013–2017. Вугілля. 150x200.
- Іл.В.2.34. Шабунін А. Портрет В. Гуменного. 1996. Офорт, суха голка.
- Іл.В.2.35. Михнюк Г. Гей там на горі там жінці жнуть. Плакат. 2008.
- Іл.В.2.36. Рамазанов Р. Сакральні маски. Ручне виконання маркерами і векторна графіка. 2018. 148x210.
- Іл.В.2.37. Колщуняк Г. Гуцульські мотиви. Писанковий орнамент. 1910-ті рр. Гуаш.
- Іл.В.2.38. Сорохтей О. Аркан. 1916–17. Туш.
- Іл.В.2.39. Сорохтей О. Купання коней. 1940. Туш.
- Іл.В.2.40. Пантелюк І. Екслібрис Богдана Пастуха. Дереворит.

- Іл.В.2.41. Гриценко (Марченко) Г. Старий гончар (із серії «Карпати»). 1966. Гуаш. 38x26.
- Іл.В.2.42. Заливаха О. Екслібрис Івана Русина. Ліногравюра.
- Іл.В.2.43. Прокопів П. Берегиня (із серії «Писанкові мотиви»). 2000. Кольорова гравюра на пластику. 13x12.
- Іл.В.2.44. Прокопів П. Святий Миколай (інтерпретація народної гравюри XVIII ст.). Ліногравюра. 32,8x27,5.
- Іл.В.2.45. Каспрук С. Чугайстер. 1992. Ліногравюра. 24x291.
- Іл.В.2.46. Каспрук С. Сільська красуня. 1982. Гравюра на пластику. 30,4x20.
- Іл.В.2.47. Гнатюк О. Гуцульське весілля. 1972. Ліногравюра, акварель.
- Іл.В.2.48. Гrepиняк М. Екслібрис М. Тимківа. 1979. Дереворит (ксилогравюра торцева). 62x42.
- Іл.В.2.49. Гаркус З. Екслібрис Оксани та Дмитра Ткачуків. Дереворит.
- Іл.В.2.50. Храпко Е. Екслібрис із серії «Книголюби України — Кобзареві». 1970-ті рр. Ліногравюра.
- Іл.В.2.51. Гуменний В. Скіф. 1988. Автолитографія.
- Іл.В.2.52. Яcінський М. Ілюстрація до обкладинки книги Івана Малковича «Вірші». 1992. Туш.
- Іл.В.3.53. Колцуняк Г. Ілюстрація до книжки «Народні хрести в Коломийщині». 1919. Туш.
- Іл.В.3.54. Обст С. Обкладинка видання «Взори промислу домашнього» (Глиняні вироби селян на Русі). 1889. Гуаш.
- Іл.В.3.55. Каспрук С. Місце поховання Ярослава Осмомисла. 1988. Офорт, акватинта. 16,6x13,5.
- Іл.В.3.56. Гриценко (Марченко) Г. Васюта з мамкою з Криворівні. Туш.
- Іл.В.3.57. Павлюк М. Площа Андрея Шептицького. Івано-Франківськ. 1998. Ліногравюра. Діаметр 23.
- Іл.В.3.58. Павлюк М. Скит Манявський XVII ст. 1978. Ліногравюра. Діаметр 23.

- Іл.В.3.59. Деркач І. Ілюстрація до 800-річчя «Слова о полку Ігоревім». 1985. Туш, гуаш. 80x55.
- Іл.В.3.60. Деркач І. Напад ординців на Скит Манявський. Туш. 60x80.
- Іл.В.3.61. Деркач І. С. Нижній Березів. Хата Кирила Геніка, в якій влітку 1880 року жив і творив І. Франко. 1988. Туш.
- Іл.В.3.62. Соколовський З. Залишки Станиславівської фортеці на вул. Грушевського в місті Івано-Франківську. 1970. Туш.
- Іл.В.3.63. Соколовський З. Костел Найсвятішої Діви Марії в Городенці (1760). 1970-ті рр. Акварель.
- Іл.В.3.64. Соколовський З. Церква Св. Василя (1733) в селі Черче Рогатинського району. 1970-ті рр. Туш.
- Іл.В.3.65. Пашин Р. Ілюстрація до оповідей «Земля Галицька». 1991. Туш.
- Іл.В.3.66. Пашин Р. Родовідне дерево Ростиславичів. 1991. Туш.
- Іл.В.3.67. Сердюк О. Княжому місту Галич – 1100. Екслібрис. 1998. Дереворит.
- Іл.В.3.68. Гаталевич М. Калуський королівський замок. Офорт (авторська техніка).
- Іл.В.3.69. Кочержук Р. Коломия. Ратуша. 2010. 15x21. Туш.
- Іл.В.3.70. Мельник А. Ворота палацу Потоцьких. 2011. Акварель.
- Іл.В.3.71. Шабунін А. Готель «Дністер». 2012. Офорт, суха голка.
- Іл.В.3.72. Пстрак Я. Ілюстрація до повісті І. Франка «Захар Беркут». 1904. Пастель.
- Іл.В.3.73. Пстрак Я. З Різдом Христовим! Листівка із серії новорічних і різдвяних листівок. 1913. Акварель.
- Іл.В.3.74. Колцуняк Г. Герб Галицької України. Листівка з серії «Гуцульські мотиви». 1913. Гуаш.
- Іл.В.3.75. Колцуняк Г. Листівка «Христос Воскрес!». 1912. Гуаш.
- Іл.В.3.76. Гординський С. Листівка «Веселих Свят! (Покутський мотив)». 1910-ті рр. Гуаш.

- Іл.В.3.77. Панькевич Ю. Ілюстрація до казки «Заклята голубка» в збірці В. Гнатюка «Баронський син в Америці». 1918. Туш.
- Іл.В.3.78. Лукавецький Я. Проект обкладинки часопису «SZTUKI PIĘKNE». 1935. Гуаш. 28,5x22.
- Іл.В.3.79. Сорохтей О. Карикатура на В. Барвінського. 1937. Туш.
- Іл.В.3.80. Заливаха О. Ілюстрація «Діалог» до поезії Ярослава Лесіва. 1972. Ліногравюра. 26x13.
- Іл.В.3.81. Заливаха О. Проект обкладинки до самвидавного часопису «Український вісник». 1987. Ліногравюра. 30x29.
- Іл.В.3.82. Заливаха О. Листівка «Веселих Свят. З Новим Роком». 1989. Ліногравюра. 21x15.
- Іл.В.3.83. Каспрук С. А якщо впадеш ти на чужому полі. Ілюстрація до поезії В. Симоненка із серії «Лебеді материнства». 1972. Ліногравюра.
- Іл.В.3.84. Каспрук С. Лілея. Ілюстрація до твору Т. Шевченка. 1991. Офорт, акватинта.
- Іл.В.3.85. Павлик Т. Середмістя. Ілюстрація до книги М. Вайно «Станіславські фрески». 2009. Акварель. 48x42
- Іл.В.3.86. Павлик Т. За мотивами драми-феєрії Лесі Українки «Лісова пісня». 1990. Акварель. 63x73.
- Іл.В.3.87. Павлик Т. Криниця для спраглих. Ілюстрація до поетичної збірки Н. Стефурак «Проща». 1998. Акварель. 82x60.
- Іл.В.3.88. Оленюк Я. Ілюстрація до новели В. Стефаніка «Камінний хрест». 1960–70-ті рр. Ліногравюра.
- Іл.В.3.89. Гуменний В. Ілюстрація до збірки «Коломийки у записах Івана Франка». 1984. Офорт, акварель.
- Іл.В.3.90. Хміль С. Ілюстрації до обкладинок дитячих книг. Початок ХХІ ст. Акварель, воскові олівці.
- Іл.В.3.91. Хміль С. Ангел на сходах. Ілюстрація до журналу «Перевал». 1992. Ліногравюра.
- Іл.В.3.92. Ясінський М. Ілюстрація до поезії Івана Малковича. 1991. Туш.

Іл.В.3.93. Кочержук Р. Коломия. Національний музей народного мистецтва Гуцульщини та Покуття імені Й. Кобринського. 2010. Туш. 15x21.

Іл.В.3.94. Гриценко (Марченко) Г. Михайло Фіголь і Вітольд Ауліх біля родинної садиби художника на крилоському підгородді. Натурні зарисовки до книги «Археологічні зацікавлення Михайла Фіголя». 1980. Туш.

Іл.В.3.95. Повшик С. Загадкова. Ілюстрація до обкладинки поетичної збірки «Цвіт першого кохання». 2001. Гуаш, туш.

Іл.В.3.96. Зорій М. Емблема студентського драматичного гуртка «Сфінкс». 1936.

Іл.В.3.97. Лукавецький Я. Ескіз рекламного оголошення Кооперативного Товариства художників у Станіславові. 1950. Туш, акварель. 20x14,5.

Іл.В.3.98. Губаль Б. Емблема Міжнародної художньої виставки «Карпатський хребет '97». 1997. Туш.

Іл.В.3.99. Ясінський М. Проект емблеми міста Коломиї до святкування 770-річчя міста. 2011. Гуаш.

Іл.В.3.100. Повшик С. Проект жіночого одягу за мотивами яворівських сердаків. 1993. Туш. 21x30.

Іл.В.4.101. Панькевич Ю. Парубок з Угринова. 1885. Олівець.

Іл.В.4.102. Сорохтей О. Везуть сіно. 1929. Олівець.

Іл.В.4.103. Сорохтей О. Шарж на Тараса Шевченка. 1922. Туш.

Іл.В.4.104. Лукавецький Я. Портрет Михайла Драгоманова. 1929.

Папір, вугілля. 63x46.

Іл.В.4.105. Лукавецький Я. Акторка І. Базилевич у виставі «Вій». 1946. Пастель. 66x54.

Іл.В.4.106. Зорій М. Анімалістичні начерки. 1968. Олівець.

Іл.В.4.107. Фіголь М. Князь Данило Романович. 1987. Змішана техніка. 47x33.

Іл.В.4.108. Варення М. Нафтовик. 1967. Папір, ліногравюра, білило. 31x47.

Іл.В.4.109. Пантелюк І. Екслібрис з нагоди 70 роковин Великого жовтня. 1987. Дереворит.

- Іл.В.4.110. Шабунін А. Гуцул. Олівець.
- Іл.В.4.111. Гриценко (Марченко) Г. Осінь в Карпатах. Папір, гуаш. 15,4x19.
- Іл.В.4.112. Губаль Б. Далі Криворівні. 2012. Папір, пастель. 39x56.
- Іл.В.4.113. Корпанюк М. Жінка і птиці. 2002. Папір, пастель. 50x50
- Іл.В.4.114. Повшик С. Баланс. Туш. 29,7x21.
- Іл.В.4.115. Павлик Т. Втрачений рай. 1998. Акварель. 60x74.
- Іл.В.4.116. Пантелюк І. Екслібрис С. В. Стояновського. Дереворит.
- Іл.В.4.117. Заливаха О. Екслібрис І. Русина. Ліногравюра.
- Іл.В.4.118. Прокопів П. Ex Libris A. Spiewak. 1994. Ліногравюра.
- Іл.В.4.119. Процан Ю. Шевченкіана Ігоря Деркача. Ліногравюра.
- Іл.В.4.120. Храпко Е. Екслібрис (із серії «Книголюби України — Кобзареві»). 1989. Ліногравюра.
- Іл.В.4.121. Сарапін М. Exlibris Danas Rozniakas. 1995. Ліногравюра.
- Іл.В.4.122. Вітушинський М. Екслібрис І. Дзюби. 1987. Офорт, акватинта.
- Іл.В.4.123. Панькевич Ю. Хто вигдав скло? Ілюстрація до збірки народних легенд В. Гнатюка «Як повстав світ». Туш.
- Іл.В.4.124. Сорохтей О. Вигнання з раю. 1925. Вугілля.
- Іл.В.4.125. Іванцев Д. Янек-гураль. 1935. Літографський олівець. 30,5x22,5.
- Іл.В.4.126. Іванцев Д. Рибалка. 1934. Суха голка. 17x12,8.
- Іл.В.4.127. Фіголь М. Крилос. 1981. Олівець. 20x28,5.
- Іл.В.4.128. Фіголь М. Будапешт. 1971. Пастель. 17x26.
- Іл.В.4.129. Гнатюк О. Данило Галицький в поході. 1998. Ліногравюра, гуаш.
- Іл.В.4.130. Каспрук С. Старі верби. 1983. Офорт. 10x13,5.
- Іл.В.4.131. Гриценко (Марченко) Г. Начерк. 2008. Рапідограф. 10,5x14,8.
- Іл.В.4.132. Павлюк М. Церква Покрови. Село Бубнище. 2007. Ліногравюра. 60x33.
- Іл.В.4.133. Павлик Т. Осінній спомин. 1996. Акварель. 75x57.
- Іл.В.4.134. Губаль Б. Чарівна ніч. 2012. Пастель. 56x56.
- Іл.В.4.135. Гуменний В. Одноокий. 1988. Автолитографія.
- Іл.В.4.136. Вітушинський М. Дорога до віри. Офорт, акватинта.

Іл.В.4.137. Гривінський В. Діамантова вулиця. 2004. Монотипія, друкарська фарба. 40х30.

Іл.В.4.138. Повшик С. Перехід П. 2013. Змішана техніка. 60х30.

Іл.В.4.139. Повшик С. Сирена. 1998. Туш, перо. 29,7х21.

Іл.В.4.140. Чуйко О. Балканський берег. 2014. Витинання, туш, тонований папір. 20х29.

Іл.В.4.141. Чуйко О. Знаки Бога. 2014. Монопипія, витинання, гуаш. 31х21.

Іл.В.4.142. Прокопишин В. Портрет Віки. Фрагмент. 2013–2017. Вугілля. 200х150.

Іл.В.4.143. Прокопишин В. З думкою про тебе. Фрагмент. 2013–2017. Вугілля. 200х150.

ДОДАТКИ

Додаток А

Список праць здобувача за темою дисертації:

1. Максимлюк І. В. Творчість прикарпатських графіків кінця ХІХ – початку ХХ століття у видавничій галузі. *Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв. Мистецтвознавство* : збірник наукових праць. Харків : ХДАДМ, 2015. № 5. С. 64–70.

2. Максимлюк І. В. Творчість прикарпатського художника-графіка Остапа Гнатюка: синтез традицій та інновацій. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Мистецтвознавство*. Тернопіль : Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2015. № 1. Вип. 33. С. 216–223.

3. Максимлюк І. В. Мистецтво графіки Прикарпаття ХХ – початку ХХІ століття як наукова проблема. *Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв. Мистецтвознавство* : збірник наукових праць. Харків : ХДАДМ, 2017. № 5. С. 94–100.

4. Максимлюк І. В. Педагогічна діяльність художника-графіка Петра Прокопіва (Івано-Франківськ). *Актуальні питання мистецької педагогіки* : збірник наукових праць. Хмельницький : ФОП Стрихар А. М., 2017. Вип. 6. С. 44–48.

5. Максимлюк І. В. Проблема традиції у творчості художників-графіків Івано-Франківщини. *Вісник Львівської національної академії мистецтв* : наукове видання. Львів: ЛНАМ, 2018. Вип. 36. С. 247–263.

6. Максимлюк І. В. Внесок івано-франківських графіків у місцеве краєзнавство ХХ – початку ХХІ століття. *Традиції та новації у вищій архітектурно-художній освіті* : збірник наукових праць. Харків : ХДАДМ, 2018. Вип. 4. С. 60–67.

7. Максимлюк І. В. Екслібрис Івано-Франківщини ХХ – початку ХХІ століття. *Вісник Прикарпатського університету. Мистецтвознавство*. Івано-Франківськ, 2018. Вип. 37. С. 3–10.

Відомості про апробацію результатів дисертації

I. Міжнародні наукові конференції, семінари, симпозиуми:

1. Міжнародна науково-практична конференція «Дизайн у контексті культурних практик і теоретичних парадигм ХХ – ХХІ століть» (м. Івано-Франківськ, 2014, форма участі – очна).

2. III Міжнародний конгрес «Етнодизайн у контексті українського національного відродження та європейської інтеграції» (м. Полтава, 2015, форма участі – заочна).

3. Міжнародна науково-практична конференція «Педагогічні аспекти підготовки викладачів з візуального мистецтва та дизайну: Сучасність і перспективи» (м. Харків, 2017, форма участі – заочна).

4. Міжнародна науково-практична конференція «Мистецтво Прикарпаття в соціокультурному просторі України (на пошанування 90-ї річниці від дня народження Михайла Фіголя)» (м. Івано-Франківськ, 2017, форма участі – очна).

5. III Міжнародна науково-практична конференція «Сучасні тенденції розвитку освіти і науки в інтердисциплінарному контексті» (м. Дрогобич, 2018, форма участі – заочна).

II. Всеукраїнські наукові конференції та семінари:

1. Науково-теоретична конференція професорського-викладацького складу, аспірантів і здобувачів ЛНАМ «Мистецький процес у новій культурно-цивілізаційній реальності: сталі цінності та подолання стереотипів» (м. Львів, 2017, форма участі – заочна).

2. Щорічна звітна наукова конференція ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» (м. Івано-Франківськ, 2018, форма участі – очна).

III. Науковий міжкафедральний семінар Навчально-наукового інституту мистецтв ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» (м. Івано-Франківськ, протокол № 4 від 30 серпня 2018 р.).

Таблиці до розділів

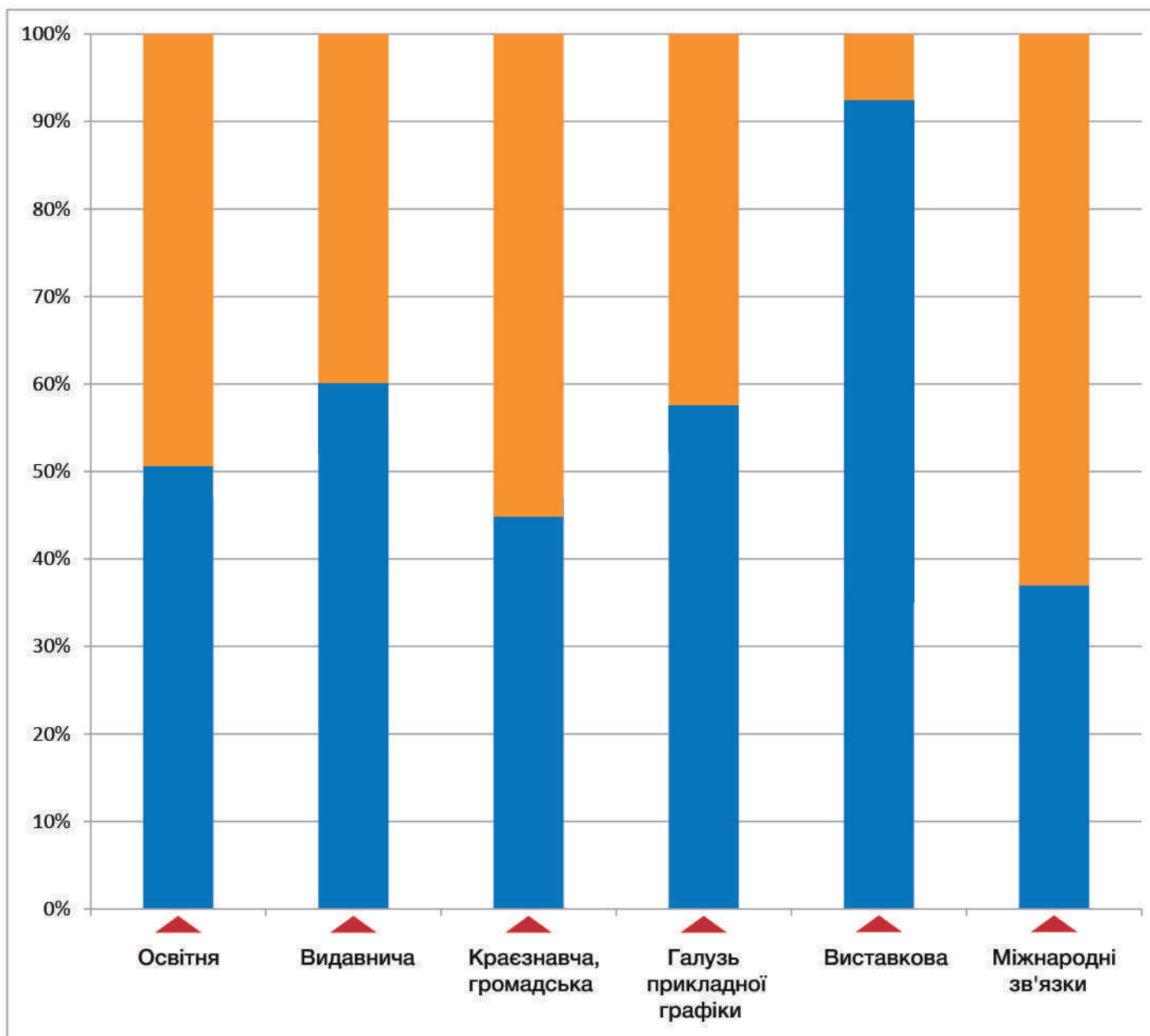
Табл.Б.1

ВИДИ ДІЯЛЬНОСТІ ПРОВІДНИХ ГРАФІКІВ ІВАНО-ФРАНКІВЩИНИ У СФЕРІ КУЛЬТУРИ							
	ПІБ	Освітня діяльність	Видавнича	Краєзнавча, громадська	Галузь прикладної графіки	Виставкова	Міжнародні зв'язки
1	Варення Микола						
2	Вітушинський Михайло						
3	Гаталевич Мирослав						
4	Гнатюк Остап						
5	Грепінняк Микола						
6	Гривінський Володимир						
7	Гриценко (Марченко) Геннадій						
8	Губаль Богдан						
9	Гуменний Володимир						
10	Деркач Ігор						
11	Заборський Орест						
12	Заливаха Опанас						
13	Зорій Михайло						
14	Іванцев Денис-Лев						
15	Каспрук Степан						

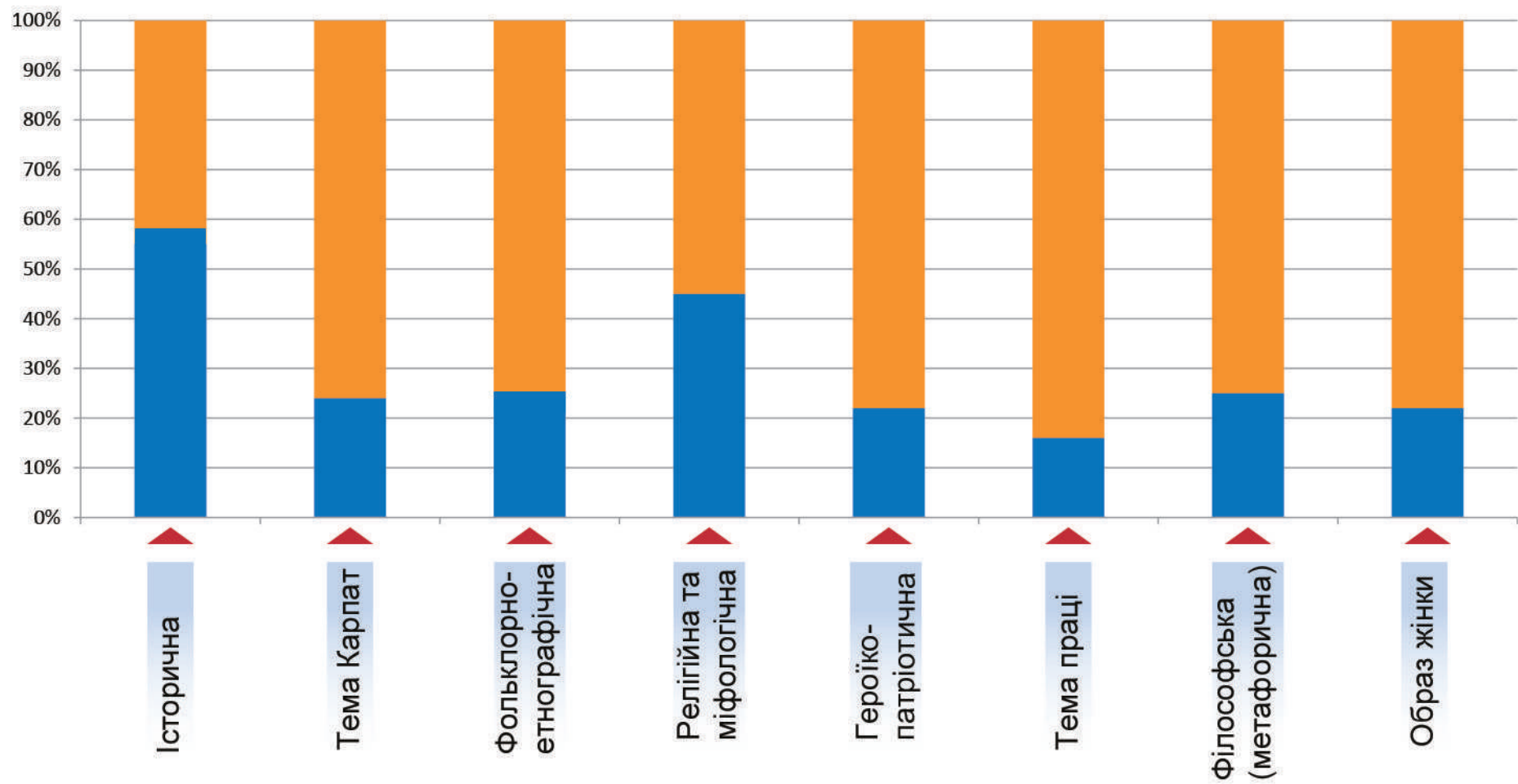
16	Колцуняк Гнат						
17	Король Мирослав						
18	Корпанюк Марія						
19	Кочержук Роман						
20	Лукавецький Ярослав						
21	Мельник Анатолій						
22	Нісевич Богдан						
23	Обст Северин						
24	Оленюк Ярема						
25	Павлик Тетяна						
26	Павлюк Микола						
27	Пантелюк Іван						
28	Панчишин Ігор						
29	Панькевич Юліан						
30	Пащин Роман						
31	Повшик Світлана						
32	Погрібна Ірина						
33	Прокопишин Володимир						
34	Прокопів Петро						
35	Процан Юрій						
36	Пстрак Ярослав						
37	Розмус Геза						
38	Сагайдачний Євген						
39	Сарапін Микола						
40	Сердюк Олексій						
41	Слободян Зоя						
42	Соколовський Зеновій						

43	Сорохтей Осип						
44	Типчук Вікторія						
45	Фіголь Михайло						
46	Хміль Світлана						
47	Храпко Емануїл						
48	Чуйко Олег						
49	Шабунін Андрій						
50	Яновський Ярослав						
51	Ясінський Мирослав						

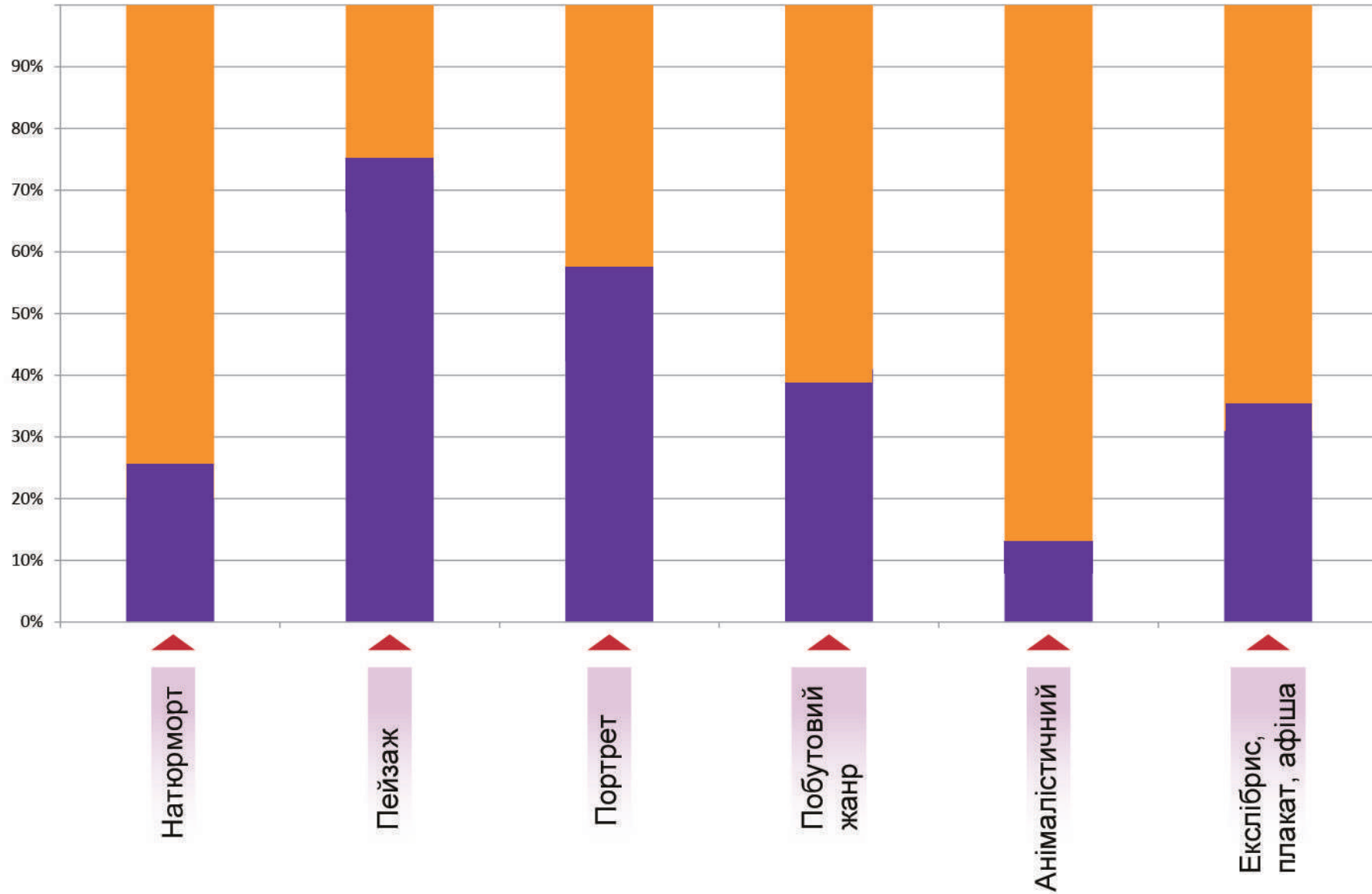
ВИДИ ДІЯЛЬНОСТІ ПРОВІДНИХ ГРАФІКІВ ІВАНО-ФРАНКІВЩИНИ У СФЕРІ КУЛЬТУРИ

КЛАСИФІКАЦІЯ ТВОРІВ ПРОВІДНИХ ГРАФІКІВ ІВАНО-ФРАНКІВЩИНИ ЗА ТЕМАТИКОЮ

КЛАСИФІКАЦІЯ ТВОРІВ ПРОВІДНИХ ГРАФІКІВ ІВАНО-ФРАНКІВЩИНИ ЗА ЖАНРОВОЮ ПРИНАЛЕЖНІСТЮ

ІЛЮСТРАЦІЇ

Іл.В.2.1. Пстрак Я. Сатира на податкову систему в Галичині. 1909. Туш

Іл.В.2.2. Сорохтей О. Портрет січового стрільця. 1916–17. Туш

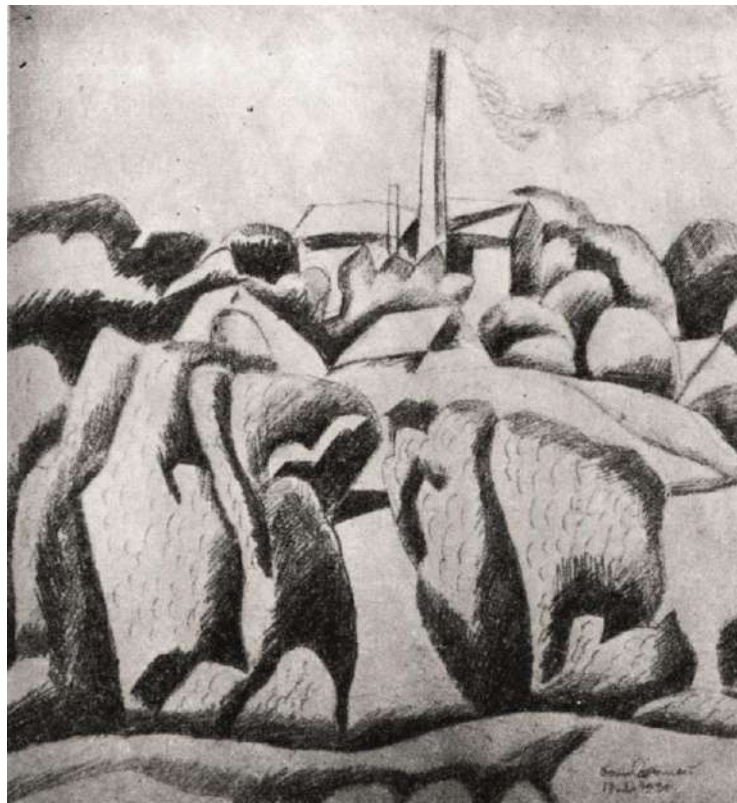
Іл.В.2.3. Колцуняк Г. Ескіз обкладинки. 1912–1913

Іл.В.2.4. Панькевич Ю. Ілюстрація обкладинки кантати «Іван Гус». 1887

Іл.В.2.5. Сорохтей О. Допомагають нести хрест. Хресна дорога. 1930. Пастель

Іл.В.2.6. Сорохтей О. Індустріальний пейзаж з фабрикою. 1930.
Олівець. 26,5x25

Іл.В.2.7. Зорій М. Р. Савицький, автор пісні «Гуцулка Ксеня». 1942. Фломастер

Іл.В.2.8. Зорій М. Автопортрет. 1929. Пастель

Іл.В.2.9. Лукавецький Я. Ескізи декорації до вистави «Оборона Буші»
М. Старицького. 1937. Акварель. 20х31

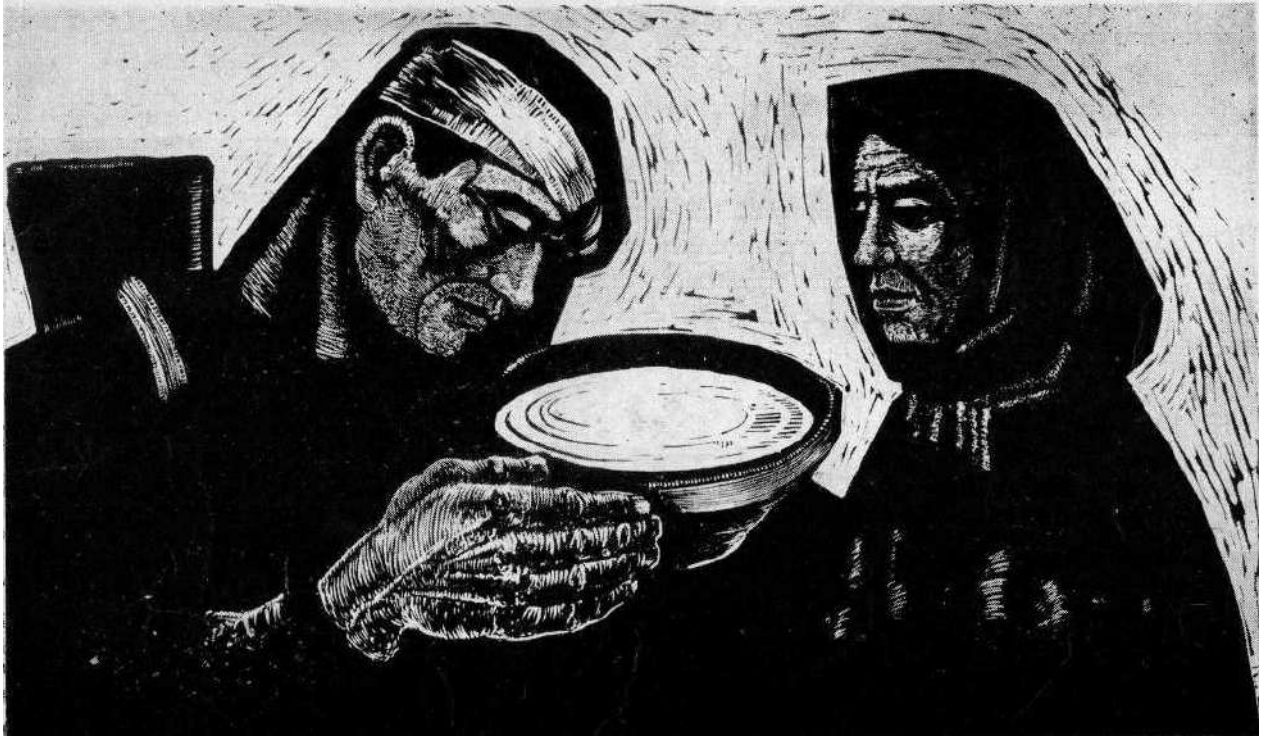
Іл.В.2.10. Іванцев Д. Алея вночі. 1934. Офорт. 16,4х12,8

Іл.В.2.11. Зорій М. Портрет в'язня-цигана з файкою. 1949. Олівець

Іл.В.2.12. Варення М. З поля. 1961. Ліногравюра. 25x33

Іл.В.2.13. Гриценко (Марченко) Г. Спрага. 1965. Ліногравюра. 60x87

Іл.В.2.14. Прокопів П. Різдвяний натюрморт. 1996. Гравюра на пластику.
27x20,9

Іл.В.2.15. Заливаха О. Графіка періоду ув'язнення (табірна графіка).
1965–1966. Кольоровий графіт. 13х9,5

Іл.В.2.16. Пантелюк І. Екслібрис Володимира Королюка. 1969. Дереворит

Іл.В.2.17. Гнатюк О. Прощання партизана-ковпаківця з гуцулкою. 1969.
Ліногравюра, акварель, гуаш. 52х66

Іл.В.2.18. Гнатюк О. Молода Радянська Армія біля підніжжя Карпат. 1964.
Ліногравюра, акварель. 58х88

Іл.В.2.19. Пантелюк І. Екслібрис до 150-річчя з дня народження Т. Г. Шевченка. 1964. Дереворит

Іл.В.2.20. Заборський О. Ілюстрація до оповідання О'Генрі «Фараон і хорал». 1968. Колаж

Іл.В.2.21. Каспрук С. Знову весна. 1986. Офорт. 23,4x18,4

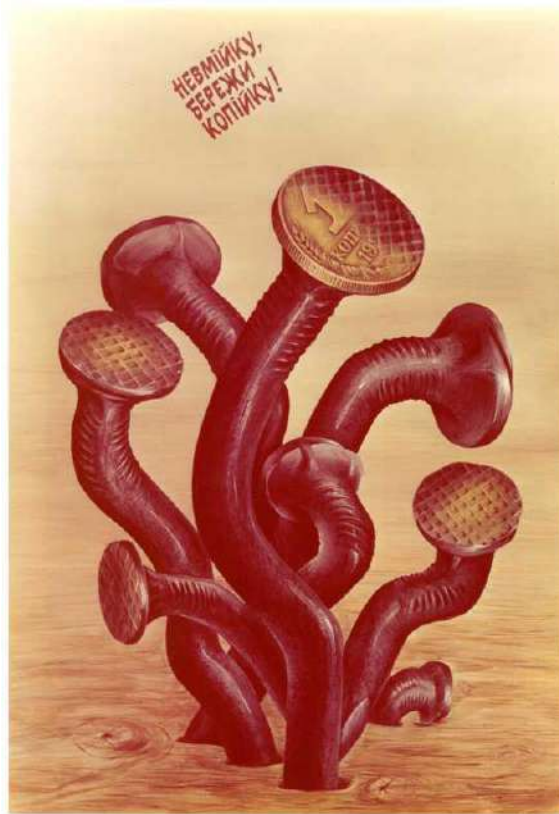
Іл.В.2.22. Гриценко (Марченко) Г. Проводи. 1969. Гуаш. 66x39

Іл.В.2.23. Сердюк О. Духмяні копиці. 1988. Дереворит. 11,5x15

Іл.В.2.24. Гнатюк О, Каспрук С. Ескіз мозаїчного оздоблення автопавільйону с. Сівка-Войнилівська Калуського району Івано-Франківської області. Фрагмент. 1977. Гуаш. 54x121,4

Іл.В.2.25. Нісевич Б. Невмію, бережи копійку. Плакат. 1983

I

л.В.2.26. Вітушинський М. Продукт 111 (із серії «Продукт – XX»). 1988.
Офорт, акватинта

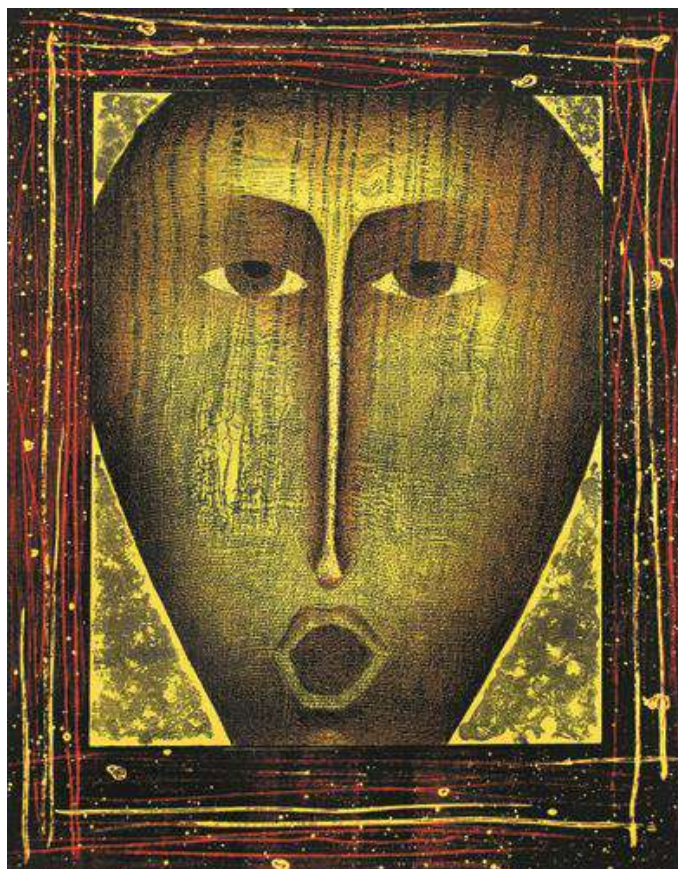
Іл.В.2.27. Гуменний В. Літописець (із серії «Ілюстрації до давніх літописів»). 1982. Офорт, акварель. 22х16

Іл.В.2.28. Іздрик Ю. Профанфас (із серії «En Theo»). Колаж

Іл.В.2.29. Король М. Сонце голодного. Монотипія

Іл.В.2.30. Гуменний В. Той, що кричить. 1988. Автолитографія

Іл.В.2.31. Павлик Т. Ілюстрація до збірки Лесі Українки «Хвилі моєї туги». 1990. Акварель. 26x22

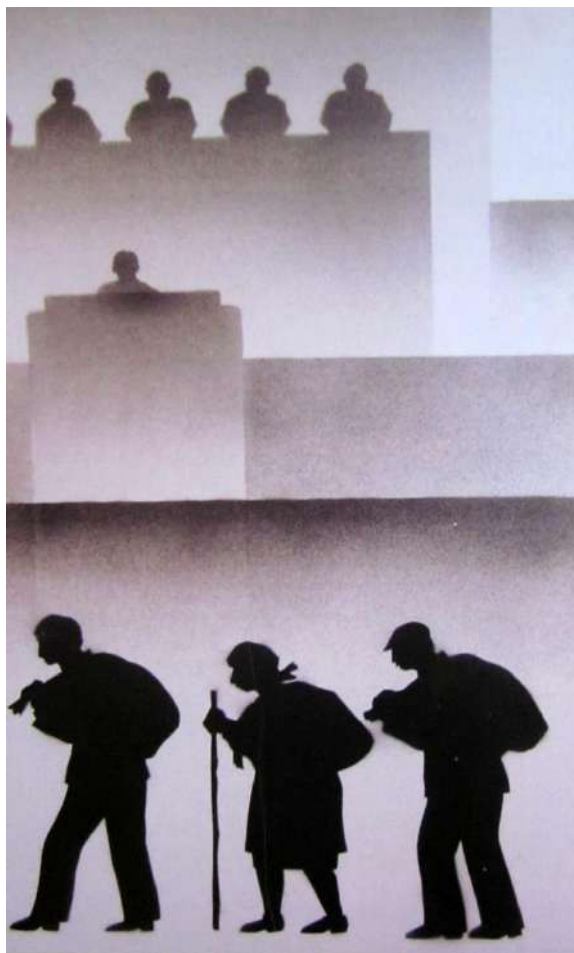
Іл.В.2.32. Хміль С. Подвійна кава. 1990-ті рр. Ліногравюра

Іл.В.2.33. Прокопишин В. Портрет Віки. Фрагмент. 2013–2017.
Вугілля. 200x150

Іл.В.2.34. Шабунін А. Портрет В. Гуменного. 1996. Офорт, суха голка

Іл.В.2.35. Михнюк Г. Гей там на горі там женці жнуть. Плакат. 2008

Іл.В.2.36. Рамазанов Р. Сакральні маски. Ручне виконання маркерами і векторна графіка. 2018. 148x210

Іл.В.2.37. Колцуняк Г. Гуцульські мотиви. Писанковий орнамент.
1910-ті рр. Гуаш.

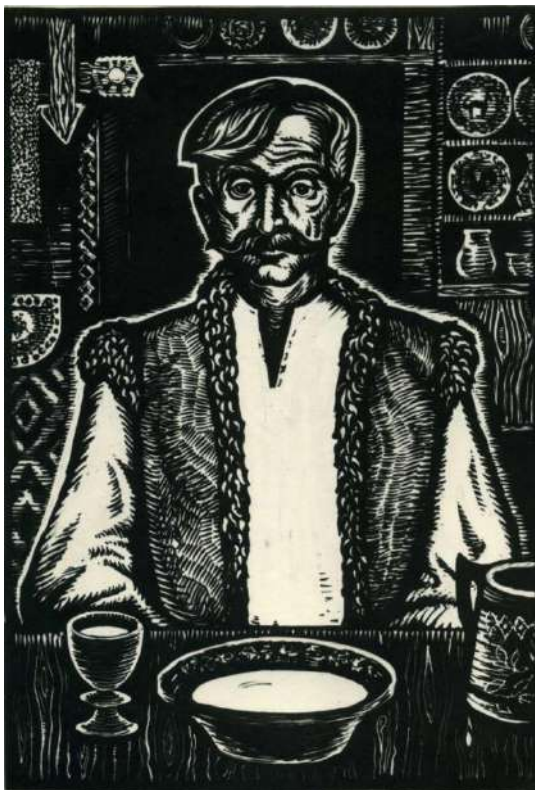
Іл.В.2.38. Сорохтей О. Аркан. 1916–17. Туш

Іл.В.2.39. Сорохтей О. Купання коней. 1940. Туш

Іл.В.2.40. Пантелюк І. Екслібрис Богдана Пастуха. Дереворит

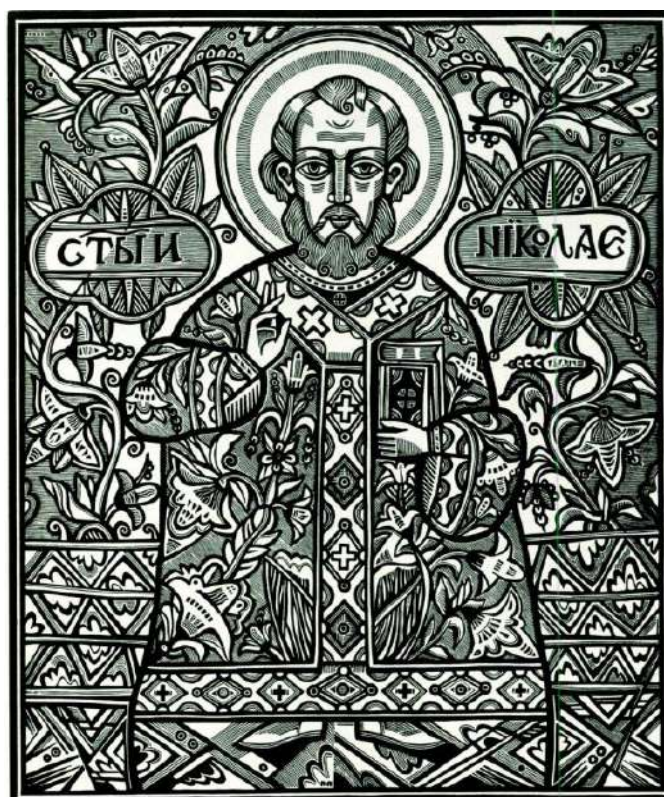
Іл.В.2.41. Гриценко (Марченко) Г. Старий гончар (із серії «Карпати»). 1966.
Гуаш. 38x26

Іл.В.2.42. Заливаха О. Екслібрис Івана Русина. Ліногравюра

Іл.В.2.43. Прокопів П. Берегиня (із серії «Писанкові мотиви»). 2000.
Кольорова гравюра на пластику. 13x12

Іл.В.2.44. Прокопів П. Святий Миколай
(інтерпретація народної гравюри XVIII ст.). Ліногравюра. 32,8x27,5

Іл.В.2.45. Каспрук С. Чугайстер. 1992. Ліногравюра. 24х291

Іл.В.2.46. Каспрук С. Сільська красуня. 1982. Гравюра на пластику. 30,4х20

Іл.В.2.47. Гнатюк О. Гуцульське весілля. 1972. Ліногравюра, акварель

Іл.В.2.48. Гrepиняк М. Екслібрис М. Тимківа. 1979.
Дереворит (ксилогравюра торцева). 62x42

Іл.В.2.49. Гаркус З. Екслібрис Оксани та Дмитра Ткачуків. Дереворит

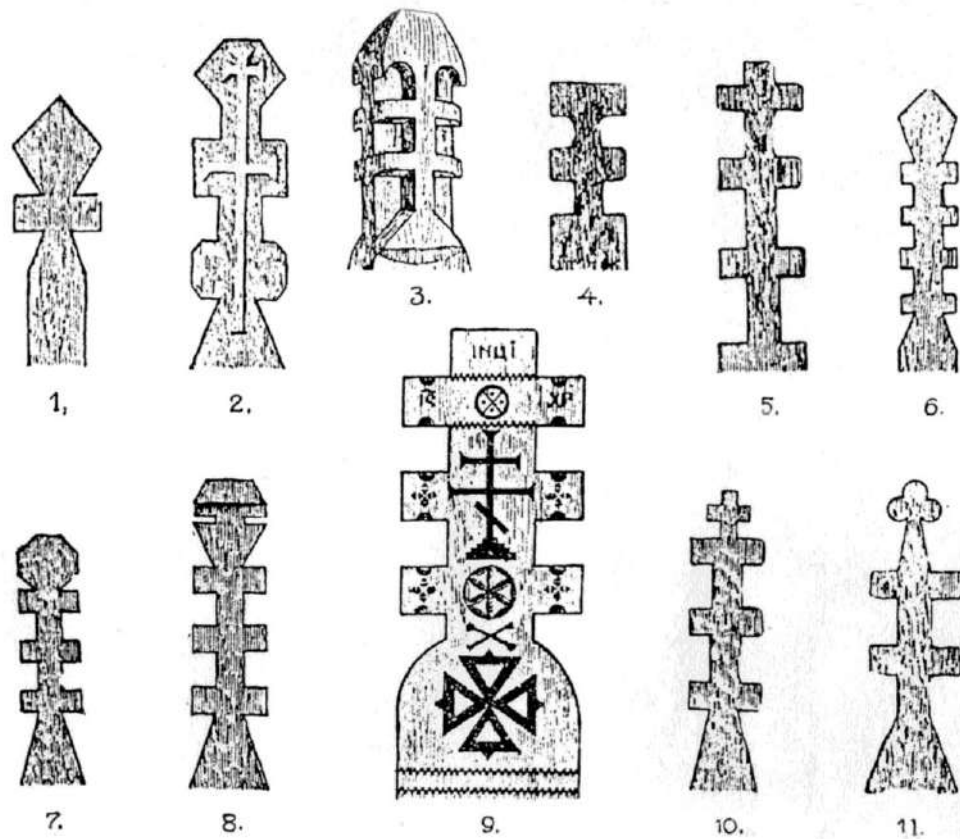
Іл.В.2.50. Храпко Е. Екслібрис із серії «Книголюби України — Кобзареві». 1970-ті рр. Ліногравюра

Іл.В.2.51. Гуменний В. Скіф. 1988. Автолитографія

Іл.В.2.52. Ясінський М. Ілюстрація до обкладинки книги Івана Малковича «Вірші». 1992. Туш

Іл.В.3.53. Колцуняк Г. Ілюстрація до книжки «Народні хрести в Коломийщині». 1919. Гуш

Іл.В.3.54. Обст С. Обкладинка видання «Взори промислу домашнього» (Глиняні вироби селян на Русі). 1889. Гуаш

Іл.В.3.55. Каспрук С. Місце поховання Ярослава Осмомисла. 1988.
Офорт, акватинта. 16,6х13,5

Іл.В.3.56. Гриценко (Марченко) Г. Васюта з мамкою з Криворівні. Туш

Іл.В.3.57. Павлюк М. Площа Андрія Шептицького. Івано-Франківськ. 1998. Ліногравюра. Діаметр 23

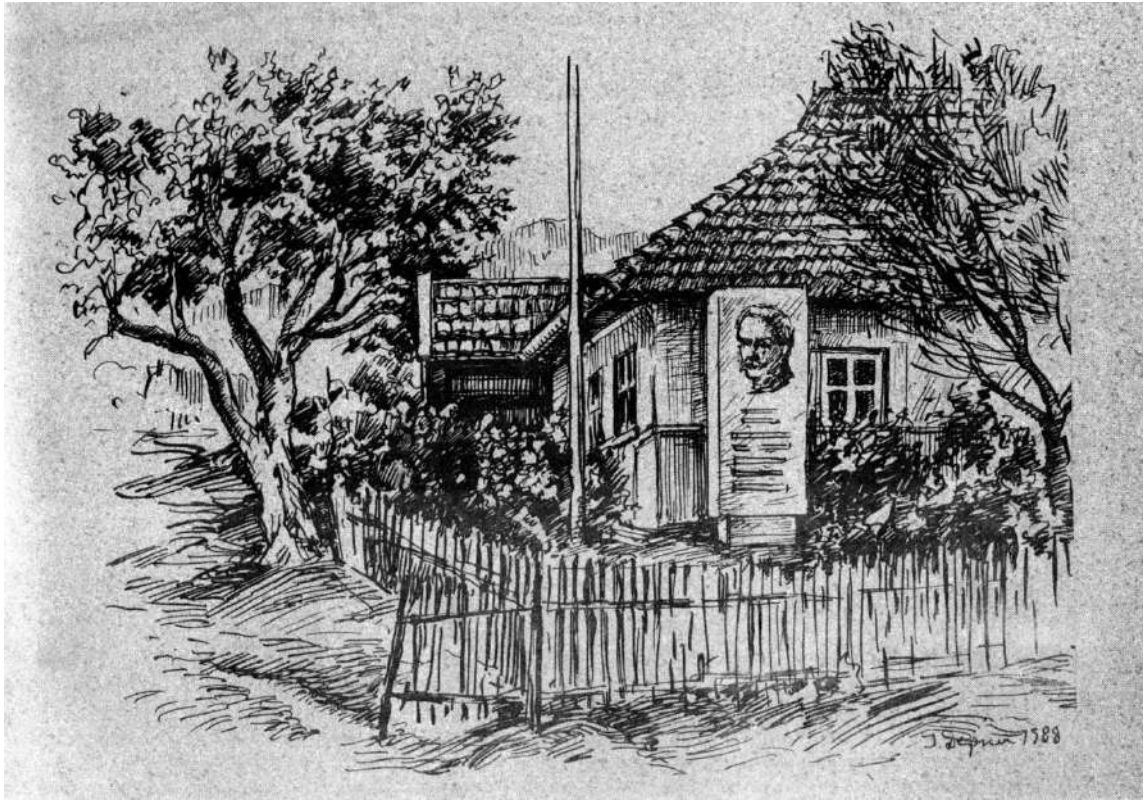
Іл.В.3.58. Павлюк М. Скит Манявський XVII ст. 1978. Ліногравюра. Діаметр 23

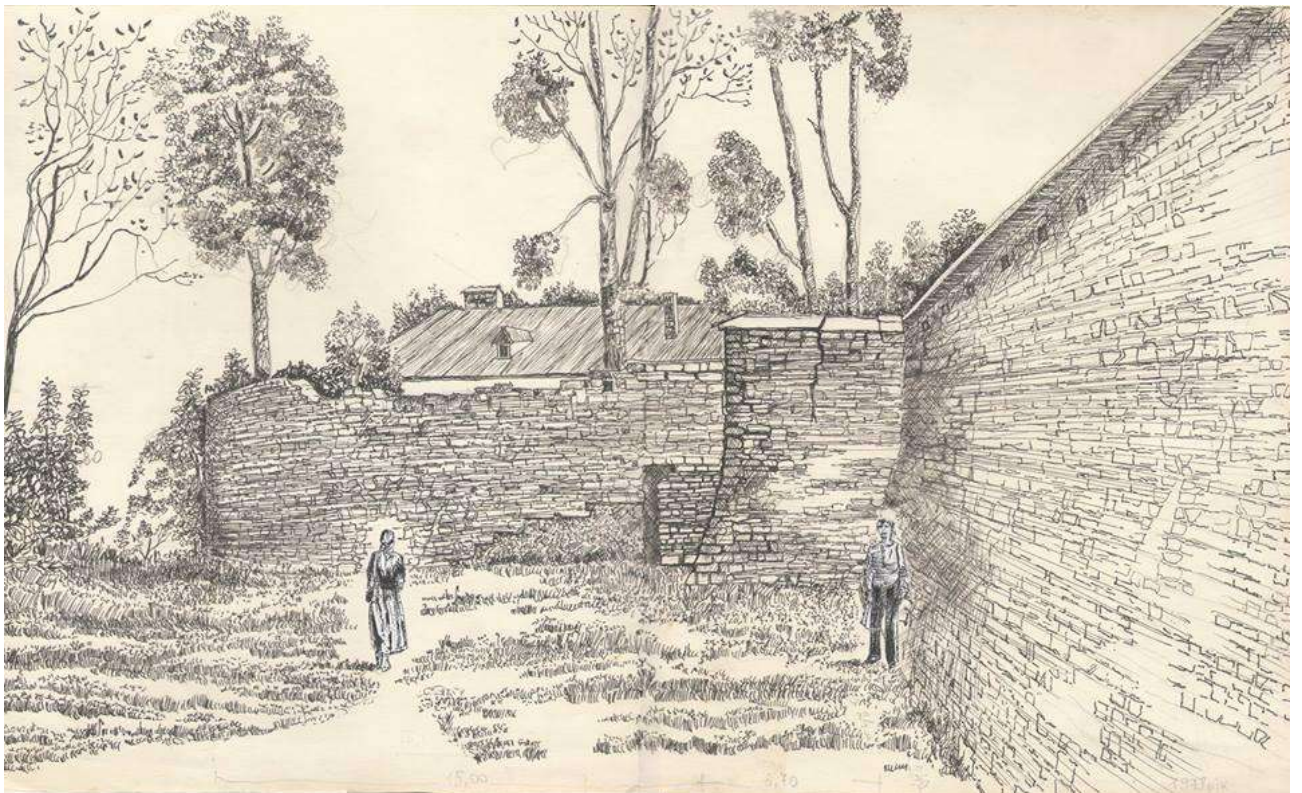
Іл.В.3.59. Деркач І. Ілюстрація до 800-річчя «Слова о полку Ігоревім». 1985.
Туш, гуаш. 80x55

Іл.В.3.60. Деркач І. Напад ординців на Скит Манявський. Туш. 60x80

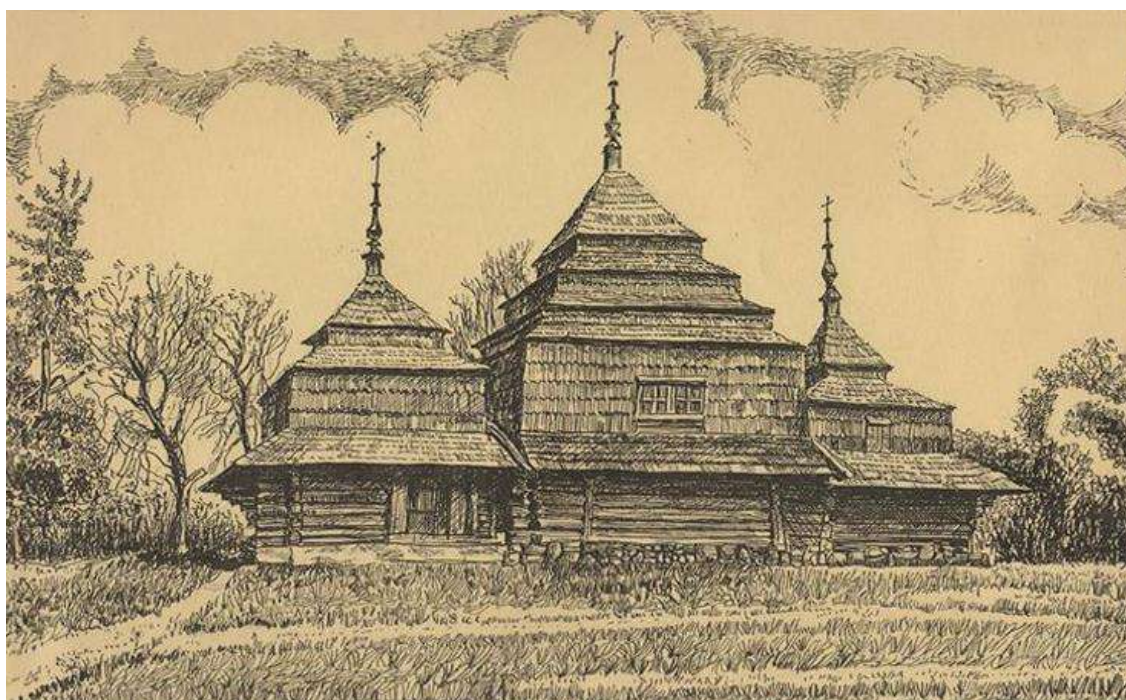
Іл.В.3.61. Деркач І. С. Нижній Березів. Хата Кирила Геника, в якій влітку 1880 року жив і творив І. Франко. 1988. Туш

Іл.В.3.62. Соколовський З. Залишки Станиславівської фортеці на вул. Грушевського в місті Івано-Франківську. 1970. Туш

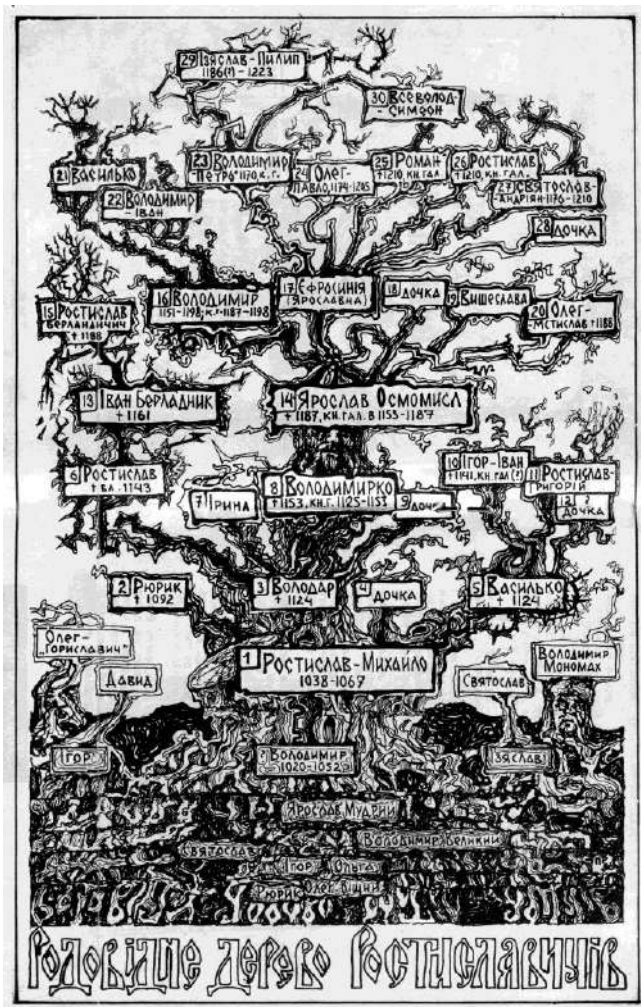
Іл.В.3.63. Соколовський З. Костел Найсвятішої Діви Марії в Городенці (1760).
1970-ті рр. Акварель

Іл.В.3.64. Соколовський З. Церква Св. Василя (1733) в селі Черче
Рогатинського району. 1970-ті рр. Туш

Іл.В.3.65. Пазин Р. Ілюстрація до оповідей «Земля Галицька». 1991. Туш

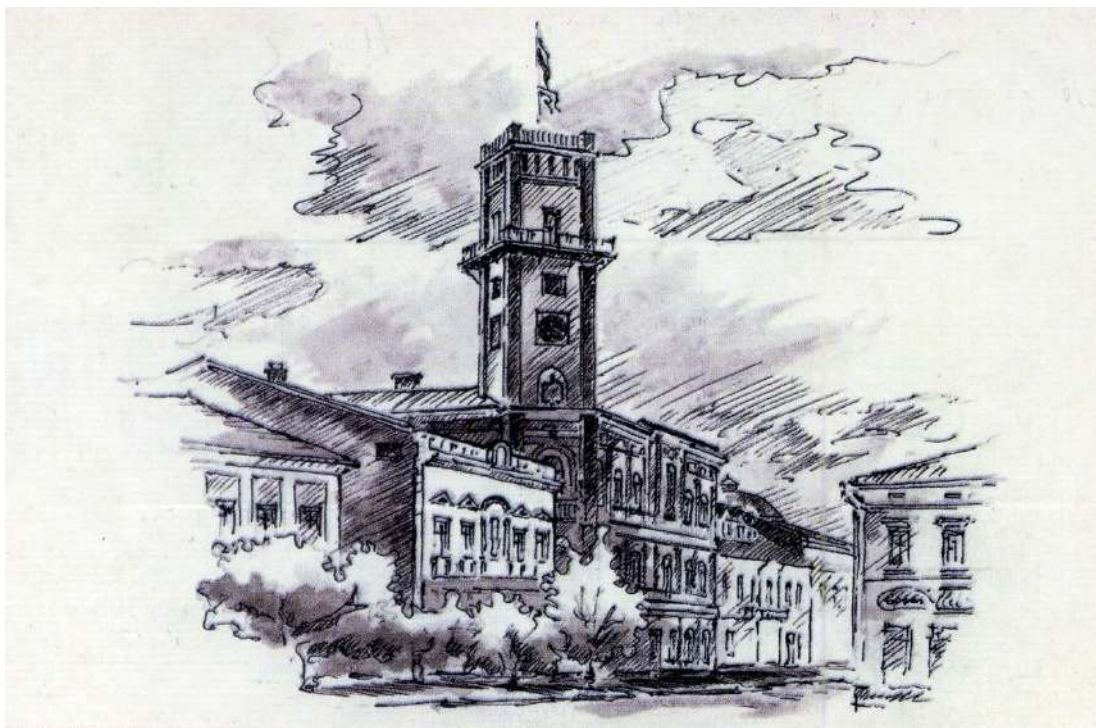
Іл.В.3.66. Пазин Р. Родовище дерево Ростиславичів. 1991. Туш

Іл.В.3.67. Сердюк О. Княжому місту Галич – 1100. Екслібрис. 1998. Дереворит

Іл.В.3.68. Гаталевич М. Калуський королівський замок. Офорт (авторська техніка)

Іл.В.3.69. Кочержук Р. Коломия. Ратуша. 2010. 15x21. Туш

Іл.В.3.70. Мельник А. Ворота палацу Потоцьких. 2011. Акварель.

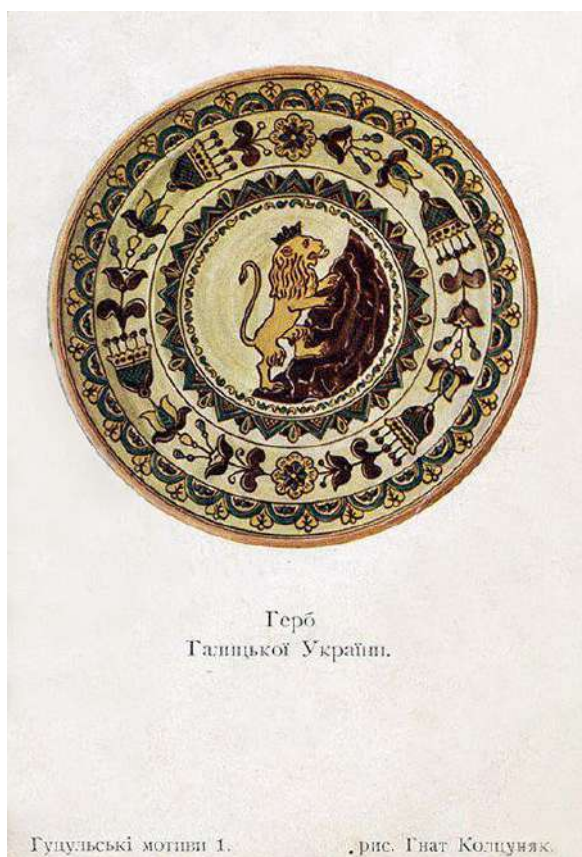
Іл.В.3.71. Шабунін А. Готель «Дністер». 2012. Офорт, суха голка

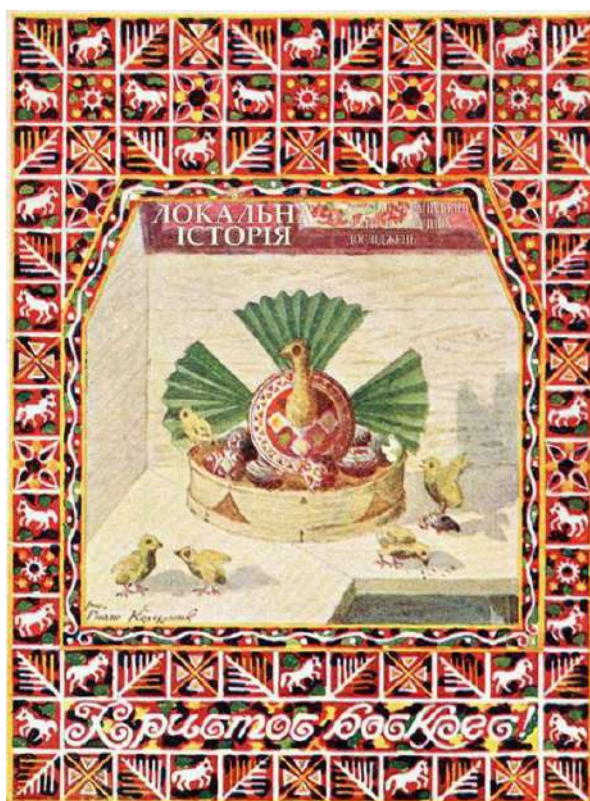
Іл.В.3.72. Пестрак Я. Ілюстрація до повісті І. Франка «Захар Беркут». 1904.
Пастель

Іл.В.3.73. Пстрак Я. З Різдвом Христовим! Листівка із серії новорічних і різдвяних листівок. 1913. Акварель

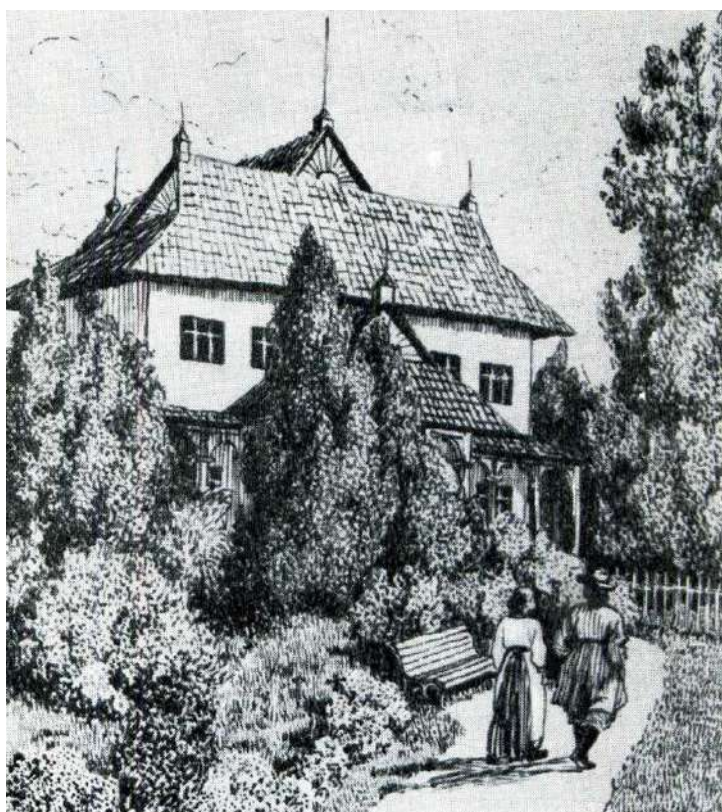
Іл.В.3.74. Колцуняк Г. Герб Галицької України. Листівка з серії «Гуцульські мотиви». 1913. Гуаш

Іл.В.3.75. Колцуняк Г. Листівка «Христос Воскрес!». 1912. Гуаш

Іл.В.3.76. Гординський С. Листівка «Веселих Свят! (Покутський мотив)». 1910-ті рр. Гуаш

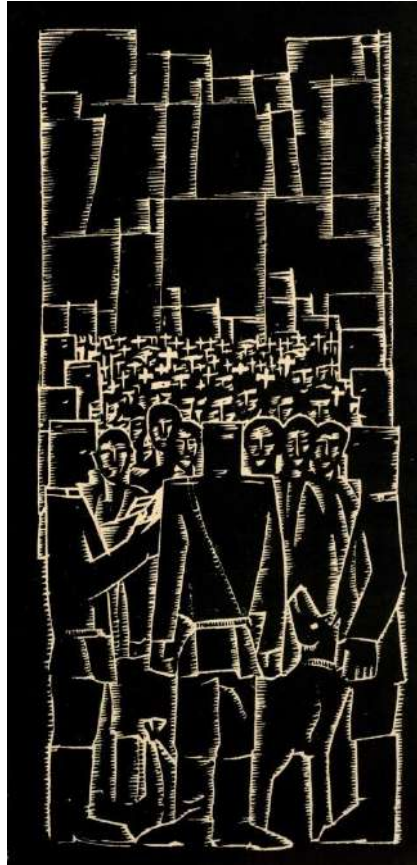
Іл.В.3.77. Панькевич Ю. Ілюстрація до казки «Заклята голубка» в збірці В. Гнатюка «Баронський син в Америці». 1918. Туш

Іл.В.3.78. Лукавецький Я. Проект обкладинки часопису «SZTUKI PIĘKNE». 1935. Гуаш. 28,5x22

Іл.В.3.79. Сорохтей О. Карикатура на В. Барвінського. 1937. Туш

Іл.В.3.80. Заливаха О. Ілюстрація «Діалог» до поезії Ярослава Лесіва. 1972.
Ліногравюра. 26x13

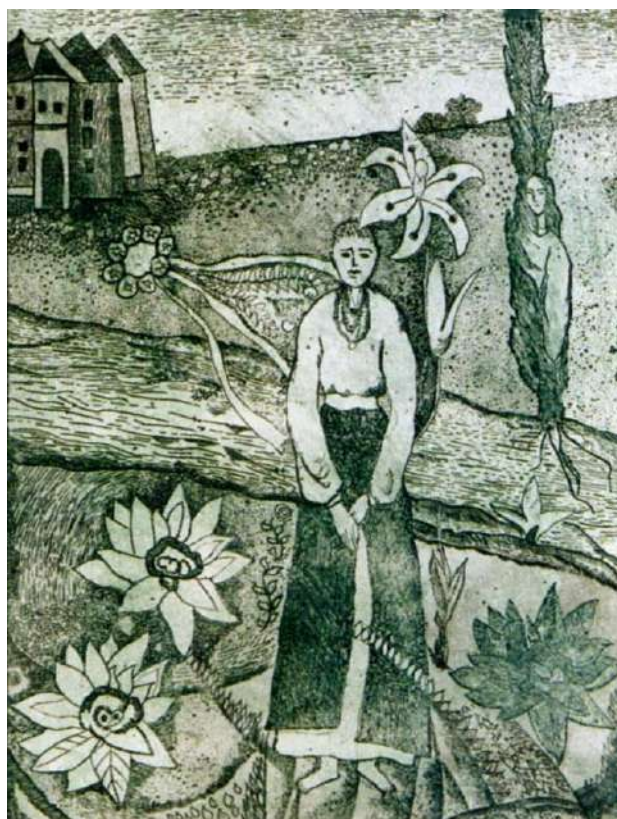
Іл.В.3.81. Заливаха О. Проект обкладинки до самвидавного часопису «Український вісник». 1987. Ліногравюра. 30x29

Іл.В.3.82. Заливаха О. Листівка «Веселих Свят. З Новим Роком». 1989. Ліногравюра. 21x15

Іл.В.3.83. Каспрук С. А якщо впадеш ти на чужому полі. Ілюстрація до поезії В. Симоненка із серії «Лебеді материнства». 1972. Ліногравюра

Іл.В.3.84. Каспрук С. Лілея. Ілюстрація до твору Т. Шевченка. 1991. Офорт, акватинта

Іл.В.3.85. Павлик Т. Середмістя. Ілюстрація до книги М. Вайно «Станіславські фрески». 2009. Акварель. 48x42

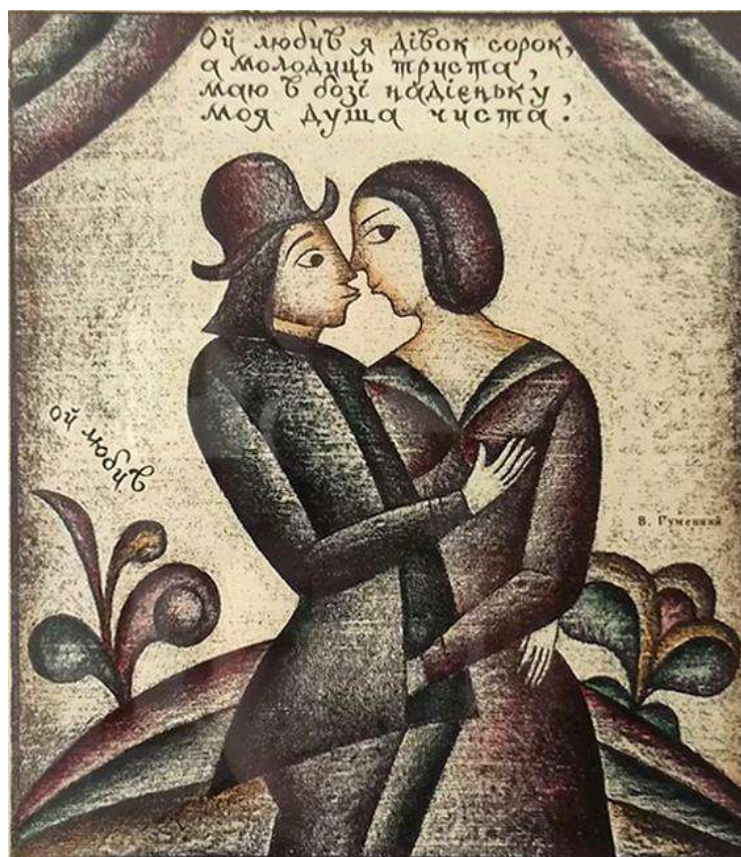
Іл.В.3.86. Павлик Т. За мотивами драми-феєрії Лесі Українки «Лісова пісня». 1990. Акварель. 63x73.

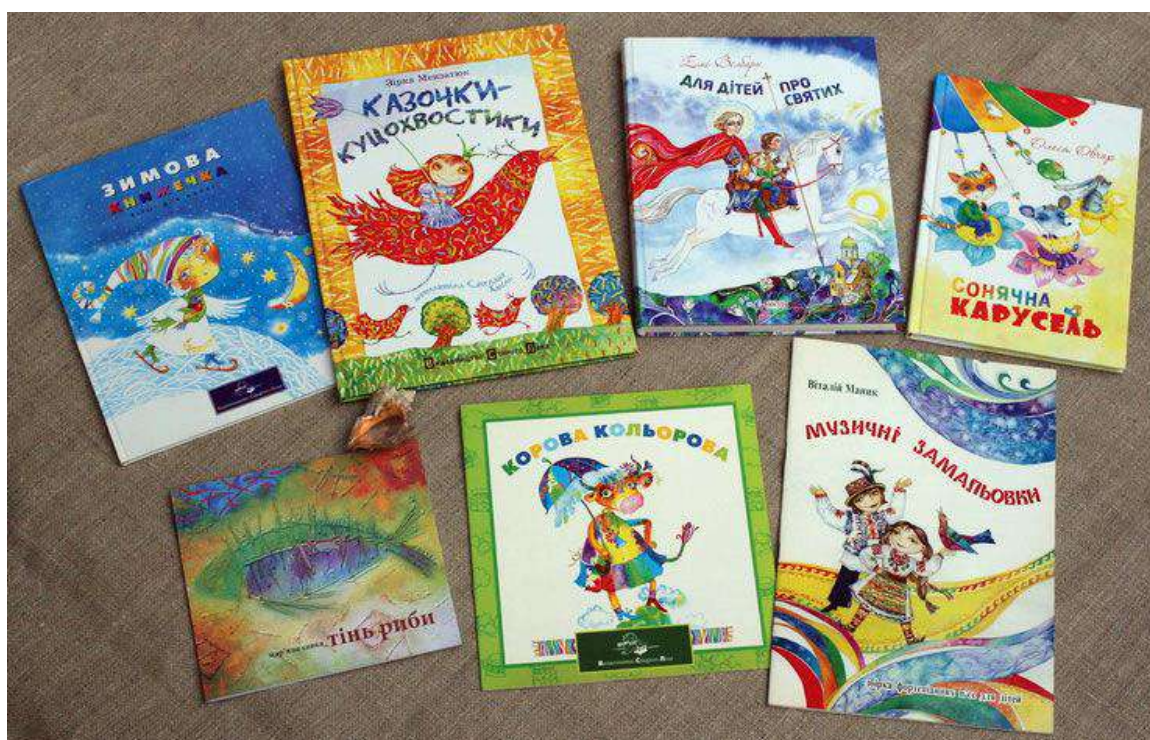
Іл.В.3.87. Павлик Т. Криниця для спраглих. Ілюстрація до поетичної збірки Н. Стефурак «Проща». 1998. Акварель. 82х60

Іл.В.3.88. Оленюк Я. Ілюстрація до новели В. Стефаніка «Камінний хрест». 1960–70-ті рр. Ліногравюра

Іл.В.3.89. Гуменний В. Ілюстрація до збірки «Коломийки у записах Івана Франка». 1984. Змішана техніка

Іл.В.3.90. Хміль С. Ілюстрації до обкладинок дитячих книг. Початок ХХІ ст. Акварель, воскові олівці

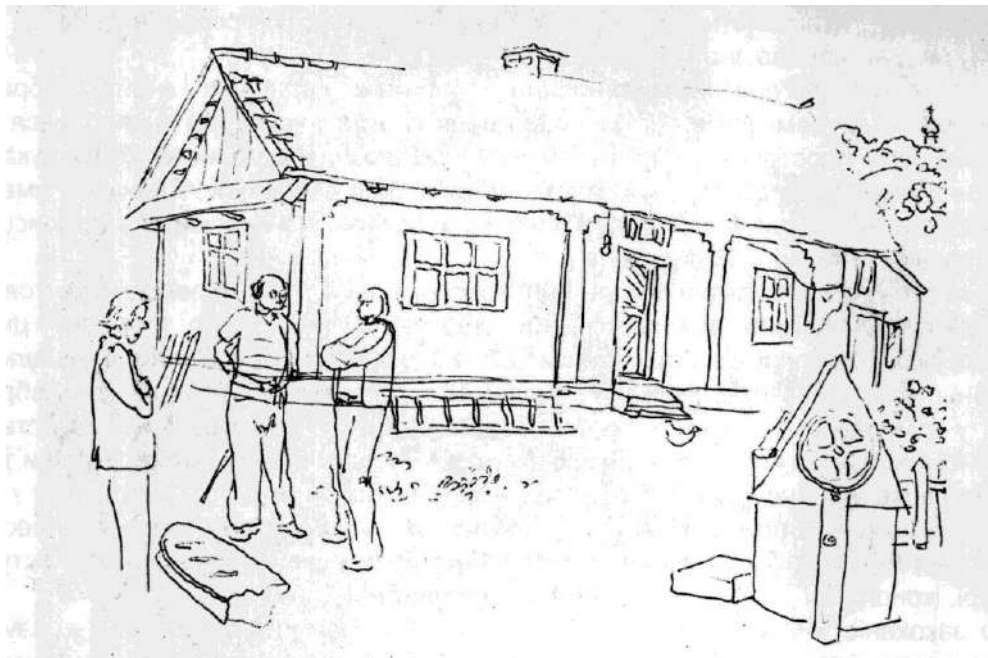
Іл.В.3.91. Хміль С. Ангел на сходах. Ілюстрація до журналу «Перевал». 1992. Ліногравюра

Іл.В.3.92. Ясінський М. Ілюстрація до поезії Івана Малковича. 1991. Туш

Іл.В.3.93. Кочержук Р. Коломия. Національний музей народного мистецтва Гуцульщини та Покуття імені Й. Кобринського. 2010. Туш. 15x21

Іл.В.3.94. Гриценко (Марченко) Г. Михайло Фіголь і Вітольд Ауліх біля родинної садиби художника на крилоському підгородді. Натурні зарисовки до книги «Археологічні зацікавлення Михайла Фіголя». 1980. Туш

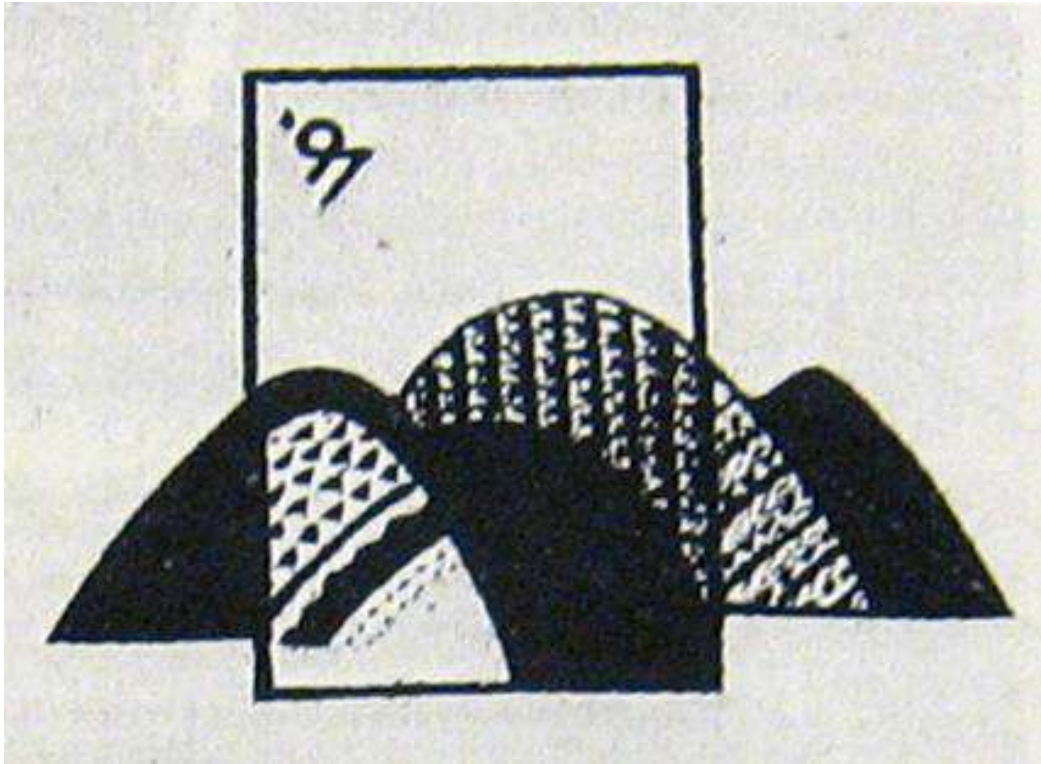
Іл.В.3.95. Повшик С. Загадкова. Ілюстрація до обкладинки поетичної збірки «Цвіт першого кохання». 2001. Гуаш, туш

Іл.В.3.96. Зорій М. Емблема студентського драматичного гуртка «Сфінкс». 1936.

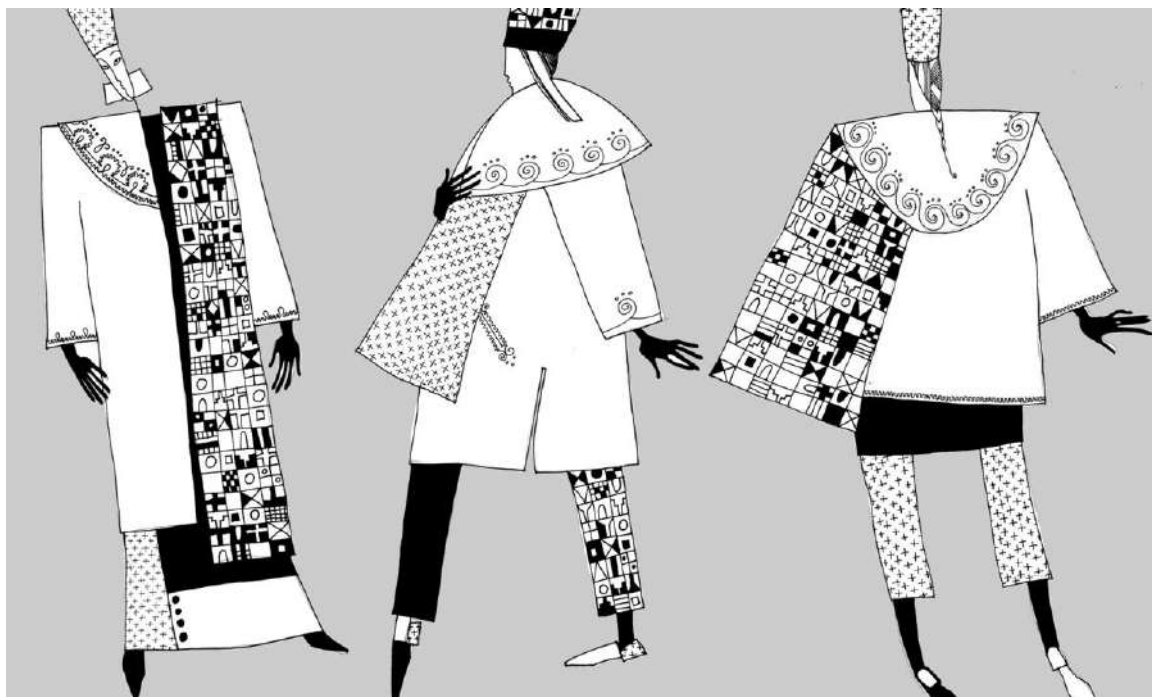
Іл.В.3.97. Лукавецький Я. Ескіз рекламного оголошення Кооперативного Товариства художників у Станіславові. 1950. Туш, акварель. 20x14,5

Іл.В.3.98. Губаль Б. Емблема Міжнародної художньої виставки «Карпатський хребет '97». 1997. Туш

Іл.В.3.99. Ясінський М. Проект емблеми міста Коломиї до святкування 770-річчя міста. 2011. Гуаш

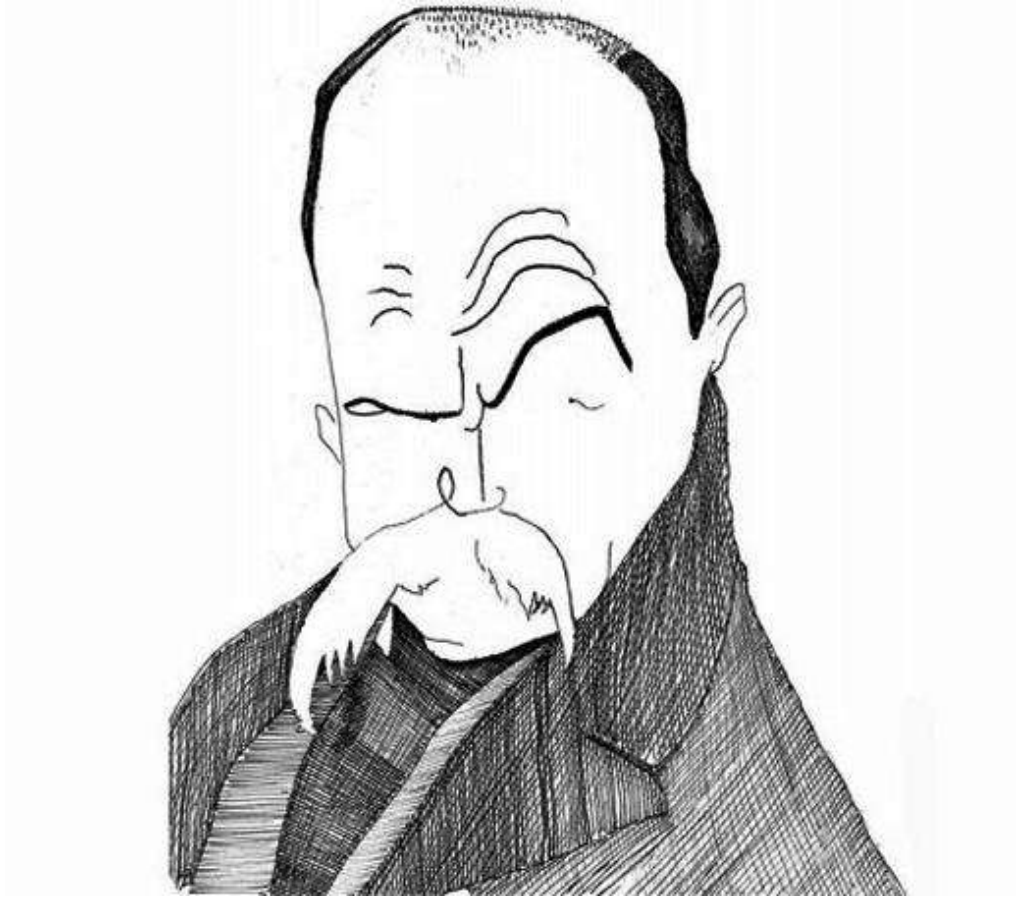
Іл.В.3.100. Повшик С. Проект жіночого одягу за мотивами яворівських сердаків. 1993. Туш. 21x30

Іл.В.4.101. Панькевич Ю. Парубок з Угринова. 1885. Олівець

Іл.В.4.102. Сорохтей О. Везуть сіно. 1929. Олівець

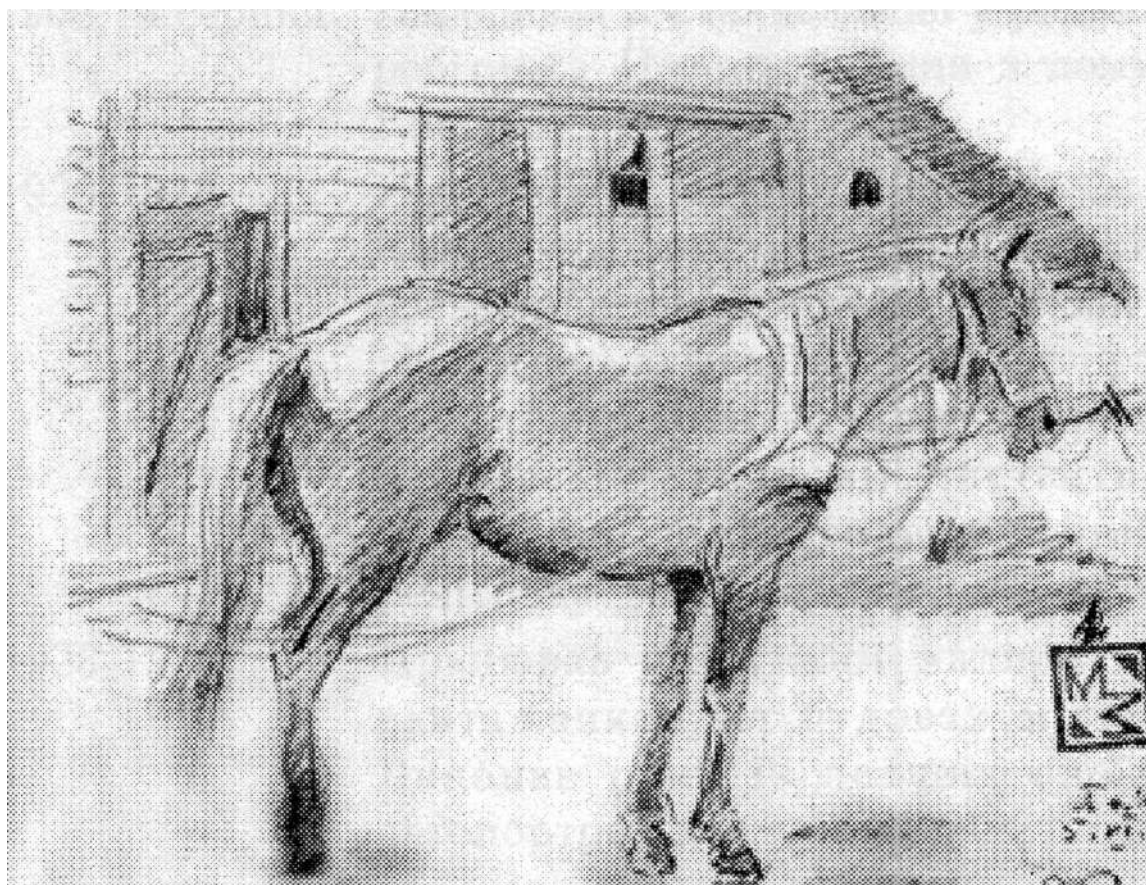
Іл.В.4.103. Сорохтей О. Шарж на Тараса Шевченка. 1922. Туш

Іл.В.4.104. Лукавечкий Я. Портрет Михайла Драгоманова. 1929.
Папір, вугілля. 63x46

Іл.В.4.105. Лукавецький Я. Акторка І. Базилевич у виставі «Вій». 1946.
Пастель. 66x54

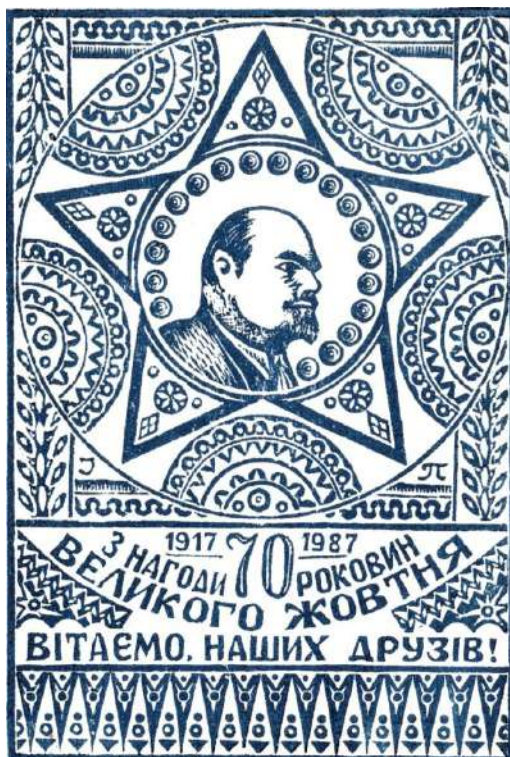
Іл.В.4.106. Зорій М. Анімалістичні начерки. 1968. Олівець

Іл.В.4.107. Фіголь М. Князь Данило Романович. 1987. Змішана техніка. 47х33

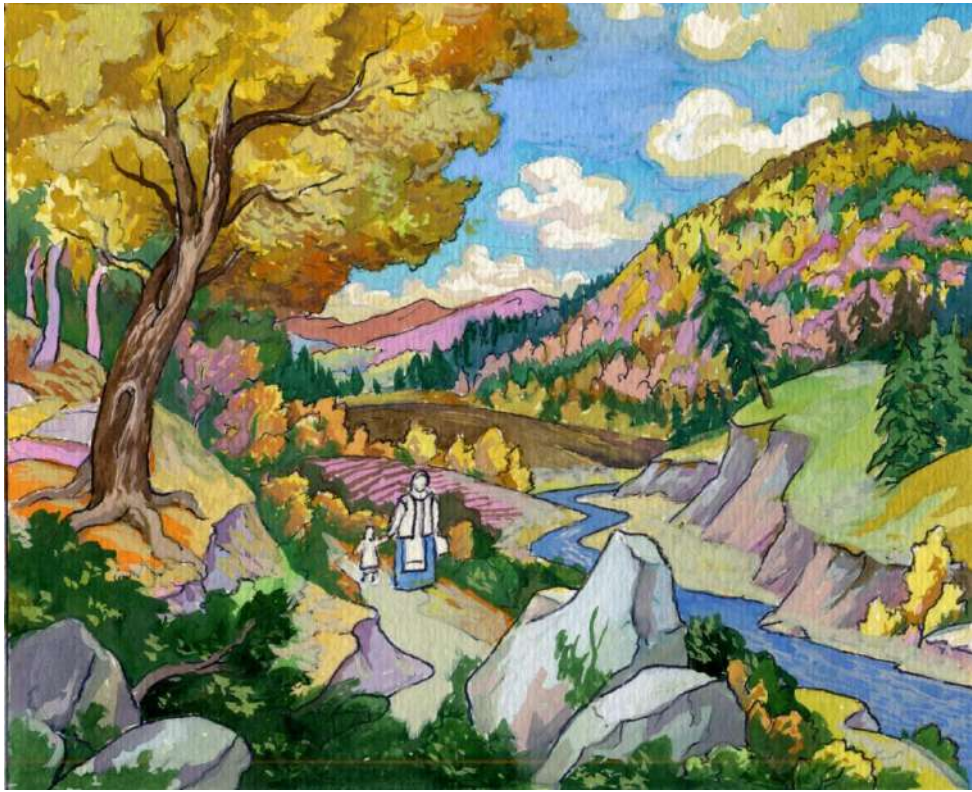
Іл.В.4.108. Варення М. Нафтовик. 1967. Папір, ліногравюра, білило. 31х47

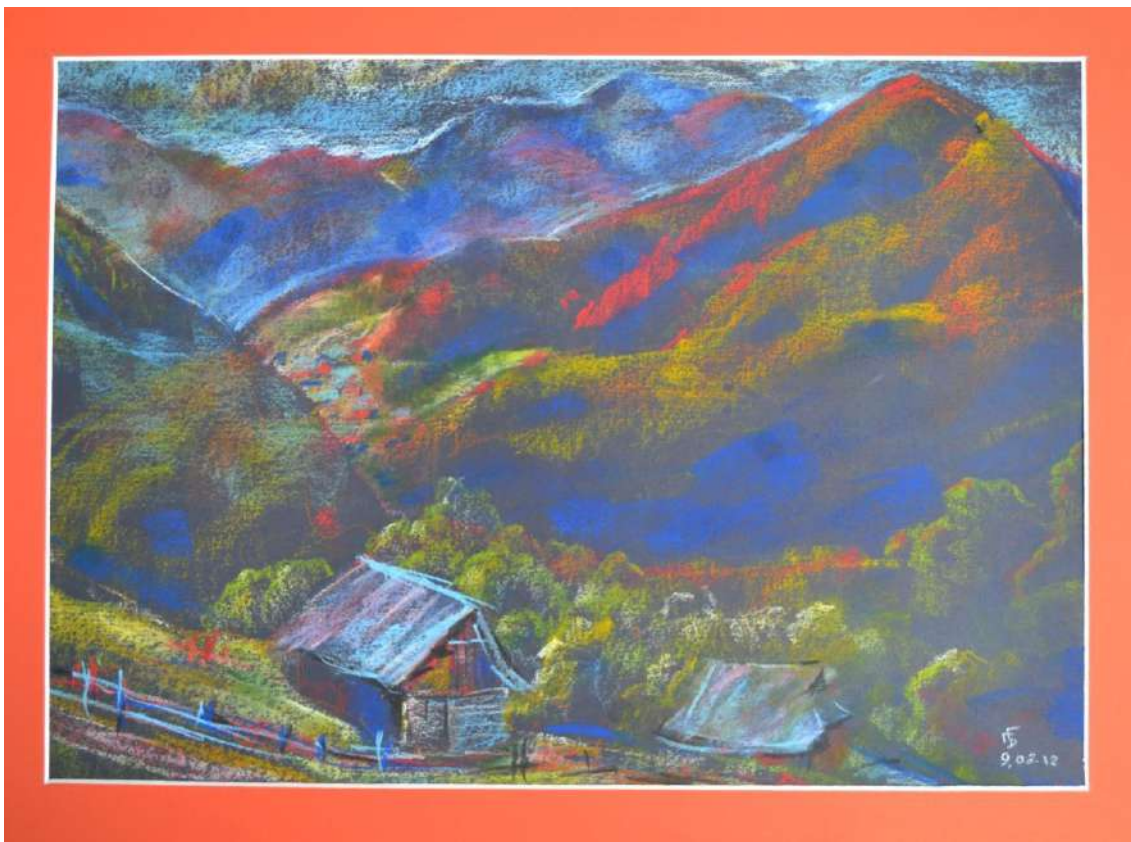
Іл.В.4.109. Пантелюк І. Екслібрис з нагоди 70 роковин Великого жовтня. 1987. Дереворит

Іл.В.4.110. Шабунін А. Гуцул. Олівець

Іл.В.4.111. Гриценко (Марченко) Г. Осінь в Карпатах. Папір, гуаш. 15,4x19

Іл.В.4.112. Губаль Б. Далі Криворівні. 2012. Папір, пастель. 39x56

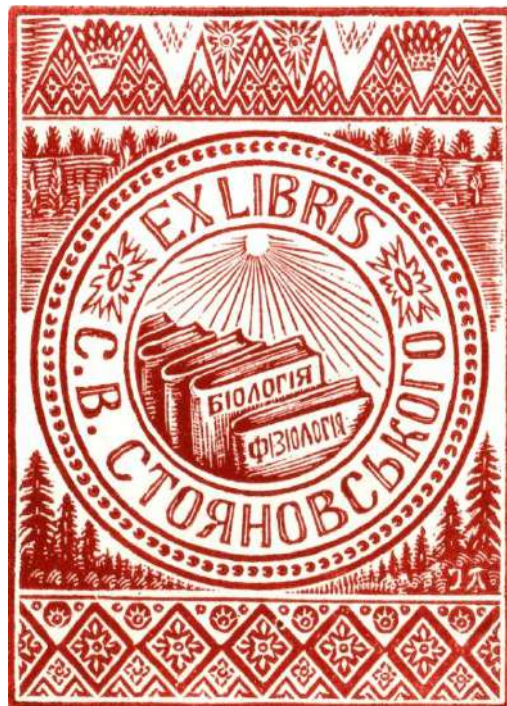
Іл.В.4.113. Корпанюк М. Жінка і птаці. 2002. Папір, пастель. 50x50

Іл.В.4.114. Повшик С. Баланс. Туш. 29,7x21.

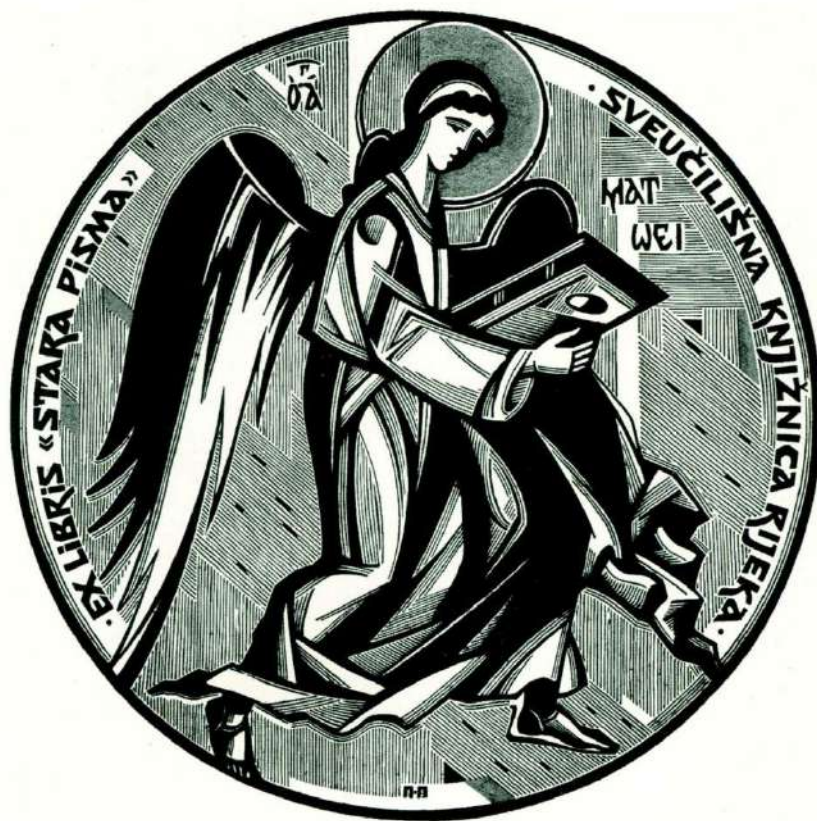
Іл.В.4.115. Павлик Т. Втрачений рай. 1998. Акварель. 60x74

Іл.В.4.116. Пантелюк І. Екслібрис С. В. Стояновського. Дереворит

Іл.В.4.117. Заливаха О. Екслібрис І. Русина. Ліногравюра

Іл.В.4.118. Прокопів П. Ex Libris A. Spiewak. 1994. Ліногравюра

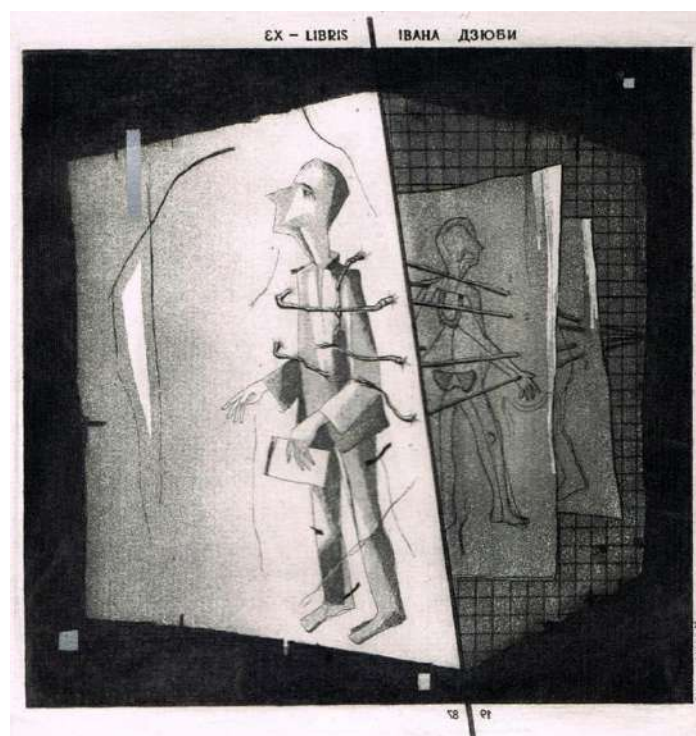
Іл.В.4.119. Процан Ю. Шевченкіана Ігоря Деркача. Ліногравюра.

Іл.В.4.120. Храпко Е. Екслібрис (із серії «Книголюби України — Кобзареві»).
1989. Ліногравюра

Іл.В.4.121. Сарапін М. Exlibris Danas Pozniakas. 1995. Ліногравюра

Іл.В.4.122. Вітушинський М. Екслібрис І. Дзюби. 1987. Офорт, акватинта

Іл.В.4.123. Панькевич Ю. Хто вигадав скло? Ілюстрація до збірки народних легенд В. Гнатюка «Як повстав світ». Туш

Іл.В.4.124. Сорохтей О. Вигнання з раю. 1925. Вугілля.

Іл.В.4.125. Іванцев Д. Янек-гураль. 1935. Літографський олівець. 30,5х22,5.

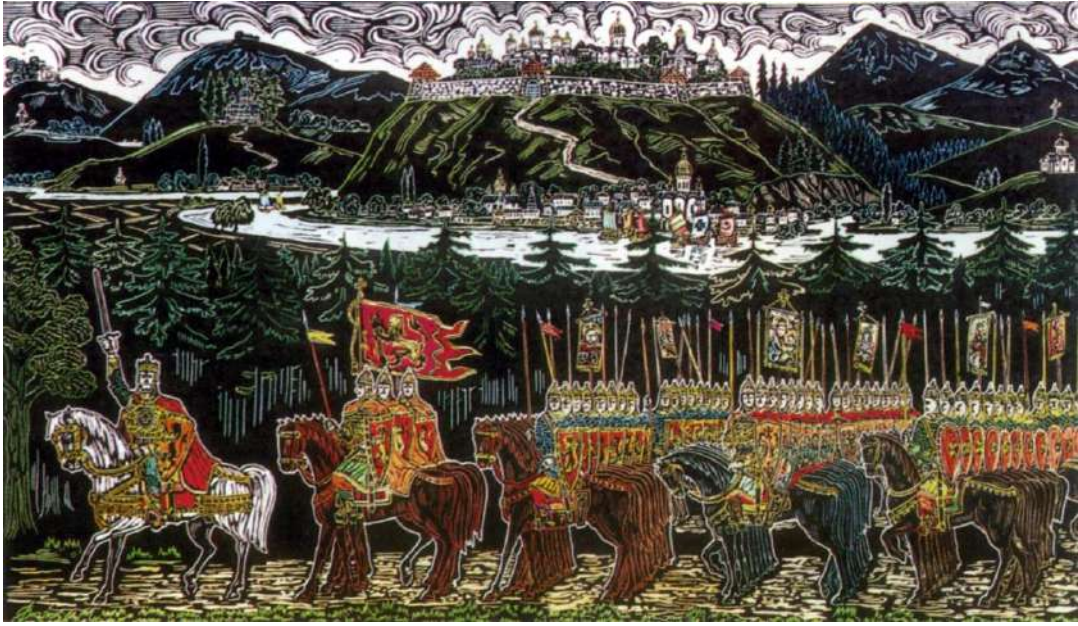
Іл.В.4.126. Іванцев Д. Рибалка. 1934. Суха голка. 17х12,8.

Іл.В.4.127. Фіголь М. Крилос. 1981. Олівець. 20x28,5.

Іл.В.4.128. Фіголь М. Будапешт. 1971. Пастель. 17x26

Іл.В.4.129. Гнатюк О. Данило Галицький в поході. 1998. Ліногравюра, гуаш

Іл.В.4.130. Каспрук С. Старі верби. 1983. Офорт. 10x13,5

Іл.В.4.131. Гриценко (Марченко) Г. Начерк. 2008. Рапідограф. 10,5x14,8

Іл.В.4.132. Павлюк М. Церква Покрови. Село Бубнище. 2007. Ліногравюра.
60x33

Іл.В.4.134. Павлик Т. Осінній спомин. 1996. Акварель. 75x57

Іл.В.4.134. Губаль Б. Чарівна ніч. 2012. Пастель. 56x56

Іл.В.4.135. Гуменний В. Одноокий. 1988. Автолитографія

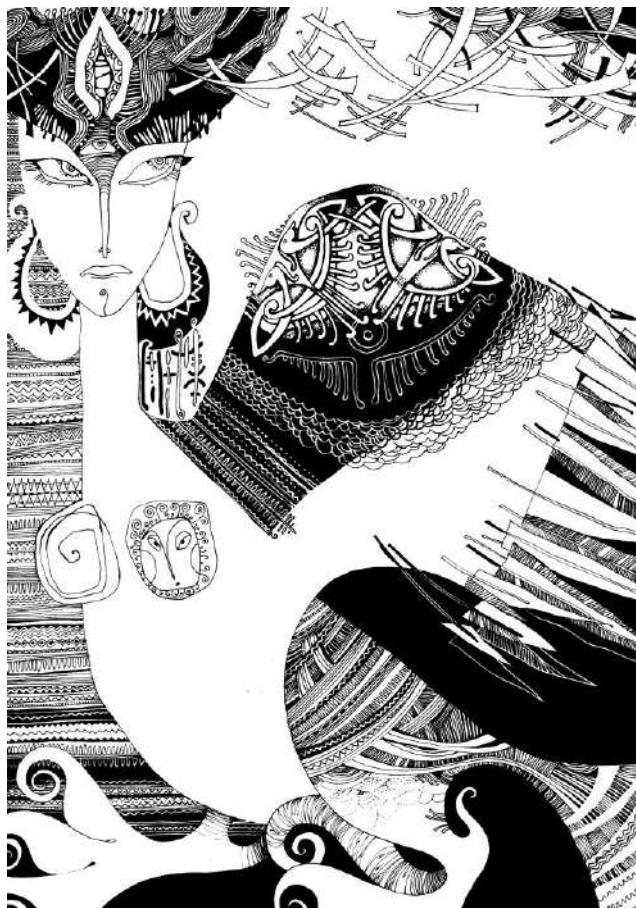
Іл.В.4.136. Вітушинський М. Дорога до віри. Офорт, акватинта

Іл.В.4.137. Гривінський В. Діамантова вулиця. 2004.
Монотипія, друкарська фарба. 40х30

Іл.В.4.138. Повшик С. Перехід II. 2013. Змішана техніка. 60х30

Іл.В.4.139. Повшик С. Сирена. 1998. Туш, перо. 29,7х21

Іл.В.4.140. Чуйко О. Балканський берег. 2014. Витинання, туш, тонований папір. 20х29

Іл.В.4.141. Чуйко О. Знаки Бога. 2014. Монопіпія, витинання, гуаш. 31x21

Іл.В.4.142. Прокопишин В. Портрет Віки. Фрагмент. 2013–2017.
Вугілля. 200x150

Іл.В.4.143. Прокопишин В. З думкою про тебе. Фрагмент. 2013–2017. Вугілля.
200x150

СЛОВНИК ХУДОЖНИКІВ-ГРАФІКІВ

ВАРЕННЯ МИКОЛА (07.11.1917, с. Калинове Попаснянського району тепер Луганської області – 23.06.2001, м. Івано-Франківськ) – живописець і графік. Член НСХУ (1958), голова правління Івано-Франківської організації Спілки художників України (1972–1976), Заслужений художник УРСР (1987). Закінчив Одеське державне художнє училище ім. Грекова (тепер Одеське художнє училище) (1936–1940), Ленінградський інститут живопису, скульптури і архітектури ім. І. Ю. Рєпіна Академії мистецтв СРСР (тепер Санкт-Петербурзький державний академічний інститут живопису, скульптури та архітектури імені І. Ю. Рєпіна) (1946–1952). Педагоги з фаху: Л. Мучник, М. Павлюк, В. Анісович, Р. Френц. Працював: Ленінградський Художній фонд, Косівське училище прикладного мистецтва (1953–1961) (тепер Косівське училище прикладного та декоративного мистецтва Львівської національної академії мистецтв), викладач рисунку і живопису, Івано-Франківська дитяча художня школа (1961–1972), викладач рисунку, живопису, композиції, директор, Прикарпатський університет ім. В. Стефаника (тепер Навчально-науковий інститут мистецтв ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»), викладач рисунку і живопису (з 1993), доцент кафедри образотворчого мистецтва (1997–2001).

Участь у виставках: обласні (з 1954), республіканські (з 1957), всесоюзні (з 1963), міжнародні (з 1977); персональні – м. Івано-Франківськ (1968, 1972, 1977, 1979, 1985, 1987, 1997, 2002 – посмертна), м. Косів, м. Долинам. Коломия, смт. Верховина.

Твори: *серії:* «Радянські жінки в Великій Вітчизняній війні» («Хліб») (1964), «Нафтовики Долини» (1967), «Історія Гуцульщини» («Данило Галицький», «Довбуш», «Загони Семена Височана») (1984), «Історія Гуцульщини» (1985),

«Великі князі» («Володимир Великий», «Ярослав Мудрий», «Роман», «Данило Галицький») (1997); *основні твори*: «Запорожці в поході» (1952), «Косівський базар» (1954), «Сільське подвір'я» (1961), «З поля» (1961), «Бухарест, вул. 6 березня» (1962), «Нафтовик» (1964), «Опришок Довбуша» (1964), «Дівчина в святковому вбранні» (1969), «Обід чабанів» (1970), «Старий гуцул» (1971), «За весільним столом» (1983), «Індія» (1987).

Твори зберігаються в музеях (НХМУ, Музей мистецтв Прикарпаття, Закарпатський обласний художній музей імені Йосипа Бокшая), галереях, а також приватних колекціях України і за кордоном (Англія, Канада, США, Фінляндія, Японія, Польща, Чорногорія, Сербія (колишня Югославія), Чехія, Словаччина (колишня Чехословаччина), Росія).

Джерела: Ювілейна виставка творів живопису і графіки Миколи Романовича Варенні : каталог / упоряд.: І. Слов'янка. Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 1997; Виставка творів живопису і графіки Миколи Романовича Варенні : каталог / упоряд.: М. М. Федорак. Івано-Франківськ : Облполіграфвидав, 1979; Художники Прикарпаття. Живопис. Скульптура. Графіка. ДПМ : альбом / упоряд.: Р. В. Дреботюк. Київ : Мистецтво, 1989. 254 с.; Художники Івано-Франківщини : альбом / упоряд.: Б. Губаль. Львів : ПТВФ «Афіша», 2002. 95 с.

ВІТУШИНСЬКИЙ МИХАЙЛО (1950, м. Івано-Франківськ) – графік, книжковий ілюстратор, автор ескібрисів. Закінчив Вижницьке училище прикладного мистецтва (тепер Вижницький коледж прикладного мистецтва імені В. Ю. Шкрібляка), Український поліграфічний інститут ім. І. Федорова у Львові (тепер Українська академія друкарства). Один із ініціаторів проведення першого в Україні і Радянському Союзі біенале сучасного мистецтва «Імпреза» в Івано-Франківську (1989). Тепер живе і працює в Польщі.

Основні призи і нагороди: перша медаль III міжнародного біенале малої графіки (Польща) (1987), почесна медаль XII міжнародного біенале

сучасного екслібриса (Польща) і грошова премія «Імпрези - 89» в Івано-Франківську.

Робота у видавничій галузі: ілюстрація до поеми Т. Шевченка «Тополя», «Дорога до віри».

Участь у виставках: *обласні:* («Виставка трьох» (М. Вітушинський, І. Панчишин, М. Яковина), м. Івано-Франківськ, Івано-Франківський краєзнавчий музей (1986), «Виставка шести» (М. Вітушинський, І. Панчишин, М. Базак, З. Атлантова, П. Дроб'як), виставка екслібриса з нагоди 175-річчя з дня народження Т. Шевченка в Івано-Франківському літературному музеї Прикарпаття (1989); *республіканські, міжнародні:* (Краківське бієнале (Краків, Лемборк), бієнале малих форм графіки (Лодзь), виставки у Польщі (Краків, Лемборк), Міжнародне бієнале (м. Люблін, Польща, 1987).

Твори: *серії офортів:* «Проблеми», «Поневолена дійсність» (1980-ті рр.), «Продукт – ХХ» («Продукт 111», «Дорога в нікуди», «Продукт 1», «Продукт 11») (1984–88); *основні твори:* «Джерело митця», «Дорога до віри», «Уява»; *екслібриси:* «Звільнення» (екслібрис І. Дзюби) (1987), екслібрис Ф. Мамчура, екслібрис Костя Присяжного.

Джерела: Ганущак В. Про творчість івано-франківських художників М. Вітушинського, І. Панчишина, М. Яковини. *Комсомольський прапор*. 1988. 5 березня; Ганущак В. За периметром шестигранника: Творчий портрет молодого художника з Івано-Франківська М. Вітушинського. *Комсомольський прапор*. 1988. 9 липня; Карп'юк В. Пси Святого Луки — 6: Михайло Вітушинський ; розмовляв Ярмач Я. URL: <http://zbruc.eu/node/18637> (дата звернення: 07.11.2014).

ГАТАЛЕВИЧ МИРОСЛАВ (26.10.1953, м. Калуш Івано-Франківської області) – художник, поліграфіст, дизайнер. Працює в галузі станкової та промислової графіки, дизайну, поліграфії, жанрі урбаністичного пейзажу. Закінчив Вижницьке училище декоративно-прикладного мистецтва (тепер

Вижницький коледж прикладного мистецтва імені В. Ю. Шкрібляка) (1969–1973). Працював на рекламному комбінаті (з 1985), в рекламному агентстві «Сеор»

Робота у видавничій галузі: оформив книгу В. Грабовецького «Історія Калуша», буклет «Калуш: сторінками історії» (1990), художнє оформлення книг Миколи Когута «Герої не вмирають...» (2001) та «Командир Різун. До 55-х роковин загибелі полковника Василя Андрусика – «Різуна» (11.01.1915–24.02.1946)» (2001), оформлення обкладинки наукового видання «Історія музейництва на Калушині: локальний вимір» (2017). Співпрацював з видавництвом «Нова зоря», працює виданнями «Галичина», «Західний кур'єр», «Світогляд», «Рідна земля».

Проектна графіка: проектування промислових знаків та логотипів, поштові конверти, присвячені 560-річчю першої письмової згадки про м. Калуш, художнє оформлення Краєзнавчого музею Калушини (десять стендових рисунків згідно з тематикою розділів експозиції), (1997).

Твори: *серія* «Івано-Франківськ»; *основні твори:* «Станіславів, 1939», «Старий Станіславів», «Площа Міцкевича на початку ХХ ст.», «Три вілли на початку центральної алеї в парку ім. Шевченка», «Костел», «Вид на середмістя, 1935 рік», «Віче українських калушан 5 червня 1848, на якому було обрано філію Калуської Руської Ради», «В'їзд старости до Калуського королівського замку», «Греко-Католицька церква», «Розгром турецько-татарської орди під Калушем 14 жовтня 1672 р.», «Складання присяги калуськими міщанами імператриці Марії Терезі», «Старий Калуш», «Школа», «Калуський старостинський замок», «Пам'ять» (2001), «Спадщина» (2001), «Львів» (2001).

Джерела: Історія музейництва на Калушині: локальний вимір / упоряд.

та відп. наук. ред.: Іван Тимів. Івано-Франківськ : Фоліант, 2017. 88 с.; Калуш ІНФО Малюнки старого Калуша художника Мирослава Гаталевича. ФОТО.

URL: <http://kalush.info/page/maljunki-starogo-kalusha-hudozhnika-miroslava-gatalevicha-foto> (дата звернення: 05.05.2018).

ГНАТЮК ОСТАП (23.10.1933, с. Козина Галицького (нині Тисменицького) району Івано-Франківської області – 20.01.2004, м. Івано-Франківськ) – графік і живописець. Працював в галузі станкової графіки, малярства, декоративно-прикладного мистецтва (практикував різьбу по дереву), виконував монументальні твори. Член НСХУ (1965). Закінчив дворічні заочні Художні курси імені Крупської в Москві за спеціальністю «Живопис і рисунок», (педагог з фаху Р.Закін), Косівський технікум народних художніх промислів, відділ художньої обробки дерева (тепер Косівське училище прикладного та декоративного мистецтва Львівської національної академії мистецтв) (1957–1962). Педагоги з фаху: М. Варення, О. Соломченко, М. Федірко, В. Масик, В. Гуз, В. Гавриш, П. Сидоренко, П. Сопільник, Г. Малявський. Працював завідувачем клубу в с. Козина Тисменицького району Івано-Франківської області) (з 1955), у Івано-Франківських художньо-виробничих майстернях: з 1967 року — головний художник, 1969–1974 — директор.

Робота у видавничій галузі: ілюстрації до збірок українських народних пісень Василя Савчука.

Проектна графіка: декорації для вистав у клубі с. Козина Тисменицького району Івано-Франківської області, ескіз мозаїчного оздоблення автопавільйону с. Сівка-Войнилівська Калуського району Івано-Франківської області (1977).

Участь у виставках: обласні: (з 1961); республіканські: (з 1961) («Діти весною у вербовій долині», «Господар полонини» та «Нові гроші» – Київ (1961)); всесоюзні: (з 1964); міжнародні: (з 1962) («Господар полонини» – міжнародна виставка, присвячена дню Миру, Німеччина (1962)); персональні: м. Івано-Франківськ (1973, 1983, 1984, 2003).

Твори: серії: «Пори року», серія офортів «У Карпатах», серія акварельованих ліногравюр «Сучасне Прикарпаття» («Гуцули – будівники комунізму», «Прикарпаття – нафтовий край», «На полонину», «Плотогони»), триптих

«Гуцульське весілля», «Шевченко – поет усіх народів світу» (1964); *основні твори*: «Весна на Придністров'ї» (1958), «Легендарний герой Карпат Олекса Довбуш» (1961), «Гуцули – господарі своєї землі» (1963), «Плотогони на Черемоші» (1964), «Арешт революціонера» (1966), «На околиці села Жовтня» (1966), «Гуцули слухають Декрет про землю» (1966), «Гуцульське весілля» (1972), «Першотравнева демонстрація у місті Заболотіві в 1924 році» (1977), «Верби над річкою» (1979), «Данило Галицький в поході» (1972), «Вдалині гора Синевір» (2001).

Твори зберігаються в музеях (НХМУ, Шевченківський національний заповідник (м. Канів Черкаської області), Івано-Франківський краєзнавчий музей, Музей мистецтв Прикарпаття, Івано-Франківський державний історико-меморіальний музей Олекси Довбуша, музей села Козина), Спілці письменників міста Івано-Франківська, а також приватних колекціях України, Канади, США, Австралії, Німеччини, Великобританії, Аргентині, Польщі, Російської Федерації.

Джерела: Баран В. Досвітні вогні: Графіка О. Гнатюка з селища Жовтень. *Прикарпатська правда*. 1966. 21 січня; Яновський М. Змужіння палітри : про творчість художника-графіка Остапа Романовича Гнатюка. *Комсомольський прапор*. 1973. 7 листопада; Виставка творів Остапа Гнатюка: Каталог / упоряд.: М. Федорак. Івано-Франківськ: Облполіграфвидав, 1984; Дреботюк Р. Зрозуміла мова пензля : про члена Спілки художників СРСР Остапа Романовича Гнатюка. *Комсомольський прапор*. 1984. 21 січня; Художники Прикарпаття. Живопис. Скульптура. Графіка. ДПМ : альбом / упоряд.: Р. В. Дреботюк. Київ : Мистецтво, 1989. 254 с.; Миколайчук С. Довершеність графічного пейзажу : про творчість художника-графіка Остапа Романовича Гнатюка. *Західний кур'єр*. 1999. 30 квітня; Художники Івано-Франківщини : альбом / упоряд.: Б. Губаль. Львів : ПТВФ «Афіша», 2002. 95 с.; Вуянко М. Співець краси Прикарпатського краю Остап Гнатюк. *Наукові записки*. 2003. Випуск 7-8. С. 245–247; Якимечко М. Мистецька хроніка. *Образотворче мистецтво*. 2003. №4. С. 58; Стефурак Н. Справжній митець

завжди оригінальний. *Галичина*. 2003. 23 жовтня; Стефурак Н. І творчістю продовжене життя. *Галичина*. 2005. 20 січня; Енциклопедія сучасної України / НАН України, Координац. бюро (Ін-т енциклопед. досліджень) ; НТШ ; відп. секр. М. Г. Железняк. Київ : Координац. бюро Енцикл. сучасн. України (Ін-т енциклопед. досліджень) НАН України, 2006. Т. 5. : Вод-Гн. 727 с; Енциклопедичний словник «Івано-Франківськ» / автори-упоряд.: Г. Карась, Р. Діда, М. Головатий, Б. Гаврилів. Івано-Франківськ : Нова Зоря, 2010. 496 с.; Максимлюк І. В. Творчість прикарпатського художника-графіка Остапа Гнатюка: синтез традицій та інновацій. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Мистецтвознавство*. Тернопіль : Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2015. № 1. Вип. 33. С. 216–223.

ГРЕПИНЯК МИКОЛА (19.03.1933, с. Брустурів, нині Косівського району Івано-Франківської області) – майстер художнього різьблення по дереву, графік, філателіст, краєзнавець і мистецтвознавець. Член НСХУ (1962), член Національної спілки майстрів народного мистецтва України (НСМНМУ) (1991). Працював у Косівських художньо-виробничих майстернях (1959–1975), на Виробничо-художньому об'єднанні «Гуцульщина», викладачем обробки дерева у середніх школах с. Брустурів (1975–1977) та с. Вижній Березів (1990–1998).

Основні призи і нагороди: медаль «За доблесну працю» за участь уВДНГ (1970), «Почесна грамота» від управління освіти за участь у I турі обласного конкурсу «Педагог-позашкільник - 96» (1996).

Участь у виставках: регіональні: (з 1956) виставка творів з нагоди 40-річчя Миколи Грепиняка (Івано-Франківський обласний краєзнавчий музей, 1973), обласна художня виставка екслібриса з нагоди 175-річчя з дня народження Т. Шевченка в Івано-Франківському літературному музеї Прикарпаття (1989), виставка творів художників ювілярів членів Спілки художників України (м. Косів, 1998), виставка малої графіки з колекції книжкових знаків (м.

Сторожинець, 1980), виставка в с. Брустурах, (с. Брустурів, 2001); республіканські: (з 1956) виставка екслібрисів (м. Вільнюс, 1972); всеукраїнські: «Державна виставка народних мистецтв України», (м. Київ, 2000), Виставка «Мереживо гуцульського різьблення» (м. Київ, 2005); персональні: м. Коломия (1965, 1974, 1983), м. Івано-Франківськ (1973, 1983), с. Брустурів (1974, 1983), м. Косів (1983, 1993), м. Чернівці.

Твори: «На околиці Косова» (1956), «Церква села Брустури» (1984), «На полонині Бубінській Брустурська трембіта грає» (1987), «Снідавка зажурилась» (1996), «Церква села Середній Березів» (2003), «Церква Святої Параскеви в селі Космач» (2004), «Хата-пустка Гаврилюкова» (2006), «Церква села Лючки» (2007), «Церква села Слобода» (2007); кслібриси: екслібрис В. Писаренка, екслібрис М. Грепіняка, екслібрис О. Мінтенко, екслібрис «Марко Черемшина 1974-1999» (1999), екслібрис до «125-річчя з дня народження Марка Черемшини» (1999), екслібрис до «250 років загибелі О. Довбуша» (1999), екслібрис «Печеніжин – Космач – Олекса Довбуш» (2000), екслібрис до «300 років від дня народження Олекси Довбуша» (2000).

Джерела: Екслібриси Миколи Грепіняка : художник-різьбяр, уродженець с. Брустори Косівського р-ну. *Поліття*. 1998. № 6. (лютий); Грепіняк М. І. М. Грепіняк : автобіографія. *Голос краю. Часопис Березовських теренів*. 2003. № 1. С. 2–5; Ханко В. М. Грепіняк Микола Іванович. URL: http://esu.com.ua/search_articles.php?id=26974 (дата звернення: 27.06.2018); Микола Іванович Грепіняк — митець та дослідник народного мистецтва Гуцульщини. URL: <https://referat.co/ref/111985/read> (дата звернення: 27.06.2018); Сафонова Т. В. Украинский экслибрис: декор и орнаментация. *Исторические, философские, политические и юридические науки, культурология и искусствоведение. Вопросы теории и практики*. 2013. № 5 (31). С. 160–164. URL: <http://www.gramota.net/materials/3/2013/5-1/42.html> (дата звернення: 27.06.2018); Максимлюк І. В. Проблема традиції у творчості художників-графіків Івано-Франківщини. *Вісник Львівської національної академії мистецтв* : наукове видання. Львів: ЛНАМ, 2018. Вип. 36. С.

247–263; Максимлюк І. В. Екслібрис Івано-Франківщини ХХ – початку ХХІ століття. *Вісник Прикарпатського університету. Мистецтвознавство*. Івано-Франківськ, 2018. Вип. 37. С. 3–10.

ГРИВІНСЬКИЙ ВОЛОДИМИР (11.05.1970, Івано-Франківськ) – живописець і графік. Член НСХУ (1999). Закінчив Прикарпатський університет (1993) (тепер ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»), здобув кваліфікацію з малярства та графіки. Педагоги з фаху: М. Фіголь, А. Шабунін.

Робота у видавничій галузі: ілюстрації до журналу «Карпати».

Участь у виставках: міжнародні: (з 1995) м. Гданськ, Польща (2007), персональні: м. Івано-Франківськ (1995, 2000).

Твори: *літографії:* «Автопортрет» (2007), «Плач Єремії» (2007), «Пиво польське» (2007); *монотипії:* «Різдво» (1196), «Діамантова вулиця» (2004), «Букет метаморфоза» (2010), «Пам'яті Малевича» (2014) .

Твори зберігаються в Музеї мистецтв Прикарпаття, приватних колекціях України та за кордоном.

Джерела: Гармонія кольору і ліній : 1 червня в Івано-Франківську відкрито виставку творів молодого художника Володимира Гривінського. *Вперед*. 2000. 9 червня; Заник В. Цікава виставка з нецікавим відкриттям. *Західний кур'єр*. 2000. 9 червня; Прохасько Т. Неканонічний графік Володимир Гривінський: наймолодший член Спілки художників. *Анонс-контракт*. 2002. № 5; Прохасько Т. Чорноморець матінко... : про художника-графіка з Івано-Франківська В. Гривінського. *Галицький кореспондент*. 2007. 23 серпня (№ 33). С. 20; Енциклопедичний словник «Івано-Франківськ» / автори-упоряд.: Г. Карась, Р. Діда, М. Головатий, Б. Гаврилів. Івано-Франківськ : Нова Зоря, 2010. 496 с.; Прохасько Т. Б. Гривінський Володимир Ярославович. URL: http://esu.com.ua/search_articles.php?id=23311 (дата звернення: 27.06.2017).

ГРИЦЕНКО (МАРЧЕНКО) ГЕННАДІЙ (10.10.1932, м. Запоріжжя) – графік, художник-монументаліст. Член НСХУ (1966). Закінчив Ростовський інженерно-будівельний інститут (1955), здобув кваліфікацію «графіка, монументальне мистецтво». Педагоги з фаху: І. Федянин, Ф. Шевченко, Ю. Герштейн. Працював: Запорізьке відділення Придніпровського промбудпроекту, старший інженер-конструктор, Запорізький (1962–79) та Івано-Франківський (1979–99) художньо-виробничі комбінати, Запорізький державний педагогічний інститут (1962–63) (тапер Запорізький національний університет), викладач, Івано-Франківський педагогічний інститут (1981–83) (тепер Державний вищий навчальний заклад «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»), викладач, Івано Франківська дитяча художня школа (1980–81, 1994), викладач, Запорізька організація Спілки художників СРСР (1968–72), відповідальний секретар, Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут» (1999–2015), завідувач лабораторією кафедри естетики факультету соціології.

Робота у видавничій галузі: проілюстрував повість В. І. Близнеця «Паруси над степом» (1965); історико-краєзнавчий нарис В. М. Футулуйчука, Г. В. Рогозіної-Марусяк «Княздвір» (1998) («Княжий замок» (XIV ст.), «Солеварня на присілку Баня Княздвірська» (30–40 рр. XX ст.), «Княздвірська синагога» (поч. XX ст.), «Римо-католицький костел у Княздворі» (поч. XX ст.), «Музей природи в Княздворі»); книгу Б. Бойчука, І. Ковалюка, І. Миронюка «Археологічні зацікавлення Михайла Фіголя» (2007) («Михайло Фіголь і Вітольд Ауліх біля родинної садиби художника на крилоському підгородді», «Портрет В. Ауліха і батька митця Павла Фіголя», «Батько художника і археолог В. Ауліх», «Археолог Вітольд Ауліх», «Вечеря у домівці батьків Фіголя»). Графічні роботи Г. Гриценка (Марченка) ілюстрували різноманітні видання: «Український календар 1966» («Ранок»), «Український календар 1967» («Мрія»), «Український календар 1968» («Казка»), «Дніпро» (1965, №7) («Ранок»), «Дніпро» (1966, №8) («Мрія»),

«Старий гончар», «Казка»), «Дніпро» (1969, №5) («Хортиця. Чайка»), «Народна творчість та етнографія» (№3, 1970) («Космос»), «Пам'ятки України» (№4, 1991). Геннадій Гриценко (Марченко) створив серію з восьми аркушів (виконані темперою) «Перлини світової літератури» до творів М. Горького, Е. Хемінгуея, У. Шекспіра, Дж. Лондона.

Участь у виставках: *обласні, всеукраїнські:* (з 1959); *республіканські:* (з 1961); *персональні:* м. Запоріжжя (1977, 2004), м. Київ (2003), Івано-Франківськ (2017).

Твори: *серії:* «Думи» («Гайдамаки») (1961), «Україна» («Ранок», «Сім'я») (1964–65), «Запорозька Січ» (1967) – ліногравюри, «Карпати» («Старий гончар-гуцул») (1966), «Українські народні пісні» (1967–1976) – гуаш, «В музеї» – акварель; *основні твори:* «Як свою дитину, захищайте Україну в тяжку годину» (1964), «Спрага» (1965), «Подруги» (1965), «Казка (Космос)» (1966), «Мрії» (1966), «Хортиця. Чайка» (1967), «Проводи» (1969), «Червоний козак» (1969), «Скит Манявський» (1980), «Князь Данило Галицький» (1987), «Подвір'я» (2014), «Козацькі мрії» (2015).

Твори знаходяться у Музеї мистецтв Прикарпаття, Запорізькому краєзнавчому музеї, Музеї шістдесятництва (м. Київ), а також у приватних колекціях України та закордоном.

Джерела: Персональна художня виставка. Каталог Г. Ю. Марченко / Автор тексту Довбиш В. Є. Запоріжжя: Запорізька обласна організація Спілки художників УРСР, 1977; Марченко Г. Персональна художня виставка : каталог. Художники Запоріжжя, 1978. 12 с.; Художники Івано-Франківщини : альбом / упоряд.: Б. Губаль. Львів : ПТВФ «Афіша», 2002. 95 с; Латанський С. Графічна сюїта художника та етнограф. Запороз. Січ. 2004. 28 серпня. С. 8; Казак с портрета глядит свысока. Наше наследие плюс. 2004. 26 авг. (№ 34). С. 13; Родионова С. Каждая картина ярко и глубоко...Запороз. Січ. 2004. 2 вересня. С. 22; Кто є хто в економіці, культурі, науці Києва. / автор-упоряд. В. Болгов Київ : АТ «Київська книжкова фабрика», 2000. С. 237.

ГУБАЛЬ БОГДАН (18.01.1952, с. Хащованя Сколівського району Львівської області) — художник, дизайнер, педагог. Працює у галузях дизайну, текстилю, графіки. Член НСХУ (1990), голова правління Івано-Франківської обласної організації НСХУ (1996–2003), Заслужений діяч мистецтв України (2001), член Української академії архітектури (2002), голова правління кластеру народних художніх промислів «Сузір'я» (з 2005),. Закінчив Львівське училище прикладного мистецтва ім. І. Труша (1971) (тепер Львівський державний коледж декоративного і ужиткового мистецтва ім. І. Труша), відділ художньої кераміки, Львівський державний інститут прикладного і декоративного мистецтва (1973–1978) (тепер Львівська національна академія мистецтв), здобув кваліфікацію з декоративно-прикладного мистецтва (гобелен), акварелі, батика, дизайну. Педагоги з фаху: М. Курилич, В. Овсійчук, М. Вендзилович, М. Яців. Працював у Татарському творчо-виробничому комбінаті, м. Казань, РФ (1978–1984), викладачем у Казанському художньому училищі (1978–1984), на Івано-Франківському художньо-виробничому комбінаті: художник — з 1984; головний художник (1986–1989). Працює доцентом кафедри дизайну і теорії мистецтва (з 2003), професором кафедри дизайну і теорії мистецтва ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» (з 2011).

Основні призи і нагороди: обласна премія імені Василя Стефаника, номінація «Декоративно-прикладне мистецтво» (1999), лауреат премії імені Івана Вагилевича (2009), лауреат премії імені Ярослава Лукавецького (2009), медаль «За подвижництво в культурі Прикарпаття» (2007).

Проектна графіка: проект дизайну інтер'єрів Татарського академічного театру ім. Г. Камала, м. Казань, РФ (1978–1984), проект дизайну інтер'єру Казанського театру ляльок, м. Казань, РФ (1981), проект дизайну інтер'єрів кінотеатру «Космос», м. Леніногорськ, Татарстан (1981), проект дизайну інтер'єрів спорткомплексу, м. Леніногорськ, Татарстан (1982), проект дизайну інтер'єру магазину книги «Дружба», м. Казань, РФ (1983), проект

дизайну інтер'єру гостинної кімнати Казанського академічного театру опери та балету, м. Казань, РФ (1983), проект дизайну інтер'єрів експозиції Івано-Франківського обласного краєзнавчого музею, м. Івано-Франківськ (1984–1985), проект дизайну інтер'єру магазину книги «Союздрук», м. Івано-Франківськ (1987), проект та виконання дизайну інтер'єру музею «Бойківщина», м. Долина Івано-Франківської області (2003), проект дизайну інтер'єру музею «Бойківщина», м. Рожнятів Івано-Франківської області (2006), проект дизайну інтер'єрів експозиції Літературного музею Прикарпаття, м. Івано-Франківськ (2007–2008) (Обласна премія ім. І. Вагилевича), проект та виконання дизайну експозиційного залу № 4 Історико-меморіального музею Степана Бандери, с. Старий Угринів, Івано-Франківської обл. (2009) (Обласна премія ім. Ярослава Лукавецького), проект дизайну інтер'єру музею історії та етнографії Опілля «Берегиня», м. Бурштин Івано-Франківської обл. (2010), проект інтер'єрів експозиції розділу історії Івано-Франківського обласного краєзнавчого музею, м. Івано-Франківськ (2011); емблема «Міжнародна виставка «Карпатський хребет–97» (1997), емблема «Івано-Франківська спілка художників» (2000), емблема «Інститут мистецтв. Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» (2009), емблема «Українсько-канадський бізнес-форум» (2011), емблема Фестиваль-конкурс «Весняна хвиля» (2011).

Участь у виставках : учасник обласних, республіканських, всесоюзних та міжнародних мистецьких виставок (з 1979), персональні: м. Івано-Франківськ (1986-1987, 1991-1992, 1996-2001, 2012, 2018), м. Львів (1991), м. Коломия (1992), м. Харків (1996), м. Хмельницький (1997), м. Київ (2000), м. Тернопіль, м. Луцьк, м. Збараж (Тернопільська область), м. Рівне (усі – 2001), м. Сімферополь (2004).

Твори: *серія* «Пробудження» (1979); *основні твори:* «Цей складний світ» (1979), «Світанок» (1981), «Після дощу» (1986), «Березень» (1994), «Ворохта. Після дощу» (2002), «Сивина віків» (2002), «До світла» (2002), «Бахчисарайський краєвид» (2004), «Шевченківська верба» (2008),

«Карпатський мотив» (2011), «Далі Криворівні» (2012), «Чарівна ніч» (2012), «Церква Св. Василя у Володимирі-Волинському» (2012), «Перед реконструкцією» (2012), «Вертеп» (2012), «Думи» (2012), «Молитва» (2012), «У далекі світи» (2012), «Просторові конструкції» (2013), триптих «Вічність» (2013).

Твори зберігаються в музеях України (Івано-Франківськ, Львів, Хмельницький, Дрогобич, Рівне, Переяслав-Хмельницький, Київ), Російської Федерації (Казань), Канади (Вінніпег, Торонто), а також в приватних колекціях України, Німеччини, Польщі, Австрії, Великобританії, Франції, США, Чехії, Канади, Ізраїля, Татарстану, Російської Федерації, Фінляндії, Австралії, Кореї.

Джерела: Художники Прикарпаття. Живопис. Скульптура. Графіка. ДПМ : альбом / упоряд.: Р. В. Дреботюк. Київ : Мистецтво, 1989. 254 с.; Чегусова З. А. Декоративне мистецтво України кінця ХХ століття. 200 імен: Альбом-каталог. Київ: ЗАТ «Атлант ЮЕмСІ», 2002. 511 с.; Художники Івано-Франківщини : альбом / упоряд.: Б. Губаль. Львів : ПТВФ «Афіша», 2002. 95 с.; Кара-Васильєва Т., Чегусова З. Декоративне мистецтво України ХХ століття. У пошуках «великого стилю». Київ: Либідь, 2005. 280 с.; Історія українського мистецтва : у 5 т. / голов. ред. Г. Скрипник, наук. ред. Т. Кара-Васильєва. Київ, 2007. Т. 5 : Мистецтво ХХ століття. 1048 с.; Енциклопедичний словник «Івано-Франківськ» / автори-упоряд.: Г. Карась, Р. Діда, М. Головатий, Б. Гаврилів. Івано-Франківськ : Нова Зоря, 2010. 496 с.; Богдан Іванович Губаль : бібліографічний покажчик (до 60-річчя від дня народження та 35-річчя творчої діяльності) / упоряд.: О. Б. Гуцуляк, І. М. Арабчук ; автор передм. Н. П. Бабій. Івано-Франківськ : Видавництво Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, 2012. С. 11; Максимлюк І. В. Авторський підхід в педагогічній діяльності Богдана Губалю. *Педагогічні аспекти підготовки викладачів з візуального мистецтва та дизайну: сучасність і перспективи та Актуальні питання мистецтвознавства: виклики ХХІ століття:* збірник матеріалів

Міжнародних науково-методичних конференцій професорсько-викладацького складу і молодих вчених в рамках ІХ Міжнародного форуму «Дизайн-освіта 2017» (м. Харків, 9–12 жовт. 2017 р.). Харків: ХДАДМ, 2017. С. 69–71.

ГУМЕННИЙ ВОЛОДИМИР (26.01.1952, м. Снятин Івано-Франківської обл. — 07.11.2013, м.Івано-Франківськ) — графік, живописець. Працював в галузі станкової графіки. Член НСХУ (1986), член Графічного Клубу (Філадельфія, США) (1994), член-кореспондент, академік Міжнародної Академії Модерного Мистецтва (Рим, Італія) (2001), заслужений художник Міжнародної Академії Модерного Мистецтва (Рим, Італія) (2003), академік, професор Міжнародної Академії літератури, мистецтва, науки «Greci – Marino» (Версаль – Турин, Італія) (2006). Закінчив Республіканську художню школу (Київ), Львівське училище прикладного мистецтва ім. І. Труша (монументальний факультет) (тепер Львівський державний коледж декоративного і ужиткового мистецтва ім. І. Труша) (1973). Педагоги з фаху: Я. Лукавецький, О. Титова, Б. Скиба, В. Яцків. Працював в Івано-Франківському художньо-виробничому комбінаті (з 1974).

Основні призи і нагороди: гран-прі в Сеулі (Корея) на бієнале графіки малих форм (В. Гуменний – перший європеєць, що отримав цю престижну нагороду) (1990); «Гонорова нагорода», Торонто, Канада (1990); диплом «IMPREZA», Івано-Франківськ, Україна (1993); четверта премія Міжнародної Академії Модерного Мистецтва, Рим, Італія (2000); бронзова медаль Міжнародної Академії Модерного Мистецтва, Рим, Італія (2002); спеціальна міжнародна нагорода «Трофей Медузи» – ХХVI, Рим, Італія (2003); бронзова медаль Міжнародної Академії Модерного Мистецтва, Рим, Італія (2006); визнання «художник ХХ століття» – Міжнародна енциклопедія модерного і сучасного мистецтва, Видавничий Дім «Альба», Італія (2006); приз культури Міжнародної Академії Модерного Мистецтва, Рим, Італія (2007); премія Антонія ван-Дейка, Рим, Італія (2007); подяка міського голови

за активну участь в організації і проведенні програми «Франко Дон», особистий внесок в розвиток і популяризацію образотворчого мистецтва (Івано-Франківськ – Донецьк) (2007); обласна премія ім. Я. Лукавецького (2008), премія Мікеланджело, Рим, Італія (2008); премія Леонардо да Вінчі, Рим, Італія (2009); спеціальна Премія Мартіна Лютера Кінга, Рим, Італія (2009); премія В. Ван Гога, Рим, Італія (2011).

Робота у видавничій галузі: «Ілюстрації до стародавніх літописів» (1982), ілюстрації до збірки «Коломийки у записах Івана Франка» (1984).

Участь у виставках: обласні: (з 1974); республіканські: (з 1977); всеукраїнські: (з 1984); міжнародні: (з 1985) (понад 100 виставок на трьох континентах: Бельгія, Болгарія, Індія, Іспанія, Італія, Канада, Корея (Сеул), Литва, Македонія, Норвегія, Німеччина, Польща, Румунія, Російська Федерація, Словаччина, США, Тайвань, Фінляндія, Франція, Японія); персональні: Вільнюс (1985), Братислава (1986), Монреаль (1190), Оттава (1990), Москва (2000), Івано-Франківськ (перша – на початку 1990-х рр., 2012, 2014).

Твори: серії: «Ілюстрації до стародавніх літописів» («Літописець») (1982), «Коломийки у записах Івана Франка» (1984); *основні твори:* «Автопортрет» (1978), «Новорічний автопортрет» (1983), «Одноокий» (1988), «Марія» (1996), «Спас» (1996), «Знак», «Той, що кричить», «Той, що сміється», «Звір»; *екслібриси:* В. Макара (1983), О. Коровая (1984), Л. Шулгайте (1984), М. Фіголя (1985), І. Герети (1985).

Твори зберігаються в Музеї мистецтв Прикарпаття, Центрі сучасного мистецтва, у музеях України, Іспанії, Італії, Кореї, Литви, Польщі, Російської Федерації, США, Тайвані, а також у приватних колекціях країн світу.

Джерела: Художники Прикарпаття. Живопис. Скульптура. Графіка. ДПМ : альбом / упоряд.: Р. В. Дреботюк. Київ : Мистецтво, 1989. 254 с.; Єшкілев В. Володимир Гуменний : Літ. портрет тестаментарного романтика. *Західний кур'єр*. 1997. 18 квітня (№ 16). С. 6; Художники Івано-Франківщини : альбом / упоряд.: Б. Губаль. Львів : ПТВФ «Афіша», 2002. 95 с.; Вовк Т.

Станіславський феномен Володимира Гуменного. Захід. 2002. 8 березня; Енциклопедичний словник «Івано-Франківськ» / автори-упоряд.: Г. Карась, Р. Діда, М. Головатий, Б. Гаврилів. Івано-Франківськ : Нова Зоря, 2010. 496 с.; Голомідова Н. Здійснилась мрія митця. Галицький кореспондент. 2014. 13 лютого (№ 6). С. 14; Звіжинський А. Володимир Гуменний – живопис, графіка, міфологія. URL: <http://artukraine.com.ua/a/volodimir-gumenniy--zhivopis-grafika-mifologiya/> (дата звернення: 27.06.2018); Звіжинський А. Володимир Гуменний та його художня космогонія. URL: <http://zbruc.eu/node/19888> (дата звернення: 27.06.2018).

ДЕРКАЧ ІГОР (15.03.1939, с. Пасічна поблизу м. Станіслав (тепер м. Івано-Франківськ) – 01.07.2005, м. Івано-Франківськ) — графік, живописець, краєзнавець. Член Національної спілки журналістів України (1973), заслужений працівник культури України, почесний член Всеукраїнської спілки краєзнавців, лауреат обласних премій ім. І. Вагилевича і академіка І. Крип'якевича. Закінчив Московський заочний народний університет мистецтв (1979). Працював у Івано-Франківській іграшковій фабриці (1956–1959), у Івано-Франківському краєзнавчому музеї (з 1959), головний художник (з 1979).

Робота у видавничій галузі: буклет «Скит Манявський у графіці І. Деркача (1980), каталог «Образотворча Франкіана Прикарпаття» (1991), ілюстрований календар «Музеї Прикарпаття» (Івано-Франківськ, 1992); ілюстрації до календаря «Іван Франко на Прикарпатті» до 140-річчя від дня народження Івана Франка (1996); ілюстрував перші сторінки газетних видань краю «Прикарпатської правди», «Комсомольського прапора», «Вперед» (близько 100 графічних робіт у пресі); працював на рукописний журнал «БОМ-БАМ» (дружні шаржі, карикатура); оформлення історично-краєзнавчої літератури (з його ілюстраціями вийшли друком «Нариси історії Прикарпаття» та «Нариси історії Коломиї» В. Грабовецького, «Українське козацтво у пам'ятниках історії» Б. Гаврилів, «Княгиня Анна» В. Бабія, «Нащадки Василя

Стефаника», «Великої правди учитель», «Франко в житті Стефаника» Т. Виноградника, «Замки землі Галицької» В. Харитона).

Проектна графіка: ескізи експозицій та оформлення музеїв Прикарпаття (оформив виставку, присвячену 800-річчю «Слова о полку Ігоревім», Івано-Франківський краєзнавчий музей (1985)), проект пам'ятного знака О. Довбушу у с. Криворівня Верховинського р-ну Івано-Франківської області; автор низки плакатів, буклетів, путівників, каталогів виставок і запрошень на святкові заходи краєзнавчої тематики (буклети, плакати, афіші, запрошення для історико-архітектурного музею «Скит Манявський»).

Участь у виставках: учасник художніх виставок (з 1978); персональна: м. Івано-Франківськ (1984).

Твори: «Ярослав Осмомисл», «Слову о полку Ігоревім» – 800 років», «Втеча князя Ігоря з половецького стану», «Князі Ростиславичі», «В'їзд Данила Галицького в Галич», «Княгиня Анна з дітьми втікає з Володимира» (усі — 1984–85), «С. Ковпак у Маняві», «На околицях стародавнього Галича», «Напад кримських татар на Скит Манявський 1676 року», «Олекса Довбуш», «Іван Франко у Карпатах», «С. Нижній Березів. Хата Кирила Геника, в якій влітку 1880 року жив і творив І. Франко» (1988), «Будівництво газопроводу Уренгой–Помари–Ужгород», «Будівництво газопроводу. Івано-Франківська дільниця»; *графічні портрети:* Т. Шевченка, І. Франка, Лесі Українки, О. Кобилянської, В. Стефаника, Марка Черемшини, Леся Мартовича, Мирослава Ірчана, І. Федорова, Памви Беринди, Є. Плетенецького; *архітектурні мотиви:* «Церква св. Пантелеймона 12 ст.», «Руїни Пнівського замку. XVI ст. біля Надвірної», «Успенська церква в с. Крилос. 16 ст.», «Залишки Галицької фортеці на Замковій горі», «Велика дзвіниця. 18 ст. Києво-Печерський історико-культурний заповідник», «Гомін віків (Східна частина Скиту Манявського)», «Київ. Залишки Успенського собору», «Галицький старостинський замок».

Твори зберігаються в в Івано-Франківському краєзнавчому музеї, Історико-архітектурному музеї «Скит Манявський», Літературно-меморіальному музеї

імені І. Франка у Криворівні, Снятинському літературно-меморіальному музеї Марка Черемшини.

Джерела: Скрипник І. Мовою графіки : творчий портрет. *Вперед*. 1983. 4 червня (№ 67); Виставка творів живопису і графіки Ігоря Деркача : каталог / упоряд.: В. М. Бурдуланюк. Івано-Франківськ : Облдрук, 1984. 35 с.; Образотворча Франкіана Прикарпаття Деркача Ігоря Миколайовича: каталог / упоряд.: В. Т. Полек. Івано-Франківськ. 1990. 31 с.; Любінець В. Творчість, освячена духом історії. *Краєзнавчий збірник на пошану Богдана Гавриліва*. Івано-Франківськ : ТІПОВІТ, 2003. С. 192–194; Угорчак Ю. Франкіана Ігоря Деркача. *Краєзнавець Прикарпаття*. 2006. № 8. С. 24–25. URL: <http://lib.if.ua/franko/1310898663.html> (дата звернення: 14.08.2017); Виноградник Т. Він так багато встиг. *Галичина*. 2006. № 95; Паньків М. Талант, відданий людям. *Наукові записки Івано-Франківського краєзнавчого музею*. Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2010. Вип. 11–12. С. 292–293; Гутник Л. М. Деркач Ігор Миколайович. URL: http://esu.com.ua/search_articles.php?id=26239 (дата звернення: 15.09.2017).

ЗАБОРСЬКИЙ ОРЕСТ (02.02.1947 м. Станіслав (тепер Івано-Франківськ) – графік, живописець. Закінчив Одеське художнє училище ім. М. Грекова (1967) (тепер Одеське художнє училище), Львівський поліграфічний інститут ім. І. Федорова (1972) (тепер Українська академія друкарства). Працював викладачем живопису, композиції і рисунку в ПТУ №5, Дитячій художній школі м. Івано-Франківська (з 1974), Івано-Франківський художній комбінат (початок 1990-х рр.).

Робота у видавничій галузі: ілюстрації до книг Ю. Марцинкявічуса «Кров і попіл», Р. Юзви «Біль», Я. Гладуна «У світі рослин», Лесі Українки «Лісова пісня», Р. Джованьолі «Спартак», ілюстрації до «Міфів та легенд древньої Греції» та творів Тараса Шевченка (до поеми «Кавказ»), Г. Квітки-Основ'яненка (ілюстрація «Наша дума, наша пісня не вмре не загине»), Б.

Антонича (до поезії «Дума про плакати» (1967)), С. Єсеніна, Уолта Уїтмена, Едгара По, О'Генрі, В. Стефаника, Жозе де Марії Ередіа.

Участь у виставках: республіканські (з 1969); всесоюзні (з 1969); міжнародні (з 1969); персональні : м. Івано-Франківськ (1986, 2014, 2015, 2017).

Твори: «Фараон і хорал» (1968), «Танець» (1966), «Місто» (1969), «Автопортрет», «Дзеркало», «Сидить козак на тім боці».

Джерела: Звіжинський А. Життя і творчість наставника «Станіславського феномену». URL: <https://mi100.info/2018/03/11/zhyttya-i-tvorchist-nastavnyka-stanislavskogo-fenomeny-oresta-zaborskogo/> (дата звернення: 14.04.2018); Звіжинський А. Орест Заборський: «Робити виставки – не справа художника». URL: <https://zbruc.eu/node/71756> (дата звернення: 11.04.2018); У Франківську художник Орест Заборський запрошує на «Післямак». Репортер. 2018. 2 січня. URL: <http://report.if.ua/kultura/u-frankivsku-hudozhnyk-orest-zaborskyj-rozpovist-pro-svoyu-mynulu-vystavku-ta-koly-chekaty-novu/> (дата звернення: 16.03.2018).

ЗАЛИВАХА ОПАНАС (26.11.1925, с. Гусинка Куп'янського району, нині Харківська область – 24.04.2007, м. Івано-Франківськ) – художник-шістдесятник, живописець, графік, скульптор, кераміст. Працював у галузі станкового і монументального малярства, станкової та книжкової графіки. Член НСХУ (1989), Заслужений художник України (1999). Закінчив Інститут живопису, скульптури та архітектури імені І. Ю. Рєпіна у Ленінграді (тепер Санкт-Петербурзький державний академічний інститут живопису, скульптури та архітектури імені І. Ю. Рєпіна), (1960). Педагоги з фаху: А. Мильников, В. Орешников, М. Степашкін. Працював у Тюменському художньому фонді (Російська Федерація) (1960–1961), в Івано-Франківському художньому фонді (1961–1965), Інституті мистецтв Прикарпатського національного університету ім. Василя Стефаника (тепер Навчально-науковий інститут мистецтв Державного вищого навчального

закладу «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»), викладач (з 2000). Відбував покарання за звинуваченням в «антирадянській агітації та пропаганді» в с. Явас Мордовської АРСР (Російська Федерація) (1965–1970).

Основні призи і нагороди: премія ім. В. Стуса (1989), Державна премія України ім. Т. Шевченка (1995).

Робота у видавничій галузі: оформив обкладинку журналу «Український вісник» (1987), оформив видання «Палімпсести» В. Стуса (2003), «Блудні сини України» Є. Сверстюка (1993), проілюстрував книги для видавництва «Веселка» та «Каменярь», ілюстрація до поезії Я. Лесіва «Діалог» (1972), ілюстрація До поезії Т. Шевченка «Онин у одного питаєм» (1983), створив проект обкладинки до самвидавного часопису «Український вісник» (1987), ілюстрація до поетичної збірки «Невольничі плачі» З. Красівського (1993).

Проектна графіка: створював вивіски, рекламні щити для різних організацій, розробляв проекти та оформляв інтер'єри громадських приміщень: ескіз вітража в фойє Київського університету ім. Т. Г. Шевченка (у співавторстві з Л. Семикіною, А. Горською) (1964), оформлення кафе «Медівня», ресторану «Білий камінь», кафе «Молочне», магазину «Верховина» (м. Івано-Франківськ), кінотеатру «Космос» (м. Івано-Франківськ), роботи зруйновані під час обвалу стелі кінотеатру.

Участь у виставках: міжнародні (з 1989): Торонто, Лондон, Нью Йорк; персональні: Тюмень (Російська Федерація) (1961), м. Івано-Франківськ (1962, 1988), м. Львів (1988), м. Івано-Франківськ, м. Київ (Музей ім. Т. Шевченка) (1989), м. Чернівці (1989), м. Харків, м. Хмельницький, м. Тернопіль, м. Канів (Черкаська область), м. Калуш, м. Надвірна, м. Косів, м. Бурштин, м. Коломия (Івано-Франківська область, усі – у 1990-х роках), Лондон (1997), Івано-Франківська спілкахудожників України (06.02.2017). на якій експонувалось 90 робіт художника, 13 з яких надав музей мистецтв Прикарпаття.

Твори: «Чайна» (1962), «Чи буде суд? Чи буде кара?» (1964), графіка періоду ув'язнення (табірна графіка) (1965–1966), листівка «Веселих Свят. З Новим Роком» (1989); *екслібриси:* екслібрис І. Русина, екслібрис І. Світличного, екслібрис В. Чорновола, екслібрис В. Мороза, екслібрис С. Білоконя, екслібрис Р. Мороз.

Твори зберігаються в Національному художньому музеї України, Національному музеї у Львові імені Андрея Шептицького, Музеї мистецтв Прикарпаття, Тюменській картинній галереї, а також у приватних колекціях України та за кордоном..

Джерела: Котерлін Р. Інтерв'ю з Панасом Заливахою. Кінець-кінцем: альманах. Івано-Франківськ: Лілея-НВ. 1999. С. 23–27; Опанас Заливаха : альбом / упоряд.: Б. Мисюга. Київ : Смолоскип, 2003. 160 с.; Дзвонар : збірка статей і спогадів про Опанаса Заливаху / упоряд.: В. В. Овсієнко; передм. М. А. Горбаль. Харків : ТОВ «Видавництво “Права людини”», 2017. 240 с.; Плеяда нескорених: Алла Горська. Опанас Заливаха. Віктор Зарецький. Галина Севрук. Людмила Семикіна : біобібліогр. нарис. Шістдесятництво: профілі на тлі покоління / авт. нарису Л. Б. Тарнашинська ; бібліограф-упоряд.: М. А. Лук'яненко, наук. ред. В. О. Кононенко ; М-во культури України, ДЗ «Нац. парлам. б-ка України». Київ, 2011. Вип. 13. 200 с.; Горинь Б. М. Заливаха Опанас Іванович URL: http://esu.com.ua/search_articles.php?id=14749 (дата звернення: 12.12.2015);

ЗОРІЙ МИХАЙЛО (14.08.1908, м. Станіславів (нині Івано-Франківськ) — 14.07.1995, м. Івано-Франківськ) — графік, живописець, театральний художник, монументаліст, педагог. Член ради Івано-Франківського обласного Товариства української мови імені Т. Шевченка, член обласного науково-просвітницького Товариства «Меморіал». Загальну мистецьку освіту здобув у народній школі ім. Чацького та Українській державній гімназії з українською мовою викладання м. Станіслава (1920–1928). Закінчив Краківську академію мистецтв, відділ живопису і графіки (1930–1934),

приватну школу малярства професора А. Терлецького (Краків) (1930–1932), курси рисунку у ремісничій школі у Станиславові, педагогічні та торговельні курси у Львові (1937–1938), практичний курс техніки реклами в Індустріальному інституті у Катовіце (Польща) (1937). Педагоги з фаху: В. Коцький, О. Сорохтей, В. Манюх (рисунок), В. Яроцький, Я. Войнаровський (живопис, графіка), К. Сіхульський (вечірній малюнок), С. Філіпкевич (клас натюрморту), К. Гомоляш (колористика, орнамент, шрифт), К. Естрайхер, Ф. Кляйн (історія і теорія образотворчого мистецтва). Брав участь у створенні мистецького гуртка «Зарево». М. Зорій був заарештований як буржуазний націоналіст (за статтею «антирадянська агітація»), репресований, перебував у засланні, у в'язницях і таборах Нижньодніпровська, Києва, на далекому Сході у Комсомольську-на-Амурі та Ваніно (1944–1952). Працював підручним маляра (1928–1930), художником-декоратором у студентському драматичному гуртку «Сфінкс», (1934–1939), викладачем техніки реклами та основ конструювання в Станиславівській купецькій гімназії (з 1937), викладачем техніки реклами в Українській торговельній гімназії (1938–1939), викладачем у вечірній чоловічій фахово-доповнюючій школі м. Станіслава (1938–1939), декоратором у Станиславівському драматичному театрі імені І. Франка (1941–1944), викладачем малювання і креслення (з 1939), викладачем рисунка в початковій та вечірній чоловічій фахово-доповнюючій школах м. Станіслава (1939–1941); художником-оформлювачем в районному будинку культури м. Снятина (1952–1955), викладачем малюнку в Снятинському училищі (1952–1955), викладачем малювання і креслення в івано-франківських середніх школах (1954–1974), зокрема, школі № 1, № 4, художником-оформлювачем на авторемзаводі м. Івано-Франківська (1954–1974).

Основні призи і нагороди: за значні досягнення у світовій культурі Консультативна Міжнародного Біографічного Центру у Кембріджі (Англія) висунула М. Зорія в кандидати на здобуття премії «Людина року» (1992), висунутий на здобуття премії імені Д. Січинського (1995).

Проектна графіка: проект меморіального пам'ятника Д. Січинському (1933), працював над рекламою до кінофільмів у кінотеатрі Голербаха «Варшава» (1934), художник-декоратор у студентському драматичному гуртку «Сфінкс» (створив емблему драматичного гуртка «Сфінкс» (1936), виконав декорації до вистав «Павло Полуботок», «Князь Роман Галицький», «Казка старого млина» (1934–1939)), здійснив театральну-сценічне оформлення до Народних будинків товариства «Просвіта» у Марківцях, Угорниках, Вікторові (1934–1939), виконав декорації для мандрівної трупи М. Бенцалю (1938), виконав декорації до вистав «Облога» Ю. Косача, «Циганське кохання» Ф. Легара у театрі імені Тобілевича (1941–1942), «Шаріки» Я. Барнича, створив другий проект меморіального пам'ятника Д. Січинському (1943), займався виготовленням наочної агітації та оформлюваних робіт для Нижньодніпрської (1948–1949), Лук'янівської в'язниць (Київ, 1948–1949), художником-оформлювачем в районному будинку культури м. Снятина (1952–1955), створив ескізи розписів церков у Мізуні (1956), Залукві (1957), Старих Кривотулах (1958), Тисмениці (1959), Болехові (1959), Нижневі (1965) та Яблуневі (1967), створив проект пам'ятника «Розстріляне серце України» жертвам Дем'янового Лазу (1989).

Участь у виставках: виставка творів студентів-українців у Кракові (у приміщенні товариства «Просвіта») з нагоди 25-ї річниці літературної та громадської діяльності Б. Лепкого (1932); учасник першої виставки образотворчого мистецтва Станіславщини «Митці Станіславщини» (1941), перша персональна виставка (Івано-Франківський художній музей (тепер Музей мистецтв Прикарпаття)) (1995), де експонувалось 30 робіт живопису і графіки, з яких 14 закуплено музеєм; виставка творів М. Зорія (з фондів музею та з колекції родини художника), присвячена 95-річчю з дня народження художника (2003); Клуб української інтелігенції ім. Б. Лепкого й обласна організація «Просвіта» ім. Т. Шевченка організували вечір пам'яті М. Зорія та виставку творів художника з приватних колекцій П. Арсенича, В. Барана, С. Зорій, У. Скальської (з нагоди 100-річчя від дня народження)

(2008); виставка творів М. Зорія (з фондів музею: графічні портрети, пейзажі та натюрморти), присвячена 105-річчю з дня народження художника, Музей мистецтв Прикарпаття (2013).

Твори: *серії:* графічні малюнки «Вулиці мого дитинства» (1936) – не збереглася, серія табірних портретів («Портрет в'язня» (1949), «Портрет цигана» (1949), «Портрет в'язня Б. Смірнова» (1949), «Портрет демобілізованого» (1949), «Портрет табірника» (1951), «Автопортрет» (1929), «Оголена натура», папір, олівець (1933), «Катедральний собор у Станіславі» (1942), «Портрет донечки Софії» (1942), «Околиця села Марківці» (1952), «Портрет дочки Софії» (1952), «Портрет І. Проскурницького» (1954), «Дерева» (1963), «Анімалістичні начерки» (1968), «Пророки» (1968), «Портрет внучки Ірини» (1972), «Сатиричний автопортрет» (1978), «Професор М. Лепкий (рідний брат Б. Лепкого)» (1978); *екслібриси:* екслібрис Ольги Гавриш, екслібрис Володимира Манюха (1984), екслібрис Бориса Ткачука, екслібрис Віталія Шестакова (1985), власний книжковий знак (1987).

Твори зберігаються у Музеї мистецтв Прикарпаття, також у приватних колекціях України, Російської Федерації, Австрії, Австралії, Німеччини, Польщі, Англії, США.

Джерела: Маслій Л. Художня освіта в Галичині початку ХХ століття в контексті європейських традицій. *Вісник Прикарпатського університету. Мистецтвознавство*. Івано-Франківськ: Плай, 2000. Вип. II. С. 107–116; Волинська О. Художньо-освітня діяльність Михайла Зорія. *Педагогіка і психологія професійної освіти*. 2001. №1. С. 194–202; Художники Івано-Франківщини : альбом / упоряд.: Б. Губаль. Львів : ПТВФ «Афіша», 2002. 95 с.; Баран В. Михайло Зорій : літературно-художнє видання. Івано-Франківськ : Сімик, 2003. 272 с; Чмелик І. В. Художнє життя та мистецький процес Івано-Франківщини кінця ХІХ – ХХ століття : автореф. дис. ... канд. мистецтвознавства : спец. 17.00.05 «Образотворче мистецтво». Харків, 2006.

16 с.; Волинська О. Видатні художники-педагоги Галичини. *Мистецтвознавство України*. 2014. Вип. 14. С. 133–142.

ІВАНЦЕВ ДЕНИС (05.03.1910, с. Делева Товмацького повіту Станіславського воєводства, нині Тлумацького району Івано-Франківської області – 13.06.2003, м. Івано-Франківськ) – живописець, графік і педагог. Голова молодіжного мистецького об'єднання «Зарево» (Краків, 1933–1936). Член Асоціації Незалежних Українських Митців (1937). Закінчив Краківську академію мистецтв, відділ малярства і різьби, отримав кваліфікацію «мистець-маляр», Варшавський інститут практичних занять за спеціальністю «Вчитель рисунків і ручних робіт у середніх та спеціальних школах, учительських семінаріях» (1936–1937). Педагоги з фаху: В. Яроцький, Ф. Паутш, К. Сіхульський, Й. Мегоффер, В. Вейс, І. Пеньковський, К. Дуніковський. Працював вчителем в с. Делева Тлумацького району.

Основні призи і нагороди: лауреат премії «Міжнародна людина року», присудженої Консультативною радою Міжнародного Біографічного Центру міста Кембридж (Велика Британія) (1992).

Проектна графіка: Ескізи оформлення зали Варшавського інституту практичних занять (7 робіт) (1937), ескіз оформлення сцени в народному домі с. Долина Тлумацького району Івано-Франківської обл. Варіант I (1937), ескіз оформлення сцени в народному домі с. Долина Тлумацького району Івано-Франківської обл. Варіант II (1937), ескіз розпису церкви у Делеві (1958), «Буквене зображення Пресвятої Трійці. Ескіз розпису церкви у Делеві» (1958), «Антропоморфічне зображення Пресвятої Трійці. Ескіз розпису церкви у Делеві» (1958), «Ювілейний знак України» (1988).

Участь у виставках: колективні: шоста виставка АНУМ (м. Львів, 1934–1935), Ретроспективна виставка українського мистецтва за останні ХХХ літ (м. Львів, 1935), виставка до 950-річчя Хрещення Руси-України (м. Львів, 1938), Перша виставка образотворчого мистецтва Станіславщини (м. Станіслав (тепер м. Івано-Франківськ) (1941), Третя виставка Спілки праці

українських образотворчих митців (м. Львів, 1942), Перше міжнародне бієнале «Імпреза-89» (м. Івано-Франківськ, 1989); персональні: виставка творів Д.-Л.Іванцева (Івано-Франківськ, 1994, 2000).

Твори: «Відлітають сірим шнурком журавлі» (1919), «Мій кінь «Каштан» (1929), «Церква в Делеві (Тлумацький р-н Івано-Франківської обл.)» (1933), «Голгофа» (1933), «Дзвіниця в Делеві (Тлумацький р-н Івано-Франківської обл.)» (1934), «Транспозиція з фрески Мелюццо де Форі» (1934), «Дівчина перед дзеркалом» (1934), «Рибалка» (1934), «Алея вночі» (1934), «Дівчина в кріслі» (1934), «Портрет художника Штерна» (1934), «Коні в обід» (1934), «Товариш Здярський» (1934), «Товариш Женкіжик (начерк)» (1934), «Янек-гураль» (1935), «Засвітали козаченьки» (1937), «Квіти моєї матері» (1940), «Автопортрет» (1941), «Портрет сина Ігоря» (1942), «Портрет дочки Віри» (1946), «Портрет батька Луки» (1952), «Соняшники» (1962), «Портрет дружини Марії» (1969), «Портрет невістки Люби» (1969), «Портрет дочки Віри» (1969), «Внук Денис на березі моря» (1980), «Володимирівські хрести» (1988).

Джерела: Маслій Л. Художня освіта в Галичині початку ХХ століття в контексті європейських традицій. *Вісник Прикарпатського університету. Мистецтвознавство*. Івано-Франківськ: Плай, 2000. Вип. II. С. 107–116; Чмелик І. В. Художнє життя та мистецький процес Івано-Франківщини кінця ХІХ – ХХ століття : автореф. дис. ... канд. мистецтвознавства : спец. 17.00.05 «Образотворче мистецтво». Харків, 2006. 16 с.; Аронець М. Денис-Лев Іванцев. Життя і творчість : монографія. Київ : Грані-Т, 2008. 160 с.; Волинська О. Авторська мистецька школа Дениса Іванцева. *Мистецтвознавство України*. 2012. Вип. 12. С. 47–52; Волинська О. Видатні художники-педагоги Галичини. *Мистецтвознавство України*. 2014. Вип. 14. С. 133–142.

КАСПРУК СТЕПАН (01.01.1934, с.Нові Скоморохи Рогатинського повіту (нині Галицького району Івано-Франківської області) – графік, громадсько-

політичний і культурний діяч. Працює в техніках ліногравюри, офорта, акватинти, сухої голки, цинкографії, пастелі, олівці, створює пейзажі, портрети, тематичні композиції, ілюстрації до літературних творів. Член НСХУ (1986). Закінчив Косівське училище прикладного мистецтва (1963) (тепер Косівське училище прикладного та декоративного мистецтва Львівської національної академії мистецтв), здобув кваліфікацію художника-майстра художньої різьби по дереву. Педагоги з фаху: М. Варення, О. Соломченко, І. Добринов, В. Васик, М. Федірко. Працював у Івано-Франківському художньому комбінаті (з 1963), референтом обласної організації СХУ (1970-1974, 1985-1988). Брав участь у створенні Народного Руху України, засновник (1989), засновник історико-просвітницького товариства «Меморіал» імені Василя Стуса (жовтень 1989), голова правління Івано-Франківського обласного товариства імені Василя Стуса (2002-2012), директор (з 1996), провідний науковий співробітник (07.06.2013) Музею визвольних змагань Прикарпатського краю ім. С. Бандери.

Основні призи і нагороди: почесна відзнака управління культури обласної державної адміністрації «За подвижництво в культурі Прикарпаття» (2004), орден «За заслуги» III ступеня (указом президента України В. Ющенка від 20 листопада 2007 р. № 1123, знак ор., 8458), почесний знак голови Івано-Франківської обласної державної адміністрації та голови обласної ради «Хрест Звитяги і Примирення», почесна ювілейна відзнака (№ 1701) за заслуги в національно-визвольній боротьбі та утвердження та розбудові української держави, та з нагоди 100-річчя з дня народження головного провідника ОУН Степана Бандери, почесний знак голови Івано-Франківської обласної державної адміністрації та голови обласної ради «2000 років Різдва Христового», лауреат обласної премії ім. Я. Лукавецького в галузі образотворчого мистецтва і архітектури (№ 32 від 01.04.2000), пам'ятна медаль «120 років Євгену Коновальцю» (14.06.2011).

Робота у видавничій галузі: ілюстрації до поезій Т. Шевченка (1991) («Лілея», «Марина», «Дві сестри»), ілюстрація до новел В. Стефаника

«Сини» (1971), «Стратився» (1971), «Синя книжечка» (1980), ілюстрації до поезій В. Симоненка — серія «Лебеді материнства» (1972) («Дороги», «Мавки», «А якщо впадеш ти на чужому полі»), ілюстрація до щорічника «Наука і культура» («Вид на Яблуницю» (1973)), ілюстрація до поезії П. Грабовського (1982), ілюстрація до твору Ю. Фучика «Репортаж з петлею на шії» (1983), ілюстрація до повісті М. Гоголя «Тарас Бульба» (1983), ілюстрація до твору П. Мірчука «В німецьких млинах смерті» (стала ілюстрацією до обкладинки книги С. Каспрука «Каральні акції німецьких нацистів на Прикарпатті (1941–1944)»), ілюстрації до книги С. Пушика «Перо Золотого птаха», ілюстрація до вірша О. Олеся «Чорні ворони, не крячте» (2005).

Проектна графіка: ескіз мозаїчного оздоблення автопавільйону с. Сівка-Войнилівська Калуського району Івано-Франківської області (1977), ескіз оформлення дитячого садку № 14 на тему «Гуцулята», ескіз художнього оформлення рекреації «КПРС-XXVII з'їзд» (1987).

Участь у виставках (з 1964): обласні: (30), республіканські (всеукраїнські): (27 з 1969), персональні: (Івано-Франківськ (1986, 2004–2005, 2014), Львів, Київ, Москва).

Твори: серії: «Сад над Дністром» (1978) («Вечірній Дністер», «Село Шевченкове над Дністром»), «Види Прикарпаття» (1973), «Пори року» (1987) («Зима», «Весна», «Літо», «Осінь»), «Несходжені стежки» з творів Лесі Українки» (1971), «По місцях Тараса Шевченка» («Козацька зброярня», «Стара закинута козацька церква», «Липа» (липа, відпочиваючи під якою Т. Шевченко написав поему «Відьма») (1989)), «По місцях Марка Черемшини» (1974) («Хата, в якій народився М. Черемшина», «Джерело», «Хата-музей М. Черемшини»), «Пам'ятники архітектури в Галичі» (1984) («Церква Різдва», «Церква Пантелеймона», «Успенська церква»), «По Дністру» (1988) («Дністер-стариця», «Ріка Дністер», «Верби»), серія до казок і легенд з життя Карпатського краю (1992) («Чугайстер», «Вітер Мольфара», «Мелодія Карпат»), «Народні герої України», «Земля і сучасність», портретів

українських письменників Т. Шевченка (1981), Л. Українки (1981), співачки С. Крушельницької (1981), портрет лауреата премії ім. Т. Шевченка Г. Василящук (1982), портрет писанкарки П. Бачинської (1982), портрет гетьмана П. Сагайдачного (1983), портрет Тараса Бульби (1983), портрет Папи Римського Івана-Павла II (1999); основні твори: «Мій край» (1969), «Господар полонини» (1970), «Молода сім'я» (1970), «Краса України Поділля!» (1971), «У Карпатах» (1972), «Береза Картузька» (1978), «Сполох» (1979), «Бурштинська ДРЕС» (1979), «Відбудова» (1979), «Старий гуцул» (1975), «Сільська красуня» (1982), «Старі верби» (1983), «В краю повстанському» (1987), «Село Майдан» (1997), «Третя штафета» (2001), «Антропологія духу» (2003), «Дві горлиці» (2005), «Копиці» (2014), «Червона калина» (2014), «Єдине тіло народу» (2014), «Я, і Отець – одно» (2016).

Роботи зберігаються у Музеї мистецтв Прикарпаття, Івано-Франківському краєзнавчому музеї, Шевченківському національному музеї-заповіднику (м. Канів), музеях В. Стефаніка, М. Черемшини, Л. Мартовича, також у приватних колекціях України та за кордоном.

Джерела: Вівчар Б. Доля вирізьблена різцем. Галичина. 2004. 15 січня; Вівчар Б. Степан Каспрук: Я бачу світ таким. Галицька Просвіта. 2014. № 5 (472). 30 січня. С. 4.; Баран В. Край талантів. Прикарпатська Правда. 1972. 21 листопада; Мартиненко Ф. Республіканська ювілейна виставка. Прикарпатська правда. 1972. 3 грудня; Дреботюк Р. Образи рідного краю. Прикарпатська правда. 1987. 3 січня. С. 4; Качкан В., Баран В. З думою про сьогоднішня. Прикарпатська правда. 1972. 30 березня. С. 4; Енциклопедичний словник «Івано-Франківськ» / автори-упоряд.: Г. Карась, Р. Діда, М. Головатий, Б. Гаврилів. Івано-Франківськ : Нова Зоря, 2010. С. 430–431.

КОЛЦУНЯК ГНАТ (15.06.1888, с. Яворів Косівського повіту (нині Косівського району Івано-Франківської області) – розстріляний в 1937, помертньо реабілітований) – живописець, графік, мистецтвознавець,

художник-орнаменталіст, архітектор, етнограф, фольклорист. Займався книжковою і прикладною графікою, проектував стінні розписи, майолікові плити, театральні декорації, стилізував мотиви українського народного мистецтва в дусі сецесії. Член Етнографічної секції Наукового Товариства ім. Т. Шевченка (1921), член Етнографічного товариства АН УРСР (1929). Закінчив Львівський політехнічний інститут (1910) (тепер Національний університет «Львівська політехніка»), архітектурний факультет. Займався вивченням етнографії Гуцульщини (до 1918). Воював у складі УГА, а потім ЧУГА (1919–1920). Працював у Київському історичному музеї ім. Т. Шевченка (з кінця 1920), де брав участь в етнографічних експедиціях по Гуцульщині.

Робота у видавничій галузі: виконав обкладинки книжкової серії львівського видавництва «Новітня бібліотека» (проект зберігається в Національному музеї у м. Львові) (1912), заставку для часопису «Неділя» (1912), ілюстрації для «Ілюстрованої України» (1914), ювілейні листівки з портретом Т. Шевченка (м. Коломия, 1914), обкладинки до книжок «Смерть Бога» М. Яцківа (1913), «Народна ноша» Леся Мартовича (1918), «Дикий виноград» Т. Горобця (1921), «Мойсей» І. Франка (1922). Оригінальні рисунки «Гуцульські мотиви» Г. Колцуняка видавалися як кольорові поштові листівки накладом товариства слухачів політехніки «Основа», видавництвом «Русалка» у м. Львові, видавничою спілкою українського учительства в м. Коломійі.

Проектна графіка: створив декорації для маскараду українського студентського товариства «Основа» (1912), проектував стінні розписи, орнаменти для керамічних і дерев'яних виробів (таріль із гербом української Галичини, майоліка, 1913), шпалери для залу Українського народного дому в Коломійі (1914), герб Галицької України.

Участь у виставках: виставка українського промислу в м. Коломійі (1912), Гуртка діячів українського мистецтва у м. Львові (1923).

Джерела: Колцуняк Г. Народні хрести в Коломийщині [Текст] / Гнат Колцуняк // Матеріали до українсько-руської етнології / Наук. т-во ім. Шевченка у Львові, Етногр. коміс. — Львів : З Друк. Наук. т-ва ім. Шевченка, 1919. — Т. 19–20. — С. 215–230; Лагутенко О. А. Українська графіка першої третини ХХ століття. Київ : Грані-Т, 2006. 240 с.; Лаврук Н. Типологія українських листівок кінця ХІХ – початку ХХ ст. *МІСТ: Мистецтво, історія, сучасність, теорія*. 2009. Вип. 6. С. 184–193; Лаврук Н. К. Творчість митців Східної Галичини в оригінальних листівках першої третини ХХ століття. *Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв. Мистецтвознавство. Архітектура*. 2010. № 1. С. 125–130; Лаврук Н. К. Українські листівки до свят початку ХХ століття: мистецтвознавчий огляд. URL: <http://univerua.rv.ua/VNS2-2011/Lavruk%20N.%20K..pdf>. (дата звернення: 12.10.2016).

КОРОЛЬ МИРОСЛАВ (28.06.1964, с. Шевченкове Долинського району Івано-Франківської області) – графік, архітектор, поет. Працює в галузі друкованої та ручної графіки, архітектури, дизайну, видавничої галузі, займається зоровою поезією. Закінчив архітектурний факультет Львівського політехнічного інституту (тепер Державний університет «Львівська політехніка») (1986). Педагог з фаху: В. Проскуряков. Працював архітектором-реставратором Львівського інституту «Укрзахідпроектреставрація» (з 1987), в Київському інституті «УкрНДіпроектреставрація» (з 1996).

Основні призи і нагороди: друга премія Всесоюзного огляду конкурсу дипломних проектів (Москва, 1986).

Робота у видавничій галузі: проілюстрував 12 книжок з поезією (чотири книги Я. Довгана), журнали «Перевал», «Четвер», «Кінець кінцем» (2006).

Участь у виставках: *регіональні:* «Імпреза. Провінційний додаток №2», м. Івано-Франківськ (1991), «Сакральна графіка», ХМ, Івано-Франківськ (1994), «Пасаж 1», галерея «Пасаж», м. Івано-Франківськ (1992), «Рубероїд № 1»,

галерея «Пасаж», м. Івано-Франківськ (1992), «АртБастіон», галерея «Арт на МУР», м. Івано-Франківськ (2012), «Презентація», ЦСМ, м. Івано-Франківськ (2013), «Блокнот та інші роботи», ЦСМ, м. Івано-Франківськ (2014), «Отвори і витвори», ЦСМ, м. Івано-Франківськ (2015), «Ар(т)хеологія», ЦСМ, м. Івано-Франківськ (2016), «Чеч (потік). Індивідуальна артикуляція», Арт простір, Zenko Galleri, Татарів (2017); *всеукраїнські*: «Тільки 8 днів» СХ, м. Одеса (1993), «З приводу незалежності», галерея «Маргінеси», м. Київ (1996), «Mini art» галерея «36» м. Київ (1998), «Вісім художників з Івано-Франківська», СХ, м. Одеса (2010), ArtKyivContemporary, Мистецький Арсенал, м. Київ (2013); *міжнародні*: міжнародне бієнале «Імпреза», м. Івано-Франківськ (1989), «Інтердрук» міжнародне бієнале графіки, м. Львів (1990), «Імпреза», м. Івано-Франківськ (1991), міжнародне бієнале «Імпреза», м. Івано-Франківськ (1993), «Sucasne umenie», м. Братіслава, Словаччина (1993), «Theatre and Life», exhibition of exlibris, м. Вільнюс, Литва (1993), «Simonui Daukantui – 200» exhibition of exlibris, м. Шауляй, Литва (1993), «Art D'Україна», Алькой, Іспанія (1994), «Daina. muzika. Sokis», м. Вільнюс, Литва (1994), International competition of book plates on motives of Warsaw uprising of the name of TadeushCiesliewski junior. м. Варшава, Польща, (1994), «Medicine of Lithuania», exhibition of exlibris, м. Вільнюс, Литва (1994), «Image Nation», exhibition of visual poetry from around world, Fine Arts Building Gallery Edmonton. University of Alberta (1997), «Money, Money», міжнародний мейл-арт проект, м. Львів (1998), «Porto Franko», міжнародний мистецький проект, м. Івано-Франківськ (2010); *персональні*: м. Львів (2002), м. Івано-Франківськ (2005), м. Київ (2011-2012).

Твори: *серія* «Театречей» («Сон-це» або «Сонце голодного») (1993), *серія* «Блокнот» (2004), *цикли*: «Зцілення», «Притчі» (1990-1992), «Сто стін» (1998-2001), *основні твори*: «Без назви» (1994), «Пелікан» (1996), «Фенікс» (1996), «Автопортрет»; *екслібриси*: В. Задорожного, І. Римарука.

Джерела: Міжнародна виставка-конкурс графіки малих форм «Собор 1596–1996» : каталог виставки / упоряд.: Т. Пліщ, В. Мельник, І. Пелехатий,

М. Іванотчак. Івано-Франківськ : Редакційно-видавничий відділ Івано-Франківської української греко-католицької єпархії, 1996. 95 с.; Нестеренко П. На власній орбіті у вселюдському коловороті // Сучасність. 2005. № 11. Нестеренко П. В. Історія українського екслібриса. Київ : Темпора, 2010. 328 с.; Пам'ятки України: історія та культура. Український екслібрис: минуле і сучасне / голов. ред. Л. Богослов. Київ : ДП «Національне газетно-журнальне видавництво», 2012. № 9 (179). 63 с.; Звіжинський А. «Блокнот» та інші серії URL: <https://zbruc.eu/node/18897> (дата звернення:26.03.2017); Басанець Т. Трохи «Імпрези», а загалом «Станіславський феномен» URL: <http://csm.if.ua/trohy-imprezy-a-zagalom-stanislav/> (дата звернення:26.03.2017); Звіжинський А. «ЧЕЧ»: GENIUS LOCI URL: <http://csm.if.ua/chech-genius-loci/>(дата звернення: 26.03.2017).

КОРПАНЮК МАРІЯ (02.07.1953, м. Галич Івано-Франківської області) – графік, художниця декоративно-прикладного мистецтва, педагог. Праює в техніці художньої сухої пастелі та кераміці. Член НСХУ (1982), лауреат обласної премії в галузі мистецтва, архітектури та дизайну ім. Ярослава Лукавецького (2004). Закінчила Косівський технікум народних художніх промислів (тепер Косівське училище прикладного та декоративного мистецтва Львівської національної академії мистецтв) (1972), Інститут культури і мистецтв Прикарпатського університету імені Василя Стефаника (тепер Навчально-науковий Інститут мистецтв Державного вищого навчального закладу «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника») (2005). Педагоги з фаху: В. Аронець, І. Грабар, Г. Колос. Працювала на Івано-Франківському художньо-виробничому комбінаті (з 1972), відповідальним секретарем Івано-Франківської організації НСХУ (1996–1999), в Інституті мистецтв Прикарпатського національного університету ім. Василя Стефаника (тепер Навчально-науковий інститут мистецтв Державного вищого навчального закладу «Прикарпатський

національний університет імені Василя Стефаника»), старший викладач (2005–2010). Заснувала художню студію для дітей «Кольорові пальчики».

Робота у видавничій галузі: ілюструвала вірші Ольги Бабій.

Участь у виставках: учасниця регіональних, всеукраїнських та міжнародних виставок з 1980-х рр. («Во ім'я Отця!» (м Коломия, 2012), «Благословен еси...» (м. Косів, 2013), виставка до дня художника, ІФООНСХУ (2016)).
Персональні: Івано-Франківськ (1982, 1998, 2003, 2018), Київ (2003–2004).

Твори: *серії настелей:* «Ви – храм», «Нестерті часом», «Триєдині», «Марія» (усі – 2002–03); *основні твори:* «Фантастичне Трипілля», «Молитви», «Жінка і птиці» (2002), «Скорбота» (2002), «Доля» (2002), «Політ» (2002), «Та, що тримає сонце» (2002), «Храм в руїні» (2002), «Без назви» (2002), «Сходження» (2002), «Ніч» (2002), «Світло» (2002), «Марія» (2003), «Зима» (2003), «Ти вперше цього літа зацвієш» (2005), «Пейзаж з водою» (2016), «Земля і вода» (2016), «Задума», «Юрій-змієборець», «Мадонна», «Благовіщення», «Крізь віки», «Архангел», «Трійця», «Молитва про сина», «Молитва», «Світло», «Темінь і світло», «Вознесіння», «Хранитель», «Жінка і птиці», «Птах і корабель», «Воля», «Відродження», натюрморт «Великодній», «Прадавні птахи».

Твори знаходяться в Івано-Франківському краєзнавчому музеї, Музеї мистецтв Прикарпаття, приватних колекціях України, США, Польщі.

Джерела: Художники Івано-Франківщини : альбом / упоряд.: Б. Губаль. Львів : ПТВФ «Афіша», 2002. 95 с.; Лукань В. Творчість, як доля. Образотвори М. Корпанюк // Галичина. 2005. № 11; Корпанюк М. Про студію. URL: <http://korpaniuk.if.ua/pro-studiyu> (дата звернення: 03.01.2018); Талант є у кожного. URL: <http://korpaniuk.if.ua/> (дата звернення: 03.01.2018); Тугай Л. Юним художницям личать капелюшки. URL: <http://korpaniuk.if.ua/yunym-hudozhnytsyam-lychat-kapelyushky.html> (дата звернення: 03.01.2018); Вільшук В. М. Корпанюк Марія Михайлівна URL: http://esu.com.ua/search_articles.php?id=5243 (дата звернення: 03.01.2018); Видатні діячі Прикарпаття. URL: (дата звернення: 03.12.2017).

КОЧЕРЖУК РОМАН (м. Надвірна Івано-Франківської області) – графік. Створив серію графічних зображень старовинних будівель міста Коломиї.

Видавнича галузь: *серія листівок:* «Коломия у світі мистецтва» (шість випусків) («Ратуша. Коломийська міська рада та виконавчий комітет Коломийської міської ради», «Національний музей народного мистецтва Гуцульщини та Покуття ім. Й.Кобринського», «Музей писанкового розпису», «Музей історії міста Коломиї», «Коломийський академічний обласний український драматичний театр ім. І. Озаркевича», «Міський будинок культури», «Народний дім», «Центральна районна лікарня», «Єпархіальне управління Коломийсько-Чернівецької єпархії Української Греко-Католицької Церкви», «Церква св. Архистратига Михаїла Української Греко-Католицької Церкви», «Коломийська гімназія ім. М. Грушевського», «Готель «Писанка», «Ратуша», «Залізничний вокзал станції Коломия», «Музей історії міста Коломиї», «Національний музей народного мистецтва Гуцульщини та Покуття ім. Й.Кобринського»).

Коломия у графіці Романа Кочержука. URL: <http://kolomyya.org/cultpub/kocherzhuk.htm> (дата звернення: 30.04.2015).

ЛУКАВЕЦЬКИЙ ЯРОСЛАВ (28.03.1908, м. Снятин, Івано-Франківська область – 14.05.1993, м. Снятин, тепер Івано-Франківська область) – графік, живописець, театральний художник, педагог, громадський діяч. Член гуртка української творчої молоді «Зарево» (1930-і рр.). Закінчив Мистецьку школу О. Новаківського у Львові (1928–1930), приватну школу А. Терлецького у Кракові (1930–1932), Краківську академію мистецтв (1932–1936). Педагоги з фаху: О. Новаківський, А. Терлецький, Ф. Пауч, В. Яроцький, Т. Аксентович, В. Сіхульський, К. Дуніковський, К. Гомоляч. Відкрив першу на Покутті мистецьку школу (1936–1940). Працював головним художником обласного драматичного театру в м. Станіслав (тепер м. Івано-Франківськ), головою

правління Станіславського товариства художників, професором української гімназії у Снятині, викладачем Снятинського культосвітнього училища, архітектором у відділі архітектури Снятинського райвиконкому. Зазнав сталінських репресій (1951-1956). В 2002 році на честь Я. Лукавецького засновано обласну премію в галузі образотворчого та народно-декоративного мистецтва, архітектури та дизайну.

Робота у видавничій галузі: проект обкладинки часопису «SZTUKI PIĘKNE» (1935).

Проектна графіка: реклама Кооперативного Банку у Коломиї (1930-ті рр.), проект обкладинки та віньєтка до книги М. Ордінцева «Запорожці в Сарагосі» (1937), проект значка «Рідній Гуцульщині» (1936), ескіз оформлення Музею «Гуцульщина». Коломия (1950), ескіз рекламного оголошення Кооперативного Товариства художників у Станіславові (1950), ескіз ювілейного значка до 800-ліття Снятина (1958), афіша Гуцульського ансамблю пісні і танцю (1956), ескіз костюму «Індіанки» до вистави «У пущі» Л. Українки (1961), ескізи декорації до вистави «Оборона Буші» М. Старицького (2 ескіза) (1937), ескізи декорації до вистави «Назар Стодоля» Т. Шевченка (1957), ескізи декорацій до вистави «Платон Кречет» О. Корнійчука (2 ескіза) (1940), ескіз декорації до вистави «Кво вадіс» Г. Сенкевича (1938), ескізи костюмів до вистави «Кво вадіс» Г. Сенкевича (1938), ескіз оформлення вечора, присвяченого творчості Д. Січинського. Станіславів (1942), ескіз декорації до вистави «Украдене щастя» І. Франка (1945), ескізи костюмів («Анни», «Насті», «Шльоми», трембітаря) до вистави «Украдене щастя» І. Франка (1945), ескізи костюмів («Миколи» і «Війта») до вистави «Украдене щастя» І. Франка (1945), ескізи декорацій до вистави «Підступність і кохання» Ф. Шіллера (1958), ескізи костюмів («Олекси», «Михайла», «музики», кептаря та зачіски) до вистави «Украдене щастя» І. Франка (1945), ескізи декорацій до вистави «Перший день свободи» А. Кручковського (2 ескіза) (1960), проект афіші до вистави «У пущі» Лесі Українки (1961), ескізи декорацій до вистави «У пущі» Лесі Українки (3

ескіза) (1961), ескізи костюмів («Джоанни» і «Калеба», «Джонатана» і «Магістра», «Едіти» і «Джошує», «Крістабель» і «Мессер Антоніо», «Ріверсової жінки» і «Годвінсона», «Брайда» і «Ричарда Айрона») до вистави «У пущі» Лесі Українки (1961), розробив значок, поштову листівку, емблеми, художнє оформлення міста з нагоди 800-ліття Снятина (1958), розробляв проекти будинку художньо-меморіального музею Василя Касіяна у Снятині.

Участь у виставках: виставка «Стрілецькі пам'ятки» (виставка АНУМ, 1914), пересувна виставка робіт учнів Мистецької школи О. Новаківського, Народний Дім, м. Коломия (грудень-січень 1930–31), Шоста виставка АНУМ (м. Львів, 1934-1935), ретроспективна виставка українського мистецтва за останні ХХХ літ (м. Львів, 1935), перша персональна виставка у залах Народного Дому, м. Коломия (1936), ретроспективна виставка творів Я. Лукавецького, зібраних із приватних та музейних колекцій (м. Івано-Франківськ, 1990), виставка театральних творів Я. Лукавецького (м. Івано-Франківськ, 1991), виставка творів Я. Лукавецького (м. Коломия, 1992), виставка з нагоди 90-ліття від дня народження Я. Лукавецького (м. Снятин, 1998), виставка сценічних творів Я. Лукавецького (м. Львів, 2003).

Твори: «Портрет Богдана Хмельницького» (1929), «Портрет Михайла Драгоманова» (1929), «Портрет селянина в кашкеті» (1932), «Дружній шарж художниці М. Гарасовської», «Краків» (1935), «Акт» (1936), «Портрет Івана Франка» (1936), «Княгиня Ольга» (1937), «Портрет Теофіла Окуневського» (1937), «Князь Володимир Великий» (1937), «Портрет д-ра І. Стрийського» (1930-ті рр), «Св. Йосафат» (1939), «Тераса після дощу» (1940), «Верби над водою» (1942), «Арка в м. Могилеві» (1946), «Руїни в Могилеві» (1946), «Акторка І. Коссак у п'єсі «Суєта» (1946), «Акторка І. Базилевич у виставі «Вій» (1946), «По дощі» (1948), «Портрет З. Штундер-Людкевич» (1948), «Катедра в Станіславові» (1949), «Дерева у вітрі» (1959).

Твори художника, ескізи театральних декорацій та костюмів збереглися в приватному архіві сина художника, Мирона, у колекції Національного музею

народного мистецтва Гуцульщини та Покуття ім. Кобринського, у приватних колекціях України, Польщі, США.

Джерела: Чмелик І. В. Художнє життя та мистецький процес Івано-Франківщини кінця XIX – XX століття : автореф. дис. ... канд. мистецтвознавства : спец. 17.00.05 «Образотворче мистецтво». Харків, 2006. 16 с., Волошин Л. В. Ярослав Лукавецький: Малярство. Рисунки. Сценографія. Львів – Івано-Франківськ : ЗУКЦ, 2008. 124 с.

МЕЛЬНИК АНАТОЛІЙ (09.12.1969, м. Чортків Тернопільської області) — живописець, графік. Працює в жанрі реалістичного пейзажу. Закінчив Косівський технікум народних художніх промислів (1985–1989) (тепер Косівське училище прикладного та декоративного мистецтва Львівської національної академії мистецтв), спеціальність «художня обробка шкіри». Педагоги з фаху: О. Заборський, В. Гуменюк, А. Калитко, М. Книшук, В. Віроzub.

Проектна графіка: проект дизайну інтер'єру та розробка логотипу для нічного клубу «Вавілон», м. Івано-Франківськ.

Участь у виставках: всеукраїнська: «Галичу-1100» м. Івано-Франківськ (1999), міжнародна: м. Лондон (2017); персональні: «Крєвиди Праги», м. Прага (2001), «Рідний Край», Музей мистецтв Прикарпаття, м. Івано-Франківськ (2017), «Рідний Край», Буковель, Івано-Франківська область (2018), виставка акварелей, фортчна галерея «Бастіон», м. Івано-Франківськ (2018).

Твори: основні твори: «Болехів. Солеварний завод» (2003), «Золочів» (2003), «На площі Ринок» (2004), «Ратуша» (2004), «Площа Шептицького» (2005), «Дуб Цісаря» (2005), «Колізей» (2006–2010), «Італійський дворик» (2006–2010), «Міське озеро» (2007), «Хатина лісника» (2009), «Ворота палацу Потоцьких» (2011), «На вулиці Шашкевича» (2011), «Стометрівка» (2018), «Івано-Франківськ. Вулиця Труша» (2018), «Івано-Франківськ. Вулиця Тарнавського» (2018).

Твори знаходяться у приватних колекціях Канади, США, Італії, Польщі, Росії, Болгарії, України.

Джерела: Середюк Р. Івано-Франківський художник Анатолій Мельник. Рідний край. URL: <https://sverediuk.com.ua/ivano-frankivskiy-hudozhnik-anatoliy-melnik-ridniy-kray/> (дата звернення: 03.12.2017).

НІСЕВИЧ БОГДАН (03.04.1944, с. Маринопіль Галицького району Івано-Франківської області) – графік. Працює в галузі промислової графіки. Член НСХУ (1988). Закінчив Косівський технікум народних художніх промислів, (тепер Косівське училище прикладного та декоративного мистецтва Львівської національної академії мистецтв) (1963), Український поліграфічний інститут імені Івана Федорова (тепер Українська академія друкарства), одержав кваліфікацію «плакат, промислова графіка» (1977).

Участь у виставках: обласні (з 1982), всеукраїнські (з 1984).

Твори: «Заради життя на землі», «Ленін – світоч людства», « 9 травня 1985 р.», «Траса миру, дружби, прогресу», «Подвиг героїв безсмертний», «Іван Франко», «Параска Хома», «Це не повинно повторитися», «Не обкрадай себе» (1982), «Твій вчинок – твоє обличчя» (1983), «Невмійку, бережи копійку» (1983), «Мирна дипломатія – вимога часу» (1984), «Красою, працею, думою, народ вічно живий» (1984), «Твій вчинок – твоє обличчя» (1987), «Не обкрадай себе» (1989), «Народна культура б'є на сполох» (1992).

Твори знаходяться у приватних колекціях України та закордоном.

Джерела: Івано-Франківська обласна організація Національної спілки художників України. Нісевич Богдан Михайлович. URL: <http://ifoonshu.com.ua/index.php/chleny-spilky-l-ya/nisevych-bohdan-mukhailovych> (дата звернення: 03.04.2017).

ОБСТ СЕВЕРИН (29.12.1847, с. Нижній Березів, тепер Косівського району Івано-Франківської області – 02.01.1917, м. Львів) – живописець, графік,

ілюстратор, етнограф. Закінчив Віденську художню академію (1864–1874) (тепер Академія образотворчих мистецтв), де вивчав живопис, графіку, анатомію, перспективу та історію культури і мистецтв. Малював портрети для заможних родин, гуцулів і гуцулок, займався етнографією, збирав колекцію виробів народного мистецтва. Створив два альбоми замальовок декоративних мотивів народного мистецтва гуцулів.

Робота у видавничій галузі: працював ілюстратором у німецькому щотижневому журналі «*Illustrierte-Weltausstellung Zeitung*» (1873); копія роботи «Гуцули», опублікована в чотиритомній етнографічній праці О. Кольберга «Покуття» (1882–89), працював над оформленням видань для Промислового музею у м. Львові (1883–1898) (ілюстрації до видань «Взорів промислу домашнього» («Металеві вироби селян на Русі», «Вишивки селян на Русі», «Глиняні вироби селян на Русі» (м. Косів та м. Сокаль, 1889)), малюнки Обста («Гуцул й гуцулка», 1894) ввійшли до праці В. Шухевича «Гуцульщина» (1902–08), «Гуцульські типи» (дві листівки).

Участь у виставках: всеукраїнські: етнографічна виставка Покуття (м. Коломия, 1880), м. Львів, м. Тернопіль; міжнародні: м. Варшава, м. Краків, м. Жешув, м. Лондон; персональні: виставка, присвячена 50-річчю творчості, де було представлено 208 полотен, м. Львів (1912).

Твори: «Молодиця і дівка», «Гуцул з Жаб'я на коні», «Бійка перед корчмою», «Гуцулка дорогою до містечка».

Джерела: Обст Северин. Українська Загальна Енциклопедія. Т.2. Львів; Станіславів; Коломия. Коломия, 1896; Васильчук М. Художник, залюблений в Гуцульщину. Вільний голос. 2004. 20 липня; З Коломиєю у серці. Творчість художників у поштовій листівці : альбом-каталог / упоряд.: В. Ковтун, С. Полегенький. Коломия : Вік, 2005. 155 с.

ОЛЕНЮК ЯРЕМА (04.10.1940, с. Смерклів Тлумацького району) – графік, педагог. Проживає в снт. Ланчин Надвірнянського району Івано-Франківської області. Працює в галузі книжкової графіки. Член НСХУ

(1999). Закінчив заочний народний університет мистецтв у Москві (зараз Державний заочний народний університет мистецтв), відділення малюнку і живопису (1959–1963), Український поліграфічний інститут ім. І. Федорова у Львові (зараз Українська академія друкарства ім. І. Федорова) (1977) за спеціальністю станкова та книжкова графіка. Працював оформлювачем столярного комбінату в м. Междуреченськ (Російська Федерація), вчителем образотворчого мистецтва і креслення в Нижнівській середній школі (1961–1964), потім вчителем в Ланчинській школі (Надвірнянський район Івано-Франківської області).

Основні призи і нагороди: звання «Вчитель-методист», знак «Відмінник народної освіти», диплом другого ступеня Всеукраїнського конкурсу «Мистецтво книги України» (Київ, 1995), диплом I ступеня на IV Гуцульському фестивалі (1996), медаль лауреата премії ім. В. Стефаника в обласному конкурсі на кращий ескіз почесного знака (1998), лауреат премії ім. Надії Попович за ілюстрації до книг Нестора Чира та Ірини Яцури (2001), лауреат Всеукраїнського конкурсу «Книга України» за оформлення книги про Надвірнянщину «Страгора», премія Надвірнянської районної ради ім. Юрія Шкрумеляка у номінації «Патріотичне і духовне виховання» (2015).

Робота у видавничій галузі: виконав ілюстрації до творів поетів та письменників: Тараса Шевченка («Думи мої, думи мої»), Івана Франка (ілюстрація до вірша «Каменярі», казки «Лис Микита»), Лесі Українки, Юрія Федьковича («Вибані твори»), Павла Чубинського, Михайла Вербицького, Василя Стефаника (Ілюстрація до новел «Камінний хрест», «Кленові листки»), Богдана і Левка Лепких, Юрія Шкрумеляка, Марка Черемшини, Сидора Воробкевича, Сильвестра Яричевського (ілюстрації до книги «Вибрані твори»), Василя Гренжі-Донського (ілюстрації до книги «Вибрані твори»); проілюстрував твори Гната Хоткевича, Марійки Підгірянки (ілюстрації до поетичних та прозових творів, серед яких «Зозуленька накувала», «Марійчин Великдень», «Таїна Миколаївської ночі», «Мати – страдниця»(2006)), академіків Володимира Грабовецького і Володимира

Качкана, Тараса Мельничука, Степана Пушика (ілюстрації до книги «Перо золотого птаха»), Ярослава Дорошенка, Євгенії Лещук, Нестора Чира, Надії Попович, Ірини Яцури, Романа Киселюка, Василя Равлюка, Михайла Михальчука (ілюстрації до книги «Лісові серпанки»), Галини Христан, Василя Дранчука, Богдана Кучера, Володимира Пушкарка, Степана Писуляка. Працює з поетами і письменниками Надвірнянщини із літературної студії «Бистринь». Книги з ілюстраціями художника видавали у Львові, Ужгороді, Чернівцях, Коломиї, Івано-Франківську, Надвірній.

Видавець Маріо де Філіппіс видав в Італії чотири буклети з екслібрисами Яреми Оленюка (1995).

Участь у виставках: *обласні* (з 1959); *всеукраїнські* (з 1990); *персональні*: (1969, 1977, 1978, 1985, 1995, 1996 (виставка до 5-ої річниці Незалежності України та до Другого Світового Конгресу гуцулів), 1998, 1999, 2001).

Твори: *серія* «Герой Карпат Олекса Довбуш» («Олекса Довбуш» (2003), «Прийом в опришки», «Легенда Карпат», «Олекса Довбуш і його побратими»); *основні твори*: «Пам'ять про героїв» (1973), «Страгора» (1994), «Друге пришестя ріки» (2009), «Веселкова грань сльози» (2013), «Віще слово Тараса Шевченка» (2014), «Пам'ять про героїв» (2025), «Іван Франко», «Леся Українка», «Тарас Шевченко».

Твори знаходяться у музеях міста Чернівці та села Полково (Російська Федерація), у приватних колекціях в Україні, Італії, Польщі, Латвії, Німеччині, Бразилії, Канаді, США.

Джерела: Гриджук І. У його образах – мистецькі таїни. URL: <http://volya.if.ua/2015/10/u-joho-obrazah-mystetski-tajiny/> (дата звернення: 28.10.2017); Зимомря М. Митець, який покликаний творити. URL: <http://volya.if.ua/2017/10/mytets-yakuj-poklykanyj-tvoryty/> (дата звернення: 28.10.2017); Художники Івано-Франківщини : альбом / упоряд.: Б. Губаль. Львів : ПТВФ «Афіша», 2002. 95 с.; Видатні діячі Прикарпаття : Оленюк Ярема URL: <http://lib.if.ua/dbase/persons.php?action=sort&q=%CA&by=letter&view=4> (дата

звернення: 09.09.2017); Гей, брати-гуцули, сходімося до купи, аби нашу незалежність не змогли звернути!: XXII міжнародний гуцульський фестиваль. Ярема Оленюк – талановитий художник із селища Ланчин. URL: <https://www.facebook.com/XXII.International.Hutsul.Festival/posts/958180684244162> (дата звернення: 22.12.2016); Ярема Оленюк. Вибране. URL: <http://beta.myalbum.com/album/x4E8raNaBNlh> (дата звернення: 19.11.2017).

ПАВЛИК ТЕТЯНА (24.05.1965, м. Івано-Франківськ) — художниця та фотохудожниця. Працює в галузі малярства, книжкової та станкової графіки, художньої фотографії. Член НСХУ (1999), член Національної спілки фотохудожників України (2005), Заслужений художник України (2017). Закінчила Український поліграфічний інститут імені Івана Федорова (тепер Українська академія друкарства), відділ оформлення та ілюстрації книги (1990).

Основні призи і нагороди: перший лауреат Національної молодіжної премії ім. М. Дерегуса в галузі графіки (1998), диплом I ступеня в галузі графіки на Всеукраїнській виставці «Галичу – 1100» (Івано-Франківськ, 1999), диплом II ступеня на Республіканському конкурсі книги в Києві (1991) за оформлення та цикл ілюстрацій до збірки лірики Лесі Українки «Хвилі моєї туги» (видавництво «Каменярь», Львів, 1991), диплом I ступеня в номінації графіки на Міжнародній виставці-конкурсі «Під зіркою Вифлєса – 2000» (м. Одеса, 2000), лауреат обласної мистецької премії ім. Ярослава Лукавецького у галузі «Образотворче мистецтво» (2014), Почесна грамота Міністерства культури України (2014), відзначена подякою голови Івано-Франківської обласної ради (2015), відзначена державною стипендією для видатних діячів культури і мистецтва України (2015–2017).

Робота у видавничій галузі: ілюстрації до книги Л. Українки «Хвилі моєї туги», акварель (1990), оформлення поетичної збірки Неоніли Стефурак «Проща», («Нова зоря», 1999). Ілюстрації до книги Марії Вайно «Шкіци на

одвірках» та «Станіславські фрески», на основі акварелей художниці видано серію листівок «Дорогою додому...» (2012).

Участь у виставках: *всеукраїнські та міжнародні* (з 1997); *персональні:* Львів (1990, 2015), Івано-Франківськ (1998, 1999, 2001, 2002, 2003, 2004, 2005, 2008, 2011, 2012, 2015, 2018), Калуш (1998), Долина (2000), Київ (1999, 2000, 2012, 2013), Суми (2013), Яремче (2014), Коломия (2014), Тисмениця (2015).

Основні твори: *серії:* акварельні роботи за мотивами драми-феєрії Лесі Українки «Лісова пісня» (1990), ілюстрації до збірки Лесі Українки «Хвилі моєї туги» (1990), «Осінній спомин» (1996), «Купальські чари» (1997); *основні твори:* «Бабине літо» (1984), «Крізь сон» (1989), «До Світла» (1996), «Втрачений рай» (1998), «Криниця для спраглих» (1998), «Прихід» (1998), «Правічне» (1999), «Сльоза скорботна» (2000), «Моління про чашу» (2004), «Вознесіння» (2005), «Шафран» (2006), «Ноктюрн різдвяний» (2007), «Середмістя» (2009), «Балада про мальви» (2014), «Хресна дорога» (2014), «Пам'яті Небесної сотні» (2014), «Оплакування» (2015), «Тайна вечеря» (2015).

Твори зберігаються в музеях і приватних збірках України та за кордоном.

Джерела: Бабій Н. Івано-Франківськ: Прихід і проща Тетяни Павлик. *Образотворче мистецтво*. 2001. Ч. 2. С. 83–84; Художники Івано-Франківщини : альбом / упоряд.: Б. Губаль. Львів : ПТВФ «Афіша», 2002. 95 с.; Кушніренко Н. Тетяна ПАВЛИК: «Люблю літати...». URL: <http://gk-press.if.ua/x6779/> (дата звернення: 11.12.2014); Народжена для творчості: мистецький життєпис / Івано-Франків. ОУНБ ім. І. Франка, від. літ. з мист. ; упоряд.: Г. І. Пристай, М. В. Дем'янів, І. А. Бурда, Г. С. Синенько; відп. за випуск Л. В. Бабій. Івано-Франківськ, 2015. 116 с.; Акварель. Тетяна Павлик / упоряд.: Т. Павлик, Р. Кондрат. Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2015.

ПАВЛЮК МИКОЛА (13.08.1953, селище № 3 Нагорського району Кірової області (Російська Федерація) – 05.09.2016, м. Івано-Франківськ)

– скульптор, графік, живописець. Працював в галузі монументального та декоративно-прикладного мистецтва, скульптури, графіки, живопису, дизайну. Член НСХУ (1993). Закінчив Львівське училище прикладного мистецтва ім. І. Труша (тепер Львівський державний коледж декоративного і ужиткового мистецтва імені Івана Труша) за спеціальністю «Художня обробка дерева, каменю та кості» (1973), Львівський державний інститут прикладного та декоративного мистецтва (тепер Львівська національна академія мистецтв), факультет інтер'єру та обладнання (1980). Педагоги з фаху: В. Трохимлюк, Т. Драган, В. Борисенко, Т. Максисько, С. Прибиток, С. Хижняк. Працював в Інституті мистецтв Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника (тепер Навчально-науковий інститут мистецтв ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»), доцент кафедри образотворчого мистецтва та реставрації, викладач скульптури, живопису та рисунка.

Участь у виставках: обласні, республіканські, регіональні, міжнародні: (П'ята республіканська виставка акварелі (1982), республіканська художня виставка «Мальовнича Україна» (м. Київ, 1990), виставка «Людина і світ» (1989), виставка «Міжсезоння» (м. Івано-Франківськ, 2013); персональна: м. Івано-Франківськ (1997).

Твори: *серія* «Карпатські легенди» («Зірку з неба хочеш?», 2000); *основні твори:* «Скит Манявський» (1978), «Зима в горах» (1984), «Гори димлять. Микуличин» (1987), «Оберега» (1989), «За Україну, за її волю, за честь, за славу, за народ» (1990), «Дорога до храму» (1990), «Ковзанка в Старій Гуті» (1994), «Площа Андрея Шептицького. Івано-Франківськ» (1998), «Біля Сивулі» (1998), «Мороз в горах» (2000), «Вечір у місті» (2000), «Сивуля. Зима» (2000), «Під знаком «Лева» (2003), «Гора Панцирник в Бубнищі» (2004), «Ворохтянська церква» (2005), «Обістя в горах» (2005), «Гори горять» (2005), «Хмари над горами» (2005), «Гірський перелаз» (2005), «Обістя Юрка» (2005), «Ворохта» (2005), «Захмарена Ворохта» (2005), «Дощ в горах» (2006), «Скелі Довбуша. с. Бубнище. З'ява ангела в чистилищі» (2006),

«Церква Покрови. Село Бубнище» (2007), «Гора Відьма. Село Бубнище. Скелі Довбуша».

Твори знаходяться в фондах Музею культури і мистецтва України, в Івано-Франківському краєзнавчому музеї, Музеї мистецтв Прикарпаття, в художньому музеї м. Ковеля, а також у приватних колекціях.

Джерела: Художники Івано-Франківщини : альбом / упоряд.: Б. Губаль. Львів : ПТВФ «Афіша», 2002. 95 с.; Лукань В. Г. Вибрані статті про мистецтво. Явища. Постаті. Імена. Івано-Франківськ : Видавець Третяк І. Я., 2009. 240 с.; Хом'як Л. До 10-ліття спільної творчої та виставкової діяльності : вступна стаття до каталогу виставки мистецького об'єднання «НАС СІМ». Івано-Франківськ : Фоліан, 2013.

ПАНТЕЛЮК ІВАН (06.02.1913 – 1992, с. Брустури Косівського району тепер Івано-Франківської області – ?) – графік-самоук. Займався екслібрисом. Різьбярству навчався у майстерні «Гуцульська різьба» Ф. Когути та В. Лелета. Перший книжковий знак він зробив для Ф. Когути (1938).

Участь у виставках (з 1938): екслібриси експонувалися на 162 виставках в СРСР, Чехословаччині, НДР, Польщі, Франції, США, Канаді; *обласні:* виставка екслібриса з нагоди 175-річчя з дня народження Т. Шевченка в Івано-Франківському літературному музеї Прикарпаття (1989); *персональні:* 13 персональних виставок (виставка малої графіки в м. Колпна Орловської області (1976), виставка екслібрисів в м. Сторожинець Чернівецької області (1976), виставка з колекції А.Тилимонюка в м. Кошалін, ПНР (1969), виставка в м. Слупськ, ПНР (1970), виставка в м. Ульяновськ (1977), виставка екслібрисів в м. Івано-Франківськ (1977), виставка екслібрисів в м. Вільнюс (1978), виставка екслібрисів в м. Одеса (1978), виставка екслібрисів в с. Веренчанка, Заставницького району Чернівецької області (1978).

Робота у видавничій галузі: графічні твори репродукувалися в 213 книжкових, журнальних і газетних виданнях, здобули визнання спеціалістів і широких кіл громадськості.

Твори: понад 1200 рисунків-дереворитів, серед них – 600 книжкових знаків-екслібрисів для державних і громадських музеїв, для власників книг; *екслібриси:* екслібрис для Музею книги і друкарства України, екслібрис до 150-річчя з дня народження Т. Г. Шевченка (1964), екслібрис Володимира Королюка (1969), екслібрис для Романа Фіголя (1969), екслібрис Андрія В'юника (1976), екслібрис Володимира Качкана (1977), екслібрис для бібліотеки Музею народної архітектури України (1980), екслібрис для Олексія Кузьменка (1981), екслібрис Романа Дреботюка (1983), екслібрис для Музею-заповіднику Т. Г. Шевченка в Каневі (1987), екслібрис з нагоди 70 роковин Великого жовтня (1987), екслібрис для бібліотеки імені Марка Вовчка (1997), екслібрис Богдана Пастуха, екслібрис С. В. Стояновського.

Джерела: Яновський М. В. Срібна пряжка : розповіді про народних митців. Ужгород : Карпати, 1980. 216 с.; Соломченко О. Добре серце художника : про майстра екслібриса з Косова І. Г. Пантелюка. *Прикарпатська правда*. 1982. 27 червня; Виставка екслібрисів І. Г. Пантелюка : каталог / укладач Р. В. Дреботюк. Івано-Франківськ : Облполіграфвидав, 1983. 40 с.; Шевченкіана в екслібрисі : каталог виставки / упоряд.: П. Прокопів. Івано-Франківськ : Облдрук, 1989. С. 3–4; Гrepиняк М. Мистецький рекорд : Про долю косівського майстра-гравера І. Г. Пантелюка. *Гуцульський край*. 1992. 9 червня; Нестеренко П. В. Історія українського екслібриса. Київ : Темпора, 2010. 328 с.; Сафонова Т. В. Украинский экслибрис: декор и орнаментация. *Исторические, философские, политические и юридические науки, культурология и искусствоведение. Вопросы теории и практики*. 2013. № 5 (31). С. 160–164. URL: <http://www.gramota.net/materials/3/2013/5-1/42.html> (дата звернення: 27.06.2018); Покормяко Н. Дещо про екслібриси з колекції Національного музею Тараса Шевченка. URL: <http://museumshevchenko.org.ua/flash-point/files//list/pokormiako2/magazine2/index.html#/0> (дата звернення: 12.01.2018); Максимлюк І. В. Проблема традиції у творчості художників-графіків Івано-Франківщини. *Вісник Львівської національної академії*

мистецтв : наукове видання. Львів: ЛНАМ, 2018. Вип. 36. С. 247–263;
Максимлюк І. В. Екслібрис Івано-Франківщини ХХ – початку ХХІ століття.
Вісник Прикарпатського університету. Мистецтвознавство. Івано-
Франківськ, 2018. Вип. 37. С. 3–10.

ПАНЧИШИН ІГОР (09.12.1955, м. Станіслав, нині Івано-Франківськ) – архітектор, графік. Закінчив Львівський політехнічний інститут, архітектурний факультет (1973–1978) (тепер Національний університет «Львівська політехніка»). Педагогі з фаху: Лінс, Оліва. Працював у івано-франківському відділенні «Львівських міжобласних реставраційних майстерень» (1980–1993) (тепер інститут «Укрзахідпроектреставрація»), Івано-Франківський художній музей (тепер Музей мистецтв Прикарпаття), старший науковий співробітник, керівник відділу сучасного мистецтва (збереження фондів «Імпреза», 2000 робіт) (1993–1999), Центр сучасного мистецтва Сороса, м. Київ (1995–1998), голова наглядової ради, Центр сучасного мистецтва м. Івано-Франківськ, директор (2000–2006), спеціаліст з охорони культурної спадщини управління культури МВК (до 2016); член правління Центру мистецтва «Совіарт», член редколегії журналу «Карпати», член ротарі-клубу. Один із ініціаторів проведення першого в Україні і Радянському Союзі бієнале сучасного мистецтва «Імпреза» в Івано-Франківську (1989).

Участь у виставках: обласні: («Виставка трьох» (М. Вітушинський, І. Панчишин, М. Яковина), м. Івано-Франківськ, Івано-Франківський краєзнавчий музей (1986), «Виставка шести» (М. Вітушинський, І. Панчишин, М. Базак, З. Атлантова, П. Дроб'як).

Твори: «Ніч» (1997).

Джерела: Ганущак В. Про творчість івано-франківських художників М. Вітушинського, І. Панчишина, М. Яковини. Комсомольський прапор. 1988. 5 березня; Звіжинський А. Інтерв'ю з Ігорем Панчишином. Кінець-кінцем: альманах. Івано-Франківськ: Лілея-НВ. 1999. С. 43–44; Сатисфакція –

у друзях. Галицький кореспондент. 2005. 25 серпня. С. 23; Porto Fanko. Порт'ал. URL: <http://2017.portofrankofest.com/directions/portall/> (дата звернення: 17.12.2016).

ПАНЬКЕВИЧ ЮЛІАН (04.07.1863, с. Устя-Зелене, нині Монастириського району Тернопільської області — літо 1934 (1935?), м. Харків) – графік, живописець, літератор, культурно-громадський діяч. Вчився у Школі образотворчих мистецтв (*Szkoła Sztuk Pięknych*) у Кракові (1884–1885) (тепер Академія образотворчих мистецтв імені Яна Матейка), Віденській художній академії (1885–1887) (тепер Академія образотворчих мистецтв). Педагоги з фаху: І. Яблонський, Л. Лефлер, В. Луцкевич, Ф. Цинк. Співзасновник (разом з І. Трушем) і секретар «Товариства для розвою руської штуки» (1898), співорганізатор виставок (1898, 1900, 1903). Член товариства «Руська бесіда» (м. Станіслав). Працював у Державному музеї образотворчого мистецтва в Харкові (1932) (тепер Харківський художній музей). Працював в Історичному музеї ім. Г. Сковороди м. Харкова (1933–35) (тепер Харківський історичний музей імені Миколи Федоровича Сумцова).

Робота у видавничій галузі: ілюстрація обкладинки кантати «Іван Гус» (1887), сорок ілюстрацій та двадцять заставок і кінцівок до збірки казок В. Гнатюка «Баронський син в Америці» (ілюстрація до казок «Заклята голубка», «Богатир Сухозброденко Іван та Настя Прекрасна», «Як царевич вирвав царівну у чорта», «Чарівний перстень») (1918), ілюстрації до збірки В. Гнатюка «Народні легенди» («Як повстав світ?», «Хто вигадав скло?», «Чому купці брешуть?», «Звідки взялися тютюн і люлька?», «Чому вільха червона?», «Чому чорт боїться вовка?», «Як дійшли люди до млина?», «Звідки пішли різні вдачі у жінок?») (1918), ілюстрації до збірки В. Гнатюка «Похоронні голосіння» («Заводить», «Обвозять кругом хати», «Жмурка», «Позич мені стільчик», «Бука тягнуть», «Пораються», «Висіти», «За всі голови»); ілюстрації до «Слова о полку Ігоревім», до повісті Г. Хоткевича «Камінна душа», творів Степана Руданського (ілюстрація до поезії «Гей,

бики», книга «Акорди» (1903)), Якова Щоголіва (ілюстрація до поезії «Бурлаки», книга «Акорди» (1903)), В. Кулика (ілюстрація до поезії «Захожий косар», книга «Акорди» (1903)), ілюстрування та художнє оформлення збірки антологія української лірики «Акорди» («Рибалки») (1903), упорядником і редактором якої був Іван Франко.

Проектна графіка: проекти різьбленого іконостаса та двох бічних вівтарів (із застосуванням елементів українського народного орнаменту) церкви у с. Яблуневі (1888), проект іконостаса в ренесансному стилі церкви у с. Залісся (1890), проект різьбленого іконостаса для церкви в Яремчі (1896); виконував для музейної експозиції різні рисунки олівцем, пером, часом аквареллю. Багато уваги приділяв художник копіюванню народних орнаментів XVIII—XIX СТ., що їх він виконував пером або в комбінованій техніці — пером та аквареллю.

Участь у виставках: м. Львіві, Народний дім (1863), м. Львів (1895) («Христос» і «Богородиця»), м. Львів (1898), «Вистава українських артистів» — перша спільна виставка творів київських та львівських художників, влаштована Товариством прихильників української літератури, науки і штуки (м. Львів, 1905); персональні: в будинку місцевої української гімназії (м. Рогатин, січень 1923), «Незнаний Панькевич», присвячена 140-річчю від дня народження митця (2003).

Твори: «Портрет М. Костомарова» (1885), «Парубок з Угринова» (1885), «Дівчина з угри нова» (1885), «Руїни монастиря в Семенові» (1885), портрет Тараса Шевченка (1904), «Озерце» (1919), «Краєвид з дорогою» (1922), «Весна» (1922), «Христос» та «Богородиця», «Старий млин».

Твори зберігаються у Національному музеї у Львові імені Андрея Шептицького, Музеї мистецтв Прикарпаття, а також приватних колекціях.

Джерела: Нановський Я. Й. Юліан Панькевич: Нарис про життя і творчість. Київ : Мистецтво, 1986. 80 с.; Юрченка М. Син свого народа. Зоря. 1987. 13 жовтня; Полєк В. Художник Юліан Панькевич. Зоря. 1988. 7 травня; Мистецтво України: біограф. довідник / Упоряд.: А. В. Кудрицький, М. Г.

Лабінський; за ред. А. В. Кудрицького. Київ: «Українська енциклопедія» імені М. П. Бажана, 1997. 700 с.; Драбчук І. Жив народом і з народом: із життя Юліана Панькевича. Галицька Просвіта. 2008. 13 червня (№ 24). С. 3.

ПАЩИН РОМАН (20.01.1938, с. Підгороддя Рогатинського району Івано-Франківської області – 05.04.2000, с. Залуква Галицького району Івано-Франківської області) – івано-франківський графік, живописець, скульптор, журналіст, публіцист, філософ, краєзнавець, дослідник історії м. Галича, дослідник історії галицьких караїмів. Закінчив Станіславський учительський інститут, історичний факультет (тепер ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»). Працював учителем Блюдниківської середньої школи, завідувачем методичного кабінету, методистом Галицького районного відділу народної освіти, учителем історії Галицької ЗОШ I–III ст. №1 (1983–2000). Роман Пащин був одним із ініціаторів заснування Галицької художньо-ремісничої школи (тепер Мала академія народних ремесел м. Галич).

Основні призи і нагороди: Лауреат премії імені Марійки Підгірянки (1993).

Робота у видавничій галузі: графічні твори, друкувалися в місцевих газетах під рубриками «Етюди», «Із записної книжки художника».

Участь у виставках: *персональні:* «Люди і дерева», представлено понад 70 графічних та живописних творів (Івано-Франківський краєзнавчий музей, 1990), виставка, присвячена 70-річчю від дня народження Романа Пащина (виставкова зала відділу фондів Національного заповідника «Давній Галич», 2008).

Твори: *основні твори:* «Тиша-3» (1980), «Зимове плетиво» (1982), «Розказують про цей гай...» (1984), «Червоний вітер 1945 року. Пам'яті батька» (1984), «Калина червона. Портрет сестри» (1984), «Осінь» (1984), «Пам'ятник жертвам фашизму» (1985), «Трагічне плетиво гілок» (1985), «Осінь. Граби» (етюд) (1985), «Спогад. Два листки» (1985), «Трави. Вітер» (1985), «Сині дерева-1» (1985), «Сині дерева-2», (1985), «Стародавній Галич»

(1986), «Балада про життя поета», (1986), «Помирала мама» (шрифтова композиція) (1986), «Малював дерево...» (1986), «Калина» (1986), «Молоді дерева-3» (1986), «Березневі тіні» (1987), «Фантазії на зимовому вікні» (1987), «Сторінка із стародавньої книги» (шрифтова композиція) (1987), «Вітер. Імпровізація» (1987), «Останні промені» (1987), «Дерево і настрої» (1987), «Згасле дерево-1» (1988), «Згасле дерево-2» (1988), «Коріння. Яке воно?» (1988), «Балада про старого дуба» (1988), «Галич» (1988), «Родовідне дерево Ростиславичів» (1991), «Галицька земля в епоху «Слова о полку Ігоревім», «Древній Галич», «Галки над Галичем», портрети галицьких князів Володимирка Володаревича, Ярослава Осмомисла, історика Михайла Грушевського, діяча ЗУНР Дмитра Вітовського, графічні зображення Ісуса Христа, Богородиці, Святого Пантелеймона, Архистратига Михаїла; *екслібриси* (з 1987): екслібрис Р. Пащина (1988).

Джерела: Люди і дерева : виставка творів графіки і живопису Романа Пащина : каталог / упоряд.: І. П. Курчук. Івано-Франківськ : Облполіграфвидав, 1988. 19 с.; Міжнародна виставка-конкурс графіки малих форм «Собор 1596–1996» : каталог виставки / упоряд.: Т. Пліщ, В. Мельник, І. Пелехатий, М. Іванотчак. Івано-Франківськ : Редакційно-видавничий відділ Івано-Франківської української греко-католицької єпархії, 1996. 95 с.; Пащин Р. Земля Галицька. Галич : Відділ народної освіти галицького виконкому, 1991. 80 с.; Пам'яті Романа Пащина (до 75-річчя від дня народження). URL:

http://galuchit.at.ua/image/pashhin/pashhin_roman_prokopovich.pdf (дата звернення: 27.06.2018).

ПОВШИК СВІТЛАНА (02.05.1970, с. Ямниця Тисменицького району Івано-Франківської області) — графік, педагог. Працює в галузі дизайну одягу, станкової та проектної графіки. Член Національної спілки художників України (2013). Закінчила Львівський державний інститут декоративно-прикладного мистецтва (1993) (тепер Львівська національна академія

мистецтв), здобула кваліфікацію «художник-технолог, модельєр». Педагоги з фаху: О. Коровицький, З. Тканко, С. Ярич. Працює на кафедрі декоративно-прикладного мистецтва (з 1994), кафедрі дизайну (з 1999) Інституту мистецтв Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (тепер Навчально-науковий інститут мистецтв ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»). Її студенти посідають призові місця на Всеукраїнських олімпіадах та конкурсах молодих дизайнерів.

Робота у видавничій галузі: ілюстрації до журналу «Перевал» (1999), обкладинка та ілюстрації до поетичної збірки «Цвіт першого кохання» («Загадкова», 2002).

Проектна графіка: «Проект сучасного одягу за мотивами Яворівських сердаків» (1993), «Серія жіночих блуз за писанковими мотивами Тараса Городецького під девізом «Чар-зілля», сценічні костюми до рок-опери «Я Роксолана» (в рамках фестивалю «Родослав») (2002), для хору Навчально-наукового інституту мистецтв ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» (2003), костюми для ювілейного концерту дуету «Лебеді кохання» (2004), гардероб ведучої Христини Стебельської (на замовлення Першого національного каналу) (2007), для ансамблю бандуристок музичного училища ім. Д. Січинського (2011). Розроблено ескізи для колиби «Чумацький шлях» (2006), ресторан «Славутич» (2007), ресторан «Фієста» (2007), перукарня «Станіславська фризерня» (2007), ресторан «Бочка» (2008), ресторан «Домашня кухня» (2008), ресторан «Бункер» (2008), ресторан «Фонтуш» (2010), відпочинковий комплекс «Лейбова гора» (2012), костюми для жіночого камерного хору церкви Святої Трійці в м. Бережани «Глорія» (2013), для муніципального оркестру народної музики «Рапсодія» (2016), для музиканта Василя Мельниковича — «Гуцул-хуліган» (2016), для хору «Галицькі передзвони» (2016).

Участь у виставках: *всеукраїнські:* Групова виставка викладачів Інституту мистецтв, м Луцьк, Збараж, Мукачеве (2008), Перша Всеукраїнська трієнале «Український фолк-модерн – 2009», м. Чернівці (2009), Друга Всеукраїнська трієнале абстрактного мистецтва «АРТ АКТ», м. Чернівці (2010, 2013), Перша Всеукраїнська трієнале «не-актуального мистецтва РЕЧИСТА», м. Чернівці (2011), Друга Всеукраїнська трієнале «Український фолк-модерн», м. Чернівці (2012), Всеукраїнська виставка декоративно-ужиткового мистецтва «Світ Божий як Великдень», м. Івано-Франківськ (2012), Всеукраїнська виставка до Дня художника, м. Київ (2013), Всеукраїнська виставка декоративно-ужиткового мистецтва «Світ Божий як Великдень», м. Тернопіль (2013), Всеукраїнський бієнале «Графіка 2015», м. Київ (2015), Благодійна виставка-аукціон «В межах безмежного», м. Івано-Франківськ (2015); *міжнародні:* Трієнале «Карпатський хребет», м. Івано-Франківськ (1995), Design a sztuka – międzynarodowa konferencja i wystawa, Koshalin (2015); *персональні:* «Яблуко на долоні», м. Коломия (2013) (46 робіт), «Розповита душа», м. Галич (2013) (52 роботи), «Вересневі роси», м. Івано-Франківськ (2013), «З журбою радість обнялась», м. Кам'янець-Подільський (2014), «Ворожіння на кавовій гущі», м. Івано-Франківськ (2015); Виставка творчої і професійної графіки Повшик С. та студентів спеціальності «дизайн одягу», м. Івано-Франківськ (2014).

Твори: серії: «Середмістя» (2005), «Кавові історії» (2005), «Голуби і голубки» (2013), «Ти вперше цього літа зацвієш», «Перехід» (2013); основні твори: «Навія» (1998), «Єва» (2000), «Полуднева» (2007), «Роси» (2009), «Полювання на мить» (2010), «Великодня» (2010), «Палагна» (2012), «Дерево життя» (2013), «Мандрівниця» (2013), «Жар-птиця» (2013), «Мавка» (2013), «Медова» (2013), «Коробка», «На рибі», «Обірваний портрет», «Сирена».

Джерела: Хом'як Л. Чар легкості (графічна творчість Світлани Повшик) / Л. Хом'як // Перевал. — 1999. — № 1. — С. 190–191.

ПОГРІБНА ІРИНА (28.06.1964, м. Львів) – живописець, графік. Закінчила Львівський державний інститут прикладного і декоративного мистецтва (тепер Львівська національна академія мистецтв), відділ ткацтва.

Участь у виставках: міжнародні: Австрія, Німеччина, Російська Федерація. персональні: Обласний художній музей (тепер Музей мистецтв Прикарпаття) (1998), «Станіславські дворики – 1», (2005), «Станіславські дворики – 2», арт-клуб «Химера» (2007).

Твори: *серія* «Ангели над містом»; *основні твори:* «Запах сутінків», «Настрій», «Тиша», «Вечірній вірш», «Площа Міцькевича».

Твори зберігаються в приватних збірках України, Польщі, Литви, Чехії, Словаччини, Німеччини, Канади, Російської Федерації.

Джерела: Панчишин М. Неповторний світовид. Галичина. 1991. 16 січня. С. 8; Зоріна Л. Мініатюри на камені. Наша справа. 1997. 29 серпня. С. 8; Мельник В. Райські сади Ірини Погрібної. Галичина. 1998. 19 червня. С. 4; Шалкітене І. І. Погрібна: в моєму житті поєдналися живопис і музика. Анонс-контракт. 2003. № 1. С. 42; Голомідова Н. Міста без дерев не буває. Західний кур'єр. 2007. 11 сіня. С. 6; Яновський Я. Станіслав Ірини Погрібної. Захід пост. 2007. 18 січня. С. 81; Темех Н. Світ мальовничих образів Ірини Погрібної. Вечірній Івано-Франківськ. 2008. 14 лютого (№6). С. 20;

ПРОКОПИШИН ВОЛОДИМИР (12.09.1986, с. Солотвино Богородчанського району Івано-Франківської області). Працює в галузі графіки, живопису, скульптури, монументального мистецтва. Засновник мистецької студії «Modigliani» (2014), співзасновник студії С.А.М (2018), організатор міжнародної виставки-конкурсу «Портрет та натура ХХІ ст.» (2017, 2018), фестивалю академічного художнього мистецтва «Сьогодні Академічного Мистецтва» (2018).

Основні призи і нагороди: Лауреат міжнародної виставки-конкурсу Львівського палацу мистецтв «Осінній салон», м. Львів (третя премія за роботу «У пошуках світла» (2006), друга премія за триптих «Життя і мить»

(2007)), дипломант міжнародної виставки-конкурсу Львівського палацу мистецтв «Осінній салон», м. Львів (2008).

Проектна графіка: декорації для дитячого балету за мотивами «Снігової королеви», Івано-Франківська обласна філармонія імені Іри Маланюк (2018).

Участь у виставках: *групові:* Україна, Великобританія, Греція, Італія, Канада, США, Франція; *персональні:* «Портрет.Viki», м. Івано-Франківськ (2014), «Ти — мистецтво», м. Івано-Франківськ (2015), «Сповідь», м. Івано-Франківськ (2016), «На живо», м. Калуш (2015).

Твори: *серії:* «Портрет.Viki», «Ти — мистецтво».

Джерела: Темех Н. Володимир Прокопишин. URL: <http://gk-press.if.ua/volodymyr-prokopyshyn/> (дата звернення: 06.03.2018); Коновалова О. На веранді. Володимир Прокопишин, художник (АУДІО). URL: <http://www.vezha.org/volodymyr-prokopyshyn-hudozhnyk-audio/> (дата звернення: 07.03.2018).

ПРОКОПІВ ПЕТРО (18.01.1947, с. Камінне Надвірнянського району Івано-Франківської області) – графік, живописець, монументаліст (мозаїка, сграффіто, розпис). Член НСХУ (1988), заслужений діяч мистецтв України (2017). Закінчив Львівське училище прикладного мистецтва ім. І. Труша, відділення монументально-декоративного розпису (1964–1968) (тепер Львівський державний коледж декоративного і ужиткового мистецтва ім. І. Труша), Івано-Франківський державний педагогічний інститут ім. В. Стефаника, художньо-графічний факультет (тепер Державний вищий навчальний заклад «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»), одержав кваліфікацію: графіка, малярство (1986–1991). Педагоги з фаху: Т. Максисько, С. Прибиток, М. Фіголь, С. Хижняк. Працює доцентом кафедри образотворчого, декоративно-прикладного мистецтва та реставрації ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», викладач рисунка, малярства, спеціалізації «Графіка».

Основні призи і нагороди: лауреат обласної премії ім. Ярослава Лукавецького в галузі образотворчого мистецтва і архітектури (2007), 3-тя премія – Міжнародний конкурс есклібриса «Скаудвіле-92», Литва, Диплом – 1-й Міжнародний салон малої графіки «Беюш-94», Румунія, Бронзова медаль – Всесвітня виставка есклібриса «Бейджинг-98», Китай, Диплом – Міжнародна виставка малої графіки «Гваделупа-99», Мексика, Лауреат 2-ї Всеросійської виставки есклібриса «Вологда-2007», Росія. Твори художника представлені у Міжнародній енциклопедії есклібриса (Португалія, № 26,1999).

Робота у видавничій галузі: «Виставка творів заслуженого майстра народної творчості УРСР Ганни Юліанівни Герасимович». Проспект (ілюстрація до обкладинки) (1974), «Виставка творів Ганни Яківни Киви». Проспект (ілюстрація до обкладинки) (1974), «Виставка творів народного мистецтва Гуцульщини». Каталог (ілюстрація до обкладинки) (1978), «Виставка творів Оксани Йосипівни Грицей». Каталог (ілюстрація до обкладинки) (1985), календар-місячник до 175 річниці від дня народження Тараса Шевченка (видавництво «Радянська Україна» 1989), «Івано-Франківська область. Адміністративно-територіальний поділ» (ілюстрації до обкладинки) (1997), «Етнос і культура». Часопис Прикарпатського університету імені Василя Стефаника (ілюстрації) (2003), «Криворівня». Матеріали міжнародних наукових конференцій (ілюстрація до обкладинки) (2003).

Проектна графіка: виставка есклібрисів Петра Прокопіва (1983, плакат), Михайло Фіголь. Виставка творів (1988, запрошення), Перша національна благодійна філателістична виставка «УКРАЇНКА» (1992, афіша виставки), Денис Іванцев. Малярство, графіка, пластика (1995, афіша виставки), ескіз герба єпископа Сафрона Мудрого «Господь – сила моя» (1996), ескіз реклами телерадіоорганізації «ДЗВОНИ» (1997), ескіз диплома лауреата обласної премії ім. Василя Стефаника (1998), «Україна духовна», ескіз емблеми Першої міжнародної наукової конференції «Духовна вісь України: Галичина

– Наддніпрянщина – Донеччинна» (2004), герб владики Коломийсько-Чернівецької єпархії УГКЦ єпископа Миколи Сімкайла «На тебе уповаю» (2005).

Участь у виставках: учасник понад 80 художніх виставок в Україні та за її межами (з 1979); *обласні та зональні:* виставка екслібрисів художників Прикарпаття, Івано-Франківськ, Україна (1979), обласна виставка, присвячена 125-річчю від дня народження Івана Франка, Івано-Франківськ, Україна (1981), зональна виставка творів молодих художників Львівщини та Івано-Франківщини, Івано-Франківськ, Україна (1982), виставка книжкових знаків «Медицина в екслібрисі», Львів, Україна (1983), виставка «Вітальна листівка», Львів, Україна (1984), Перша виставка естампа художників Прикарпаття, Івано-Франківськ, Україна (1984), виставка «Іван Франко в екслібрисі», Львів, Україна (1986), виставка «Русалка Дністровая» в екслібрисі», Львів, Україна (1987), Виставка «Шевченкіана в екслібрисі», Івано-Франківськ, Україна (1989), обласна художня виставка, присвячена 175-річчю від дня народження Т. Г. Шевченка, Івано-Франківський літературний музей Прикарпаття (1989), обласна виставка з нагоди святкування 5-ї річниці проголошення незалежності України, Івано-Франківськ, Україна (1996), виставка, присвячена 130-річчю «Просвіти» та 125-річчю від дня народження Тараса Шевченка, Івано-Франківськ, Україна (1999), обласна художня виставка до 10-ї річниці незалежності України, Івано-Франківськ, Україна (2001), виставка творів викладачів художнього факультету Інституту мистецтв Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника, Івано-Франківськ, Україна (2003), обласна художня виставка, присвячена 190-річчю від дня народження Т. Г. Шевченка, Івано-Франківськ, Україна (2004), обласна художня виставка, присвячена Дню незалежності України, Івано-Франківськ, Україна (2004), обласна художня виставка, присвячена Дню незалежності України, Івано-Франківськ, Україна (2005), обласна художня виставка, присвячена 15-річчю незалежності України і 150-річчю від Дня народження І. Я. Франка, Івано-Франківськ,

Україна (2006); *всеукраїнські*: Всеукраїнська художня виставка «Галичу – 1100 років», Івано-Франківськ, Україна (1998), Всеукраїнська мистецька виставка «Мальовнича Україна», Івано-Франківськ, Україна (2001), трієнале «Графіка 2003», Київ, Україна (2003), виставка, присвячена 15-річчю незалежності України, Київ, Україна (2006), виставка творів молодих художників, Київ, Україна (1980), Виставка «Сучасний український книжковий знак», Суми, Україна (1985)), Виставка «Шевченко в книжкових знаках», Харків, Україна (1986), Виставка «Екслібрисна Шевченкіана», Суми, Україна (1988), Шевченкіана в книжкових знаках, Дніпропетровськ, Україна (1989), Виставка екслібрисів «Козацькому роду нема переводу», Київ, Україна (1992), Виставка графіки «Різдвяна містерія-96», Луцьк, Україна (1996); Мистецька виставка «Художники Івано-Франківщини», Київ, Україна (2002), До 199-ї річниці від дня народження великого Кобзаря у стінах Волинського краєзнавчого музею відкрилася виставка «Образ Шевченка у філателії та філокартії»; *республіканські*: виставка книжкового знака, присвячена 40-річчю возз'єднання українських земель в єдиній Радянській державі, Київ, Україна (1979), виставка книжкових знаків «У вінку дружби народів», Вільнюс, Литва (1982), виставка екслібрисів «Книга – мій друг», Вільнюс, Литва (1983), виставка «Мальовнича Україна», Київ, Україна (1987), виставка українського книжкового знака, м. Київ (1987), міжреспубліканська виставка екслібриса «У вінок Кобзареві», Суми, Україна (1989), виставка «Письменники і герої літературних творів в екслібрисі», Київ, Україна (1990); *міжнародні*: XI Міжнародне бієнале екслібриса, Мальборк, Польща (1989), виставка книжкових знаків «Шевченкіана», Братислава, Словаччина (1989), II Міжнародне трієнале екслібрисів – конкурс «Сакральний екслібрис», Вільнюс, Литва (1992), Конкурс екслібрисів «Скаудвіле-92», Скаудвіле, Литва (1992), Міжнародний огляд ксилографічного і ліногравюрного екслібриса «Катовіце-92», Катовіце, Польща (1992), XVI бієнале малої графіки Сінт-Ніклас, Бельгія (1993), Міжнародне бієнале екслібриса «Друк і папір», Осс, Голландія (1993),

Міжнародний конкурс екслібрисів на створення та подальше використання книжкового знаку Наукової бібліотеки Університету «Києво-Могилянська академія», м. Київ (1993), Міжнародний конкурс екслібрисів, присвячений Варшавському повстанню ім. Тадеуша Чеславського-сина, Варшава, Польща (1994), Перший міжнародний салон малої графіки – екслібрисів «Альма-Матер». «Беюш-94», Беюш, Румунія (1994), Міжнародний конкурс «Гаргантюа і Пантагрюель», Франсуа Рабле в екслібрисі», Меудон, Франція (1994), Міжнародний конкурс екслібрисів, Белград, Югославія (1995), Міжнародний конкурс екслібрисів, присвячений 50-річчю закінчення Другої світової війни, Ломаццо, Італія (1995), XVII бієнале, малої графіки «Екологія» Сінт-Ніклас (Бельгія) (1995), Міжнародна виставка-конкурс графіки малих форм «Собор 1596-1996», Івано-Франківськ, Україна (1996), II Міжнародний огляд ксилографічного і ліногравюрного екслібриса «Катовіце-96», Катовіце, Польща (1996), Міжнародна виставка «Рейнеке Лис» в екслібрисі», Сінт-Ніклас, Бельгія (1996), XVIII бієнале малої графіки «Казки», Сінт-Ніклас, Бельгія, (1997), Міжнародна художня виставка «Карпатський хребет-97», Івано-Франківськ, Україна (1997), I Міжнародна виставка екслібриса «500 років від дня народження Юрія Кловіча», Рієка, Хорватія (1997), Всесвітня виставка екслібриса «Бейджинг-98», Бейджинг, Китай (1998), Міжнародний бієнале екслібриса «Святий Георгій в екслібрисі», Альбенга, Італія (1998), XIX бієнале малої графіки «Література», Сінт-Ніклас, Бельгія (1999), Міжнародна виставка екслібриса «Гваделупа-99», Гваделупа, Мексика (1999), Міжнародна виставка екслібриса «Ювілей-2000», Комо Ломбардо, Італія (2000), Міжнародний конкурс екслібриса «Ювілей-2000», Пескара, Італія (2000), III Міжнародна виставка екслібриса «Давні рукописи» Рієка, Хорватія (2001), III Міжнародна виставка екслібриса «Людина і риба», Рієка, Хорватія (2003), Міжнародна виставка Львівський осінній салон «Високий замок – 2005», Львів, Україна (2005), I Міжнародна трієнале екслібриса в Лефкасі, Лефкас, Греція (2005); *персональні*: Івано-

Франківська обласна організація Національної спілки художників України (2017).

Твори: *серії:* «Різдво Христове» («Колядники–I», «Свята вечеря», «Колядники–II») (1991), «Троїсті музики» («Бубніст», «Цимбаліст», «Скрипаль») (1992), «Троїсті музики» («Скрипаль», «Цимбалістка», «Сопілкар») (1993), «Купальниці» («Купальниці–I», «Купальниці–II», («Купальниці–III») (1997), «Писанкові мотиви» («Берегиня», «Княгиня», «Королева», «Кучері», «Риби») (2000), «Ню» («Композиція–I», «Композиція–II», «Композиція–III») (2000); *основні твори:* «Церква в селі Камінній» (1968), «Натюрморт з фікусом» (1968), «Дерева біля хвіртки» (1969), «Ангел» (1992), «Козацький натюрморт» (1996), «Різдвяний натюрморт» (1996), «Церква Різдва у Ворохті» (1997), «Три грації» (1997), «Три купальниці» (1998), «Повернення» (1999), «Ранок» (1999), «Святий Миколай» (2010), «Берегиня» (2004), «Яблуня» (2004), «Новина» (2004), «Весна» (2004), «Григорій Крук – український скульптор» (2011), «Дід Онуфрій з Ворохти» (2013); *екслібриси:* *серії:* «Україніка» та «Шевченкіана»; «Книга Петра Прокопова» (1968), екслібрис Т. Максиська (1972), екслібрис Вітрука (1977), «Шевченкіана М. Куделі» (1978), екслібрис І. Пантелюка (1982), «Україніка Петра Прокопіва з Івано-Франківська» (1984), екслібрис Фіголя (1986), екслібрис В. Онищенко (1991), екслібрис музею мистецтв та історії в Медоні (1994), *Ex Libris* А. Spiewak. 1994, екслібрис Віктора Ющенка (2004) .

Твори знаходяться в Музеї мистецтв Прикарпаття (м. Івано-Франківськ), Музеї Т.Шевченка (м. Київ), Музеї Т. Шевченка (м. Канів), а також у приватних колекціях України та країн світу.

Джерела: Шевченкіана в екслібрисі. До 175-річчя від дня народження Тараса Шевченка : каталог виставки / упоряд.: П. Прокопів. Івано-Франківськ : Облдрук, 1989. 38 с.; Яців Р. Митці сучасності. *Львівщина* : історико-культурні та краєзнавчі нариси. Львів : Центр Європи, 1998. С. 371–388; Художники Івано-Франківщини : альбом / упоряд.: Б. Губаль. Львів : ПТВФ «Афіша», 2002. 95 с.; Бобрис І. Графіка Петра Прокопіва. *Джерело* : науково-

методичний вісник. 2006. № 3–4 (47–48). С. 88–93; Петро Прокопів: Малярство. Графіка. Монументальне мистецтво. Іконопис : каталог / упоряд.: П. Прокопів. Івано-Франківськ : Нова Зоря, 2007. 48с.; Нестеренко П. В. Історія українського екслібриса. Київ : Темпора, 2010. 328 с.; Хом'як Л. Світло в штрихах (Петро Прокопів та учні) : вступна стаття до каталогу виставки естампа. Івано-Франківськ : Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2011. С. 2–3; Пам'ятки України: історія та культура. Український екслібрис: минуле і сучасне / голов. ред. Л. Богослов. Київ : ДП «Національне газетно-журнальне видавництво», 2012. № 9 (179). 63 с.; Мистецька освіта: минуле, сучасне, майбутнє (до 30-ти річчя кафедри образотворчого мистецтва імені Михайла Фіголя) : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції : збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції / [Цепенда І. Є., Завгороднюк А. В., Грицан А. В. та ін. ; за ред. Б. В. Бойчука]. Івано-Франківськ : Супрун В. П., 2013. 316 с.; Дяків О. Чорне і біле (Петро Прокопів та учні) : вступна стаття до каталогу виставки графіки / упоряд.: П. Прокопів. Івано-Франківськ : Нова Зоря, 2014. С. 2; Світ захоплень Романа Фабрики : інформ. вид. / Івано-Франків. ОУНБ ім. І. Франка, від. літ. з мистецтва ; упоряд.: Г. І. Пристай, М. В. Дем'янів. Івано-Франківськ, 2015. 86 с.; Максимлюк І. В. Педагогічна діяльність художника-графіка Петра Прокопів (Івано-Франківськ). *Актуальні питання мистецької педагогіки* : збірник наукових праць. Хмельницький : ФОП Стрихар А. М., 2017. Вип. 6. С. 44–48; Максимлюк І. В. Екслібрис Івано-Франківщини ХХ – початку ХХІ століття. *Вісник Прикарпатського університету. Мистецтвознавство*. Івано-Франківськ, 2018. Вип. 37. С. 3–10; Видатні діячі Прикарпаття. URL: <http://lib.if.ua/dbase/persons.php?action=sort&q=14&by=nomination> (дата звернення: 12.10.2017).

ПРОЦАН ЮРІЙ (1948, м. Івано-Франківськ) – художник-самоук, графік. Працює в жанрі екслібрису, володіє техніками деревориту, гравюри на металі, пластику. Створив понад 400 книжкових знаків.

Робота у видавничій галузі: календар-місячник до 175 річниці від дня народження Тараса Шевченка (видавництво «Радянська Україна», 1989).

Участь у виставках: брав участь більше, ніж в 40 виставках малої графіки; *обласні:* «Шевченкіана в екслібрисі», м. Івано-Франківськ (1989), виставка екслібриса з нагоди 175-річчя з дня народження Т. Шевченка в Івано-Франківському літературному музеї Прикарпаття (1989); *республіканські:* виставка, присвячена 450-річчю м. Тернополь (організатор Товариство книголюбів) (1990); *всеукраїнські:* виставка до 199-ї річниці від дня народження великого Кобзаря «Образ Шевченка у філателії та філокартії», Волинський краєзнавчий музей; *республіканські:* виставка українського книжкового знака, м. Київ (1987), виставка, присвячена 450-річчю міста Тернопіль, м. Тернопіль (1990); виставка до дня художника, ІФООНСХУ (2016); *міжнародні:* міжнародний конкурс екслібрисів на створення та подальше використання книжкового знаку Наукової бібліотеки Університету «Києво-Могилянська академія», м. Київ (1993), виставка-конкурс екслібриса і малої графіки «Скарби Трипільської культури», Національної академії образотворчого мистецтва і архітектури (2008); *персональні:* м. Ульяновськ (перша персональна виставка, 1985), м. Тобільськ, м. Варшава, м. Торонто, м. Міннеаполіс, виставка екслібрисів (70 книжкових знаків) в Івано-Франківському державному художньому музеї (тепер музей мистецтв Прикарпаття) (1997). м. Львів, м. Київ, м. Харків, м. Суми, м. Вільнюс, м. Рига, м. Горький,

Твори: *основні твори:* «Полонина васнярка» (2016), *екслібриси:* «EXLIBRIS P.J.J.peunenbURG», «EXLIBRIS М. Яценко», «EXLIBRIS JOOP PEIJNENBURG», «exLiBRIS MBP im. Henryka Sienkiewicza w Prusowie», «EXLIBRIS Н. С. Алексащенко» «exlibris Sonija Brys», «exlibris Jokubauskas», до 325-річчя Івано-Франківська, «Из книг Виктора Ковальского. 1587

Тобольск 1987», «TILL ULENSPIEGEL», «Озаренные радугой. EL М. И. Яценко», «Із книг М. Д. Круля», «Франкіана Ігоря Деркача», екслібрис І. Рябоконея.

Твори знаходяться в Музеї мистецтв Прикарпаття (м. Івано-Франківськ), а також у приватних колекціях України та країн світу.

Джерела: Вітушинська І. Екслібриси Юрія Процана. *Комсомольський прапор*. 1988. 21 травня; Джерела: Галицько-буковинський хронограф. Гуманітарний альманах I (3) 98 / Автор концепції альманаха П. О. Максимов. Івано-Франківськ-Чернівці, 1998; Фабрика Р. Маестро малої графіки : розмова з автором екслібрисів Юрієм Процаном. *Репортер*. 2006. 14 грудня (№ 50); Нестеренко П. В. Історія українського екслібриса. Київ : Темпора, 2010. 328 с.; Світ захоплень Романа Фабрики : інформ. вид. / Івано-Франків. ОУНБ ім. І. Франка, від. літ. з мистецтва ; упоряд.: Г. І. Пристай, М. В. Дем'янів. Івано-Франківськ, 2015. 86 с.; Максимлюк І. В. Екслібрис Івано-Франківщини ХХ – початку ХХІ століття. *Вісник Прикарпатського університету. Мистецтвознавство*. Івано-Франківськ, 2018. Вип. 37. С. 3–10; Jurij Protsan. Mario de Filippis. Art-exlibris.net. Frederikshavn Art Museum and Exlibris Collection. URL: <http://art-exlibris.net/person/18043?query=nationalitet-45&pt=owner> (дата звернення: 01.07.2018).

ПСТРАК ЯРОСЛАВ (24.03.1878 , с. Гвіздець тепер Коломийського району Івано-Франківської області – 16.03.1916, Харків) – живописець, графік, карикатурист. Навчався у Мюнхенській академії мистецтв (1895–1899). Педагоги з фаху: К. Марр, Г. Макс, В. Діц. Працював ілюстратором у гумористично-сатиричних двотижневиках «Комар» (1900–1905), «Зеркало» (1907–1908), співпрацював з видавцем Григорієм Гануляком.

Робота у видавничій галузі: оформив читанку, яку впорядкував Антон Крушельницький, ілюстрував повісті Миколи Гоголя («Тарас Бульба»), Івана Франка («Захар Беркут») (більшість із них видано у вигляді поштових

листівок), виконав ряд ілюстрацій до журналу «Зоря» (обкладинка «Гуцул і наддніпрянець», ілюстрація до твору С. Руданського «Пан і Іван в дорозі», ілюстрація до твору Т. Яницького «Бабські язики») (1902–1905), «Комар» (титульна сторінка, заставка «Від редакції», «З карнавалу» (7 сцен), «Поява комара», «Типи з бруку», «Титульна сторінка з карикатурою» Христос Воскрес», «З теки «Комара» (зарисовки), «Засідання в галицькому сеймі», «Алегорія», «Карикатура на духовенство») (1900–1905), «Зеркало» (титульна сторінка «Антонія Осииповичева», «Вершок географії», «Медвежий танець» «Буковинські запорожці» (3 сцени), «Робота йде», «Сеймові вибори», «Розпни його») (1907–1908). За оригіналами художніх карток Ярослава Пстрака видавець Г. Гануляк видав у Львові понад 120 карток (1912–1914), які щорічно перевидавались у вигляді різдвяних, новорічних і великодніх карток (1916–1939). В Коломиї вийшов альбом «Творчість Ярослава Пстрака у поштовій листівці» (2003), який містить зображення й описи 176 поштових карток, виданих при житті художника. Г. Гануляк, як власник творів, виконаних на його замовлення Я. Пстраком, майже щорічно перевидавав, головним чином, різдвяні, новорічні і великодні картки (1916–1939).

Участь у виставках: *колективні:* Перша виставка «Товариства для розвою руської штуки» в залах Народного дому (м. Львів, 1898), виставка західно-українських художників (1899), Друга виставка «Товариства для розвою руської штуки» в залах Народного дому (м. Львів, 1900), «Народна виставка картин» (м. Кам'янець-Подільський, 1907), виставка домашнього промислу (м. Коломия, 1912); *персональні:* перша персональна виставка (посмертна) Пстрака (Коломийський музей народного мистецтва Гуцульщини, 1958), м. Івано-Франківськ (1988).

Твори: «Вид на вежу Корняктів, ратуш і костел домініканців у Львові» (1900), «Другий святвечір» (1904), «Карикатура на пана вчителя» (1904), «Портрет Зімової» (1905), «Портрет жінки» (1905), «Дідусь із свічкою» (1906), «Запорожець» (1907), «Тяжке горе» (1907), «Помста» (1907), «Вечеря» (1912), «Писанки» (1912), «Йордан» (1912), «Портрет гуцула»

(1912), «За ялинкою» (1913), «За браком цукру кав'ярню закрито» (1914), «15 вересня 1914 року» (1914), «Портрет жида», «Портрет артистки», «Циганка з дитиною».

Твори знаходяться в Музеї мистецтв Прикарпаття (м. Івано-Франківськ), Коломийському музеї Гуцульщини та Покуття ім. Й. Кобринського, а також у приватних колекціях України та країн світу.

Джерела: Фіголь М. П. Ярослав Васильович Пстрак. Київ : Мистецтво, 1966. 68 с.; Фіголь М. П. Украинская сатирическая графика конца XIX – начала XX века : автореф. дис. ... канд. искусствовед. наук. : спец. 17.00.05. Ленинград, 1972. 18 с.; Фіголь М. П. Політична сатира в українському мистецтві кінця XIX – початку XX століття : короткий нарис. Київ : Мистецтво, 1974. 55 с.; З Коломиєю у серці. Творчість художників у поштовій листівці : альбом-каталог / упоряд.: В. Ковтун, С. Полегенький. Коломия : Вік, 2005; Забочень М., Полегенький С. Каталог ілюстрованих поштових карток Ярослава Пстрака, виданих за життя художника у 1904–1914 роках / передм. Є. Пшеничного. Дрогобич : Дрогобицький колекціонер. ЧЧ.8–9, 1994; Федорук О., Фіголь М. Радість і смуток Ярослава Пстрака Львів, 1997. 147 с.; Художники Івано-Франківщини : альбом / упоряд.: Б. Губаль. Львів : ПТВФ «Афіша», 2002. 95 с.

РОЗМУС ГЕЗА (22.12.1898, м. Будапешт (Угорщина) – 1980, м. Лодзь (Польща) – живописець, графік. Навчався у Львівській політехнічній школі (тепер Національний університет «Львівська політехніка»), потім продовжив навчання у Варшавській школі образотворчих мистецтв і отримав диплом, що дозволив йому викладати малювання у середніх школах, додатково здав педагогічний іспит у Ягеллонському університеті. Працював викладачем у Державній школі лісової промисловості в Станиславові (з 1920), був ініціатором створення спілки художників і шанувальників мистецтва «Оріон» (1933), працював викладачем художнього училища у Львові, потім – в

інституті прикладного та декоративного мистецтва (з 1946) і паралельно писав картини. Працював у м. Лодзь (з 1957).

Участь у виставках: брав участь у виставках, які організовувало об'єднання «Оріон».

Твори: «Довбуш», «Розбійники».

Джерела: Бондарев І. Станиславівський вернісаж, – що малювали місцеві художники 100 років тому. URL: <http://zaxid.media/news/7745949> дата звернення: 07.10.2018).

САГАЙДАЧНИЙ ЄВГЕН (22.04.1886, м. Херсон – 21.08.1961, м. Косів (тепер Івано-Франківська область) – графік, етнограф, театральний декоратор, педагог. Закінчив Петербурзьку Академію мистецтв (тепер Санкт-Петербурзький державний академічний інститут живопису, скульптури та архітектури імені І. Ю. Рєпіна) (1905), Українську академію мистецтв (тепер Національна академія образотворчого мистецтва і архітектури) (1917–1920). Педагоги з фаху: М. Бойчук, Я. Цюнглінський, М. Кардовський. Працював художником театру (1911–1918), викладачем рисунка і композиції в художньо-промисловій школі ім. М. В. Гоголя в м. Миргород (1920–1922), викладачем Київського інституту пластичних мистецтв (1922–1932), а також в Київській художньо-індустріальній школі та Межигірському художньо-керамічному технікумі (з 1923), в Луганському художньому робітничому факультеті (з 1932), Дніпропетровському художньому технікумі (1936), викладав рисунок та живопис на художньому-робітничому факультеті (1930–1934); викладачем рисунку і живопису в Донецькому художньому технікумі (1930-1936), в Луганському педагогічному інституті (1936–1940); майстром виробничого навчання, викладачем скульптури, рисунка, історії мистецтва в Чернівецькому художньо-ремісничому училищі № 5 (1946–1947), викладачем рисунку, живопису і скульптури та історії мистецтв у Косівському училищі прикладного мистецтва (з 1947–1957).

Проектна графіка: працював декоратором у театрах м. Києва, м. Санкт-Петербурга.

Участь у виставках: *колективні:* «Спілка молоді», м. С.-Петербург (1911), «Віслючий хвіст», м. Москва (1912), м. Луганськ (1934), м. Сталіно (тепер м. Донецьк) (1935); *посмертні:* м. Львів (1969), «Зустріч з особистістю: Євген Сагайдачний 1886-1961», м. Київ (2011).

Твори: *серії:* «Косівський базар» (1950-ті рр.), *основні твори:* «Трипілля» (1920), «Краєвид на річці» (1920), «Соломорізка» (1920), «Сім'я» (1920), «Декоративний краєвид» (1920), «Мрії» (1922), «Чоловік з конем» (1924), «Хлоп'ята» (1930), «Квіти на столі» (1930), «Луганськ. Туман» (1933), «Грибник» (1934), «Краєвид на Луганщині» (1939), «Жінка з вівцями» (1950), «Господар» (1950-ті рр.), «Чоловік в кептарі» (1950-ті рр.), «Кінь» (1950-ті рр.), замальовка «Свійські тварини» (1950-ті рр.), замальовка «Олень» (1950-ті рр.), «Околиці Косова» (1950-ті рр.), «Чоловік у хустці» (с. Пістинь) (1950-ті рр.), «Дорога в лісі» (1950).

Твори зберігаються у Косівському музеї народного мистецтва та побуту Гуцульщини.

Джерела: Євген Сагайдачний. Малярство та графіка із збірки Косівського музею народного мистецтва та побуту Гуцульщини : альбом / автор-упорядник А. І. Андрейканіч. Косів, 2011. 176 с.; Іванчук М. Євген Сагайдачний – патріот, графік, визначна мистецька особистість (за публікаціями сучасників, науковців, істориків, публіцистів). URL: <https://artkipdm.kosiv.org.ua/2014/06/16/1001/> (дата звернення: 05.02.2017); Ємчук А. Зустріч із особистістю: Євген Сагайдачний (1886–1961). URL: <http://hutsul.museum/events/2011/jevhen-sahaydachnyy/> (дата звернення: 09.05.2018); LB.ua.Український арт-календар. 22квітня Євген Сагайдачний. URL:https://ukr.lb.ua/blog/art_calendar/302800_22_kvitnya_ievgen_sagaydachniy.html дата звернення: 09.05.2018).

САРАПІН МИКОЛА (21.08.1944, м. Баку, Азербайджан – 2017, м. Івано-Франківськ) – художник, мистецтвознавець. Працював в галузі монументально-декоративного мистецтва, графіки, живопису, оздоблення інтер'єрів, ландшафтної архітектури, автор численних монументально-декоративних робіт. Член-кореспондент Української академії архітектури, член НСХУ (2000). Закінчив Косівський технікум декоративно-прикладного мистецтва ім. В. Касіяна (тепер Косівське училище прикладного та декоративного мистецтва Львівської національної академії мистецтв) (1963), Львівський державний інститут прикладного та декоративного мистецтва на кафедрі проектування інтер'єру та меблів (тепер Львівська національна академія мистецтв) (1968–973). Педагоги з фаху: В. Гуз, О. Соломченко, В. Гавриш, М. Федірко, Є. Сагайдачний, В. Манастирський, В. Овсійчук, М. Вендилович, Р. Сельський, К. Звіринський, Я. Ульгурський, Д. Крвавич. Працював на Івано-Франківському художньо-виробничому комбінаті Художнього фонду УРСР, головним художником Управління містобудування та архітектури Івано-Франківської облдержадміністрації, викладачем архітектурного факультету Івано-Франківського університету права ім. Короля Данила Галицького (2002–2009).

Основні призи і нагороди: лауреат Івано-Франківської обласної премії ім. Ярослава Лукавецького в галузі образотворчого мистецтва й архітектури, нагороджений дипломами за участь у конкурсі на здобуття Державної премії України в галузі архітектури (об'єкти 2006, 2008 рр.).

Проектна графіка: автор герба міста Івано-Франківська (1986).

Участь у виставках: учасник обласних (виставка екслібриса з нагоди 175-річчя з дня народження Т. Шевченка в Івано-Франківському літературному музеї Прикарпаття (1989)), всеукраїнських та міжнародних виставок: «Литовський спорт в екслібрисі» (Вільнюс, 1994), Міжнародна виставка, присвячена творчості Тадеуша Чеславського (Варшава, 1995), «Мистецтво України» (Москва, 2002).

Твори: *триптих* «Олекса Довбуш» (2001); *основні твори:* «Медитація» (1988), «Козацька слава» (1995), , «Карпатська сюїта» (1998), «Формула бісеру» (2001); *екслібриси:* екслібрис Ярослава Яроша, екслібрис Дарії Рихтицької, ExLibris Danas Rozniakas, екслібрис М. Д. Шокалюка, екслібрис Володимира Овсійчука, екслібрис Якубіва Гриця, екслібрис «50 років пам'яті Варшавського повстання».

Твори зберігаються у Музеї мистецтв Прикарпаття, Івано-Франківському краєзнавчому музеї, а також приватних колекціях України, США, Польщі, Литви, Бельгії, Російської Федерації.

Джерела: Шевченкіана в екслібрисі. До 175-річчя від дня народження Тараса Шевченка : каталог виставки / упоряд.: П. Прокопів. Івано-Франківськ : Облдрук, 1989. 38 с.; Художники Івано-Франківщини : альбом / упоряд.: Б. Губаль. Львів : ПТВФ «Афіша», 2002. 95 с.; Нестеренко П. В. Історія українського екслібриса. Київ : Темпора, 2010; Світ захоплень Романа Фабрики : інформ. вид. / Івано-Франків. ОУНБ ім. І. Франка, від. літ. з мистецтва ; упоряд.: Г. І. Пристай, М. В. Дем'янів. Івано-Франківськ, 2015. 86.

СЕРДЮК ОЛЕКСІЙ (20.09.1944, с. Гринівка Богородчанського району Станіславської області) – графік, живописець. Працює в галузі живопису, графіки та декоративно-прикладного мистецтва. Член НСХУ (1988). Закінчив Карагандинський педагогічний інститут, факультет «Креслення та малювання», здобув кваліфікацію «Малярство, графіка, декоративно-прикладне мистецтво» (1969–1973). Педагоги з фаху: Б. Мусат, В. Буш. Працював: Карагандинський педагогічний інститут, викладач рисунка і живопису (1973–1975), художній фонд Караганди, оформлювач (1975–1990), дитяча художня школа с. Бірілюсси Красноярського краю, вчитель (1990–1995).

Основні призи і нагороди: міжнародний Конкурс «Museum bewick», диплом (1989), Міжнародний конкурс «Gediminyi-650», 3-місце (1991), Міжнародний

конкурс «Temat Staszicowski», медаль (1996), Міжнародний конкурс «Katowice – 96», медаль (1996), міжнародна виставка «Духовність Казахстану», диплом (2000), XI international Biennale of small graphics & exlibris, диплом, Польща (2005), Міжнародна виставка «100 років С. В. Кукурузи», медаль (2005), міжнародна виставка «100 років А.К.Журбанова», 1 премія, медаль (2006), міжнародна виставка екслібриса «ANKARA – 2007», диплом, Туреччина (2007).

Участь у виставках: *обласні* (з 1976), *всеукраїнські* (з 1977): всеукраїнська художня виставка «Міста і культура України в екслібрисі і малій графіці», присвяченій 10-й річниці незалежності України (2001), виставка «Леся Українка та родина Косачів в екслібрисі» (с. Колодяжне Ковельського району Волинської області (2003)), *міжнародні* (з 1988): виставка екслібрисів на шевченківську тему м. Братислава (1989), 1991, 1996–2008), міжнародна виставка екслібриса і графіки до 100-річчя з дня народження художника-графіка Сергія Кукурузи (2006), Міжнародна виставка-конкурс екслібриса і малої графіки «Скарби Трипільської культури» (2008), *персональні*: (Росія (1990), Литва (1989), Івано-Франківськ (2016), м. Богородчани Івано-Франківської області, (2017).

Твори: *серія* «Моя Батьківщина» («Обід на полі» (1986), «Гра у футбол» (1986), «Крихівці. Церква» (1999)); *основні твори*: «Березень в Майкудук» (1973), «Село Гринівка» (1986), «На околиці села» (1986), «Сільський пейзаж. Гринівка» (1988), «Духмяні копиці» (1988), «Косять трави» (1989), «Бурхливий день» (1990), «Пухнаста зима» (1996), «Стриганці» (1997), «Крихівці» (1997), «Портрет Лермонтова» (1998), «Портрет Гоголя» (1998), «Соборність» (2001), «Духовні скарби» (2001), «На риболовлю» (2005), «Осінь тиша» (2006), «Шахта. Старе місто» (2006), «Моя Гринівка» (2012); *екслібриси*: *серія екслібрисів* «На музику Шопена» (2000), екслібрис Дмитра Степовика (2001), «Ех.Л. Лесі Українки» (2003), «Ех.Л. Матвієнко» (2010).

Твори знаходяться в музеях та галереях Литви, Словаччини, Російської Федерації, Великої Британії, Італії, Польщі, Німеччини, Португалії, Казахстану, а також у приватних колекціях України та за кордоном.

Джерела: Художники Івано-Франківщини : альбом / упоряд.: Б. Губаль. Львів : ПТВФ «Афіша», 2002. 95 с.; Нестеренко П. В. Історія українського екслібриса. Київ : Темпора, 2010; Пам'ятки України: історія та культура. Український екслібрис: минуле і сучасне / голов. ред. Л. Богослов. Київ : ДП «Національне газетно-журнальне видавництво», 2012. № 9 (179). 63 с.; Oleksiy Serdyuk. Mario de Filippis. Art-exlibris.net. Frederikshavn Art Museum and Exlibris Collection. URL: <http://art-exlibris.net/person/18050?query=nationalitet-45&pt=owner> (дата звернення: 01.07.2018).

СЛОБОДЯН ЗОЯ (24.12.1947 – с. Стара Ушиця Кам'янець-Подільського району Хмельницької області) – графік. Член НСХУ (1999), Заслужений діяч культури (2004). Закінчила Косівське училище прикладного мистецтва (1968) (тепер Косівське училище прикладного та декоративного мистецтва Львівської національної академії мистецтв). Педагоги з фаху: В. Гавриш, М. Федірко.

Участь у виставках: обласні (з 1975), всеукраїнські (з 1980), міжнародні (з 1997), персональні: м. Київ (1996–97), м. Варшава (1998).

Твори: *серія* «Сни» («Ніч», «Нічне видаво») (2010); *основні твори:* «Дорога» (1992), «Ноктюрн» (1997), «Дерева» (1998), «Спогад» (1998), «Минуле» (1998), «Мелодія» (1999), «Кульбами в місячному світлі» (2000), «Вічне» (2001), «Світанок» (2004), «Серпень» (2006), «Настрій» (2007), «Листопадове диво» (2011), «Літо» (2014), «Зимовий етюд» (2014), «Медитація», «Пам'ять», «Сутність», «Весна», «Сон», «Натюрморт», «Політ», «Калина».

Твори зберігаються в музеї «Україна» (Канада), а також у приватних колекціях України, Німеччини, Аргентини, Польщі.

Джерела: Стефурак Н. Автогафи зупиненої миті. Тижневик Галичини. 1999. 14 січня. С. 5; Пилипчук Д. Світ Зої Слободян. Урядовий кур'єр. 2000. 15 квітня.

СОКОЛОВСЬКИЙ ЗЕНОВІЙ (04.04.1941 – с. Гошів тепер Долинського району Івано-Франківської області) – архітектор, графік. Працює в галузі графіки, досліджує фортифікацію м. Станиславова. Член Національної спілки архітекторів України, Національної спілки краєзнавців України, член Міжнародної організації по охороні пам'яток «ICOMOS», член історичного об'єднання «Мое місто». Закінчив Львівський політехнічний інститут (тепер Національний університет «Львівська політехніка»), інженерно-будівельний факультет, спеціальність «Архітектура» (1964–1968). Працював в Івано-Франківському відділі у справах будівництва і архітектури старшим архітектором, інспектором з охорони пам'яток (з 1969), у Львівському реставраційному проектному інституті «Укрзахідпроектреставрація» на посаді архітектора, головного архітектора проектів, керівника групи, директора Івано-Франківської філії інституту (з 1979). Працює доцентом кафедри архітектури та містобудування університету права ім. Короля Данила Галицького (з 2002).

Основні призи і нагороди: Державна премія України в галузі архітектури за регенерацію центральної, історичної частини міста Івано-Франківська (2002).

Участь у виставках: *персональні:* м. Івано-Франківськ (2016)

Твори: «Залишки Станиславівської фортеці на вул. Грушевського в місті Івано-Франківську» (1970), «Костел Найсвятішої Діви Марії в Городенці (1760)» (1970-ті рр.), «Церква Св. Василя (1733) в селі Черче Рогатинського району» (1970-ті рр.), «Церква Преображення Господнього 1820 р. в с. Олієво-Королівка Городенківського району», «Церква Св. Миколая XVIII ст. В с. Кліщівка Рогатинського району (знесена)», «Церква Св. Івана, м. Треко, острів Углян, 1100 року. Хорватія» (2014), «Церква Різдва Христового XIII

ст. в Галичі», «Астрономічно-метеорологічна обсерваторія на горі Піп Іван в українських Карпатах. Спроба реконструкції», «Музей Писанки в Коломиї». Твори зберігаються в музеях Івано-Франківська, Коломиї, Галича та приватних колекціях.

Джерела: Лелик С. Відомий франківський архітектор Зіновій Соколовський відсвяткував 75-літній ювілей виставкою (ФОТО). URL: <http://report.if.ua/lyudy/vidomyj-frankivskyj-arhitektor-zinovij-sokolovskij-vidsvyatkuvav-75-litnij-yuvilej-vystavkoju-foto/> (дата звернення: 6.03.2017); Зеновій Соколовський: Місто – не стіни і не вежі, а зібрання шляхетних людей. ФОТО. URL: <http://vikna.if.ua/news/category/if/2016/04/05/52115/view> (дата звернення: 05. 02. 2017); Зеновій Соколовський: Які таємниці приховує старий Станиславів? URL: <http://firtka.if.ua/blog/view/zenovij-sokolovskij-aki-taemnici-prihovue-starij-stanislaviv94548> (дата звернення: 05.02.2017).

СОРОХТЕЙ ОСИП-РОМАН (28.02.1890, с. Баранчиці Самбірського повіту (тепер Львівська обл.) – 27.11.1941, Станіслав (тепер Івано-Франківськ) – маляр, графік, карикатурист, педагог. Член Асоціації Незалежних Українських Митців (АНУМ). Закінчив учительську семінарію у Станіславі (1910). Навчався у Краківській академії красних мистецтв (1911–1914) на відділі графіки в класі професора Ю. Панкевича. Був учасником визвольних змагань в лавах легіону УСС у роки Першої світової війни (1914–1918). Продовжив навчання у Краківській Академії мистецтв (1918–1920). Педагоги з фаху: В. Вейс, Ю. Панкевич, Т. Дембiцький. Працював викладачем рисунку в українській гімназії в Станіславі (тепер Івано-Франківськ) (1920–1926), співпрацював із сатиричним журналом «Зиз» (з 1925), працював вчителем малювання у гімназії м. Снятина (1926–1928), працював вчителем рисунка у приватній гімназії м. Станіславова (з 1929–1939) .

Робота у видавничій галузі: ілюстрував рукописний молодіжний літературно-художній журнал «Зірка», оформлення стрілецького календаря-

альманаху («Портрет полковника УСС Вариводи», «Портрет капітана крайової оборони Лесняка») (1917), ілюстрації до сатирично-гумористичного журналу «Зиз» (карикатури та шаржі на О. Назарука, Ю. Гірняка, Л. Бачинського, І. Боберського, Т. Коссака – 1925; гротескні портрети «О. Новаківський у візантійському стилі», «Директор музичного інституту композитор В. Барвінський», «Визначний довголітній співробітник «Зиза» Орест Ордак», карикатура на І. Белея – 1926), журнали «Назустріч» («Усусуси»), «Комар»; виконав ілюстрації до книги «Життя й пригоди Цяпки Скоропада» А. Тото-Долото (1926), ілюстрація до читанки «І сим разом веселі діточки обступили дідуся» (1931), ілюстрація «Тепер маємо рік 2018» (1931), ілюстрація «Кооператива» (1931), ілюстрація «На морі» (1931), ілюстрації до «Лиса Микити» І. Франка «Лисичка серед дороги» (1932), «Та прокляті барониська» (1932).

Участь у виставках: *зональні:* виставка стрілецьких пам'яток 1914–1935 рр. м. Львів (1934–1935), Шоста виставка «Асоціації незалежних митців у Львові» (1934–1935), Сьома виставка «Асоціації незалежних митців у Львові» (1935–1936), Восьма виставка «Асоціації незалежних митців у Львові» (1936–1937), I Виставка образотворчого мистецтва Станіславщини м. Станіслав, (сьогодні м. Івано-Франківськ) (1941); *міжнародні:* II Міжнародна виставки дереворитів (Варшава, 1931), виставка українського мистецтва з колекцій Канади і США, м. Торонто (1987); *персональні:* посмертна ретроспективна виставка творів О. Сорохтея м. Станіслав (сьогодні м. Івано-Франківськ) (1942), посмертна ретроспективна виставка творів О. Сорохтея, м. Львів (1970), виставка присвячена 80-літтю від дня народження художника, м. Львів (1970), м. Івано-Франківськ (1971), виставка присвячена 90-річчю від дня народження художника, м. Львів (1980), м. Львів (1986), виставка присвячена 100-річчю від дня народження художника, м. Львів (1990), виставка присвячена 100-річчю від дня народження художника, м. Івано-Франківськ (1990), виставка присвячена 60-річчю від дня смерті художника та мистецькій акції «Ім'я Осипа Сорохтея – дитячій державній

художній школі», м. Івано-Франківськ (2001), Івано-Франківський краєзнавчий музей (2018). У Музеї мистецтв Прикарпаття зберігається постійно діюча експозиція творів О. Сорохтея.

Твори: серії: «Голгофа» («Знімають з хреста» (1930), «Піднімають хрест» (1931), 42 роботи, 1930-ті рр.); *основні твори:* «Портрет січового стрільця» (1916–17), «Аркан» (1916–17), «Грають в шахи» (1918), «Вершник на коні в образі римського воїна» (1919), «Портрет Т. Шевченка» (1922), «Портрет І. Котляревського» (1922), «Карикатура на Вишневського» (1924), «Карикатура на Лемеху» (1924), «Дерева в саду біля хати» (1925), «Околиці Дори» (1925), «Вигнання з раю» (1925), «Хлопець з кіньми» (1929), «Риболов» (1929), «Гуцули на базарі» (1929), «Гуцулка» (1929), «Ремонтують дах» (1931), «Футбольна гра» (1929), «Везуть сіно» (1929), «Коні на цирковій арені» (1929), «Вулиця» (1930), «Індустріальний пейзаж з фабрикою» (1930), «Мати з дитиною» (1932), «Автопортрет з сином» (1935), «Коні а водопої» (1936), «Купання коней» (1940), «Автопортрет» (1949), «Червоноармієць в атаці» (1941).

Твори зберігаються в Музеї мистецтв Прикарпаття, Національному музеї у м. Львові, в музеях за кордоном.

Джерела: Голубець М. Проблеми сучасного мистецтва (Відчит на VIII Виставі АНУМ-у дня 29.IX. ц. р.). *Новий Час*. 1936. Ч. 12 (4 грудня). С. 5–8; Фіголь М. П. Виставка творів художника-карикатуриста Осипа Йосафатовича Сорохтея, присвячена 80-річчю з дня народження : проспект. Івано-Франківськ : Облдрукарня, 1971. 19 с.; Фіголь М. П. Украинская сатирическая графика конца XIX – начала XX века : автореф. дис. ... канд. искусствовед. наук. : спец. 17.00.05. Ленинград, 1972. 18 с.; Горняткевич Д. Станиславівські образотворчі мистці. *Альманах Станиславівської землі*. Нью-Йорк – Торонто – Мюнхен, 1975. С. 536–543; Ставничий І. Маляр і карикатурист – О. Р. Сорохтей. *Альманах Станиславівської землі*. Нью-Йорк – Торонто – Мюнхен, 1975. С. 544–545; Лобановський Б. Б., Говдя П. П. Українське мистецтво другої половини XIX – початку XX ст. : нариси з

історії українського мистецтва. Київ : Мистецтво, 1989. 206 с.; Графічні портрети Осипа Сорохтея. До 100-річчя від дня народження художника : каталог / упоряд.: М. П. Фіголь. Івано-Франківськ : Облполіграфвидав, 1990. 23 с.; Ріпко О. У пошуках страченого минулого: ретроспектива мистецької культури Львова ХХ ст. Львів : Каменярь, 1995. 286 с.; Сорохтей Х.-М. Що відкрилося у серці. *Дзвін*. 1996. № 5–6. С. 129–140; Волинська О. Художньо-освітня та громадська діяльність Осипа Сорохтея. *Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв. Мистецтвознавство*. Харків, 2002. № 2. С. 9–20.; Фіголь М. П. Політична сатира в українському мистецтві кінця ХІХ – початку ХХ століття : короткий нарис. Київ : Мистецтво, 1974. 55 с.; Художники Івано-Франківщини : альбом / упоряд.: Б. Губаль. Львів : ПТВФ «Афіша», 2002. 95 с.; Макойда О. В. Біблійні цикли Осипа Сорохтея: проблема індивідуального творчого методу : автореф. дис. ... канд. мистецтвознавства : спец. 17.00.05 «Образотворче мистецтво». Львів, 2004. 18 с.; Лагутенко О. А. Українська графіка першої третини ХХ століття. Київ : Грані-Т, 2006. 240 с.; Ріпко О. Хресна дорога Осипа Сорохтея // Осип Сорохтей / упоряд.: Благодійний фонд підтримки та розвитку культурно-мистецьких ініціатив «Руст». Львів, 2008. С. 5–22.; Енциклопедичний словник «Івано-Франківськ» / автори-упоряд.: Г. Карась, Р. Діда, М. Головатий, Б. Гаврилів. Івано-Франківськ : Нова Зоря, 2010. 496 с.; Макойда О. Художньо-освітня та популяризаторська діяльність Осипа Сорохтея. *Художня творчість Григорія Крука в контексті світового мистецтва* : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. Івано-Франківськ : Лілея–НВ, 2011. С. 214–221; Волинська О. Видатні художники-педагоги Галичини. *Мистецтвознавство України*. 2014. Вип. 14. С. 133–142; Типчук В. Ремінісценції європейських авангардних течій у творчості станіславських художників міжвоєнного двадцятиліття. URL: <http://art-kipdm.if.ua/2013/10/09/1052/>. (дата звернення: 14.08.2016).

ТИПЧУК ВІКТОРІЯ (29.01.1974, смт. Отинія Коломийського району Івано-Франківської області) – графік, педагог. Працює в галузі мистецтвознавства, графіки, живопису. Член Спілки дизайнерів України. Закінчила художній факультет Прикарпатського університету ім. В. Стефаника (тепер Державний вищий навчальний заклад «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника») (1991–1995). Педагоги з фаху: О.Заборський, В.Сірко, М.Фіголь. Закінчила аспірантуру Прикарпатського університету ім. В. Стефаника (тепер Державний вищий навчальний заклад «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника») (1997–2000), кандидат мистецтвознавства (2002), доцент кафедри образотворчого мистецтва та реставрації ім. М. Фіголя Інституту мистецтв Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника (тепер Навчально-науковий інститут мистецтв Державного вищого навчального закладу «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника») (з 2006).

Участь у виставках (з 2006): *колективні*: виставка з нагоди 10-річчя створення у Прикарпатському університеті ім. Василя Стефаника Інституту мистецтв (2011), благодійна виставка на підтримку творчості дітей з особливими потребами «У межах безмежного» (2015); *персональні*: виставка «Сад моєї радості» (бібліотека Прикарпатського університету ім. Василя Стефаника, 2009).

Твори: «Прага» (2006), «Загадка маків» (2007), «Заметіль» (2007), «Вслухаючись у спів цикад» (2008), «Затінок гліциній» (2008), «Квітучі Опунції» (2009), «Іудейська пустеля» (2009), «Stanislawow» (2010), «Червоне море» (2013), «Подих вітру», «Квітучі полуниці», «Дивосвіт».

Джерела: Шегда Н. Акварельний сад Вікторії Типчук. URL: <http://report.if.ua/foto/Akvarelnyj-sad-Viktoriyi-Typchuk-FOTO/> (дата звернення 05.06.2016); Мистецтво без меж: франківські художники об'єднались заради допомоги дітям. URL: <https://uamodna.com/articles/mystectvo-bez-mezh-frankivsji-hudozhnyky-ob-ednalsj-zarady-dopomogy-dityam/> (дата звернення 20.12.2016).

ФІГОЛЬ МИХАЙЛО (18.10.1927, с. Крилос Галицького повіту Станіславівського воєводства (тепер Галицького району Івано-Франківської області) – 25.05.1999, м. Івано-Франківськ) – живописець, графік. Член НСХУ (1967), член Правління Івано-Франківської обласної організації Українського товариства охорони пам'яток історії та культури (УТОПІК), очолював секцію літератури і мистецтва (1968), член Художньої ради монументального мистецтва УРСР (1985), член правління Спілки художників УРСР (1987), член правління обласної організації Фонду культури (1987), Заслужений художник України (1991), доктор мистецтвознавства (1998), професор Прикарпатського університету ім. В. Стефаника (тепер Державний вищий навчальний заклад «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника») (1991). Закінчив Ленінградську академію мистецтв (Інститут живопису, скульптури і архітектури ім. І. Ю. Рєпіна) (тепер Санкт-Петербурзький державний академічний інститут живопису, скульптури та архітектури імені І. Ю. Рєпіна), відділ мистецтвознавства (1955–1961). Працював у Станіславському обласному товаристві художників (1952–1954), у майстернях Художнього фонду УРСР, у Івано-Франківському художньому комбінаті Художнього фонду УРСР (1961–1964), в Івано-Франківському педагогічному інституті імені Василя Стефаника (тепер Державний вищий навчальний заклад «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»), викладачем історії мистецтв, живопису, рисунку та історії культури (1964–1999) завідувачим кафедрою образотворчого мистецтва, креслення і праці Івано-Франківського педагогічного інституту імені Василя

Стефаника (тепер Державний вищий навчальний заклад «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника») (з 1983).

Основні призи і нагороди: лауреат премії ім. В. Стефаника в номінації «Образотворче мистецтво» (1999).

Участь у виставках: *обласні та регіональні:* виставка творів живопису, графіки та прикладного мистецтва, м. Станіслав (1956, 1957), Обласна художня виставка, м. Станіслав (1961), Обласна художня виставка, присвячена декаді української літератури та мистецтва в м. Москві (1962), Обласна художня виставка, присвячена 150-річчю від дня народження Т. Г. Шевченка (1964), Український книжковий знак 1918–1964 (1965), Міжобласна художня виставка до 25-річчя возз'єднання (1967), Обласна художня виставка, Івано-Франківськ (1967), Обласна ювілейна художня виставка, присвячена 100-річчю від дня народження Лесі Українки, Івано-Франківськ (1971), Обласна ювілейна виставка, присвячена 100-річчю від дня народження В. Стефаника, Івано-Франківськ (1973), Виставка творів художників м. Івано-Франківської області у Львові (1975), Обласна художня виставка, м. Івано-Франківськ (1977), Виставка творів художників Івано-Франківської області у м. Львові (1977), Пересувна філокартична виставка, присвячена 100-річчю Я. Пстрака, м. Івано-Франківськ (1978), Виставка творів художників Прикарпаття, м. Івано-Франківськ (1985), Обласна художня виставка, м. Івано-Франківськ (1986), Виставка «Творча співдружність», м. Івано-Франківськ (1986), Обласна художня виставка, присвячена XVII з'їздам КПРС та КПУ, м. Івано-Франківськ (1988), Виставка творів галицьких художників, м. Галич (1992), Виставка живопису до 1100-річчя Галича, м. Івано-Франківськ (1995), Обласна художня виставка, присвячена 5-й річниці Незалежності України, м. Івано-Франківськ (1996), Галичу 1100 років: Виставка в Івано-Франківській обласній Спілці художників України, м. Івано-Франківськ (1998), Виставка творів викладачів художнього факультету Інституту мистецтв Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника: Малярство, графіка, скульптура.

Декоративно-прикладне мистецтво, дизайн, Івано-Франківськ (2002) (помертно); *республіканські*: виставка народно-декоративного мистецтва, м. Київ (1963), художня виставка, присвячена 150-річчю від дня народження Т. Г. Шевченка (1964), виставка українського радянського книжкового знаку, м. Львів (1965), художня виставка «На варті миру», м. Київ (1966), художня виставка, м. Київ (1967, 1979), виставка монументального мистецтва України, м. Київ (1968), Ювілейна художня виставка Української РСР, м. Київ (1969), виставка народного та декоративного мистецтва, м. Київ (1970), Український книжковий знак 1965–1967, Київ (1970), художня виставка «Фізична культура і спорт в образотворчому мистецтві», м. Київ (1971), художня виставка, присвячена 100-річчю від дня народження Лесі Українки, Київ (1971), художня виставка «Квітуча моя Україна», Київ (1972), виставка народно-декоративного мистецтва Української РСР, присвячена до 50-річчя утворення СРСР, м. Київ (1972), художня виставка «Фізкультура і спорт в образотворчому мистецтві», м. Київ (1972), Ювілейна виставка народно-декоративного мистецтва Української РСР (1973), виставка творів художників Івано-Франківської області в м. Новгороді (1977), художня виставка, присвячена 40-річчю возз'єднання західноукраїнських земель з Радянською Україною, м. Київ, (1979), виставка творів художників Західних областей України, присвячена 40-річчю возз'єднання, м. Москва (1980), художня виставка «Земля і люди», м. Київ (1984), художня виставка, присвячена 40-річчю визволення України від німецько-фашистських загарбників (Київ, 1984), художня виставка «Мальовнича Україна», присвячена щорічному всесоюзному святу «В сім'ї вольній новій», Київ (1985), Запоріжжя, (1987), художня виставка «Мальовнича Україна», м. Київ (1988); *міжнародні*: виставка творів художників Івано-Франківської області у Соціалістичній Республіці Румунії, м. Бая-Маре (1977), виставка творів українських художників в Болгарії, м. Софія (1986), Виставка творів живопису і графіки українських художників в НДР, м. Берлін (1986), Виставка творів українських художників у Монгольській Народній

Республіці (1987), виставка творів українських художників, присвячена 100-річчю еміграції в Канаді, м. Торонто (1991), Виставка української графіки в Канаді, Торонто (1992); *персональні*: виставка в с. Крилосі, в Історико-краєзнавчому музеї, присвячена 50-річчю від дня народження і 25-річчю творчої праці (1977), Виставка творів М. Фіголя до 50-річчя від дня народження та 25-річчя творчої діяльності: Живопис, графіка, монументально-декоративне мистецтво, м. Івано-Франківськ (1978), виставка до 1500-річчя Києва, с. Крилос: Історико-краєзнавчий музей (1982), Виставка творів М. Фіголя до 1500-річчя Києва, м. Івано-Франківськ (1982), виставка присвячена 800-річчю «Слова о полку Ігоревім» (1986), виставка присвячена 60-річчю від дня народження митця і 35-річчю творчої діяльності (1988), Виставка творів Михайла Фіголя, присвячена 60-річчю від дня народження та 35-річчя творчої діяльності, м. Івано-Франківськ (1988), виставка : Живопис, графіка, Торонто (1993), виставка «Портрет», м. Івано-Франківськ, Музей, мистецтв Прикарпаття (1999) (посмертно), Виставка до 75-річчя від дня народження М. П. Фіголя в Залі Івано-Франківської обласної Спілки художників України, м. Івано-Франківськ (2002) (посмертно).

Твори: *серії*: «Вірменський альбом» («Гори Вірменії» (1973), «Сангін» (1973)), «По Індії» («Парк в Агрі» (1974), «Вид на Бомбей» (1974), «Індійський художник Дей Прасадан» (1974)), «По Чехословаччині» («Братиславський замок» (1976), «Храм св. Вацлава Юрія і кляштор в Сазаві» (1976)), «По Австрії» («Монастир в околиці Зальцбурга» (1976)), «По Болгарії» («Вулиця в Плевені» (1976), «Відін» (1976)), «По Італії» («Мілан» (1978), «Венеція» (1978), «Венеція. «Франі» (1978)), «Єгипет» («Піраміда» (1981), «Гіза» (1981), «Каїр. Гіза» (1981)), «Туреччина» («Мечеть» (1981), «Стамбул. Айя-Софія» (1981)), «Володарі Галицько-Волинського князівства» («Князь Рюрик Ростиславич» (1986), «Князь Володимир Ярославич (1987), «Князь Данило Романович» (1987)); *основні твори*: «Під хатою» (1959), «Оленка Чорновіл» (1961), «Пожежевська» (1962), «Хрест і церква» (1965), «Вишня» (1967), «Гірський мотив» (1967), «Гуцульська піч» (1970), Жіночий

портрет (1970), «Чигирин. Богданова гора» (1970), «Будапешт» (1971), «Церква Параскеви в Ямні» (1972), «Хата в горах» (1980), «Кринос» (1981), «Дземброня» (1985), «Нафтова вишка» (1987), «В. Грабовецький» (1988), «Коронація Данила» (1997), «Смереки» (1997), «Під лісом» (1998).

Джерела: Челяк І. Михайло Фіголь. *Мистецтвознавство'01*. Львів : Інститут народознавства НАН України, 2002. С. 169–183; Художники Івано-Франківщини : альбом / упоряд.: Б. Губаль. Львів : ПТВФ «Афіша», 2002. 95 с.; Виставка творів викладачів художнього факультету Інституту мистецтв Прикарпатського національного університету ім. Василя Стефаника / упоряд.: В. Лукань, М. Павлюк. Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2002; Чмелик І. В. Художнє життя та мистецький процес Івано-Франківщини кінця ХІХ – ХХ століття : автореф. дис. ... канд. мистецтвознавства : спец. 17.00.05 «Образотворче мистецтво». Харків, 2006. 16 с.; Лукань В. Начерки (із мистецької спадщини Михайла Фіголя). Івано-Франківськ : Видавничо-дизайнерський відділ ЦІТ Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, 2007. 81 с.; Лукань В. Начерки Михайла Фіголя. Івано-Франківськ : Гостинець, 2007. 120 с.; Михайло Павлович Фіголь : бібліографічний покажчик / уклад. О. Фіголь, Ю. Угорчак, І. Шимків; автор передм. В. Лукань; наук. ред. О. Гуцуляк; відп. ред. М. Бігусяк. Івано-Франківськ : Видавничо-дизайнерський відділ ЦІТ Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, 2007. 66 с.; Чмелик І. Михайло Фіголь : штрихи до творчого портрету педагога, митця і науковця. *Гірська школа українських Карпат*. 2016. № 14. С. 197–200. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/gasuk_2016_14_49 (дата звернення: 09.12.2017); Чмелик І. В. Художнє життя Івано-Франківщини кінця ХІХ – початку ХХІ століття. URL: http://personal.pu.if.ua/depart/iryna.chmelyk/resource/file/ArtLife_IF_NewStattya.pdf.

ХМІЛЬ СВІТЛАНА (22.06.1970, м. Івано-Франківськ) – графік, живописець. Працює в галузі станкової та книжкової графіки. Член НСХУ (2013). Закінчила Прикарпатський університет імені Василя Стефаника (тепер ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника») (1995), художньо-графічний факультет. Педагоги з фаху: М. Канюс, Б. Бойчук, В. Лукань. Працює на кафедрі образотворчого і декоративно-прикладного мистецтва та реставрації ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» (з 2006), старший викладач.

Участь у виставках: *групові:* виставка з нагоди 10-річчя створення у Прикарпатському університеті ім. Василя Стефаника Інституту мистецтв (2011), Благодійна виставка «У межах безмежного» (2015); *персональні:* «Кольори та контексти», м. Дрогобич (2011), «Кольори та контексти», м. Коломия (2013), «Присутність речі» (2016).

Робота у видавничій галузі: автор ілюстрацій до дитячих видань: Емі Велборн «Для дітей про святих» (видавництво Апостол), Зірка Мензатюк «Казочки-куцохвостики» (видавництво Старого Лева), Олеся Овчар «Сонячна карусель», Мар'яна Савка «Корова кольорова» (видавництво Старого Лева), Віталія Маника збірка фортепіанних п'єс для дітей «Музичні замальовки»; ілюстрації до спеціального випуску журналу «Перевал» (1992), ілюстрації до освітянської газети «Дзвоник» (1995).

Твори: *триптих* «Музики» (1992); *основні твори:* «Ангел на сходах», «Форма», «Подвійна кава», «Писанка», «Садівник», «Хлопчик в тернах», «Запалювання ліхтарів», «В комині», «Песикова пісня».

Твори знаходяться у приватних колекціях України та за кордоном.

Джерела: Видавництво Старого Лева. Світлана Хміль. URL: <https://starylev.com.ua/old-lion/author/hmil-svitlana> (дата звернення 09.02.2017);

Івано-Франківська обласна організація Національної спілки художників України. Хміль Світлана Богданівна. URL:

<http://ifoonshu.com.ua/index.php/chleny-spilky-t-ya/khmil-svitlana-bohdanivna>

(дата звернення 09.03.2016); Кафедра образотворчого і декоративно-прикладного мистецтва та реставрації. Хміль Світлана Богданівна. URL: <https://odpmr.pnu.edu.ua/хміль-світлана-богданівна/> (дата звернення 30.01.2018).

ХРАПКО ЕМАНУЇЛ (20.06.1947, с. Завалля (тепер Снятинського району Івано-Франківської області) – 05.10.1999, с. Завалля Снятинського району Івано-Франківської області) – самодіяльний художник-графік, краєзнавець, громадський діяч, письменник. Член районної ради «Просвіта». Працював переважно над екслібрисом. Відомий як дослідник Снятинщини (книги «Історія Завалля», «Цікава Снятинщина»). Створив у с. Завалля перший Січковий музей в Галичині (у фотографіях) (1993).

Основні призи і нагороди: Лауреат обласної премії імені Марійки Підгірянки, лауреат районної літературно-мистецької премії імені Марка Черемшини.

Робота у видавничій галузі: видав першу на Снятинщині демократичну газету «Друг громади» (1990), каталог робіт «Струни Кобзаря», ілюстрував книги Д. Цвек, І. Грекуляка, В. Северина, М. Попадюка, В. Скуратівського, Я. Славутича, М. Фуштор, Д. Чабана, М. Стельмаховича, М. Бакая, М. Вільшука, П. Дворського, В. Пилипюка, І. Данилишин, К. Ватаманюк, а також каталоги, буклети, литівки (видані Австралії), календарі, афіші та іншу друковану продукцію. Його твори друкувалися у журналах «Народна творчість та етнографія», «Пам'ятники України», «Писанка», «Гуцульська школа», «Обрії». Працював над ілюстраціями до повного зібрання і видання Січових пісень України.

Участь у виставках (45): *обласні, всеукраїнські:* Дніпропетровський музей «Літературне Придніпров'я» (експонувалася серія гравюр та екслібрисів «Струни серця»), виставка екслібриса з нагоди 175-річчя з дня народження Т. Шевченка, Івано-Франківський літературний музей Прикарпаття (1989); *міжнародні:* конкурси-виставки у Словаччині, Росії, Польщі, Бельгії,

Югославії, Канаді, Литві, Голландії; *персональні*: м. Івано-Франківськ, м. Оренбург, м. Київ, м. Палермо (Канада), Музей Т. Г. Шевченка, м. Ріджана (роботи були подаровані музеям цих міст).

Твори: *серії*: «Солов'їний спів України», «Шевченкіана в екслібрисі», «Веселим олівцем», «Джерельна проза Кобзаря», серія екслібрисів для організацій книголюбів 25 областей України – «Книголюби України – Кобзарю», серія гравюр та екслібрисів «Струни серця»; цикл екслібрисів, пов'язаних з іменами письменників: М. Черемшини, В. Стефаніка, В. Скуратівського, Я. Слаутича, В. Пилип'юка, К. Ватаманюк, Д. Цвек, В. Зінкевича, Д. Гнатюка, І. Поповича, Н. Яремчука, Б. Кучера. Створив понад 250 екслібрисів: до 180-річчя Т. Г. Шевченка, 100 Шевченківських книжкових знаків .

Твори зберігаються в Шевченківських музеях Києва, Канева, Черкас і Оренбурга, а також в краєзнавчих музеях Івано-Франківська і Чернівців, музеї М. Черемшини в Снятині, а також у приватних бібліотеках (родини Івасюків, Дворських, Яремчуків), а також у збірках колекціонерів екслібрисів з багатьох країн світу.

Джерела: Струни Кобзаря : виставка ліногравюри та екслібриса Емануїла Храпка : каталог / передм. І. Грекуляка. Івано-Франківськ : Облполіграфвидав, 1989. 22 с.; Екслібриси Емануїла Храпка : самодіяльний художник, уродженець с. Завалля Снятинського району. *Писанка*. 1993. № 1. С. 28–29; Максимлюк І. В. Проблема традиції у творчості художників-графіків Івано-Франківщини. *Вісник Львівської національної академії мистецтв* : наукове видання. Львів: ЛНАМ, 2018. Вип. 36. С. 247–263; Максимлюк І. В. Екслібрис Івано-Франківщини ХХ – початку ХХІ століття. *Вісник Прикарпатського університету. Мистецтвознавство*. Івано-Франківськ, 2018. Вип. 37. С. 3–10, Скоропанюк Г. Еммануїл Храпко прославив Снятинщину в світі. URL: http://www.chas.cv.ua/26_07/14.html (дата звернення: 30.12.2016).

ЧУЙКО ОЛЕГ (12.01.1974 м. Тлумач Івано-франківської області) – художник. Працює в галузі декоративно-прикладного мистецтва (розпис на шовку), графіки, дизайну. Член НСХУ (2008), член Співки дизайнерів України (2009), голова правління Івано-франківської обласної організації Співки дизайнерів України (2012–2016). Закінчив Косівський коледж декоративного та прикладного мистецтва імені Василя Касіяна (тепер Косівське училище прикладного та декоративного мистецтва Львівської національної академії мистецтв), відділення художньої обробки дерева (1990–1995), Прикарпатський університет імені Василя Стефаника (тепер Державний вищий навчальний заклад «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»), художній факультет (1995–2001), аспірантуру Харківської державної академії дизайну і мистецтв на кафедрі теорії та історії мистецтв (2000–2003) (кандидат мистецтвознавства, 2005). Педагоги з фаху: О. Волков, Б. Радиш, А. Півненко. Працював у Івано-Франківській духовній семінарії, викладачем основ християнського мистецтва (1999–2001), асистентом кафедри образотворчого мистецтва і дизайну Інституту мистецтв Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (тепер Навчально-науковий інститут мистецтв ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»), викладач композиції та рисунку (2001–2005), доцентом кафедри дизайну Інституту мистецтв Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (тепер кафедри дизайну і теорії мистецтва Навчально-наукового інституту мистецтв ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника») (з 2005), професором кафедри дизайну Інституту мистецтв Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (тепер кафедри дизайну і теорії мистецтва Навчально-наукового інституту мистецтв ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»), учений секретар спеціалізованої вченої ради ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя

Стефаника» по захисту дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата мистецтвознавства (2008–2018).

Робота у видавничій галузі: оформив обкладинки до книжок: «Методика аналізу хорових творів» Любові Серганюк, «Скрипкове виконавське мистецтво Східної Галичини другої половини ХІХ – першої третини ХХ століття: національні традиції та поліетнічні культурні взаємини» Юрія Волощука, «Теоретичні основи виконавської підготовки баяніста-акордеоніста» Владислава Князева, «Методики і тести в психології управління: довідково-методичний посібник» (2010) Оксани Чуйко, «Історія української літератури» Михайла Грушевського як органологічне джерело» Богдана Кіндратюка.

Участь у виставках: *обласні:* (з 2000), *всеукраїнські:* (з 2004), *групові:* (2001, 2003, 2007, 2009-2012, 2015), *персональні:* (2004–2012, «Сім образів ніжності», галерея «Арт на Мур», м. Івано-Франківськ, 2015).

Твори: *серія* «Сім образів ніжності» («Не дочекалась», «Порив», «Сподівання», «Викрадення Красуні», «Розгублена», «Ніжність», «Сподівання») (2014); *основні твори:* «Писанковий шлях» (1998), «Дзвони світла» (1999), «Соняшники» (1999), «Свята родина» (2003), «Повернення блудного сина» (2003), «Хто не згрішив» (2003), «Час розбитих сердець» (2014), «Між снами і мріями» (2014), «Сон на верховині» (2014), «Міф про спокусу» (2014), «Доля» (2014), «Нічия» (2014), «Знаки Бога» (2014), «Карпатський дощ» (2014), «Балканський берег» (2014), «Вечірнє місто» (2014), «Звуки даунтауна» (2014), «Дахи чужого міста» (2014), «Мелодія мого міста» (2015), «Дощовий вечір у старому місті» (2015), «Ейфорія» (2015), «Свято хризантем» (2015), «Квітка надії» (2015), «Посланниця богів» (2015), «Гордість» (2015), «Мамина любов» (2015).

Джерела: Виставка творів викладачів художнього факультету Інституту мистецтв Прикарпатського національного університету ім. Василя Стефаника / упоряд.: В. Лукань, М. Павлюк. Івано-ранківськ: Лілея-НВ, 2002; Oleg Chuuko. Original graphics : catalog. Ivano-Frankivsk : «Print area», 2015. 24 s.;

Чуйко Олег Дмитрович. URL: <http://ifoonshu.com.ua/index.php/chleny-spilky-tya/chuiko-oleh-dmytrovych> (дата звернення 10.11.2016).

ШАБУНІН АНДРІЙ (10.08.1959, м. Нев'янськ Свердловської області, тепер Російська Федерація) – графік і живописець. Займається станковою графікою з 1986 року. Член НСХУ (1989). Закінчив Харківський художньо-промисловий інститут (тепер Харківська державна академія дизайну і мистецтв), (факультет «Промислове мистецтво» спеціалізація «Художнє конструювання») художньо-графічний факультет за спеціальністю «Дизайн» (1982). Викладачі з фаху: Ю. Дяченко, М. Шапошников, В. Шевченко. Працює в м. Івано-Франківську з 1982 року.

Основні призи та нагороди: Міжнародне бієнале, м. Лодзь Польща (1989), медаль; м. Торонто, Канада (1989), 2-й приз; Міжнародне трієнале, м. Бієлла, Італія (1990), спеціальний приз; Міжнародне трієнале портрету, м. Радом, Польща (1990), почесна відзнака; Міжнародна виставка графічної мініатюри, м. Брістоль, Велика Британія (1995), приз; Міжнародне бієнале «ІБІЗА — 96», Балеарські острови, Іспанія (1996), приз; Міжнародне бієнале малих графічних форм та есклібрису, м. Острів Великопольські, Польща (1995, 1997), медаль; Міжнародна виставка графічних мініатюр. м. Норуолк, (КОН), США, три призи.

Участь у виставках: персональні: м. Барселона (Іспанія) (1991), м. Клермон-Феран (Франція) (1994), м. Івано-Франківськ (Україна) (1996).

Твори: «Олексій» (1978), «Портрети жінок у національному вбранні» (1989), «Брати» (1989), «Розбитий дзвін» (1995), «Горішки» (1996), «Портрет В. Чернявського» (1997), «Дуби» (2007), «Портрет Бориса» (2009), «Портрет В. Швадчака» (2003), «Портрет Гуменного» (1998), «Скрипаль» (2008), «Удвох» (2011), «Готель «Дністер». 2012 «Портрет старого», Шабунін А. «Гуцул»; *есклібрис* І. Ципердюка (1995).

Твори знаходяться в приватних колекціях України та за кордоном.

Джерела: Міжнародна виставка-конкурс графіки малих форм «Собор 1596–1996» : каталог виставки / упоряд.: Т. Пліщ, В. Мельник, І. Пелехатий, М. Іванотчак. Івано-Франківськ : Редакційно-видавничий відділ Івано-Франківської української греко-католицької єпархії, 1996. 95 с.; Художники Івано-Франківщини : альбом / упоряд.: Б. Губаль. Львів : ПТВФ «Афіша», 2002. 95 с.;

ЯНОВСЬКИЙ ЯРОСЛАВ (1965, м. Івано-Франківськ) – художник-постмодерніст. Займається фото- та відео мистецтвом, живописом та перформенсами. Закінчив Львівське училище прикладного мистецтва ім. Івана Труша (тепер Львівський державний коледж декоративного і ужиткового мистецтва ім. І.Труша) (1982-1988).

Участь у виставках: *всукраїнські:* «РУБЕРОЇД» пасаж Гартенбергів, м. Івано-Франківськ (1992), «Тільки 8 днів» спілка художників, м. Одеса (1993), «Українська майстерня» галерея «Київ», м. Київ (1993), «Fine Art», Національний музей українського мистецтва, м. Київ (1994), «Наше Місто» Краєзнавчий музей, м. Івано-Франківськ (2000), «Екологія 3000» КМЦ «Дзига», Львів (2001), «Лагідний тероризм 2», Художній музей, м. Івано-Франківськ (2002), «Репозиція», КМЦ « Дзига», м.Львів (2003), «Message 2», інсталяції, ЦСМ, м. Івано-Франківск (2004), «Парк Українського Періоду», КМЦ «Дзига», м. Львів (2006), «АртБастіон», галерея «Арт на мур», м. Івано-Франківськ (2012); *міжнародні:* «Імпреза» міжнародне бієнале, м. Івано-Франківськ, (1991), «Імпреза», міжнародне бієнале, м. Івано-Франківськ, (1993), «Warszawiana» міжнародна виставка графіки, м. Варшава, Польща(1993), «Grendzganger», м. Гмунден, Австрія (1994), «Art D'Ucraina» м. Алькой, Іспанія (1994), «Пан Україна», бієнале, м. Дніпропетровськ (1995), «Восточная Европа: Spatia Nova» проект «Лагідний тероризм 1», IV Петербурзьке бієнале, м. Санкт- Петербург, Російська Федерація (1996), «Ландшафт» проект, грант ЦСМ Сороса, м. Київ (1996), «2 Bienal D'Art Alcoi», м. Алькой, Іспанія (1999), «Documenta», проект «Музей Радіації»,

галерея «Regina», м. Регенсбург, Німеччина (2003), «Uwaga», галерея воєводства Опольського, Польща, (буклет) (2005), «Elgavas pils – 270», міжнародний симпозиум, м. Єлгава, Латвія (2008), «Порто-Франко», ТЦ галерея «Бастіон», м.Івано-Франківськ (2010); *персональні*: «Ретроспекції», Художній музей, м. Івано-Франківськ (1994), «Перевтілення», Художній музей, м. Івано-Франківськ (1998), «Моя Ікона», ЦСМ, м. Івано-Франківськ (2002), «Золото та іржа», галерея «Химера», м. Івано-Франківськ (2008), «Йо», галерея «Маргінеси», м. Івано-Франківськ (2009), «VYO», галерея «Арт на мур», м. Івано-Франківськ (2012).

Твори: «Собор. 400» (1996).

Джерела: Міжнародна виставка-конкурс графіки малих форм «Собор 1596–1996» : каталог виставки / упоряд.: Т. Пліщ, В. Мельник, І. Пелехатий, М. Іванотчак. Івано-Франківськ : Редакційно-видавничий відділ Івано-Франківської української греко-католицької єпархії, 1996. 95 с.; Басанець Т. Трохи «Імпрези», а загалом «Станіславський феномен» URL: <http://csm.if.ua/trohy-imprezy-a-zagalom-stanislav/> (дата звернення:26.03.2017); Яремак М. «Пси святого Луки» - 3: Ярослав Яновський URL: <https://zbruc.eu/node/11703> (дата звернення: 6.03.2018); Яновський Ярослав. URL: <http://1576.ua/people/6059#> (дата звернення: 26.03.2017).

ЯСІНСЬКИЙ МИРОСЛАВ (14.02.1956, с. Ковалівка Коломийського району Івано-Франківської області) – художник, дизайнер, працює в галузі книжкової графіки. Член Національної спілки художників України та Національної спілки народних майстрів України (з 1984), заслужений художник України (2013). Закінчив Косівський технікум народних художніх промислів (тепер Косівський інститут прикладного та декоративного мистецтва Львівської національної академії мистецтв), відділення обробки дерева (1975), Львівський державний інститут прикладного і декоративного мистецтва (тепер Львівська національна академія мистецтв), закінчив факультет інтер'єру і проектування меблів (1977–82). Педагоги з фаху: Ю.

Лесюк, В. Марчак, М. Яців, В. Овсійчук, М. Курилич, О. Соломченко, В. Соломченко, Л. Медвідь, О. Мінько, З. Флінта. Працював у Коломиї художником художньо-оформлювального комбінату Міністерства культури (1982–88), художником-монументалістом Художнього фонду СРСР (з 1988), викладачем факультету дизайну Коломийського інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, викладачем мистецьких дисциплін на відділі образотворчого мистецтва Коломийського педагогічного коледжу та Івано-Франківського інституту мистецтв Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника (тепер Навчально-науковий інститут мистецтв ДВНЗ «Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаника»).

Основні призи і нагороди: лауреат обласної премії імені Ярослава Лукавецького в галузі образотворчого мистецтва і архітектури (2012).

Робота у видавничій галузі: виконав ілюстрації до книг Івана Малковича «Вірші» (1992). Валерій Ковтун представив альбом листівок, присвячених мистецькому доробку Мирослава Ясінського, що стали четвертим випуском культурологічного проекту «Коломия у світі мистецтва».

Проектна графіка: проект емблеми міста Коломиї (2011), проект та експозиція Музею писанки в Коломиї (у співавторстві).

Участь у виставках: міжнародні (з 1991) (Австрія, Італія, Канада, Франція, Німеччина, США, Польща, Латвія, Литва, Румунія, Австралія); всеукраїнські (з 1993); персональні (з 1996) (м. Коломия, м. Івано-Франківськ, м. Львів, м. Трускавець, м. Київ, м. Запоріжжя, м. Берлін, м. Бад-Лаєр (Німеччина)).

Роботи зберігаються в музеї Гуцульщини та Покуття імені Й. Кобринського в м. Коломия, Львівському музеї етнографії і побуту, а також приватних колекціях в Україні та за кордоном (США, Австралії, Італії, Німеччині, Канаді, Польщі, Австрії).

Джерела: Художники Івано-Франківщини : альбом / упоряд.: Б. Губаль. Львів : ПТВФ «Афіша», 2002. 95 с.; Лукань В. Г. Вибрані статті про мистецтво. Явища. Постаті. Імена. Івано-Франківськ : Видавець Третяк І. Я.,

2009. 240 с.; Балабан Н. А. Творчість Мирослава Ясінського у контексті сучасного українського дизайну : науково-дослідна робота на здобуття освітньо-кваліфікаційного рівня «Магістр» : спец. 7.020210 «Дизайн». Івано-Франківськ, 2012. 146 с.; Романенчук О. Мирослав Ясінський: Повсякденно відчуваю у своєму житті присутність ангелів URL: <https://www.google.com> (дата звернення: 12.09.2016); Бойчук В. По той бік сокровенного Мирослава Ясінського URL: <http://slovoprosvity.org/> (дата звернення: 12.09.2016); Мирослав Ясінський. URL: <http://artvertep.com/authors/yasinskyj/info> (дата звернення: 12.09.2016); Ясінська О. Відгомін гуцульського барокко. URL: http://hutsul.museum/exhibitions/2011/yasinskyu_exhibition/ (дата звернення: 10.07.2016); Савчук М. Кольорове проміння Миросевої душі URL: <http://dzerkalo.media/kolorove-prominnya-mirosevoyi-dushi/> (дата звернення: 12.01.2017).